

Mladi v slovenskem zamejstvu:
družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu

Tretji zvezek raziskovalnega projekta *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* obravnava specifično problematiko družbene participacije mladih v njihovem bivanjskem okolju, to je v slovenskem zamejstvu oziroma v obmejnih predelih štirih držav, ki mejijo z Republiko Slovenijo (Avstrija, Hrvaška, Italija in Madžarska).

Monografija predstavlja pomemben prispevek k razumevanju tako splošnega stanja slovenskih manjšin v zamejstvu kot problematike družbene participacije mladih v sklopu njihovih skupnosti. Teoretsko, metodološko in terminološko je delo ustrezno zasnovano in opremljeno, prinaša pomembne empirične ugotovitve, ki bodo lahko vodilne smernice pri odgovorih na današnje širše in ožje družbene izzive. Monografija je izredno pomemben prispevek h globljemu razumevanju družbene teme, ki je pomembna tako za strokovno kot širšo javnost in predvsem za vse tiste, ki so trenutno na odgovornih položajih.

Iz recenzije:
prof. Emidij Susič

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

plori

slovenski raziskovalni inštitut
istituto sloveno di ricerche
slovene research institute

Slovenski
narodopisni inštitut
URBAN JARNIK, Celovec

Mladi v slovenskem zamejstvu:
družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi

ZVEZEK 3

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu

Izdajatelj: Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani (INV)
Slovenski znanstveni inštitut v Celovcu (SZI)
Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik v Celovcu (SNIUJ)
Slovenski raziskovalni inštitut v Trstu (SLORI)

Uredil: Devan Jagodic

Recenzenta: doc. dr. Alenka Gril
prof. Emidij Susič

Jezikovni pregled: Jasmina Vajda Vrhunec, prof. slov.
Prevod povzetka: Laura Sgubin (italijanščina)
Julija Schellander - Obid (nemščina)
Mária Magdolna Horváth (madžarščina)
Barbara Riman (hrvaščina)
Martina Zajc (angleščina)

Oblikovanje in prelom: Mateja Vrbinc

Tisk: DEMAT d. o. o.

Naklada: 500 izvodov

Trst, Ljubljana, 2018

© 2018

Pravice pridržane: INV, SZI, SNIUJ, SLORI

Raziskovalni projekt »Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi« je finančno podprla Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije.

Cena: 27,00 EUR

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.346.32-053.6(=163.6)(082)
323.15(=163.6)(082)

DRUŽBENA participacija mladih v slovenskem zamejstvu / uredil Devan Jagodic ;
[prevod povzetka Laura Sgubin ... et al.]. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja ;
v Celovcu : Slovenski znanstveni inštitut : Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik ;
v Trstu : Slovenski raziskovalni inštitut, 2018. - (Mladi v slovenskem zamejstvu : družbeni
in kulturni konteksti ter sodobni izzivi ; zv. 3)

ISBN 978-961-6159-63-0 (Inštitut za narodnostna vprašanja)
1. Jagodic, Devan
296892416

Mladi v slovenskem zamejstvu:
družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi

Družbena
participacija mladih
v slovenskem zamejstvu

ZVEZEK 3

Uredil: Devan Jagodic

Trst, Ljubljana, oktober 2018

Kazalo

Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč	9
Vera Kržišnik - Bukić	
Teoretična izhodišča	10
Metodologija	13
Štiri monografske publikacije	28
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: teoretična izhodišča in pregled opravljenih raziskav	31
Devan Jagodic	
Uvod	31
Oblike participacije mladih	33
Od družbene angažiranosti mladih do umikanja v zasebnost	35
Raziskovanje participacije mladih v mednarodni in slovenski znanstveni literaturi	36
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: pregled opravljenih raziskav	39
Proučevanje modelov družbene participacije mladih v okviru raziskave Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi	42
Literatura in viri	45
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji	49
Zaira Vidau	
Uvod	49
Pravna ureditev Slovencev v Italiji	51
Politična participacija	53
Sistem družbenokulturne participacije	55
Preživljanje prostega časa	60
Spremljanje dogajanja znotraj slovenske narodne skupnosti	65
Dejavnost mladih v društvih	68
Mnenje mladih o dejavnostih v slovenskem zamejstvu v Italiji	81
Zaključna razmišljanja	87
Literatura in viri	89
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji	95
Martina Piko - Rustia	
Uvod	95
Mladi in oblikovanje prostega časa	96
Pravna ureditev družbene participacije narodnih manjšin v Avstriji	101
Družbena participacija mladih v Avstriji	104
Participacija mladih v slovenskih društvih, ustanovah in organizacijah	104
Participacija in možnosti participacije na področju kulture	105
Gledališče in film	106
Literatura	110
Pevska in glasbena dejavnost	111
Participacija in možnosti participacije na področju športa	117

Samostojne mladinske organizacije – kulturna in protestna politična participacija	119
Manjšinska politična participacija	123
Participacija na področju gospodarstva in kmetijstva	126
Participacija mladih v verskih skupinah in skupinah prostovoljcev	126
Participacija v večinskih društvih, ustanovah in organizacijah	128
Dejavna ali nedejavna participacija in razlogi zanjo	130
Starejša in mlajša generacija – starši kot vzorniki	133
Zadovoljstvo z organiziranostjo slovenske skupnosti v Avstriji za potrebe mladih	134
Zanimanje mladih za dogajanje znotraj narodne skupnosti	137
Zaključek	139
Literatura in viri	142
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem	147
Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak Lukanovič	
Uvod	147
Politična participacija Slovencev na Madžarskem	149
Kulturna participacija Slovencev na Madžarskem	151
Preživljanje prostega časa mladih	154
Spremljanje dogajanja znotraj slovenske narodne skupnosti	159
Vključenost mladih v organizacije in društva	163
Ocena delovanja slovenske skupnosti	174
Zaključek	179
Literatura in viri	181
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem	185
Mojca Medvešek in Barbara Riman	
Uvod	185
Pravna ureditev družbene participacije narodnih manjšin na Hrvaškem	186
Politična participacija Slovencev na Hrvaškem	188
Kulturna participacija Slovencev na Hrvaškem	191
Mladi in preživljanje prostega časa	194
Vključenost mladih v organizacije in društva	204
Ocena delovanja manjšinske skupnosti	216
Zaključek	218
Literatura in viri	221
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu:	
primerjava med zamejstvi in sklepanje	229
Devan Jagodic	
Uvod	229
Primerjalna analiza zbranih podatkov	236
Preživljanje prostega časa	237
Spremljanje dogajanja znotraj lastne slovenske narodne skupnosti	241
Participacija v slovenskih društvih in organizacijah	244

Vzroki za (ne)prevzemanje vodstvenih funkcij v slovenskih društvih in organizacijah	251
Ocena organizirane ponudbe za mlade v lastnem slovenskem zamejstvu	258
Sklepne misli	263
Literatura in viri	273
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu	277
Povzetek	277
Prevodi povzetka	
La partecipazione sociale dei giovani sloveni nelle aree d'oltreconfine	282
Gesellschaftliche Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener in Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten	287
A fiatalok társadalmi részvétele a határon túli szlovén közösségekben	294
Društvena participacija mladih u pograničnim prostorima Sloveniji susjednih zemalja ..	299
Social engagement of young Slovenes across the border	304
Seznam kratic	309
Kazalo grafov in tabel	311
Zemljevid ustanov, organizacij in društev Slovencev v zamejstvu	314
Seznam ustanov, organizacij in društev Slovencev v zamejstvu	316

Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč

Vera Kržišnik - Bukić

Naslov publikacije *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* je povzet po nazivu temeljnega raziskovalnega projekta, ki smo ga med letoma 2013 in 2016 izvajali sodelavci štirih inštitutov: Inštituta za narodnostna vprašanja v Ljubljani (v nadaljevanju INV), Slovenskega znanstvenega inštituta v Celovcu (v nadaljevanju SZI), Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik v Celovcu (v nadaljevanju SNIUJ) in Slovenskega raziskovalnega inštituta v Trstu (v nadaljevanju SLORI). Poimensko smo to bili: dr. Katalin Munda Hirnök (INV), dr. Sonja Novak Lukanovič (INV), dr. Barbara Riman (INV), dr. Mojca Medvešek (INV), dr. Vera Kržišnik - Bukić, vodja projekta (INV), dr. Štefka Vavti (SZI), mag. Milan Obid (SZI), mag. Martina Piko - Rustia (SNIUJ), dr. Devan Jagodic (SLORI) in dr. Zaira Vidau (SLORI).

Na začetku velja poudariti izbiro tematike mladih oziroma motivacijo raziskovalcev prav za to izbiro. Ob pretresanju možnih raziskovalnih tem smo se raziskovalci vseh sodelujočih inštitutov povsem soglasno odločili za temo mladih v sodobnih družbenih in kulturnih kontekstih slovenskega zamejstva, ker je šlo oziroma gre za izziv, ki najbolj določa njegovo sedanjost in zlasti perspektivno usodo. Ocenjevali smo še, da lahko tako zapleteno nalogo izvedemo le s skupnimi močmi najbolj izkušenih raziskovalcev vseh treh slovenskih zamejskih znanstvenoraziskovalnih ustanov in osrednjega v Sloveniji – Inštituta za narodnostna vprašanja. Sedaj pa *ad rem!*

Naslovna tematika terja najprej začetno razlago uporabljenih izhodiščnih pojmov, pojma *mladi* in besedne zveze *slovensko zamejstvo*.

Teoretična izhodišča

Mladi, mladina, mladež, mladinci, mladinke, mladeniči, mladenke, mladost, mladostništvo, mladostniki, mladostnice, mladoletniki, mladoletnice, ob še ustreznih pridevniških in glagolskih izpeljankah, so slovenske besede (Slovenski pravopis), ki se tudi v jezikih drugih zgodovinskih in sodobnih družb pojavljajo za označevanje določene družbene kategorije prebivalstva. Beseda mladi je lahko množinska oblika pridevnika mlad (fant), kot bi bili besedi mlade, mlada množinski obliki pridevnikov mlada (mama), mlado (dekle). V strokovnem (sociološkem) izrazoslovju se uporablja množinska pridevniška oblika mladi samostalniško, pri čemer beseda mladi v vsebinskem smislu opredeljuje določen družbeno-strukturni sloj obeh spolov.

Z izrazom mladi lahko razmeroma natančno in v skladu s strokovnimi kriteriji, uveljavljenimi tako v Sloveniji kot v vseh štirih sosednjih državah in vsaj še v Evropi, opredeljujemo pojem s človekovo biološko starostjo strukturiranega prebivalstvenega sloja, to je posameznikov in posameznic v starostnih relacijah od 15 do 29 let. Znotraj te okvirne strukture mlade najpogosteje obravnavamo po treh starostnih podskupinah: od 15 do 19 let, od 20 do 24 let in od 25 do 29 let. Medtem ko je mogoče s tem hitro razjasniti osnovni profil subjekta, ki je predmet raziskave, je treba ob besedni zvezi slovensko zamejstvo močno zastati.

Sintagmo slovensko zamejstvo velja uvodoma predstaviti v obeh njenih konstitutivnih vsebinskih elementih. Prvi element izhaja iz pojma slovenstvo oziroma je njegova pridevniška oblika slovensko (zamejstvo). Temeljna predpostavka projekta je bila, da v geografskem prostoru oziroma v geopolitičnem okolju, ki se prek sedanjih državnih meja Republike Slovenije razprostira v sosednje države, prebivajo (tudi) mladi, mladina, mladi ljudje, ki jih je tako ali drugače mogoče povezati z vsebinami pojma slovenstvo. S pojmom slovenstva razumemo in opredeljujemo tisto družbenoskupinsko substanco, ki jo percipiramo kot in imenujemo slovenski narod (tudi slovenska narodna manjšina), z njim vred njegov jezik, kulturne stvaritve, zgodovinski spomin, tradicijo in domovinsko ozemlje ter duhovno in čustveno vez vsakega odnosnega pripadnika do navedenih narodovih vsebinskih sestavin. Drugi konstitutivni element

sintagme slovensko zamejstvo je pojem zamejstva, in to ne katerega koli zamejstva, temveč konkretnega, (slovenskega) zamejstva kot geopolitičnega prostora, kjer prebiva etnična (slovenska) manjšinska populacija skupaj z večinsko etnično populacijo Republiki Sloveniji sosednje države/ sosednjih držav.

Nekakšna integralna definicija bi lahko bila naslednja: s slovenskim zamejstvom opredeljujemo sklenjen namišljen, neviden, izmuzljiv, v marsičem neenak pasovni obroč, ki ga velja razumevati in obravnavati dvojno: v geografsko-geopolitičnem smislu zajema zgodovinsko večinsko slovensko poselitveno ozemlje zunaj¹ današnje Republike Slovenije, v človeškem smislu pa ljudi kot (domnevne) pripadnike slovenske narodne skupnosti.

Slovensko zamejstvo tvorijo obmejni predeli sosednjih štirih držav, ki mejijo na Republiko Slovenijo (Avstrija, Hrvaška, Italija, Madžarska). V zadnjih letih se za ta prostor namesto sintagme slovenskega zamejstva počasi vse bolj uradno uveljavlja širša besedna zveza: Slovenci v sosednjih državah. Zaradi uradnega ukinjanja dosedanjih državnih meja v Evropski uniji (v nadaljevanju EU), čeprav zaradi akutne zgodovinsko tekoče begunske/migrantske problematike (ali kdaj v prihodnje morda česa drugega) meje med državami EU dejansko še nadalje funkcionirajo (bodo funkcionirale) tudi v tako imenovanem schengenskem prostoru, je besedna zveza slovensko zamejstvo lahko sicer upravičeno deležna opredeljitvenih zadržkov. Vendar je ta sintagma, ko gre za slovenske manjšine, vsaj v raziskovalno-operativnem smislu metodološko-konceptualno še primerna, kar se je pokazalo tudi v pričujoči raziskavi o mladih. Temeljne splošne in mnogotere posebne značilnosti, okoliščine in pogoji družbenega življenja v obravnavanem geopolitičnem prostoru za vsako izmed štirih zamejskih območij, ki zgodovinsko in aktualno pripadajo štirim državam, namreč ostajajo kljub določenim izenačevalnim vplivom, ki jih vnaša vanj dejstvo vključenosti vseh petih držav v EU. »Padec meja« ohranja v vsakem izmed zamejstev še nadalje cel kup sklopov takih specifičnih družbenih okoliščin, ki jih ni mogoče kar čez noč predrugačiti, razlike izničiti in te prostore dejansko preprosto poenotiti.

1 Beseda »zunaj« je bila v prvi monografiji pomotoma izpuščena, že v drugi pa pravilno umeščena.

S stališča pojmovnega razumevanja in opredeljevanja sedanje slovenske ustavne ureditve je sintagma Slovinci v sosednjih državah nenatančna in pomanjkljiva oziroma delno kontradiktorna, saj takšna dikcija, ne spuščajoč se podrobneje v njeno vsebinsko vrednotenje, formalno opušča bistvo ustavnega manjšinskega koncepta. Manjšinski koncept je namreč zasnovan na pojmu avtohtonosti, ki pa naj bi v vsebinskoizhodiščnem smislu teritorialno povezoval slovenski etnos v Sloveniji s slovenskim etnosom v sosednjih državah. Nenatančnost in izmuzljivost pojmovanja te sintagme je torej v tem, da v sosednjih državah Slovencev med njimi samimi seveda ni mogoče ločevati, razmejevati, in tako njena uporaba lahko pripelje, kot na Hrvaškem, do dokaj absurdne situacije, da sosednja država samoopredeljene kot Slovence priznava za (celovito) narodno manjšino, Republika Slovenija pa jih v isti sosednji državi obravnava deljeno, ločeno, in sicer delno kot svojo narodno manjšino (»Slovence v zamejstvu«), delno pa kot »Slovence po svetu«. Ta sintagma je sicer tudi uradni oziroma zakonski označevalni atribut, pri čemer pa so s strani slovenske države posledice te obravnave različne. Resolucija o odnosih s Slovinci po svetu (Ur. l. RS 7/02) se nanaša na Slovence, ki živijo zunaj Republike Slovenije, razen na tiste, katerih položaj določa Resolucija o položaju avtohtonih slovenskih manjšin v sosednjih državah in s tem povezanimi nalogami državnih in drugih dejavnikov Republike Slovenije z dne 27. junija 1996 (Ur. l. RS 35/96). V Resoluciji o položaju avtohtonih slovenskih manjšin je območje avtohtonih manjšin opredeljeno tako: v Republiki Avstriji v deželah Koroški in Štajerski, v Republiki Italiji v deželi Furlaniji - Julijski krajini, na Madžarskem v Porabju, v Republiki Hrvaški pa na področjih vzdolž hrvaško-slovenske državne meje, zlasti v Istri, Gorskem Kotarju in Medžimurju.

Republika Slovenija slovenskemu zamejskemu prostoru že od leta 1991 z Ustavo (Ur. l. RS 33/91) in še posebej v zadnjih dveh desetletjih s prej omenjeno resolucijo namenja posebno pozornost. Slovenska vlada pa je imela že pred državnim osamosvajanjem, od maja 1990, tudi ministra za Slovence v zamejstvu in po svetu (to je bil dr. Janez Dular), ki kot najvišja funkcija za ta resor obstaja tudi še danes. Vsakokratni minister ali včasih državni sekretar, kdaj pa kdaj tudi kaki drugi visoki državni uradnik, navadno vodi Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Od leta 2011 ima Urad zastavljen in razdelan tudi *Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu*.

Slovenija in vse njene sosednje države so danes vključene v sestavljeno, večjo, skoraj poldržavno skupnost, Evropsko unijo/zvezo, a družbeni in kulturni konteksti stvarnosti ostajajo v marsičem različni tudi po uradnem ukinjanju državnih meja znotraj EU, in to tako po samih državah članicah kot po slovenskih zamejstvih, tudi ne glede na zgoraj omenjene pridržke v zvezi z akutnimi ali drugimi nepredvidenimi okoliščinami. EU podpira manjšine deklaratorno – v tem kontekstu izpostavljamo Direktivo Sveta EU 2000/43/ES z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost (Ur. l. RS 180/00) –, a v praksi to tematiko raje prepušča državam članicam samim. Veliko bolj kot katera koli institucija EU skrbi za manjšinsko tematiko Svet Evrope, in to zlasti na osnovi svojih dveh v celotnem evropskem prostoru za manjšine glavnih dokumentov: *Okvirne konvencije Sveta Evrope o varstvu narodnih manjšin*, sprejete leta 1992, in *Evropske listine o regionalnih in manjšinskih jezikih*, sprejete leta 1995. Dejstvo je tudi, da imajo vse štiri na Slovenijo meječe države danes boljši odnos do slovenskih manjšin kot v preteklosti, a se manjšine po vseh slovenskih zamejstvih tudi kljub temu praviloma krčijo.

Metodologija

Ena izmed temeljnih predpostavk je bila, da imajo mnogi drugi, s samo državno mejo nepovezani družbeni in kulturni indikatorji, na procese splošne in posebne identifikacije mladih nasploh in tudi v zamejstvu znatno večji vpliv, kot ga je mogoče pripisati zamejstvu in slovenskemu narodnemu manjšinstvu kot takemu.

V nadaljevanju bodo v avtorskih pisnih projektnih izdelkih vseh štirih monografij predstavljena raziskovalna spoznanja, ki to tezo potrjujejo. Vključena so v osrednje spoznavne vsebine o mladih v slovenskem zamejstvu, ki smo se jim raziskovalno-metodološko približevali prek naslednjih štirih tematskih sklopov: splošni položaj, identitetne opredelitve, družbena participacija in jezikovni profil mladih. Ker sicer velja splošna

teoretska premisa, da so družbeni fenomeni praviloma izrazito kompleksno strukturirane vsebine, je lahko tudi izbrani (kateri koli) metodološki instrumentarij samo fluidne narave in se tematski vidiki vedno tako ali drugače neizbežno prepletajo; toda artikulacijo metodoloških pristopov narekujejo operativni razlogi ter potrebe vsake in seveda tudi te raziskave.

S projektom je tako bilo treba najprej vzpostaviti nek geografski/geopolitični okvir, znotraj katerega šele umeščamo slovenstvo v zamejstvu oziroma »mlade v slovenskem zamejstvu«. Vendar enako kot v pogledu »števila« mladih zamejcev, ki preprosto ni izmerljivo, niti v prostorskem oziru ne gre za kako jasno okvirno mejno črto vsakega posebej ali vseh slovenskih zamejstev, saj takšna črta z nobeno raziskavo ne bi bila mogoča. Iz ilustrativnih razlogov smo tako za začetek izhajali iz danes preverjenih regionalnogeografskih ali lokalnih umestitev, ki jih v vsakem izmed zamejstev natančneje določajo tamkajšnje upravno-administrativne enote.

V Avstriji je avtohtona manjšina v daleč največjem številu danes prisotna na avstrijskem Koroškem, v razmeroma malem pa na avstrijskem Štajerskem. Anketni del raziskave je v analizo zajel mlade prek 54 anket v 24 občinah zvezne dežele Koroške in prek 6 anket v 4 občinah zvezne dežele Štajerske. Skupaj je bilo v Avstriji anketiranih 63 mladih v 28 občinah, a 3 anket iz razloga statistične obdelave nismo upoštevali.

Slovensko zamejstvo v Italiji je danes razdeljeno med tri pokrajine. Opravljenih je bilo 60 anketiranj mladih: v tržaški pokrajini 30, v goriški 20 in v videmski 10. Največ anket je bilo opravljenih v občini Trst (20), 9 v ostalih 4 občinah na Tržaškem, 1 oseba pa ni navedla bivališča. V goriški pokrajini je bilo največ anket opravljenih v občini Gorica (14) in 6 v drugih 4 občinah, v videmski pokrajini pa največ (4) v občini Grmek, 6 anket pa v drugih 3 občinah.

Na Madžarskem živi največ slovenskih zamejcev v Železni županiji, in to v 7 porabskih vaseh. V raziskavo so bili vključeni v največjem številu mladi v mestu Monošter (15) in v vasi Gornji Senik (13), pri čemer je bilo vseh mladih v tej županiji anketiranih 55, 5 pa jih je bilo anketiranih v notranjosti Madžarske, od tega 3 v Budimpešti. Kot v drugih zamejstvih je bilo skupaj izvedenih 60 anketiranj.

Slovenskih zamejskih lokacij na Hrvaškem je več: poleg Zagreba, Reke in Istre je raziskava zajela nekatere lokacije z mladimi še v pretežno ruralnem Gorskem Kotarju in v mestu Varaždin. Regionalno te lokacije spadajo v 7 hrvaških obmejnih županij in v mesto Zagreb. Na teh lokacijah je bilo v skupaj 20 občinah opravljenih 52 anketiranj, v 5 drugih občinah v notranjosti Hrvaške še dodatnih 5, 1 anketiranec je navedel občino stalnega prebivališča v Sloveniji, 2 anketiranca pa na to vprašanje nista odgovorila.

Tabela 1: Število anketirancev po državah

Država	Število občin	Število anket.
Avstrija	28	60
Italija	14	60
Madžarska	15	60
Hrvaška	26	60
Skupaj	83	240

Tabele 2–9: Število anketirancev po občinah stalnega prebivališča**ITALIJA**

Občina	Pokrajina	Število anket.
Grimacco (Grmek)	Videmska pokrajina	4
Premariacco (Premarjag)	Videmska pokrajina	1
San Leonardo (Sv. Lenart)	Videmska pokrajina	2
San Pietro al Natisone (Špeter)	Videmska pokrajina	3
Cormons (Krmin)	Goriška pokrajina	1
Doberdò del Lago/Doberdob	Goriška pokrajina	3
Gorizia (Gorica)	Goriška pokrajina	14
Gradisca d'Isonzo (Gradišče ob Soči)	Goriška pokrajina	1
Ronchi dei Legionari (Ronke)	Goriška pokrajina	1
Duino-Aurisina/Devin Nabrežina	Tržaška pokrajina	3
Muggia (Milje)	Tržaška pokrajina	3
San Dorligo della Valle/Dolina	Tržaška pokrajina	1
Sgonico/Zgonik	Tržaška pokrajina	2
Trieste (Trst)	Tržaška pokrajina	20
Brez odgovora	Tržaška pokrajina	1

Pokrajina	Število občin	Število anket.
Goriška pokrajina	5	20
Tržaška pokrajina	5	30
Videmska pokrajina	4	10
ITALIJA – skupaj	14	60

AVSTRIJA

Občina*	Zvezna dežela – politični okraj	Število anket.
Hermagor-Presegger See/ Šmohor - Prešeško jezero	Koroška – Hermagor/Šmohor	1
Sankt Stefan im Gailtal/ Štefan na Zilji	Koroška – Hermagor/Šmohor	1
Ebenthal/Žrelec	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	1
Feistritz im Rosental/ Bistrica v Rožu	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	1

Občina*	Zvezna dežela – politični okraj	Število anket.
Ferlach/Borovlje	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	4
Köttmannsdorf/Kotmara vas	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	2
Ludmannsdorf/Bilčovs	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	3
Schiefling a. W./Škofiče	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	1
Zell/Sele	Koroška – Klagenfurt Land/Celovec – dežela	4
Klagenfurt a. W. (Celovec)	Koroška – Klagenfurt Stadt (Celovec – mesto)	6
Arnoldstein/Podklošter	Koroška – Villach Land/Beljak – dežela	2
Feistritz an der Gail/ Bistrica na Zilji	Koroška – Villach Land/Beljak – dežela	1
Finkenstein am Faaker See/Bekštanj	Koroška – Villach Land/Beljak – dežela	2
St. Jakob im Rosental/ Šentjakob v Rožu	Koroška – Villach Land/Beljak – dežela	4
Velden/Vrba	Koroška – Villach Land/Beljak – dežela	1
Villach (Beljak)	Koroška – Villach Stadt (Beljak – mesto)	1
Bleiburg/Pliberk	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	5
Diex/Djekše	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	1
Eisenkappel-Vellach/ Železna Kapla - Bela	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	3
Feistritz ob Bleiburg/ Bistrica pri Pliberku	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	2
Galizien/Galicija	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	2
Globasnitz/Globasnica	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	2
Sittersdorf/Žitara vas	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	2
St. Kanzian/Škocjan	Koroška – Völkermarkt/Velikovec	2
Bad Radkersburg (Radgona)	Štajerska – Südsteiermark	1
Graz (Gradec)	Štajerska – Graz Stadt (Gradec – mesto)	3
Leibnitz (Lipnica)	Štajerska – Leibnitz (Lipnica)	1
Spielfeld (Špilje)	Štajerska – Leibnitz (Lipnica)	1

Zvezna dežela/politični okraj	Število občin	Število anket.
Hermagor/Šmohor	2	2
Klagenfurt Land/Celovec – dežela	7	16
Klagenfurt Stadt (Celovec – mesto)	1	6
Villach Land/Beljak – dežela	5	10
Villach Stadt (Beljak – mesto)	1	1
Völkermarkt/Velikovec	8	19

Zvezna dežela/politični okraj	Število občin	Število anket.
Koroška – skupaj	24	54
Südoststeiermark	1	1
Graz Stadt (Gradec – mesto)	1	3
Leibnitz (Lipnica)	2	2
Štajerska – skupaj	4	6
AVSTRIJA – skupaj	28	60

* V seznamu navajamo občine, v katerih so mladi odraščali, ne pa občin trenutnega stalnega prebivališča (npr. zaradi študija ali delovnega mesta predvsem v mestih Gradec ali Dunaj).

MADŽARSKA

Občina	Županija	Število anket.
Alsószölnök/Dolnji Senik	Železna županija	1
Apátistvánfalva/Števanovci	Železna županija	6
Felsőszölnök/Gornji Senik	Železna županija	13
Orfalu/Andovci	Železna županija	1
Kétvölgy/Verica – Ritkarovci	Železna županija	1
Szakonyfalu/Sakalovci	Železna županija	9
Szentgotthárd/Monošter	Železna županija	15
Gasztony	Železna županija	1
Magyarlak (Lak)	Železna županija	2
Óriszentszékes (Šenpeter)	Železna županija	2
Szalafő (Sola)	Železna županija	1
Szombathely (Sombotel)	Železna županija	3
Budapest (Budimpešta)	Županija Budapest	3
Dunaharaszti	Županija Pest	1
Göd	Županija Pest	1

Pokrajina	Število občin	Število anket.
Naselja Železne županije na slovenskem etničnem ozemlju	7	46
Naselja Železne županije zunaj slovenskega etničnega ozemlja	5	9
Županije v notranjosti Madžarske	3	5
MADŽARSKA – skupaj	15	60

HRVAŠKA

Občina	Županija	Število anket.
Mursko Središće	Medžimurska županija	1
Nedelišće	Medžimurska županija	1
Sv. Juraj na Bregu	Medžimurska županija	1
Cestica	Varaždinska županija	5
Ludbreg	Varaždinska županija	1
Varaždin	Varaždinska županija	4
Konjščina	Krapinsko-zagorska županija	1
Zagreb – mesto	Zagreb – mesto	5
Zagreb	Zagreb – mesto	10
Jastrebarsko	Zagrebska županija	1
Samobor	Zagrebska županija	4
Zaprešić	Zagrebska županija	1
Karlovac/Karlovec	Karlovska županija	1
Bakar	Primorsko-goranska županija	1
Čavle	Primorsko-goranska županija	2
Kostrena	Primorsko-goranska županija	1
Kraljevica	Primorsko-goranska županija	1
Matulji	Primorsko-goranska županija	1
Opatija	Primorsko-goranska županija	1
Rijeka/Reka	Primorsko-goranska županija	8
Medulin	Istrska županija	1
Drenovci	Vukovarsko-sremska županija	1
Koprivnica	Koprivniško-križevska županija	1
Omiš	Splitsko-dalmatinska županija	1
Osijek	Osiješko-baranjska županija	1
Popovača	Šiško-moslavinska županija	1
Postojna	Slovenija	1
Brez odgovora		2

Županija	Število občin	Število anket.
Medžimurska županija	3	3
Varaždinska županija	3	10
Krapinsko-zagorska županija	1	1
Zagreb – mesto	1	15
Zagrebska županija	3	6
Karlovska županija	1	1
Primorsko-goranska županija	7	15

Županija	Število občin	Število anket.
Istrska županija	1	1
Obmejne županije – skupaj	20	52
Županije v notranjosti Hrvaške	5	5
Drugo	1	1
Brez odgovora		2
HRVAŠKA – skupaj	26	60

Pomembno metodološko izhodišče se je glede slovenstva mladih v zamejstvu nanašalo na preverjanje znanih, ne majhnih razlik, ki so produkt družbenega okolja, v katerem živijo. Prisotnost slovenstva med mladimi je iz zgodovinskih (in drugih) razlogov popolnoma pričakovana, veliko močnejša in širše razprostranjena ter bolj artikulirana v slovenskih zamejstvih v Avstriji in Italiji, a imamo tudi tam heterogeno situacijsko sliko slovenstva.

V Avstriji na naselitvenem prostoru avtohtone manjšine slovenstvo izrazito prednjači na južnem Koroškem, znatno šibkejše je na avstrijskem Štajerskem, kar je med drugim tudi posledica dolge dobe neupoštevanja pravic štajerskih Slovencev po drugi svetovni vojni. V Italiji lahko govorimo o močnem slovenstvu med mladimi v goriški in tržaški pokrajini, medtem ko je v videmski pokrajini identifikacija mladih predvsem lokalna. Na Hrvaškem slovenstvo nasploh ni bilo nikoli vajeno kakega manjšinskega položaja, niti posebnega družbenega statusa, zato je v zadnjih dveh desetletjih tamkajšnja slovenska manjšina nov pojav že zanje same, v zvezi s čimer smo ugotovili, da se vanj še niso vživel in se nove vloge še niso navadili niti starejši, kaj šele mlada generacija. V (slovenskem) Porabju na Madžarskem gre, socialno-geografsko gledano, za razmeroma majhno, a za razliko od Hrvaške za izrazito ruralno strnjeno etnično manjšinsko območje, kjer pa je slovenstvo pod močnim družbenim vplivom še bližine z Avstrijo. Tudi zato, ker sta slovenski narodni skupnosti na Madžarskem in še posebej na Hrvaškem mlajši, je tematika tamkajšnjih mladih šele s to raziskavo prvič doživela temeljitejšo obravnavo. Ko smo s slovenskim zamejstvom v prostorskem smislu opredelili navidezno sklenjen teritorialni pasovni obroč, ki zajema zgodovinsko večinsko slovensko poselitveno ozemlje in v človeškem smislu ljudi (in

generacije mladih) kot (domnevne) pripadnike slovenske narodne skupnosti, smo raziskovalci lahko tudi ob tem projektu hitro in z lahkoto ugotavljali ne le velike razlike znotraj slovenskega zamejstva kot celote, torej med posameznimi zamejstvi, temveč tudi znotraj vsakega izmed štirih posameznih. Tudi to tezo smo v raziskavi preverjali in jo potrjevali.

Ali lahko govorimo o mladih kot o družbenem fenomenu v slovenskem zamejstvu, ne da bi sintagme slovenskega zamejstva še dodatno artikulirali? V tem primeru ne gre za definicijo zamejstva, slovenskega zamejstva, ki smo jo podali že na začetku, ko smo slovensko zamejstvo opredeljevali kot geopolitično razsežnost, ki je od leta 1991 v neposredni zvezi z državo Republiko Slovenijo in je kot določena družbena substanca še od mnogo prej v neposredni zvezi s pojmovno danostjo slovenskega naroda. V tem občem smislu je slovensko zamejstvo vsekakor lahko obravnavano poenoteno. Toda čim imamo v slovenskem zamejstvu opravka s konkretnimi družbenimi pojavi in danostmi, je nujno treba uporabiti tisti posebni prilastek, ki šele omogoča dejansko določljivost predmeta obravnave. Država Slovenija meji namreč na štiri sosednje države in slovenski narod ima v vsaki izmed njih svojo narodno manjšino, ki je danes v veliki meri produkt zgodovinskih in drugih posebnosti teh konkretnih družbenih okolij. In tudi mladi so tak družbeni fenomen, o katerem ni mogoče strokovno razpravljati kar počez oziroma skozi prizmo slovenskega zamejstva kot takega. Verodostojno je mogoče obravnavati mlade tako, da govorimo o mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji, o mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji, o mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem in o mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. Mladi s privzeto (tudi) tisto kolektivno identitetno lastnostjo, ki ji pravimo slovenska narodnostna pripadnost, kot ljudje in prebivalci v vseh teh štirih državah oziroma v slovenskem zamejstvu sicer eksistirajo, kot segment slovenske narodne manjšine tam živijo, a če želimo o njih izvedeti kaj več, jih je treba raziskovalno obravnavati po vsakem posameznem slovenskem zamejstvu posebej. Ob omenjanju pričakovanih razlik med mladimi zaradi specifičnih družbenih okoliščin vsakega izmed slovenskih zamejstev, je namreč treba poudariti tudi manj pričakovane razlike med mladimi, ki smo jih raziskovalci dodatno odkrivali še na lokalnih (mikro družbenih) ravneh znotraj vsakega zamejstva, saj vsako izmed njih prav tako ni neka homogena enota v vseh raziskovanih vidikih.

Toda vprašanju o možnem poenotenju slovenskega zamejstva kot takim sledi enako pomembno vprašanje vsaj še o fenomenu mladih kot takim. Kajti tudi o mladih je treba govoriti diferencirano, vsaj glede na ožjo starostno skupino, ki ji pripadajo. Gotovo zelo različno zaznavata življenje 15- in 29-letnik, če pogojno zanemarimo spol, ki je sicer tudi razlikovalni dejavnik, a morda tu relacijsko nekoliko manj pomembna osebna lastnost mladega človeka. Mlade smo zato obravnavali po treh že omenjenih starostnih skupinah, kar je sicer običajna delitev tudi v evropskem strokovnem prostoru, a se zgornja starostna meja družbene skupine mladih trendovsko zvišuje.

Kot vsi že dolgoletni raziskovalci in poznavalci različnih vsebin slovenskega zamejstva smo sodelavci projekta (tudi) tokratna spoznanja gradili prek dveh osnovnih in že preverjenih metodoloških pristopov, to je prek: za projekt posebej pripravljene enotnega anketnega vprašalnika, ki je zajel po 60 (ali več) mladih, ter polstrukturiranega in globinskega intervjuvanja po 6 (ali več) izbranih mladih v vsakem zamejstvu.

Najtemeljiteje smo se posvetili pripravi enotnega anketnega vprašalnika, saj je bilo nujno, da zajame čim več bistvenih specifik, povezanih z mladimi po vseh zamejstvih. V petmesečnem obdobju (september 2014–januar 2015) smo opravili po vsaj 60 anket v vsakem zamejstvu, skupaj nekaj več kot 240, in jih za statistično analizo upoštevali po 60 oziroma skupaj 240. Od samega začetka smo poskušali v vseh štirih zamejstvih tesno upoštevati tri kriterije: spolno uravnoteženost, trislojno starostno strukturiranost in znano manjšinsko teritorialno prisotnost.

Tabela 10: Anketiranci po starostnih kategorijah in državah

Država	Starostne skupine			Spol anketirancev		Skupaj
	15–19 let	20–24 let	25–29 let	moški	ženske	
Italija	23	21	16	29	31	60
Avstrija	20	20	20	30	30	60
Madžarska	20	20	20	25	35	60
Hrvaška	20	22	18	25	35	60
Skupaj	83	83	74	109	131	240

Dokaj preprosto in po vnaprejšnjem načrtu je bilo anketiranje opravljeno v slovenskem zamejstvu v Italiji, kjer ga je bilo najlažje uravnotežiti tako zaradi razmeroma večje številčnosti mladih kot zaradi že več vpeljanih metodoloških pristopov in raziskovalnih izkušenj pri samem anketiranju mladih. Večjih težav ni bilo niti v slovenskem zamejstvu v Avstriji, kjer so anketiranje najlažje opravili s seveda najštevilčnejšimi mladimi na avstrijskem Koroškem, a so ga razmeroma zadovoljivo dopolnili tudi na avstrijskem Štajerskem. Nekaj manjših težav se je pri izpolnjevanju omenjenih kriterijev pojavilo ob zaključku anketiranja v slovenskem zamejstvu na Madžarskem, še več pa v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. Tako smo raziskovalci teh dveh zamejstev šele v dodatnem mesecu, februarja 2015, s korekturnim anketiranjem, to je z dodatnim iskanjem po enem izmed kriterijev manjkajočih primernih anketirancev, na samem terenu in s pomočjo posameznih slovenskih zamejskih aktivistov le uspeli izpolniti vse tri sprejete kriterije tudi v slovenskih zamejstvih na Madžarskem in Hrvaškem. V zvezi z možnostmi pridobivanja anketirancev je treba poudariti, da smo projektni raziskovalci že prvotno ocenili, da bi brez večjih težav z obravnavano anketo lahko zajeli več kot po 100 mladih v slovenskih zamejstvih v Italiji in Avstriji, več kot po 60 pa po sprejetih osnovnih kriterijih v slovenskih zamejstvih na Madžarskem in Hrvaškem zelo težko. Glede na možno statistično primerljivost med zamejstvi samo ob istem številu mladih v vsakem izmed njih, ki pa je bilo eno izmed osnovnih vodil raziskave, smo se, poznavajoč dejanske razmere, v načrtovanju izvedbe projektne faze anketiranja odločili sprejeti število 60 mladih kot dosegljivo v enem oziroma v vsakem zamejstvu. V skupnem obdobju šestih mesecev smo tako celotno anketiranje le uspešno izvedli in zaključili.

Po končanem anketiranju je sledila zahtevna strokovna faza statistične obdelave pridobljenega anketnega gradiva. K delu na projektu je zato spomladi 2015 pristopila sociologinja dr. Mojca Medvešek, ob statističnih nalogah že izkušena sodelavka INV, ki je pripravila celotni anketni zbirnik podatkov in osnovne zbirne preglednice o odgovorih na anketna vprašanja, skupaj s sumarnimi komentarji. Nato se je uspešno vključila še v avtorski ustvarjalni in interpretativni del raziskave celotne raziskovalne tematike enega izmed zamejstev – slovenskega na Hrvaškem.

Ob tej dopolnitvi je doživelo delo na projektu le še eno kadrovsko spremembo, ko je v drugi polovici leta 2014 kolegico sociologinjo dr. Štefko Vavti, priznano strokovnjakinjo iz slovenskega zamejstva v Avstriji, ki je dotlej veliko prispevala k skupnim projektnim naporom, nadomestil mladi antropolog mag. Milan Obid, prav tako iz SZI. Tukajšnja priložnost še narekuje omeniti geografa in kartografa Zmaga Droleta,² sodelavca INV, katerega predvidena vloga od samega začetka je bila, da ustvarja za potrebe projekta zlasti kartografske rešitve in da v pripravi monografskih pisnih avtorskih izdelkov opravlja naloge tehničnega urednikovanja načrtovanih publikacij. Njegovo tehnično-uredniško vlogo je v drugem in v tem tretjem monografskem zvezku prevzela Mateja Vrbinc, sodelavka tiskarne Demat, sicer grafična oblikovalka vseh treh dosedanjih zvezkov. S pripravo kartografskih prikazov v pričujočem zvezku in njihovo zahtevno izvedbo se je po navodilih urednika in avtorjev prispevkov o posameznih zamejstvih ukvarjal geograf mag. Miha Brvar, sodelavec INV. Nalogo lektoriranja je v vseh treh dosedanjih zvezkih opravila slovenistka Jasmina Vajda Vrhunec. Vsi drugi, že na začetku tega uvoda omenjeni projektni raziskovalci in avtorji, so sodelovali pri vseh nalogah od začetka v letu 2012, torej od izbire tematike o mladih v slovenskem zamejstvu kot soglasno priznane najaktualnejše tematske izbire, priprave ustreznega projektnega koncepta in celotne raziskave do pričujoče pisne izvedbe oziroma izida v oktobru 2018.

Že ob koncu anketiranja smo lahko ocenjevali, da načrtovano in pridobljeno razmeroma majhno število anketirancev kljub evidentiranju nedvomno zelo povednih empiričnih dejstev ne more predstavljati reprezentativnega vzorca obravnavane populacije. Dodatno smo lahko sklepali, da postopek reprezentativnega anketnega vzorčenja na tematiki mladih v slovenskem zamejstvu kot takem, torej v celotnem slovenskem zamejstvu, zaradi že opisanih razlogov pravzaprav ni niti uresničljiv. Če bi o vzorčenju še morda lahko govorili v slovenskih zamejstvih v Avstriji in zlasti Italiji, pa smo imeli že precejšnje težave s tem, da v slovenskih zamejstvih na Hrvaškem in Madžarskem sploh zberemo po 60 mladih, ki so bili obeh spolov in uravnoteženo izbranih treh starostnih podskupin.

2 Zmago Drole je 27. oktobra 2017 preminil sredi dela na prvem zvezku.

Zaradi predhodnega poznavanja dejanske situacije na terenu teh dveh zamejstev smo se tako raziskovalci že v osnovi opredelili za odločitev o največ 60 mladih v vsakem izmed štirih zamejstev. Ohraniti smo hoteli enako število potencialnih anketirancev v vseh zamejstvih iz statistično metodološko-aplikativnih razlogov enostavnejše primerljivosti med zamejstvi. Vsekakor pa se je mogoče strinjati s pripombo recenzenta Emidija Susiča, da bi bilo zaželeno, upoštevaje znane razlike, anketirati večje število mladih v slovenskih zamejstvih v Italiji in Avstriji. Tako bi res ustvarili ustrežnejšo sliko o mladih v teh dveh zamejstvih, vendar pa postopek statistične primerljivosti med vsemi štirimi zamejstvi z običajnimi metodološkimi prijemi ne bi bil mogoč.

V opisanih okoliščinah skromnega števila anketirancev smo se poskušali raziskovalci še dodatno potruditi v smeri kvalitativnega spoznavanja mladih z intervjuvanjem. Opravili nismo le prvotno načrtovanih 6 intervjujev v vsakem izmed zamejstev, skupaj torej 24, temveč še nekaj več, skupaj 27. Tudi v pogledu kvalitativnega raziskovalnega pristopa bi, analogno s kvantitativnim, lahko opravili smiselno različno število intervjujev po štirih zamejstvih, a hkrati prav tako drži, da bi potem lahko raziskava v celoti znatno dlje trajala. Ker smo vse intervjuje, trajajoče od dobre ene do več ur, naknadno skrbno transkribirali, smo pridobili pomembno gradivo, ki bo, ker ga hranimo skupaj z ostalo dokumentacijo projekta, zanimivo in koristno tudi za nadaljnje raziskave oziroma raziskave drugih raziskovalcev. Ob glavnem empiričnem projektne raziskovalnem delu, ki je torej slonelo na kvantitativni in kvalitativni raziskovalni metodi, smo se krepko naslanjali tudi na nekatere druge dostopne, zlasti spletne vire, izsledke slovenske in tuje strokovne literature, hkrati pa smo se opirali na lastna sprotna strokovna opazovanja in svoje strokovne izkušnje.

Tabela 11: Intervjuvanci po starostnih kategorijah in državah

Država	Spol	Starostne kategorije			Skupaj
		15–19 let	20–24 let	25–29 let	
Italija	moški	1	2	...	3
	ženske	1	1	1	3
	skupaj	2	3	1	6

Država	Spol	Starostne kategorije			Skupaj
		15–19 let	20–24 let	25–29 let	
Avstrija	moški	1	1	2	4
	ženske	1	1	1	3
	skupaj	2	2	3	7
Madžarska	moški	1	2	...	3
	ženske	...	1	2	3
	skupaj	1	3	2	6
Hrvaška	moški	2	2	...	4
	ženske	1	2	1*	4
	skupaj	3	4	1	8
Skupaj	moški	5	7	2	14
	ženske	3	5	5	13
	skupaj	8	12	7	27

* Eden od pokazateljev položaja mladih pripadnikov slovenske skupnosti na Hrvaškem je tudi dejstvo, da nam ni uspelo pridobiti osebe stare med 25 in 29 let, ki bi bila voljna sodelovati v raziskavi. Zato smo izvedli intervju z osebo staro 31 let, ki je aktivna pripadnica slovenske manjšine na Hrvaškem in pozna razmere znotraj manjšinske skupnosti.

Poleg splošnega in specifičnega raziskovalnega spoznavanja tematike mladih v vsakem izmed zamejstev je torej imel projekt še en pomemben cilj: primerjalni. Primerjanje med zamejstvi znotraj slovenskega zamejstva kot celote je bila projektno načrtovana izhodiščna in ena izmed temeljnih nalog raziskave, ki je seveda zato narekovala primerljive metodološke prijeme (tudi enako število anketirancev v vsakem izmed zamejstev). Ker so s tem pristopom ohranjene specifične vsebinske matrice znotraj vsakega izmed zamejstev, je raziskava posledično ponudila dobre priložnosti za odkrivanje in ugotavljanje podobnosti in razlik obravnavanih vsebinskih vidikov med zamejstvi ter omogočila objektivni primerjalni vpogled vanje. Prav zato o vsaki izmed obravnavanih tematskih celot (poglavij) sklepamo z zadevnim komparativnim prikazom.

Izpostavljanje parametra primerljivosti med štirimi slovenskimi zamejstvi neizogibno asociira na eno drugo, drugačno primerljivost

znotraj tematike mladih v slovenskem zamejstvu. Gre za primerljive mladinske strukture večinskih narodov v teh slovenskih zamejstvih, ki pa v naši raziskavi niso bile predmet sistematične raziskovalne pozornosti. Aplikacija še tega teoretično-metodološkega pristopa kot koncepta »kontrolne skupine« bi nedvomno bistveno prispevala k spoznavanju jasnejše podobe domnevno slovenske narodnosti mladih že v smislu teorije mejnosti Fredrika Bartha. Po tej teoriji bi narodnostno večinski mladi, sobivajoči vrstniki mladih iz slovenske manjšine, prevzeli funkcijo takšne in drugačne, večje in manjše zrcalne drugačnosti. Kajti (samo) pripisani atribut konkretne manjšinske slovenske etnične pripadnosti (mladih), ki se manifestira v procesu konstrukcije odnosa do konkretne večinske (italijanske, nemške, madžarske, hrvaške) populacije (mladih), bi lahko bistveno izostril profil narodne pripadnosti tako enih kot drugih, vsekakor pa omogočil tudi njihove skupnostne osebnostne in kolektivne karakteristike. Če bi se raziskava o mladih v slovenskem zamejstvu longitudinalno nadaljevala, bi bila tukajšnja sugestija, da se pripravi in aplicira tukaj predstavljeni mehanizem »kontrolne skupine«, ena izmed predlaganih prioritarnih metodoloških usmeritev take nove raziskave. Ta in že omenjena druga dva pristopa pa sta oziroma bi bila v prihodnje odvisna seveda tudi še od mnogih drugih okoliščin, kot so tiste, ki jih kot primerne in zaželeno ob svojih empiričnih izkušnjah in znanstvenih spoznanjih ustvarjamo raziskovalci sami.

Štiri monografske publikacije

Pričujočo raziskavo smo izvajali in izvedli le z zgoraj natančneje opisanim metodološkim instrumentarijem. O posameznih raziskanih vidikih znotraj vsakega izbranega tematskega sklopa po vseh zamejstvih smo si skušali ustvariti ustrezne slike in jih strnjeno predstaviti skozi štiri velika tematska poglavja oziroma monografske zvezke, saj smo se sodelavci v drugi polovici poteka projektnega dela soglasno odločili pretočiti raziskovalne izsledke v štiri pisne tematske enote. Ocenjevali smo, da bi bil lahko drugačen pristop predvsem redukcionističen, kar pa že zaradi simbolnih razlogov obravnavane tematike ne bi bilo sprejemljivo. Če namreč

slovenska narodnostna pripadnost v slovenskem zamejstvu kot čustvena vez slabi in se kot pripisana lastnost po številčnem obsegu posameznikov med mladimi zmanjšuje, kar sicer ni specifika samo mladih v slovenskem zamejstvu, temveč je značilen pojav med mladimi manjšinci nasploh, naj bi vsaj raziskovalci beležili čim več dejanskih znakov sodobnega slovenstva med mladimi ter analizirali procese in okoliščine, ki pozitivno ali negativno vplivajo na njegovo ohranjanje. Po eni strani je že zaradi prihodnjega zgodovinopisja in ohranjanja dediščine slovenstva zaželeno skrbno dokumentirati značilne pojave in materialna dejstva o slovenstvu v zamejstvu, po drugi strani pa velja ugotavljati omenjene različne okoliščine prav na liniji spodbujanja vitalnih funkcij slovenstva med mladimi zamejci, če se seveda za tako spodbujanje odločimo, in mi smo se.

Vsak zvezek je strukturno zastavljen tridelno, vsebuje tematsko naravnani uvodni teoretično-metodološki, središčni empirični in zaključni komparativni del. Kako smo si raziskovalci razdelili naloge v izdelavi končnega pisnega izdelka vsake izmed štirih monografij, je razvidno iz navedbe avtorstva v kazalu posamezne publikacije. Vsi štirje monografski zvezki so na začetku opremljeni s tem splošnim uvodnim besedilom, ki je v osnovi v vseh štirih zvezkih enako, a hkrati v vsakem nadaljnjem zvezku nekoliko prilagojeno njegovi osrednji naslovni tematiki in sprejetim recenzentskim sugestijam, ter ima dvojni pomen. Po eni strani z artikulacijo osnovnih pojmovnih vsebin in vizualno predstavitevjo prostorskega imaginarija poskuša uvajati bralca v kompleksno tematiko mladih v slovenskem zamejstvu, po drugi strani pa služi cilju povezovanja med tematskimi sklopi v okvirno poenoteno osnovno naslovno vsebino projekta *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturno konteksti ter sodobni izzivi* kot celote. Vsebinsko vse štiri zvezke zaokrožata sklepni razmislek o obravnavani temi urednice/urednika vsake publikacije in njen/njegov povzetek, preveden v uradne jezike sosednjih držav in v angleščino.

Projektne raziskovalci, ki smo hkrati avtorji štirih tematskih monografskih zvezkov, namenjamo izsledke našega dela tako strokovni kot širši javnosti, seveda najprej v slovenskem zamejstvu in sami Sloveniji, zatem pa tudi državnim organom in institucijam v Sloveniji in sosednjih državah, ter hkrati upamo na izražen še kak drug interes.

Medtem ko smo v prvi monografiji, ki je izšla novembra 2017, obravnavali splošni položaj mladih in v drugi, ki je izšla maja 2018, identitete opredelitve mladih, v tej tretji monografiji po vseh štirih slovenskih zamejstvih predstavljamo in medsebojno primerjamo številne vidike družbene participacije mladih. V četrti in hkrati zadnji monografiji, ki še sledi, pa bo beseda podrobneje tekla o jezikovnem profilu mladih v slovenskih zamejstvih v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: teoretična izhodišča in pregled opravljenih raziskav

Devan Jagodic

Uvod

V raznih mednarodnih, evropskih in nacionalnih dokumentih je vse pogosteje poudarjena pomembnost dejavne participacije mladih v družbenem in političnem življenju.¹ Večina teh dokumentov poudarja, da participacije ne smemo razumeti le kot vključenost mladih v njim namenjene institucije ali kot pravico soodločanja v njim namenjenih projektih, temveč kot model življenja v demokraciji; demokracija brez avtonomnega in dejavnega državljana namreč ne more obstajati, ne more delovati (Žavbi in Vipavc Brvar 2006). Spodbujanje participacije mladih zato ni le eden izmed pomembnejših izzivov današnjih demokratičnih družb, temveč je tudi ključni pogoj zanje, za njihov napredek in razvoj.²

-
- 1 Polna in učinkovita participacija mladih v družbenem življenju in pri odločanju je na primer ena izmed desetih prioritete *Svetovnega akcijskega programa za mlade* (2010), ki poudarja, da je ustvarjanje pogojev za participacijo mladih ključnega pomena za napredek družbe. Prav tako je participacijo mladih kot eno izmed štirih prioritete Evropske unije (v nadaljevanju EU) na področju dejavnega državljanstva mladih opredelila tudi *Bela knjiga Evropske komisije* iz leta 2002, kot področje ukrepanja pa jo izrecno navaja *Resolucija Sveta EU v prenovljenem okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine 2010–2018* (Uradni list EU/C311 2009, 7). Med drugimi pomembnimi evropskimi dokumenti velja omeniti še revidirano *Evropsko listino o vključevanju mladih v lokalno in regionalno življenje*, ki jo je sprejel Kongres lokalnih in regionalnih skupnosti Evrope, ter dva dokumenta iz leta 2005, *Evropski mladinski pakt* in revidirano *Lizbonsko strategijo*. Tudi v Sloveniji se je na področju participacije mladih začela ta uveljavljati kot ena izmed temeljnih prioritete; v Zakonu o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS) iz leta 2010 je sodelovanje mladih pri upravljanju javnih zadev v družbi navedeno kot eno izmed glavnih vsebinskih področij mladinskega sektorja (Ur. l. RS 42/10).
 - 2 Zlasti zagovorniki participativne (npr. Barber 1984) in minimalistične teorije demokracije

Participacija predstavlja izziv za razvoj mladih na prehodu iz mladostništva v zgodnjo odraslost, to je v obdobju, ko si mladi oblikujejo oziroma nadgrajujejo svojo identiteto (osebno, poklicno, politično) in iščejo svojo ustrezno družbeno vlogo (Conger 1991). Z vključevanjem v različne oblike družbenopolitičnega delovanja se imajo mladi možnost preizkusiti v različnih vlogah ter neposredno spoznavati družbene strukture, razmerja med njimi in delovanje družbenega sistema kot celote (Flanagan 1998). Checkoway in Richards-Schuster (2003 v Gril 2009) opozarjata še na številne druge pozitivne učinke participacije mladih, ki se kažejo v pospeševanju njihovega osebnega zaupanja in socialne povezanosti, sposobnostih skupinskega odločanja, delitvi virov, zavedanju javnih vprašanj in prispevanju k skupnosti.

Participacija mladih v institucijah in procesih, ki posredno ali neposredno zadevajo njihovo življenje, služi vzpostavitvi okolja, v katerem lahko mladi prevzemajo odgovornost tako za lastno prihodnost kot za prihodnost družbe, kar odločilno prispeva k doseganju njihove avtonomije (Baumkircher in drugi 2011). Mlad posameznik, ki sodeluje pri oblikovanju takih odločitev, razvije občutek lastništva nad odločitvami, kar pozitivno vpliva na njegov odnos do sebe kot sposobnega in dejavnega bitja ter posledično krepi občutek odgovornosti za odločitve in ga motivira za nadaljnje prispevanje k razvoju družbe. Participacija mladih tako zagotavlja tudi boljšo implementacijo in ustrežnejše odločitve, saj so mladi poleg tega, da sodelujejo pri sprejemanju odločitev, tudi najbolj deležni učinkov sprejetih odločitev.

(npr. Sartori 1987) so si enotni, da je državljanska participacija pravzaprav nujen pogoj demokracije.

Oblike participacije mladih

Raziskovalci na podlagi teoretičnih in empiričnih meril razvrščajo oblike participacije v več kategorij (glej npr. Vromen 2003; Claggett in Pollock 2006 v Lavrič 2011), pri čemer je najpogostejša delitev na konvencionalno politično participacijo, protestno politično participacijo in civilnodružbeno participacijo.

Konvencionalna politična participacija se nanaša predvsem na dejavnosti, ki so v neposrednem odnosu do formalnih institucij vladanja in političnih akterjev – političnih strank in politikov (Claggett in Pollock 2006; Ekman in Amnå 2009). V konvencionalno politično participacijo uvrščamo dejavnosti, katerih cilj je vpliv na politične odločitve, tako neposredno z vplivanjem na oblikovanje ali izvajanje javne politike (angl. *public policy*) kot posredno z vplivanjem na izbiro ljudi, ki oblikujejo javno politiko (Verba in drugi 1995, 38 v Lavrič 2011). Mednje na primer prištevamo udeležbo na volitvah, udeležbo na političnih shodih, stike s politiki, prispevanje denarja in/ali opravljanje dela za politično stranko, prepričevanje drugih o izbiri kandidata/stranke ipd., torej politična dejanja v ožjem pomenu besede. V širšem pomenu besede pa lahko v politično participacijo uvrščamo tudi druge dejavnosti, kot so spremljanje politike v medijih, udeležba na javnih tribunah in razpravah, sodelovanje v projektih, ki so namenjeni vzpostavljanju neposrednega dialoga med mladimi in političnimi odločevalci, ipd.

Poleg konvencionalne politične participacije velja beležiti tudi tako imenovane oblike »alternativne« oziroma »nekonvencionalne« politične participacije, začenši s protestno. *Protestna politična participacija* je osrednja oblika neinstitutucionaliziranega državljanskega delovanja, ki je za številne raziskovalce temeljnega pomena za delovanje in stabilnost sodobnih demokracij. Med dejavnosti protestne participacije prištevamo udeležbo na zakonitih demonstracijah, sodelovanje pri nenapovedanih stavkah, zasedbo poslopij ali tovarn, podpisovanje peticij in pridružitve bojkotu. Protestnih oblik participacije je v zadnjih desetletjih čedalje več, predvsem kot reakcija procesov (post)modernizacije, globalizacije in skrajnega neoliberalizma ter njihovih družbenoekonomskih učinkov, ki povzročajo spremembe tudi na ravni politične kulture, vrednot in

usmeritev. To še posebej velja za današnje dni, ko državljani, zlasti pa mlade generacije, čedalje manj zaupajo avtoritetam oziroma v vedno večji meri nasprotujejo družbenopolitičnim elitam (Inglehart in Welzel 2007).

V raziskovalnem projektu *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* smo se osredotočili predvsem na tretjo navedeno obliko participacije, to je civilnodružbeno. *Civilnodružbena participacija* (v nadaljevanju *družbena participacija*) zajema predvsem prostovoljne dejavnosti, ki so v dobro skupnosti ter se ne nanašajo nujno na politične institucije in stranke. Za prostovoljne dejavnosti je značilno, da so odprte, neplačane, imajo pa neformalno izobraževalno in dodano družbeno vrednost – pri njih gre za usmerjenost k širšim družbenim vprašanjem, ki se lahko štejejo kot politična kvečjemu implicitno (npr. prostovoljno delo v korist različnih nevladnih organizacij, članstvo v društvih in združenjih itd.). Gre za oblike povezovanja mladostnikov s širšo skupnostjo, ki jim nudijo možnost, da razumejo pomen javnega dela in pojmujejo sebe kot aktivne državljane (Flanagan 1998).

Ena izmed temeljnih oblik družbene participacije mladih je njihovo dejavno vključevanje v organizacije civilne družbe, kot so društva, združenja, krožki, skavtske in taborniške skupine, mladinski centri in druge organizacije prostovoljnega značaja. To so prostori, ki mladim omogočajo druženje in ustvarjalno preživljanje prostega časa, hkrati pa spodbujajo medosebno strpnost ter odprtost do različnih ljudi, interesov, pristopov in načinov delovanja. Tako vključevanje je torej predvsem polje za učenje participacije, ki mlade uvaja v sodelovanje pri demokratičnem odločanju, zaradi česar se nato lažje in hitreje vključujejo v odločanje v drugih institucijah in na drugih področjih. Mladinske in druge civilnodružbene organizacije, v katere se mladostniki vključujejo, predstavljajo neke »male demokracije« (Ferjančič 2009); so okolje za pridobivanje znanja ter oblikovanje odnosov in vrlin, kar so tudi bistveni elementi državljanstva. Res pa je, da tovrstne strukture ne predstavljajo le možnosti obogatitve za (mladega) posameznika, temveč so tudi pomemben dejavnik javnega družabnega in kulturnega življenja v krajevnih skupnostih, kar še posebej velja za okolja, kjer so naseljene narodne, jezikovne in verske manjšine.

Od družbene angažiranosti mladih do umikanja v zasebnost

V sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja je mladina z inovacijskimi in družbenokritičnimi pritiski znatno prispevala k družbenim spremembam – rušila je tradicionalne tabuje in ustvarjala lasten svet, ki si ga odrasli niso smeli prilaščati, ga nadzorovati ali usmerjati. Vrednote mladinskih kultur in subkultur, na primer individualna svoboda pri izražanju in oblikovanju svetovnega nazora ter verovanj, so postopoma prodrle v javno zavest (Miheljak 2002, 12). S svojo participacijo je mladina postala dokaj pomembno družbeno telo, ki je imelo politično, kulturno in inovacijsko moč.

Spremembe, ki sta jih povzročila globalizacija in prehod v družbo storitev, so bistveno spremenile položaj in pomen mladine. Življenje v sodobni družbi namreč označuje vse večja *izbirnost življenjskih poti* (Ule 2008), ki pogojuje usmeritve, odločitve in vedenjske modele mlajših generacij. Tradicionalne izbire so poznale dokaj ustaljen red navad, medtem ko se sodobna družba spopada z raznolikostjo in kompleksnostjo izbir: zaposlitev, partnerski odnos, starševstvo ali družina niso več življenjske samoumevnosti, temveč stvar presoje posameznika.³

To je globalni trend, ki ga Beck (1992) razume kot proces *individualizacije življenjskih potekov*, to je postopnega preobrata od prevlade vnaprej določenih slojnih, spolnih in kulturnih identitet k vse bolj pluralnim, začasnim in individualno določenim življenjskim načrtom. Posamezniki se osvobajajo tradicionalnih vezi in odvisnosti, vendar hkrati postajajo vedno bolj odvisni od pritiska drugih socialnih institucij, na katere imajo le malo vpliva – to sta predvsem trg delovne sile in izobraževalni sistem. Individualizacija prisili posameznike k temu, da se bolj kot kdaj koli prej zanesejo le sami nase, da postanejo upravljavci svojega življenjepisa, identitet in družbenih mrež (Ule 2008, 34–35).

3 Teh procesov seveda ne gre interpretirati izključno kot znak družbenega razvoja ali napredka; v obliki, kot se dogajajo, je tudi veliko socialnih pritiskov in v izbirah veliko omejitev, življenjskih stisk in tesnobe. Podaljševanje šolanja, življenje v gospodinjstvu staršev, ekonomska odvisnost in odlaganje odločitve za starševstvo so zato pogosto v večji meri življenjska nuja kot pa izbira (Ule 2008).

Globalizacijski procesi povečujejo možnosti in alternative, ki so na voljo posameznikom v določenih razmerah, hkrati pa zmanjšujejo občutek pripadnosti skupnostim in zavezanost posameznikov tem skupnostim (Dahrendorf 1994 v Ule 2008). Danes pomen tradicionalne skupnosti in pripadnosti slabi, medtem ko ljudje individualno oblikujejo nove oblike skupnosti in vezi. Pri tem igrata ključno vlogo trg in potrošnja, ki ponujata preprostejše načine pripadnosti in združevanja, na primer na podlagi sorodnih potrošniških navad, modnih smernic itd.

Sodobne oblike mladinskih kultur in življenjskih stilov se povečini opirajo na potrošniško usmerjene oblike zabave in pretežno pasivno izkoriščanje prostega časa. Nekdanje oblike protestnih in izzivalnih mladinskih gibanj so se sčasoma ublažile in spremenile v komercialno usmerjene vedenjske modele. Eisenstadt (1992 v Gillis 1999) celo trdi, da danes ne moremo več govoriti o mladini kot o homogeni družbeni kategoriji, še manj pa o skupini, ki bi bila zainteresirana za globalne spopade z družbo. Ta trend posledično predstavlja razširjen problem neparticipacije mladih v različnih formalnih oblikah organizacij in družbenih skupin (Kovačeva 2005 v Ferjančič 2009).

Raziskovanje participacije mladih v mednarodni in slovenski znanstveni literaturi

Sodobne raziskave na področju mladine v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah (glej npr. Putnam 2000; Maier in Biezen 2001) odkrivajo sistematične spremembe v usmeritvah mladostnikov v primerjavi s preteklostjo. V nasprotju z mladimi v sedemdesetih in osemdesetih letih prejšnjega stoletja, ki sta jih opredeljevala družbena kritika in socialni idealizem, je za sodobne mlade značilna usmerjenost k individualizmu in pragmatizmu. Mladi želijo reševati praktične probleme, ki so povezani z lastnimi življenjskimi usmeritvami in priložnostmi. Ne zanimajo jih splošni družbeni problemi in družbene spremembe, zato pa se toliko bolj posvečajo svoji uspešnosti v poklicu, zasebnosti in prijateljskim odnosom. Rezultati raziskav nakazujejo splošen upad participacije in vključevanja mladih v organizacije, ki temeljijo na članstvu in prostovoljnem delu.

V teh državah prihaja do korenitih sprememb tudi na ravni vzorcev in oblik politične participacije. Sodobna generacija mladostnikov je v splošnem manj informirana o družbenih vprašanjih in o njih razmišlja poenostavljeno, manj poglobljeno, saj je razvoj kompleksnejših ravni razumevanja družbe navadno odložen v odraslost, prav tako tudi oblikovanje njihove politične identitete. Med drugim periodične raziskave, izvedene v različnih časovnih presledkih, kažejo na drastičen upad volilne udeležbe (npr. Flash Eurobarometer 375 2013), upad članstva in pogostosti dejavnosti v političnih strankah, upadajo pa tudi stopnje navezanosti na politične stranke ter zaupanje v politične in državne institucije. Ob vseh ugotovljenih longitudinalnih trendih političnega (ne)delovanja in usmeritev zato ne preseneča, da se mnogi sodobni avtorji sprašujejo o prihodnosti demokracije.

Tudi v Sloveniji že dalj časa potekajo periodične raziskave, ki spremljajo položaj mladih ter proučujejo njihove vrednote, potrebe in stališča do različnih tem.⁴ Omenjene raziskave večinoma potrjujejo trende, ki izhajajo iz mednarodnih primerjalnih študij in analiz, prikazujejo pa tudi nekatere specifične lastnosti, ki so izrecno značilne za slovensko mladino.

Raziskave, izvedene na prelomu med starim in novim tisočletjem (Miheljak 2002), so na primer pokazale, da se skladno z mednarodnim prizoriščem tudi mladi v Sloveniji vse bolj oddaljujejo od področja javnega delovanja in prostovoljnih dejavnosti ter se umikajo v zasebnost, še posebej v krog družine in prijateljev. Zanimanje za družbena vprašanja se opazno zmanjšuje, mladim pa sta vse pomembnejša osebno blagostanje ter hipno doseganje zadovoljstva in udobja. Kot najpomembnejši oviri pri participaciji mladih raziskovalci navajajo podaljševanje dobe ekonomske odvisnosti od staršev in pritisk zaradi (morebitne) nezaposlenosti. Mrgole (2003) opozarja, da je nemotiviranost za participacijo slovenske mladine večkrat zgolj navidezna, saj so vzroki za nestabilno motiviranost tako individualni (psihološki) kot strukturni.⁵

4 Glej na primer raziskavo *Mladina*, ki proučuje potrebe in stališča slovenske mladine do raznovrstnih tem: opredeljenosti do družinskih članov, izobraževanja, politike lastnega zdravja, kriminala in podobno. Zadnjo publikacijo *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji* je uredil Milan Lavrič (glej Lavrič 2011).

5 Mrgole (2003) kritično ugotavlja, da delo z mladimi največkrat ne izhaja iz analize potreb mladih na lokalnem nivoju, da način animacije mladih izključuje določene skupine

Trendi v participaciji mladih pa se vendarle nenehno spreminjajo. Na to opozarjajo tudi podatki najnovejših raziskav (prim. Lavrič 2011), ki kažejo, da je slovenska mladina v primerjavi s položajem pred desetimi leti bistveno dejavnejša na področju prostovoljstva, veliko bolj pa tudi na primer v primerjavi z nemško mladino.⁶ Od vseh oblik participacije se mladi najpogosteje udeležujejo civilnodružbenih in prostovoljnih dejavnosti, ki so poleg vključenosti v zaposlitev in izobraževanje osrednji mehanizem socialne vključenosti v Sloveniji. Slovenska mladina je še posebej dejavna v prostovoljnih dejavnostih, povezanih z varnostjo in urejenostjo kraja bivanja, mladinskimi interesi in varstvom okolja, manjše pa je zanimanje (tudi v primerjavi z nemškimi vrstniki) za družbene in politične spremembe v državi. Ženski spol, višja starost, prebivanje v urbanem okolju, višja izobrazba in višji ekonomski status družine so dejavniki, ki pozitivno vplivajo na večino oblik prostovoljnega dela.

V veliko manjši meri se mladina v Sloveniji udejestvuje na področju konvencionalne politične participacije, tudi v primerjavi z vrstniki iz večine drugih držav EU. Politična participacija mladih Slovencev v zadnjih desetletjih kaže trend upada, občutno se zmanjšuje tudi splošno zanimanje za politična vprašanja, prav tako od vseh držav EU mladi v Sloveniji politiki pripisujejo najnižji pomen v svojem življenju. Po drugi strani se med mladimi krepi protestni potencial in udejestvovanje v individualiziranih oblikah politične participacije, predvsem tistih, ki so povezane z informacijsko tehnologijo. Na tem mestu pa velja poudariti, da je protestno udejestvovanje med mladimi v Sloveniji večkrat spodbujeno s strani študentskih organizacij, ki imajo visok vpliv in doseg (Lavrič 2011).

in da program delovanja privilegira samo določene interese (največkrat protagonistov, aktivistov). Posledica je neustrezno vodenje mladinske dejavnosti, ki ne posveča dovolj pozornosti udeležbi in potrebam mladih ter s tem onemogoča kontinuiteto mladinskega družbenega delovanja.

6 Ocena temelji na primerjalni analizi pridobljenih podatkov v raziskavah *Mladina 2010* (za slovensko mladino) in *Shell 2010* (za nemško mladino). Ugotovljeni trend je skladen tudi z izsledki raziskave evropske mladine, po kateri slovenska mladina dosega najvišje stopnje prostovoljnega udejestvovanja, tudi v primerjavi z drugimi državami članicami EU (Flash Eurobarometer 202 2007 v Lavrič 2011, 221).

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: pregled opravljenih raziskav

Tudi v pasovnem obroču slovenskega zamejstva so bili modeli participacije mladih že večkrat predmet raziskovanja, še posebej v italijanskem (glej npr. Mezgec in drugi 2005, Mezgec in Vidali 2009; Jagodic 2008; Jagodic 2009; Vidau 2014; Maver 2015) in avstrijskem nacionalnem kontekstu (glej npr. Pirker 2013; Vavti 2015). Področje mladinskega družbenega udejstvovanja je bilo bolj ali manj izčrpno obravnavano tudi v okviru raziskav o društveni dejavnosti Slovencev na Madžarskem (Horvath 1989; Munda Hirnök 2002) in Hrvaškem (Kržišnik - Bukić 1995; Riman 2016), svoje mesto pa je našlo tudi v *Akcijskem načrtu sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu* Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011. Zgoraj omenjene raziskave povečini potrjujejo ugotovitve iz mednarodnih in slovenskih nacionalnih raziskav, prinašajo pa tudi nekaj izvirnih spoznanj, ki opozarjajo na specifični položaj mladih Slovencev, živečih na obrobju v sosednjih državah Slovenije.

Raziskava o družbeni participaciji slovenske mladine na Tržaškem (Jagodic 2009)⁷ na primer dokaj nazorno potrjuje trend postopnega umikanja v svet zasebnosti in pragmatičnosti, ki je značilen za mlade na širšem evropskem prizorišču. Res pa je, da je tovrsten umik tu manj izrazit, saj so nekatere družbenosolidarne vrednote še vedno globoko zasidrane v zavesti mladih tržaških Slovencev oziroma so še vedno dojete kot pomemben dejavnik kohezije (manjšinske) skupnosti. Participaciji mladi pripisujejo velik pomen, izražajo pa jo zlasti v obliki sodelovanja v društvih in organizacijah prostovoljnega značaja. Društva in prostovoljne organizacije

7 Raziskovalno študijo je izvedel tržaški Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI) v okviru čezmejnega projekta *Mejni dogodki/Eventi di frontiera*, ki ga je sofinanciral program INTERREG IIIA Italija–Slovenija 2000–2006. Namen raziskave je bil pridobiti informacije o mladih, ki prebivajo v obmejnih pasovih na stičišču med Italijo in Slovenijo, natančneje na območju, ki obsega vseh šest občin tržaške pokrajine (Trst, Devin Nabrežina, Zgonik, Repentabor, Dolina in Milje) na italijanski in štiri občine obalno-kraške regije (Sežana, Divača, Hrpelje - Kozina in Komen) na slovenski strani meje. Raziskava je zajela 280 mladih, starih 15–35 let, ki so bili v času izpolnjevanja ankete formalni člani društev, krožkov, mladinskih centrov in drugih organizacij prostovoljnega značaja.

imajo namreč za slovensko narodno skupnost v Italiji pomembno vlogo socializacijskih dejavnikov, saj »posredujejo posameznikom kulturne vzorce, ki so osnova in vir njihove etno-jezikovne identitete« (Susič 2003, 237). Med glavnimi razlogi za dejavno sodelovanje v strukturah civilne družbe mladi navajajo željo po nudenju pomoči svoji lokalni skupnosti in skrb za nadaljnji obstoj svojega (slovenskega) društva, med ovirami za vključevanje v društva ali organizacije pa predvsem strah pred odgovornostjo, pomanjkanje časa in gojenje drugih interesov. Ne gre prezreti niti vpliva tako imenovanih »strukturnih dejavnikov«, povezanih z neučinkovitostjo, neustreznostjo in nepriljubljenostjo manjšinske družbeno organizirane strukture, do katere so mladi nekoliko kritični.

Raziskava o participaciji slovenske mladine na avstrijskem Koroškem (Vavti 2015)⁸ prav tako le delno potrjuje trende, ki izhajajo iz mednarodnih raziskav. Medtem ko so mladi v starosti 15–20 let, ki se šolajo v slovenskih in dvojezičnih šolah na avstrijskem Koroškem, pogosto dejavni v domačih kulturnih društvih, se starejši (20–30 let) oddaljujejo že zato, ker zaradi visokošolskega študija ne živijo več v domačih vaseh. Za vključenost mladih so pomembni zlasti vzor staršev, prisotnost vrstnikov in druženje z njimi v lepih prostorih, dejansko pa so za družbeno-kulturno delo mladi motivirani le tedaj, kadar jih pritegnejo vsebine oziroma kadar so lahko ustvarjalni na sodoben način. Nekatere ponudbe mladih slovenskih Korošcev ne pritegnejo, saj ostajajo na ravni »ljudskih fešt« in v preskromni meri upoštevajo njihove raznolike potrebe. Mladi torej selektivno izbirajo ponudbo in se raje kot v preteklost usmerjajo v prihodnost. »Vsekakor pa je participacija stvar odločitve posameznika in njegovega odnosa do slovenstva in do slovenske kulture, pri čemer pa je treba mlade o pomenu angažmaja za slovensko narodno skupnost tudi prepričevati.« (Vavti 2015, 99)

V tem pogledu so povedna tudi spoznanja analize, ki je nastala v okviru *Akcijskega načrta sodelovanja in podpore mladim Slovincem* v

8 Raziskava, ki je bila izvedena v letih 2011–2014, je predvidela uporabo različnih metod empiričnega zbiranja podatkov, in sicer: anketiranje predstojnikov slovenskih društev z vprašalnikom, analizo prispevkov slovenskih medijev ter izvedbo biografsko-narativnih intervjujev z mladimi in strokovnih intervjujev z mladinskimi delavci. Metodološki pristop, ki ga je avtorica izbrala za svoje terensko delo, je kvalitativne narave (t. i. *grounded theory*).

zamejstvu in po svetu Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011.⁹ Študija je odkrila, da je položaj mladih med državami, v katerih živijo Slovenci, zelo različen. Ponekod je interes za sodelovanje mladih večji, drugje manjši, pri čemer je skromen interes mladih v glavnem posledica generacijskih razlik. Pričakovanja, izkušnje in interesi mladih generacij slovenske narodne skupnosti v sosednjih državah so namreč precej drugačni od izkušenj njihovih staršev in starih staršev, kar je posledica evropskih integracij in novih življenjskih situacij, kot so partnerske zveze s partnerji iz drugih kultur. Številni mladi si želijo tudi druženja in povezovanja z vrstniki iz Slovenije, kar presega okvire društev, krajev in držav, v katerih živijo. Ne nazadnje je razlog za skromno dejavno participacijo mladih v slovenskih društvih tudi sodobna internetna in telekomunikacijska (informacijska) doba, ko mladi sami, brez vključevanja v društva, pridobivajo informacije, ki jih zanimajo. Sodobna spletna socialna omrežja so dober vir informacij in hkrati tudi način povezovanja v skupine brez formalnega članstva.

Na osnovi doslej opravljenih raziskav lahko sklepamo, da so mladi v slovenskem zamejstvu svojevrstna družbena entiteta, ki je ne gre jemati monolitno, temveč kot skupek različnih zgodovinsko, prostorsko, politično in kulturno pogojenih situacij. Pri raziskovanju modelov družbene participacije mladih, ki živijo in odraščajo v obravnavanem prostorskem obroču, velja zato upoštevati različne dejavnike, začenši z regijskimi oziroma pokrajinskimi posebnostmi referenčnih družbenih okolij. Slovenske narodne manjšine v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem so svoje etnične značilnosti, kulturo in jezik razvijale, ohranjale ali opuščale v različnih zgodovinskih, družbenih, političnih in gospodarskih razmerah, zato so se tudi pogoji za vključevanje v življenje in delo na avtonomem poselitvenem območju razlikovali že v preteklosti in se še danes razlikujejo od konteksta do konteksta. Poleg tega doživljajo slovenske skupnosti v isti državi v različnih pokrajinah drugačno obravnavo (npr. v Italiji, če pomislimo na številne razlike med videmsko in goriško oziroma

9 Analiza izpostavlja vzorčne primere na osnovi odziva slovenskih organizacij v Republiki Sloveniji in zunaj nje, pedagoških delavcev, katoliških misij in diplomatsko-konzularnih predstavništev Republike Slovenije v tujini ter na osnovi obstoječih raziskav, objavljenih v publikacijah, anket in podobnega.

tržaško pokrajino), kar neposredno vpliva tudi na predstave in stališča, ki jih imajo mladi o lastni skupnosti, lastnem družbenem prostoru in oblikah delovanja v njem.

Kljub vsem tem razlikam so mladi v slovenskem zamejstvu tudi skupina, ki jo povezujejo številne skupne značilnosti. Posebnost njihove skupinske identitete temelji zlasti na zavedanju različnosti z večinsko etnijo, s katero si delijo državo bivanja, ob hkratni ločenosti in različnosti pa tudi z »matično«, osrednjeslovensko etnijo, čeprav od obeh črpajo določene kulturne in identitete sorodnosti. Če po eni strani mladi pripadniki slovenskih manjšin niso »ne eno ne drugo«, torej ne Slovenci iz matične države in ne pripadniki večinske etnije, pa so po drugi strani »eno in drugo« in so v marsičem sorodni tako svojim vrstnikom iz matične države kot pripadnikom večinskega naroda, s katerim si delijo kraj bivanja (Sedmak 2009). Njihovo »etnično« identiteto večkrat zasenči tudi »mikrolokalna« ali »regionalna« identiteta, ki se navezuje na ožji geografski prostor in še pogosteje na manjšinski status z vsemi svojimi posebnostmi vred. Zavedanje lastne posebnosti, bodisi zaradi jezikovne in siceršnje kulturne različnosti bodisi zaradi občutka skupinske ogroženosti, je danes še vedno ena izmed temeljnih gonilnih sil družbene participacije mladih generacij v pasovnem obroču slovenskega zamejstva in zato tudi pomemben dejavnik ohranjanja vitalnosti slovenskih manjšin v sosednjih državah Republike Slovenije.

Proučevanje modelov družbene participacije mladih v okviru raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu:* družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi

Med štirimi velikimi vsebinskimi sklopi, ki smo jih skonstruirali kot raziskovalno-spoznavni instrumentarij ob projektu *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi*, se tretji sklop, ki je predmet obravnave tega monografskega zvezka, nanaša na modele družbene participacije. V njem bo v petih samostojnih poglavjih predstavljena razčlenjena družbenokulturna stvarnost Slovencev v Avstriji, Italiji, na Madžarskem in Hrvaškem, kjer ima participacija mladih še vedno

pomembno družbenopovezovalno in narodnospodbujevalno vlogo, kljub nekaterim zaznavnim razlikam v primerjavi s preteklostjo, ki so posledica sodobnih družbenih sprememb tako v svetovnem merilu kot na posameznih lokalnih prizoriščih.

Tematiko družbene participacije mladih v štirih slovenskih zamejstvih smo raziskovali z uporabo mešanega kvantitativno-kvalitativnega metodološkega pristopa, ki je bil že podrobno orisan na uvodnih straneh tega monografskega zvezka. Kvantitativni del raziskave je temeljil na strukturiranem vprašalniku, ki je bil razdeljen v štiri tematske sklope. S tematskim sklopom o družbenoparticipacijskem vidiku smo od anketirancev pridobili vrsto podatkov in informacij, povezanih z obravnavano tematiko: ugotavljali smo načine in oblike preživljanja prostega časa, raziskovali modele participacije v slovenskih društvih in organizacijah civilne družbe, analizirali motive za prevzemanje vodstvenih funkcij v teh sredinah oziroma vzroke, ki mlade odvrčajo od dejavnejših in odgovornejših družbenih vlog, ter tudi zbirali stališča in ocene o organizirani ponudbi za mlade v posameznih slovenskih zamejstvih z namenom opredelitve strukturnih pomanjkljivosti. Zbrane kvantitativne podatke smo nadgradili z dragocenimi pričevanji in življenjskimi izkušnjami mladih, ki smo jih pridobili z izvedbo globinskih intervjujev v kvalitativnem delu raziskave.

Spoznanja in ugotovitve opravljene raziskave bodo najprej prikazana in kritično obravnavana ločeno po zajetih slovenskih zamejstvih, za kar so poskrbele avtorice posameznih poglavij: Zaira Vidau (slovensko zamejstvo v Italiji), Martina Piko - Rustia (slovensko zamejstvo v Avstriji), Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak Lukanovič (slovensko zamejstvo na Madžarskem) ter Mojca Medvešek in Barbara Riman (slovensko zamejstvo na Hrvaškem). Kljub enotnemu izhodiščnemu teoretskemu okviru in metodološkemu raziskovalnemu pristopu se poglavja med seboj deloma razlikujejo po vidikih in poudarkih, ki jih posamezne avtorice izpostavljajo; zaradi že omenjenih razlik med obravnavanimi konteksti smo namreč avtoricam pustili čim večjo svobodo presojanja, kaj se jim zdi v danem kontekstu vredno temeljitejše razprave. V sklepnem delu bodo prikazani podatki povzeti in med seboj primerjani z namenom iskanja stičnih značilnosti oziroma razlikovalnih točk. Ob tem

bo podanih tudi nekaj možnih nasvetov, ki naj bodo v pomoč političnim odločevalcem in pristojnim institucijam pri učinkovitem spodbujanju družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu.

Literatura in viri

- Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 2011. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ljubljana. Dostopno na: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/USZS_Akcijski_nacrt_MLADI_v_zamejstvu_in_po_svetu.pdf (16. december 2016).
- Barber, B. R., 1984. *Strong Democracy. Participatory Politics for a New Age*. Berkeley, Los Angeles/London.
- Baumkircher, T., Bakovnik, N., Beočanin in T., Džidič, S., 2011. *Participacija mladih; programski dokument Mladinskega sveta Slovenije*. Mladinski svet Slovenije, Ljubljana.
- Beck, U., 1992. *Risk society: towards a new modernity*. London – Newbury Park – New Delphi, Sage.
- Claggett, W. J. in Pollock, P. H., 2006. The Modes of Participation Revisited, 1980-2004. *Political Research Quarterly*, 59, 593–600.
- Conger, J., 1991. *Adolescence*. Mc Graw Hill, Inc.
- Ekman in Amnå, 2009. *Political Participation and Civic Engagement: Towards A New Typology*. Dostopno na: https://is.muni.cz/el/1423/jaro2016/SOC797/um/61429463/Ekman___Amna_2012_new_typology_of_pol_part.pdf?lang=en (14. september 2018).
- Ferjančič, P., 2009. Članstvo kot učna izkušnja. V: *Vključevanje, participacija in aktivno državljanstvo preko članskih oblik mladinskega dela: zbornik posveta*. Movit NA Mladina, Ljubljana, 52–57.
- Flanagan, C., 1998. Youth political development: an introduction. *Journal of social issues*, 54, 3, Oxford, 457–476.
- Flash Eurobarometer 375, 2015. *European youth: participation in democratic life*. Evropska komisija, Bruselj. Dostopno na http://ec.europa.eu/assets/eac/youth/library/reports/flash375_en.pdf.
- Gillis, J. R., 1999. *Mladina in zgodovina*. Založba Aristotej, Šentilj.
- Gril, A., 2009. Participacija mladih v mladinskih centrih z različno organizacijsko kulturo. V: *Vključevanje, participacija in aktivno državljanstvo preko članskih oblik mladinskega dela: zbornik posveta*. Movit NA Mladina, Ljubljana, 23–27.

- Horvath, M., 1989. *Organizacije, društva, ustanove in glasila Slovencev na Madžarskem*. (Ekspertiza). Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Jagodic, D., 2008. *Mladi v čezmejnem prostoru / I giovani nell'area transfrontaliera*. Slovenski deželni zavod za poklicno izobraževanje, Trst.
- Jagodic, D., 2009. Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo. V: D. Jagodic in Z. Vidali (ur.), *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 65–87.
- Kržišnik - Bukić, V., 1995. O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju. V: V. Kržišnik - Bukić (ur.), *Slovinci v Hrvaški*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 133–188.
- Inglehart, R. in Welzel, C., 2007. *Modernization, Cultural Change and Democracy: The Human Development Sequence*. Cambridge University Press, New York.
- Lavrič, M. (ur.), 2011. *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Založba Aristej, Maribor.
- Maier, P. in Biezen, I., 2001. Party Membership in Twenty European Democracies, 1980–2000. *Party Politics*, 7, 1, London, 5–22.
- Maver, M., 2015. Šola, družina in zunajšolske dejavnosti. Raziskava o jezikovnem sestavu in splošni angažiranosti mladih, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim jezikom v tržaški in goriški pokrajini ter večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru. ZSSDI – SLORI, Trst.
- Mezgec, M., Bolčina, D., Vidali, Z. in Wehrenfennig, A., 2005. Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. V: N. Bogatec in E. Sussi (ur.), *Mladi, gospodarstvo, kultura. Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 9–123.
- Mezgec, M. in Vidali, Z., 2009. Medgeneracijsko sobivanje v društvih slovenske narodne skupnosti v Italiji: dodana vrednost ali problem? V: D. Jagodic in Z. Vidali (ur.), *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 44–64.
- Miheljak, V. in sod., 2002. *Mladina, 2000*. Fakulteta za družbene vede – Center za socialno psihologijo, Ljubljana.
- Mrgole, A., 2003. *Kam z mularijo?*. Založba Aristotej, Šentilj.
- Munda Hirnök, K., 2002. Pogled na kulturno življenje v občini Železna Kapla

- Bela. V: B. Jesih, V. Wakounig in A. Nečak Lük (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*. 3, Občina Železna Kapla - Bela/Eisenkappel - Vellach. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 121–132.
- Nova spodbuda za evropsko mladino: Bela knjiga Evropske komisije, 2002. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport – Urad RS za mladino, Ljubljana.
- Pirker, J., 2013. *Wir sind Kärnten = Mi smo Koroška: Jugend, Begegnung und politische Bildung in Volksgruppenfragen*. Baden-Baden, Nomos.
- Putnam, R. D., 2000. *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. Simon and Schuster, New York.
- Riman, B., 2016. 130 let slovenskega združevanja na Hrvaškem. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Sartori, G., 1987. *The theory of democracy revisited* (2 vols.). Chatham House Publishers, Chatham.
- Sedmak, M., 2009. Identitetne podobe etničnih manjšin. V: M. Sedmak (ur.), *Podobe obmejnosti*. Založba Annales, Koper.
- Susič, E., 2003. Socializacija, asimilacija in pravni položaj. *Acta Histriae*. Prispevki z mednarodnega znanstvenega sestanka Pravni položaj Slovencev v Italiji, 11, 2, Koper, 237–254.
- Ule, M., 2008. *Za vedno mladi? Socialna psihologija odraščanja*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Vavti, Š., 2015. *Fešte ali politično delo? Participacija mladih Slovenk in Slovencev na avstrijskem Koroškem*. DravaDiskurz, Celovec.
- Verba, S., Schlozman, K. in Brady, H., 1995. *Voice and Equality: Civic Voluntarism in American Politics*, Cambridge, Mass: Harvard.
- Vidau, Z., 2014. Prostočasne dejavnosti in medkulturni odnosi mladih pripadnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: D. Jagodic, M. Mezgec in Z. Vidau (ur.), *Poročilo o raziskovalnem projektu Profil mladi*. Neobjavljeno gradivo, Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst.
- Vromen, A., 2003. „People try to put us down... Participatory citizenship of ‘Generation X’”. *Australian Journal of Political Science*, 38(1), 79–99.
- Žavbi, A. in Vipavc Brvar, I., 2005. *Potrebe mladih po informacijah in participaciji na območju Ljubljane z okolico*. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino – Mladinsko informativno svetovalno središče Slovenije, Ljubljana.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji

Zaira Vidau

Uvod

Participacija je širok pojem, ki zajema politično participacijo, volilno participacijo, participacijo v društvih in organizacijah ter prostovoljstvo, skratka *»vzpostavljanje in gojenje odnosov med družbo in institucijami, ki vključuje neposredno izražanje prve v akcijskih procesih druge«* (Allegretti 2006, 156, v Rocca in Surian 2011, 114). Vključevanje mladih v upravljanje skupnosti ima vsaj tri temeljne razloge. Prvič, spodbuja družbeno pravičnost in predstavninstvo mladih, saj so ti subjekti s svojimi pravicami, med katerimi so pravica do samostojnega izražanja, pravica do tega, da jim drugi prisluhnejo, in pravica, da se njihove poglede resno upošteva v skladu s starostjo in zrelostjo (Zeldin in drugi 2007, 79–80). Drugič, participacija mladih omogoča gradnjo civilne družbe, v kateri se posameznikove pravice uravnovešajo z odgovornostmi za skupno dobro (Zeldin in drugi 2007, 81). Tretjič, participacija mladih je spodbujanje njihovega zdravega razvoja z dejavno participacijo v izobraževanju in vzgajanju (Zeldin in drugi 2007, 82). Avtorji poudarjajo, da participacija omogoča mladim, da se preizkušajo v načrtovanju in sprejemanju odločitev v imenu drugih ter upoštevanju njihovih potreb. Na tak način mladi razvijajo svojo identiteto, pripadnost skupnosti, občutek odgovornosti, samoiniciativnost ter odnose z vrstniki in odraslimi (Larson in drugi 2002 v Zeldin in drugi 2007, 82; McLaughlin 2000 v Zeldin in drugi 2007, 82). Mladi, ki se soočajo z demokratičnimi institucijami, razvijajo na tak način kompetence za državljanstvo, da bodo lahko uveljavljali svoje interese, ko bodo odrasli (Youniss in drugi 2002 v Zeldin in drugi 2007, 82). To so potrdile tudi evalvacije nekaterih projektov za spodbujanje družbene participacije mladih v Italiji, iz katerih je izšlo, da so mladi razvili kritično

ozaveščanje in se opolnomočili, kar jim omogoča, da se v večji meri vključujejo v družbeno sfero (Bertozzi 2015, 137, 139, 141, 143). Empirična preverjanja so hkrati pokazala povezavo med družbeno participacijo, občutkom pripadnosti skupnosti in družbenim blagostanjem (Cicognani in drugi 2008).

Mednarodna raziskava Združenih narodov o preživljanju prostega časa med mladimi je potrdila, da je prosti čas pomemben (United Nations 2003, 222). Iz študije izhaja, da pomaga mladim dosežati celo vrsto pozitivnih rezultatov na družbeno-čustveni, vzgojni, fizični in kognitivni ravni ter na ravni razvoja civilne družbe in participacije v njej, zato imajo naložbe v primerne strukture in programe vsestranske učinke, tudi na primer pri zmanjševanju kriminalitete med mladimi. Običajno prosti čas zajema tiste ure, ko mladi niso v šoli ali na delovnem mestu in ne opravljajo hišnih opravil.

Participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji (v nadaljevanju SZI) odseva po eni strani zgoraj omenjene razloge, po drugi strani pa kaže svojevrstne značilnosti zaradi svoje etnične dimenzije. Slovenska društva in organizacije v Italiji so eden izmed temeljnih socializacijskih dejavnikov, ki omogočajo ohranjanje in razvoj slovenskega jezika in kulture. Susič in Sedmak (1983) sta v osemdesetih letih prejšnjega stoletja napisala poglobljeno študijo o povezavi med socializacijskimi agenci (družino, sorodniki, prijatelji, izobraževalnimi ustanovami, mediji, delovnimi mesti, društvi, strankami, Cerkvijo itd.), posredovanjem kulture in jezika ter asimilacijo, ko posameznik zamenja manjšinske socializacijske agense z večinskimi. Pripadniki SZI so podvrženi bodisi slovenskim bodisi italijanskim socializacijskim dejavnikom. Avtorja ugotavljata, da ravnovesje med njimi skozi ves čas življenja omogoča ohranitev slovenskega jezika, kulture in identitete. Socializacijski dejavniki »*posredujejo kulturne prvine določene etnične skupine, neposredno krepijo v posamezniku čut pripadnosti in etnično identiteto*« (Susič in Sedmak 1983, 41). Avtorja poudarjata, da zgodovinski proces slovenske manjšine v Italiji potrjuje temeljno vlogo manjšinskih društev in organizacij pri ohranjanju etnične identitete (Susič in Sedmak 1983, 91). Hkrati predpostavljata, da sta bodisi odstotek asimiliranih bodisi možnost asimilacije višja med tistimi, ki niso oziroma niso bili vključeni v slovensko organizacijo, medtem ko sta nižja

med tistimi, ki dejavno sodelujejo ali so sodelovali v enem izmed številnih slovenskih društev (Susič in Sedmak 1983, 91). Da lahko društva in organizacije delujejo kot socializacijski dejavniki slovenske kulture in jezika, mora v njihovem delovanju biti prisotna »etnična ali narodnostna spremenljivka oziroma problematika« z namenom utrjevanja pripadnosti narodnostni skupnosti in hkrati pospeševanja procesov družbene integracije (Susič in Sedmak 1983, 92). To poslanstvo najdemo na primer v statutih slovenskih društev v Italiji, kjer je poleg dejavnosti (kulturne, športne, rekreacijske, verske, politične, mladinske ali drugo) navedeno, da hoče društvo »širiti in krepiti običaje, navade, kulturo in značilnosti slovenskega prebivalstva« in da bo društvo »omogočilo kulturno in demokratično rast Slovencev« (Slovensko kulturno društvo Tabor 1991). Lahko še navedemo, da mladi pripadniki SZI težijo k vključevanju v društvene dejavnosti ne le zaradi osebnih potreb in koriščenja uslug, ki jih ponuja društvo, kar prevladuje pri mladih večinskega naroda, temveč tudi z namenom pomagati društvu (Jagodic 2009, 80).

Pravna ureditev Slovencev v Italiji

Prvo obliko pravnega priznanja je slovenska narodna skupnost v Italiji pridobila v okviru *Posebnega statuta mednarodnega Londonskega sporazuma* iz leta 1954, ki opredeljuje tudi vrsto pravic: pravico do lastnih civilnih in političnih organizacij za ohranjanje in razvoj svojega jezika in kulture, pravico do šol s slovenskim učnim jezikom, pravico do rabe slovenščine v odnosih z javnimi in sodnimi upravami ter pravico do medijev v slovenskem jeziku (Stranj 1992; Troha 2003). Te pravice so bile omejene na tržaško pokrajino, ki jo je med letoma 1945 in 1954 upravljal angloameriška zavezniška uprava v sodelovanju z italijansko državo in je bila znana kot Cona A. Pravice so bile delno razširjene na goriško pokrajino po mirovni pogodbi z Italijo, ki je bila sklenjena v Parizu leta 1947. V videmski pokrajini, kjer slovensko prebivalstvo živi v Nadiški dolini, Terski dolini, Reziji in Kanalski dolini, ni bilo nikakršnega pravnega priznanja oziroma oblik zaščite vse do sprejetja državnega zakona o varstvu slovenske narodne skupnosti v Italiji 38/2001 (*Določila za zaščito*

slovenske jezikovne skupnosti dežele Furlanije - Julijske krajine). Leta 2007 pa so bile z deželnim zaščitnim zakonom Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine (v nadaljevanju FJK) za slovensko narodno skupnost št. 26 (*Deželna določila za zaščito slovenske jezikovne manjšine*) sprejete vsebine državnega zakona. Skupaj z okvirnim zakonom 482/1999 (*Zakonska določila v zvezi z zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin*) za zaščito zgodovinskih jezikovnih manjšin v Italiji ta dva zakona urejata temeljne pravice slovenske narodne skupnosti v Italiji, in sicer v skladu s 6. členom *Ustave Republike Italije*, ki uvaja načelo zaščite jezikovnih manjšin, ter v skladu z evropsko in mednarodno zakonodajo za to področje. Ta pravni okvir zagotavlja narodni skupnosti kulturno avtonomijo, ki je osredotočena predvsem na javno rabo slovenskega jezika, na model izobraževalnega sistema tako s slovenskim kot z dvojezičnim učnim jezikom ter na avtonomno organizacijsko strukturo na kulturnem in gospodarskem področju, kar so temeljni dejavniki za ohranjanje in razvoj manjšinske skupnosti (Vidau 2017a).

Zakon 38/2001 med drugim določa tudi načine javnega financiranja organizacij in društev slovenske narodne skupnosti. Postopke vodi Avtonomna dežela FJK, ki je v ta namen uvedla specifične določbe v svoj zaščitni zakon 26/2007. Na tej podlagi Avtonomna dežela FJK vodi evidenco slovenskih organizacij v Italiji, ki jo urejajo 5. člen deželnega zaščitnega zakona 26/2007 in zadevni pravilniki. Vpis v deželno evidenco je pogoj za sklepanje pogodb z deželo in za pridobitev pravic do javnih prispevkov. Deželna evidenca slovenskih organizacij v Avtonomni deželi FJK vsebuje šest razdelkov, namenjenih šestim skupinam ustanov in organizacij. Te skupine so:

1. referenčne organizacije slovenske narodne skupnosti v Italiji. Postopek priznanja teh organizacij ureja 6. člen istega deželnega zakona. To sta dve krovni organizaciji Slovencev v Italiji: Slovenska kulturno gospodarska zveza (v nadaljevanju SKGZ) in Svet slovenskih organizacij (v nadaljevanju SSO);
2. kulturna društva, vključno z nepridobitnimi združenji in organizacijami, zadrugami, ki delujejo na področju kulture, šolstva in znanstvenega raziskovanja, ter njihovimi reprezentativnimi organizacijami na pokrajinski ali deželni ravni;

3. športna društva, vključno z nepridobitnimi združenji in organizacijami, ki delujejo na področju športa in rekreacije;
4. socialnovarstvene in stanovske organizacije, ki jih zakon dodatno opredeli;
5. mediji, vključno z založbami, organiziranimi tudi v obliki zadrug ali gospodarskih družb, katerih dejavnost obsega izdajanje periodičnih publikacij, knjižno, avdiovizualno in multimedijsko produkcijo ter radijske in televizijske postaje;
6. ustanove, ki so lastnice in/ali upravljajo nepremičnine, namenjene kulturnim, vzgojnim, raziskovalnim, socialnovarstvenim, strokovnim in stanovskim ali založniškim dejavnostim, ki jih izvajajo prej omenjene ustanove ali organizacije.

Politična participacija

Najbolj razširjen mehanizem politične participacije narodnih manjšin je sodelovanje njihovih političnih predstavnikov na volitvah in njihova izvolitev v državnih in krajevnih političnih institucijah (Palermo in Woelk 2003, 228–241; Pan in Pfeil 2003). Izvolitev političnih predstavnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji ni zakonsko zajamčena, sicer pa so bili doslej redno izvoljeni v italijanski senat ali vlado, deželni svet Avtonomne dežele FJK ter pokrajinska in občinska telesa (Vidau 2017b). Njihovo izvolitev omogočajo politične in strankarske koalicije, ki jih sestavijo ob vsakih volitvah na krajevni, deželni in državni ravni.¹ Nekakšno izjemo

1 Na podlagi seznama članov skupščine izvoljenih predstavnikov slovenskega jezika v svetih krajevnih uprav v tržaški, goriški in videmski pokrajini je bilo leta 2014 vsaj 130 predstavnikov slovenskega jezika v dvajsetih občinskih svetih, ki se enakomerno razporejajo med tremi pokrajinami, kar predstavlja 25 % vseh izvoljenih v dvaintridesetih občinah pravno opredeljenega slovensko govorečega območja po zaščitnem zakonu 38/2001 (Vidau 2017b). Od teh je dvanajst oseb imelo funkcijo župana: v sedmih dvojezičnih občinah v tržaški in goriški pokrajini (Devin Nabrežina, Dolina, Zgonik, Repentabor, Doberdob, Števerjan in Sovodnje) in v petih občinah na Videmskem (Tipana, Dreka, Sovodnje, Podbonesec in Naborjet - Ovčja vas). Leta 2014 je bilo še osem izvoljenih pokrajinskih svetnikov v svetih pokrajin Trst in Gorica (Vidau 2017b). Sodobne reforme ustroja italijanske države so sicer ukinile izvoljene pokrajinske svete na podlagi zakona 56/2014 o preustroju metropolitanskih mest, pokrajin ter občinskih unij in združitvev, tako

predstavlja volilni zakon Avtonomne dežele FJK 17/2007, ki predvideva znižan volilni prag za izvolitev kandidata slovenske etnične stranke, poimenovane Slovenska skupnost.

Pripadniki slovenske narodne skupnosti se tradicionalno večinoma istovetijo s strankami z levim in levosredinskim predznakom, v manjši meri pa so prisotni v strankah desnoredinskega in desnega tabora. Politično so dejavni bodisi v italijanskih večinskih strankah (npr. Demokratska stranka z ločeno slovensko koordinacijo, Levica in ekologija, Komunistična prenova, Slovenski in italijanski komunisti, Ljudstvo svobode, Severna liga, Gibanje petih zvezdic) bodisi delujejo v etnični stranki s slovenskim predznakom (Slovenska skupnost, ki se opredeljuje kot zbirna stranka pripadnikov slovenske manjšine). V svojem strankarskem delovanju in političnem nastopanju je slovenska narodna skupnost integrirana v italijanski politični sistem in odseva njegove značilnosti (Vidau 2017b). Mladi pripadniki SZI so torej politično dejavni znotraj zgoraj omenjenih strank. Posebej lahko omenimo stranko Slovenska skupnost, ki ima v svoji sredi dejavno skupino Mladi za prihodnost. Njeni člani so stari od 17 do 30 let in se sestajajo v dveh odborih za tržaško in goriško pokrajino. Demokratska stranka ima tudi svojo skupino Mladih demokratov, ki pa nima ločene slovenske koordinacije. Mlajši kadri, ki govorijo slovenski jezik in so politično dejavni v tej stranki, so s svojim političnim delovanjem začeli v tej skupini, drugi pa vstopijo v stranko prek lokalnih krožkov ali neposredno kandidirajo na volitvah.

Druga tipologija politične participacije narodnih manjšin je enakopravno predstavništvo v zadevah, ki so za manjšino življenjskega pomena (Pan in Pfeil 2003). Od devetdesetih let prejšnjega stoletja naprej so se razvila različna telesa posvetovalne narave,² ki slovenskim predstavnikom

da ta tipologija izvoljenih predstavnikov danes ne obstaja več. Slovenci v Italiji imajo trenutno izvoljenega predstavnika v italijanskem parlamentu in dva svetnika v deželnem svetu Avtonomne dežele FJK.

2 Omenimo lahko Institucionalni paritetni odbor za probleme slovenske manjšine, ki skrbi za izvajanje zakona 38/2001. Institucionalno omizje za slovensko manjšino deluje na ravni italijanskega notranjega ministrstva. Slovenska vlada je leta 2009 ustanovila Ministrstvo za Slovence v zamejstvu in po svetu, ki deluje ob podpori namenske službe Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Na vladni ravni Republike Slovenije deluje še posvetovalno telo za področje razvoja odnosov in sodelovanja Republike Slovenije s Slovenci v zamejstvu: Svet Vlade Republike Slovenije za

omogočajo, da se pogajajo s centri moči na državni in krajevni ravni v Italiji in Sloveniji o zadevah, ki so ključne za slovensko narodno skupnost v Italiji (Vidau 2017b).

Tretja in najnaprednejša oblika politične participacije narodnih manjšin (Pan in Pfeil 2003) zadeva avtonomijo za narodne manjšine, ki so naseljene na avtohtonem ozemlju in si želijo upravljati svoje interne zadeve brez poseganja narodne večine vanje. Na tem področju slovenska narodna skupnost nima pravno zajamčenih oblik upravne ali politične avtonomije na pokrajinski ali občinski ravni. Vsekakor ima dve krovni oziroma predstavniški organizaciji, ki pod svojim okriljem združujeta večino slovenskih ustanov in organizacij iz tržaške, goriške in videmske pokrajine. To sta SKGZ in SSO, ki sta v sklopu deželnega zakona za Slovence 26/2007 priznani kot reprezentativni organizaciji slovenske narodne skupnosti v Italiji. Organizaciji sta izraz civilne družbe, a nastopata tudi v politični areni kot sogovornika z različnimi evropskimi ter državnimi in krajevnimi političnimi institucijami v Italiji in Sloveniji (Vidau 2017b).

Sistem družbenokulturne participacije

Delovanje v sklopu društev in drugih neprofitnih organizacij v okviru SZI je močno zakoreninjeno v času, saj so društva zgodovinsko prisotna na celotnem naseljitvenem območju v Italiji. Leta 1848 je bilo v Trstu ustanovljeno Slavjansko društvo, v naslednjih desetletjih pa so se razvijale čitalnice in kulturno delovanje (Čok 2016, 19). Kulturna društva, pevski zbori in godbe na pihala so se še posebej razvijali na prehodu iz devetnajstega

Slovence v zamejstvu. V Sloveniji imamo na državni ravni Komisijo za odnose s Slovenci v zamejstvu in po svetu v sklopu Državnega zbora Republike Slovenije. Na ravni sodelovanja Avtonomne dežele FJK s Slovenijo v okviru mešane komisije deluje tudi delovno omizje manjšin, ki se ukvarja z vprašanji slovenske narodne skupnosti v Italiji in italijanske narodne skupnosti v Sloveniji. Na deželni ravni velja omeniti še namenski urad, ki deluje v podporo omenjenim telesom in skrbi za postopke izvajanja zaščitnih norm. Gre za Stalno strukturo za koordinacijo dejavnosti za manjšinske jezike v okviru Službe za prostovoljstvo, manjšinske jezike in deželne rojake v tujini Avtonomne dežele FJK. Na ravni predstavniških teles velja omeniti še konzulto Občine Gorica za probleme mestne etnične manjšine.

v dvajseto stoletje, leta 1902 je bilo v Trstu ustanovljeno poklicno gledališče, leta 1904 je bil odprt Narodni dom, kulturno in gospodarsko središče, kjer so se srečevali pripadniki različnih slovanskih skupnosti (Sosič, Kafol in Cossutta 2017). Med fašizmom je bila vsa kulturna dejavnost Slovencev v Italiji prepovedana, sam Narodni dom v Trstu je bil leta 1920 požgan. Kulturna dejavnost skupnosti se je ponovno postavila na noge po drugi svetovni vojni in se krepila v naslednjih desetletjih, k čemur je pripomoglo tudi trdno gospodarsko zaledje (Sosič, Kafol in Cossutta 2017). Ob padcu berlinskega zidu in osamosvojitvi Slovenije v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ter ob preustroju Evrope in njenih meja so se življenjski pogoji skupnosti Slovencev v Italiji spremenili na vseh nivojih in področjih. Tudi kulturno življenje kot odraz življenja skupnosti je bilo postavljeno pred nove izzive. Finančna gotovost, na katero se je zanašala skupnost, danes ni več samoumevna, pa tudi prostor, v katerem živi slovenska manjšina, se je v marsičem odprl in postal del globaliziranega sveta (Sosič, Kafol in Cossutta 2017).

Tipologij slovenskih društev je več. V raziskavi, ki jo je izvedel Slovenski raziskovalni inštitut (v nadaljevanju SLORI) o društvenem delovanju iz leta 2012³ in pri kateri so sodelovala društva, ki so včlanjena v Zvezo slovenskih kulturnih društev (ZSKD), Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSŠDI), Slovensko prosveto, Zvezo slovenske katoliške prosvete (ZSKP), Zvezo cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem in Združenje cerkvenih pevskih zborov na Goriškem, so se anketirani predstavniki društev opredelili kot kulturno-prosvetno društvo, športno društvo, pevski zbor, športno-rekreacijsko društvo, godba in mladinsko kulturno društvo (Vidau 2016a). Nekatera izmed teh so mladinska društva, nekatera društva pa imajo ločene kulturne in športne oddelke za mlade. Iz raziskave izhaja, da so v slovenskih kulturnih društvih v Italiji najbolj razširjeni kulturne prireditve, koncerti, revije in glasbeni dogodki, zborovsko petje ter dejavnosti za otroke. Zelo priljubljena so tudi gostovanja in obiski pri drugih društvih v Sloveniji ter sploh dejavnosti, ki spodbujajo spoznavanje novih okolij in druženje, na primer društveni izleti in ekskurzije, gostovanja in obiski pri drugih društvih v Italiji ali v drugih

3 Pred tem je bila sorodna raziskava med kulturnimi društvi izvedena leta 2001 za namene Programske konference (Sussi 2005).

državah. Slovenska kulturna društva v Italiji prirejajo še konference, okrogle mize in razprave, gledališke predstave ter predstavitve publikacij. Imajo tudi publicistično dejavnost. Med tradicionalne društvene dejavnosti uvrščamo še projekcije, likovne razstave, dramske skupine, razne tečaje, med katerimi so tudi tečaji slovenščine, plesne skupine, glasbene šole in godbe. Kulturna društva prirejajo tudi družabne dejavnosti, plesne in šagre ter upravljajo osmice. Omenjene kulturne dejavnosti se v glavnem odvijajo v slovenskem jeziku, nekatere dejavnosti so tudi dvojezične, dejavnosti le v italijanskem jeziku pa se pojavijo občasno (npr. projekcije ali nekateri plesni tečaji).

V SZI so najbolj priljubljeni športi odbojka, nogomet in košarka, saj je gojenju teh panog namenjenih več slovenskih društev (Maver 2015, 24; Vidau 2016a). Paleta športnih dejavnosti je zelo široka in zajema več kot dvainštirideset različnih športnih panog (Maver 2015, 25). Sicer slovenskega športa v Italiji ne gre povsem enačiti z delokrogom Združenja slovenskih športnih društev v Italiji, saj ne zajema izključno pripadnikov slovenske narodne skupnosti, temveč so v teh društvih dejavni tudi športniki in trenerji, ki so pripadniki italijanske večine, nekateri športniki, ki so pripadniki slovenske narodne skupnosti, pa se udeležujejo v italijanskih društvih (Verč 2017).

Slovenska kulturna in športna društva v Italiji sestavljajo predvsem člani, starejši od 30 let. V raziskavi o slovenskih kulturnih in športnih društvih v Italiji (131 društev), ki jo je SLORI izvedel leta 2012, je prevladovalo članstvo v starosti od 31 do 50 let (21 %) ali starejšo od 50 let (23 %), skoraj četrtnina društev (24 %) pa je imela članstvo različnih starosti (Vidau 2016a). Le 15 % anketiranih društev je izjavilo, da so v njem prevladovali člani, mlajši od 30 let, od tega 8 % pretežno pod 18 let. Podatek si lahko razlagamo na več načinov. Najprej velja poudariti, da je na območju slovenske naseljenosti v Avtonomni deželi FJK zaradi negativnih demografskih trendov, ki smo jih že opisali v prvem zvezku monografije o splošnem položaju mladih⁴, v povprečju manj mladih. Dogaja se tudi, da se mladi, ki so zaključili srednješolsko izobrazbo, zaradi drugih življenjskih prioritiet (študij, zaposlovanje, izkušnje v tujini ali preselitev v

4 Prim. Vidau (2017c)

tujino) oddaljijo od društva in se mu spet približajo v kasnejših življenjskih obdobjih, ko si na primer tudi sami ustvarijo družino ali pa zaradi zrelejših let začutijo, da jim je delovanje v društvu pomembno. Novejše študije o mladih v Italiji in na evropski ravni so pokazale, da se zaradi družinskih in starševskih obveznosti med mladimi spremenijo načini preživljanja prostega časa (Caporusso 2007, 335), saj se z odraščanjem krči tudi količina dnevnega prostega časa (European Commission 2009, 161).

V okviru SZI imamo različne organizacije, namenjene izrecno mladim. Taborniki Rodu modrega vala skrbijo za vzgojo mladih v laičnem duhu ljubezni do narave in spoštovanja okolja. Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO), ki temelji na vrednotah krščanstva, slovenstva in demokracije, si prizadeva prispevati k vsestranski rasti mladih, k njihovu telesnemu, duševnemu in duhovnemu razvoju. Med dejavne mladinske organizacije spada tudi mladinska organizacija narodne stranke Slovenska skupnost, ki skupaj z organizacijo Mladi v odkrivanju skupnih poti (MOSP) dejavno sodeluje v mednarodni mladinski organizaciji Youth of European Nationalities (YEN).

Posamezna kulturna in športna društva so včlanjena v različne zveze in združenja. Najštevilčnejše članstvo imata deželni organizaciji Zveza slovenskih kulturnih društev (dvainosemdeset društev, od tega dvainpetdeset na Tržaškem, sedemnajst na Goriškem in trinajst na Videmskem; www.zskd.eu; Sancin in Lissiach 2016) in Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (sedeminpetdeset društev, od tega šestintrideset na Tržaškem, dvajset na Goriškem in eno na Videmskem; www.zssdi.it; Maver, Peterlin in Tomasetig 2014). Na pokrajinski ravni delujejo še druge zveze kulturnih društev in organizacij: Slovenska prosveta in Zveza cerkvenih pevskih zborov na Tržaškem ter Zveza slovenske katoliške prosvete in Združenje cerkvenih pevskih zborov na Goriškem. Omenjene zveze in društva so včlanjene v eno izmed dveh krovnih organizacij Slovencev v Italiji, bodisi v SKGZ ali SSO, ali pa v obe. Za povojno obdobje je bilo značilno, da so se slovenska društva in organizacije včlanila v eno ali drugo krovno organizacijo, ker je bila delitev med laičnim in katoliškim tabornikom ideološko pogojena z družbenopolitičnim okoljem. Po padcu berlinskega zidu in premoščanju ideološke delitve sveta je tudi v SZI prišlo do

nekaterih premikov, saj so danes primarne organizacije Slovencev v Italiji ter nekatera društva in organizacije včlanjene v obe krovni organizaciji. Nekatera slovenska društva v Italiji delujejo samostojno in niso včlanjena v nobeno izmed omenjenih zvez, združenj ali krovnih organizacij.

Deželna evidenca organizacij slovenske jezikovne manjšine, ki jo vodi pristojna služba Avtonomne dežele FJK na podlagi deželnega zaščitnega zakona 26/2007, nudi vpogled v slovenske organizacije in društva v Italiji. Evidenca ni popolna, ker so nekatera društva včlanjena v zveze, ki jih v tem seznamu ni. Leta 2016 je bilo v evidenco vpisanih 211 slovenskih organizacij in društev, ki delujejo na kulturnem, športnem, rekreacijskem, socialnem in družbenopolitičnem področju (Dežela Furlanija - Julijska krajina 2016a). To so bodisi profesionalne ustanove z zaposlenimi ali organizacije in društva, ki delujejo na prostovoljni ravni. Vpis v deželni register omogoča tem ustanovam, da pridobivajo javno financiranje na podlagi zaščitnega zakona za slovensko narodno skupnost v Italiji 38/2001. V raziskavi o društvenem delovanju, ki jo je izvedel SLORI, so anketirana društva navedla, da si poleg omenjenih državnih sredstev pomagajo tudi z drugimi javnimi sredstvi, kot so prispevki občin, pokrajin in Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu (Vidau 2016a). Zbiranje članarin, prostovoljnih prispevkov na pobudah in prireditvah, sponzorstva in prihodki od šager in osmic so utrjene oblike samofinanciranja (Vidau 2016a).

Pristojna služba Avtonomne dežele FJK vodi tudi deželno evidenco tako imenovanih primarnih ustanov slovenske manjšine v Italiji. Med njimi je petnajst organizacij, ki imajo institucionalne, izobraževalne, umetniške, znanstvene in športne dejavnosti primarnega pomena, ter šest informativnih in založniških hiš ter zadrug (Dežela Furlanija - Julijska krajina 2016b). Gre za organizacije profesionalne narave, ki imajo zaradi prejetih rednih finančnih dotacij zaposlene, medtem ko društva na amaterski ravni temeljijo na prostovoljstvu.

Kulturni in umetniški dogodki v slovenskem jeziku se prirejajo v društvenih prostorih s prireditveno dvorano, kulturnih domovih in župniščih v mestnih predelih ter vaseh v tržaški, goriški in videmski pokrajini, kjer imajo sedež krajevna kulturna, športna in rekreacijska društva (Sosič, Kafol in Cossutta 2017). Na območju slovenske naseljenosti

je tudi več športnih dvoran in centrov, ki so v zasebni ali javni lasti. V središču Trsta pa je za večje prireditve na voljo Kulturni dom (zgrajen leta 1964 kot nadomestilo Narodnega doma), kjer ima sedež tudi Slovensko stalno gledališče. Za predavanja in manjše dogodke so na razpolago še druge dvorane, na primer prostori v stavbi bivšega Narodnega doma (ki jih je skupnost prejela kot delno povračilo na podlagi zaščitnega zakona 38/2001), Peterlinova dvorana (sedež Slovenske prosvete) in Gregorčičeva dvorana (sedež Zveze slovenskih kulturnih društev) (Sosič, Kafol in Cossutta 2017). V Gorici se večina dejavnosti odvija v dveh domovih: v Kulturnem domu, ki je svoja vrata odprl leta 1981, in v Kulturnem centru Lojze Bratuž, ki je nastal leta 1996 ob prenovi Katoliškega doma (Sosič, Kafol in Cossutta 2017). Benečija nima podobnih domov, gradijo se kulturno-umetniški centri, večje prireditve pa se odvijajo v gledališču Ristori v Čedadu (Sosič, Kafol in Cossutta 2017).

SZI ima triindvajset slovenskih organizacij, ki se ukvarjajo s socialnim skrbstvom in vključevanjem ter pokrivajo vse starostne skupine, od mladoletnih do družin v stiski, invalidov in ostarelih: osem jih je v goriški pokrajini, trinajst v tržaški in dve v videmski pokrajini (Carli Kalc 2017). Tipologija organizacij je obsežna, in sicer od čistega prostovoljstva do združenj, fundacij ter nevladnih in drugih oblik organizacij.

Preživljanje prostega časa

Rezultati raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (v nadaljevanju *Mladi v slovenskem zamejstvu*), ki so prikazani v grafu 1, nakazujejo, da je druženje za mlade najbolj priljubljena oblika preživljanja prostega časa. Družijo se na osebni ravni. Sklepamo, da se hkrati družijo prek spletnih omrežij, saj so mladi anketiranci navedli internet⁵ kot najljubšo obliko preživljanja prostega

5 Na evropski ravni se je odstotek mladih, starih od 16 do 24 let, ki dnevno uporabljajo računalnik, med letoma 2004 in 2008 podvojil in je leta 2008 znašal 73 % na evropski ravni, 67 % v Italiji in 77 % v Sloveniji (European Commission 2009, 140). Podobno se je v tem obdobju uporaba interneta večkrat dnevno podvojila in je leta 2008 znašala 66 % pri mladih v Evropi, 60 % v Italiji in 75 % v Sloveniji (European Commission 2009, 142). Iz evropske študije izhaja, da mladi uporabljajo internetno omrežje tudi za politično participacijo prek izražanja svojih političnih stališč v spletnih političnih debatah ter za

časa, kar se sklada tudi s podatki o redni uporabi interneta med mladimi v Italiji (Introini in Pasqualini 2013, 138; ISTAT 2015a)⁶ in računalniku kot vsakodnevni dejavnosti med mladimi v Sloveniji (Kirbiš 2011, 255). Anketirani mladi v SZI na internetu povprečno preživijo 3,63 ure na dan. Na vrhu lestvice je še poslušanje glasbe, kar se delno povezuje z rabo interneta, ki omogoča neposreden dostop do glasbe. Poslušanje glasbe in uporaba računalnika sta bili najljubši obliki preživljanja prostega časa tudi med mladimi, starimi od 15 do 35 let, ki živijo na območju tržaške pokrajine v Italiji, in štirimi izbranimi obmejnimi občinami obalno-kraške regije v Sloveniji, kjer so bili anketirani leta 2007 (Jagodic 2008, 28). Tudi raziskava, izvedena med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje v Trstu in Gorici ter skupino mladih iz videmske pokrajine, ki je dokončala dvojezično šolo v Špetru, starimi od 15 do 19 let, je pokazala, da sta v tej starostni skupini najljubši dejavnosti poslušanje glasbe in uporaba računalnika (Vidau 2014).

Med mladimi anketiranci v SZI druženje s prijatelji prevladuje nad osebnim druženjem v družinskem krogu oziroma z življenjskim partnerjem, s svojimi otroki ali z mlajšimi brati ali sestrami. To se sklada tudi s podatki na evropski ravni, iz katerih izhaja, da je še predvsem druženje s prijatelji ustaljena in priljubljena oblika preživljanja prostega časa (European Commission 2009, 164).

Branje in narava sta prav tako priljubljeni obliki preživljanja prostega časa. Organizirane prostočasne dejavnosti v športu in kulturi pa kažejo nižje odstotke rednega ali pogostega angažiranja. Sodelovanje v slovenskih kulturnih in športnih društvih je med anketiranci sicer prisotno, vendar ne pri večini vprašanih. Pasivno koriščenje pobud in prireditev ali dejavnosti rahlo prevladuje nad dejavno organizacijo znotraj njih. Upoštevati moramo tudi, da mladi nekaterih kulturnih (npr. petje

kulturne vsebine, kot so iskanje informacij o kulturi, nakupovanje kulturnih izdelkov in branje člankov o kulturi (European Commission 2009, 252, 265).

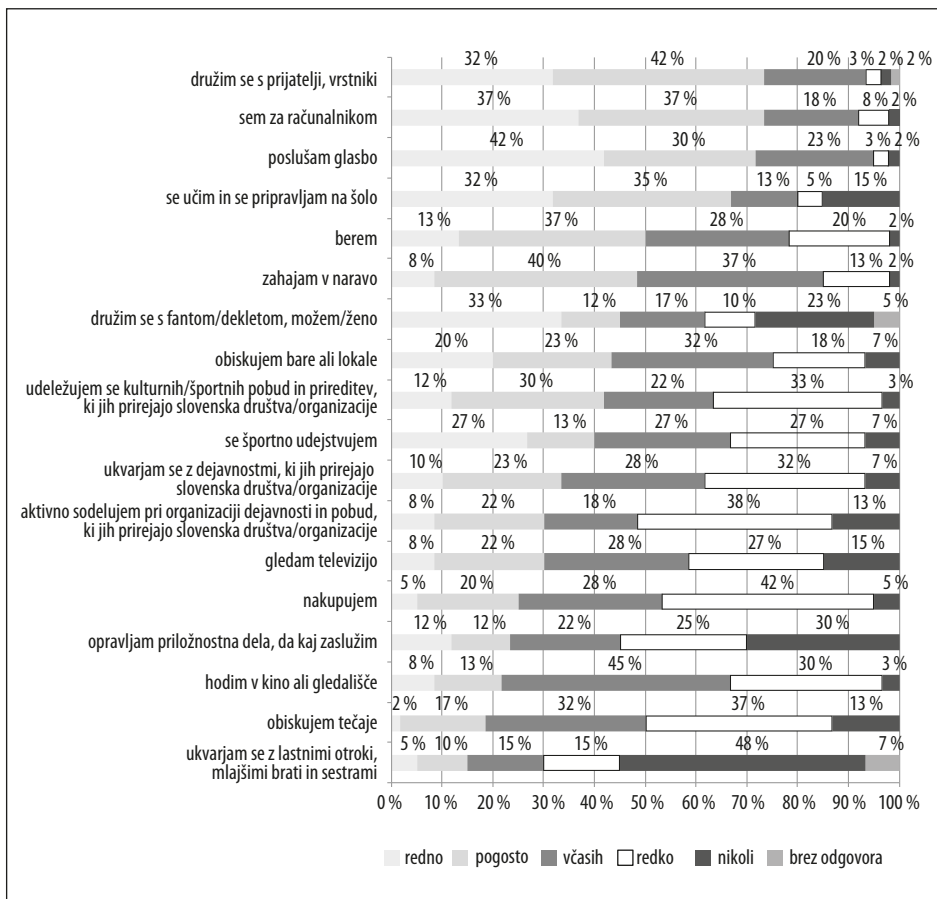
6 Mladi v Italiji veliko uporabljajo spletna omrežja. Ta uvajajo tudi nove načine informiranja, saj lahko uporabniki delijo informacije s svojimi prijatelji in hkrati pridobivajo novice, ki so jih drugi delili na družbenem omrežju, tako da so tudi posrednik med uporabnikom in spletnimi časopisi (Introini in Pasqualini 2013, 141). Novejša raziskava iz leta 2015, izvedena med mladimi, starimi od 18 do 32 let, je pokazala, da 85 % mladih uporablja spletno omrežje Facebook (Introini in Pasqualini 2013, 190).

v zboru) ali športnih dejavnosti (npr. treningi in tekme) ne pojmujejo kot prostočasne dejavnosti, ker je to zanje obveznost, in jih zato mogoče niso navedli. Nasploh so statistike na evropski ravni pokazale, da so med mladimi še posebej upadle prostočasne dejavnosti na kulturnem področju (npr. muzeji, galerije, kino, koncerti) in umetniške dejavnosti (igranje glasbenih inštrumentov, petje, gledališko igranje, ples, pisanje poezije, fotografija in oblikovanje filmov) (European Commission 2016, 261–262). Avtorji študije si te pojave po eni strani razlagajo kot posledico gospodarske krize, saj si manj mladih lahko privoščijo vstopnice za kino ali koncert, po drugi strani pa podatki kažejo, da so mladi izgubili interes za določene dejavnosti ali pa zanje nimajo časa.

Prav gotovo so med mladimi v SZI zanimivi nizki deleži gledanja televizije, kar lahko povezujemo s prevlado interneta, ki omogoča tudi gledanje videoposnetkov. Gledanje televizije na primer ne omogoča oblikovanja z vrstniki, ki ga mladi v realni ali virtualni obliki v glavnem cenijo, kot lahko razberemo iz zgornjih podatkov. Upoštevati moramo tudi gmotni položaj mladih, za katerega predpostavljamo, da vpliva na izbiro prostočasnih dejavnosti. Med anketno skupino ni izrazito razširjeno nakupovanje, prav tako ne kino ali gledališče, ki sta plačljiva. Predpostavljamo lahko, da mladi raje svoj denar porabijo za druženje, saj je zahajanje v bare in lokale bolj razširjeno od prej omenjenega nakupovanja oziroma zahajanja v kino in gledališče. V anketni skupini je namreč ekonomsko samostojen le manjši delež vprašanih, in sicer jih je 18 % zaposlenih, dodatnih 17 % pa jih študira in dela. Poleg tega 70 % anketiranih v Italiji živi s starši doma, 20 % jih živi samih in le 8 % jih živi s partnerjem.

Nimamo podatkov o preživljanju prostega časa in družbeni participaciji mladih v Italiji, ki bi bili neposredno primerljivi z anketo raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu*. Lahko pa vendarle navedemo nekatere novejšje študije o mladih v Italiji, da razumemo družbenopolitični kontekst, v katerega so vpeti mladi pripadniki SZI. Iz raziskave o mladih v Italiji, starih od 15 do 24 let, izhaja, da so se nekatere njihove navade preživljanja prostega časa spremenile na prehodu v enaindvajseto stoletje v primerjavi z osemdesetimi in devetdesetimi leti prejšnjega stoletja (Caporusso 2007, 334).

Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas (N = 60)

Analiza pokaže, da mladi v Italiji nekoliko manj zahajajo v knjižnice in se v manjši meri športno udeležujejo (Caporusso 2007, 334), medtem ko je bilo leta 2015 v porastu obiskovanje kina (ISTAT 2015a), čeprav ga v Italiji omejuje visoka cena vstopnic (Introini in Pasqualini 2016, 2013). Podatki te raziskave in tisti o obiskovanju kulturnih dogodkov med mladimi v Italiji, ki jih zbira Državni statistični zavod ISTAT, potrjujejo, da ostaja obiskovanje športnih dogodkov priljubljena in razširjena prostočasna dejavnost mladine v Italiji (Caporusso 2007, 334; ISTAT 2015a). Najmanj razširjena prostočasna dejavnost je obiskovanje gledališča

(Caporusso 2007, 334; ISTAT 2015a), kar se sklada tudi z zgoraj navedenimi navadami mladih v slovenskem zamejstvu. Med oblikami druženja prevladuje obiskovanje barov, pubov ali pivnic in plesov v javnem lokalu ali diskoklubu (Caporusso 2007, 335; ISTAT 2015a), kar zasledimo tudi med mladimi v SZI.

Med intervjuji v sklopu študije *Mladi v slovenskem zamejstvu*, izvedenimi s šestimi izbranimi mladimi pripadniki SZI, smo se pogovorili o tem, koliko sledijo ponudbi slovenskih društev in organizacij v Italiji. Spraševali smo jih, ali hodijo na prireditve in dogodke, ki jih ta prirejajo.

Intervjuvanec I1 (dijak, 17 let) priznava, da na teh prireditvah v glavnem ne sodeluje: *»V glavnem priznam, da ne sodelujem toliko pri teh pogovorih, ki se imenujejo Srečanje pod lipami, tukaj v centru Bratuž, zato ker sam niti nimam časa, da bi lahko šel.«*

Podobno se intervjuvanec I5 (zaposlen, 24 let) v glavnem udeležuje glasbenih dogodkov, ki ga zanimajo: *»Bi rekel bolj, da ne. Če je kaj, kar se tiče glasbenih dogodkov, malo bolj na rock in moderne stvari, ja, če ne pa [...] moram reč, da gledališču in takim stvarjem ne sledim dosti.«*

Intervjuvanka I2 (dijakinja, 18 let) v glavnem hodi na različne dogodke slovenskih društev v Italiji, saj je v njih tudi dejavna članica: *»[...] Sem seznanjena s tem. Sodelujem v več društvih [...] kot gledalka ali kot nastopajoča. [...] Vaške prireditve, obletnica šole na (ime kraja, op. a.), gledališke predstave v Kulturnem domu, v slovenskem gledališču imamo abonma, pa tudi v Rossetti, tako da hodimo malo eno in drugo, angleške predstave, športne aktivnosti. [...] Recimo, da je lepo, ker je dosti [...] aktivnosti, vsak teden lahko dobiš kaj. Tako za mlade kot za malo starejše [...]«*

Intervjuvanka I4 (študentka, 23 let) je sicer seznanjena s ponudbo slovenskih društev in organizacij, a se prireditev in dogodkov v glavnem ne udeležuje: *»Priznam, da se ne veliko udeležujem raznih predavanj. Bi se lahko v večji meri, sem pa seznanjena, to ja. [...] ker so ponavadi predavanja zvečer in, odkrito, zvečer sem uničena in najrajši grem spat, in če je pa to konec tedna [...] se rajši družim s prijatelji [...]«*

Intervjuvanka I6 (zaposlena, 26 let) meni, da sta predvsem glasbena in gledališka ponudba slovenskih društev in organizacij v Benečiji primerni za mlade:

Ja, se mi zdi, da predvsem kar se tiče glasbe je veliko ponudbe, ker sem lih bla na tem Hrupnem srečanju, ki ga imajo, mislim [...] enkrat na leto. Glasbena šola se mi zdi, da je veliko naredila za Nadiško dolino, in tudi je nastalo veliko skupin, ki rade igrajo na raznih prireditvah, torej ja, ta Hrupno srečanje, je Ljukstok, ki ga imajo na Livku [...]. Potem je Senjam enkrat na dve leti, razni koncerti Glasbene maticice. [...] Glasbena ponudba je dokaj dobra za en tak majhen prostor. In potem tudi gledališče je zelo dobro in tudi zelo kvalitetno. Beneško gledališče je tudi zmagalo nekaj nagrad v Sloveniji. Kar se tiče športa, jaz nisem športnica, sem samo tako seznanjena, ampak je planinska družina, ki sedaj organizira tudi tečaj smučanja [...] ali pa je ta Triajur.

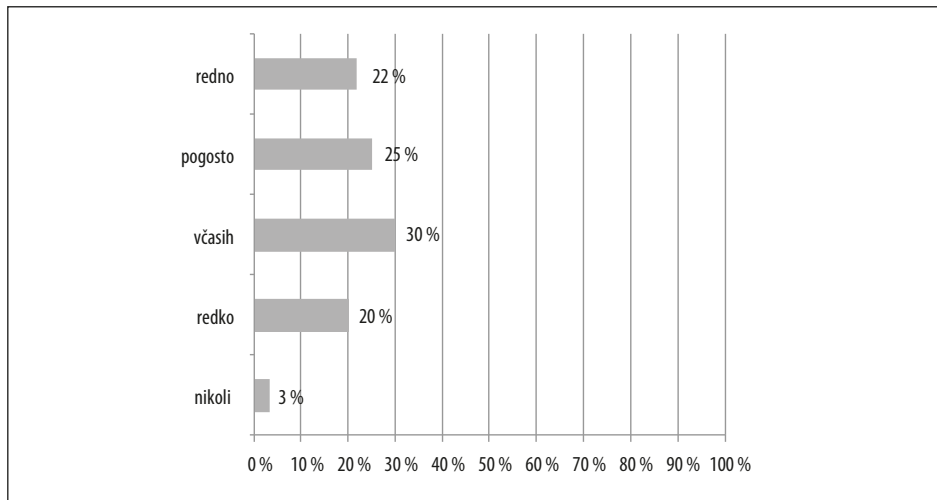
Spremljanje dogajanja znotraj slovenske narodne skupnosti

V vprašalnik raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* smo vključili še nekaj dodatnih vprašanj z namenom, da ugotovimo, kako mladi anketiranci spremljajo ali sodelujejo v dejavnostih manjšinskih organizacij.

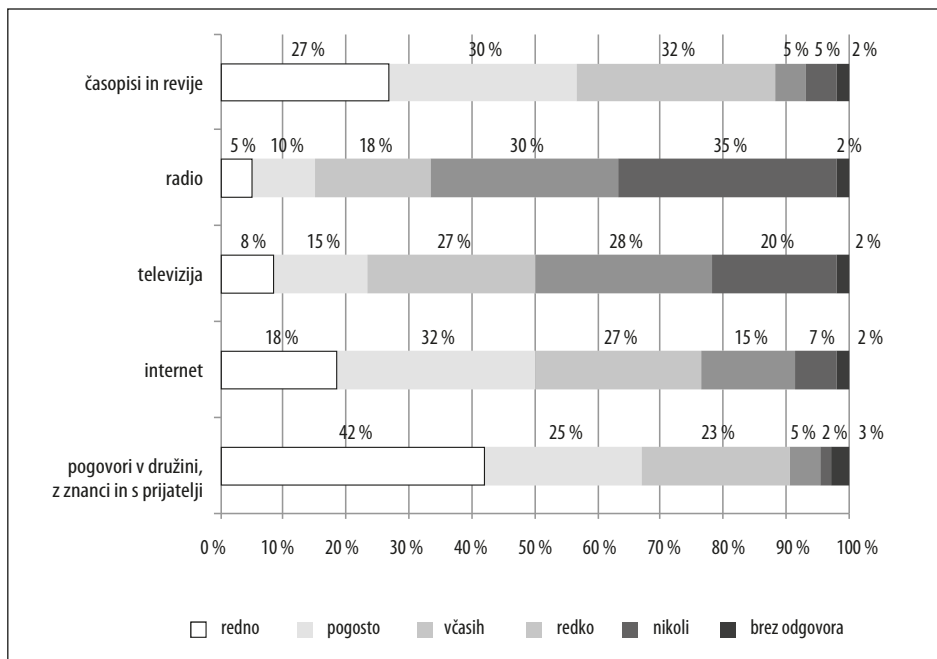
Na vprašanje, ali anketiranci spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji, jih je skoraj polovica (47 %) odgovorila, da pogosto ali redno. Skoraj tretjina (30 %) je odgovorila, da včasih, petina (20 %), da redko, 3 % vprašanih pa, da nikoli (graf 2).

Pri vprašanju o virih, prek katerih anketiranci spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji, so najvišji odstotek navedb prejeli pogovori v družini, z znanci in s prijatelji, saj se teh redno ali pogosto poslužujeta dve tretjini (67 %) anketiranih (graf 3). Med viri prednjačijo tudi tiskani mediji oziroma časopisi in revije, ki jih redno ali pogosto bere 57 % anketiranih.

Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji (N = 60)

Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji (N = 60)

Tudi internet je v samem vrhu najbolj uporabljenih virov (50 %), medtem ko sta televizija (23 %) in radio (15 %) najmanj uporabljena medija. Navedeni podatki potrjujejo medijske navade mladih v SZI, ki so se pokazale tudi v sorodni raziskavi iz leta 2011, izvedeni med dijaki tržaških in goriških slovenskih srednjih šol druge stopnje ter skupino mladih v starosti od 15 do 19 let iz videmske pokrajine, ki so obiskovali dvojezično šolo v Špetru (Vidau 2014).⁷ Čeprav nimamo podatkov, ki bi nam omogočali, da primerjamo položaj mladih v slovenskem zamejstvu s preostalo mladino v Italiji, lahko vendarle navedemo nekaj značilnih trendov na italijanski vsedržavni ravni. V nasprotju z zgoraj navedenimi podatki je gledanje televizije med mladimi še vedno zelo razširjeno, zelo priljubljeno je med njimi tudi poslušanje radijskih postaj (Introini in Pasqualini 2013, 138; ISTAT 2015a).

Podatki odsevajo položaj medijske ponudbe v slovenskem jeziku v Italiji. Časopis Primorski dnevnik je zdaleč najbolj razširjen slovenski medij med slovenskimi bralci vseh starosti v Italiji. Na razpolago je v vseh slovenskih šolah. Dijaki srednjih šol druge stopnje na Tržaškem in Goriškem ga lahko brezplačno berejo v razredu. Veliko družin je na dnevnik naročenih in ga zato prejemajo na dom. Primorski dnevnik ima tudi spletno različico in abonma zanjo. Na voljo je še vrsta drugih tiskanih medijev, ki so dostopni tudi na spletu, kot so Novi glas (predvsem za goriško pokrajino) ter Novi Matajur in Dom (za videmsko pokrajino). Spletni časopis Slomedia je deloval do pred kratkim, a je trenutno prekinil svojo dejavnost. Informacije o športu lahko mladi pridobivajo na temu namenjeni spletni strani slosport.org. V slovenskem jeziku izhaja vrsta drugih revij, kot so Mladika, Isonzo – Soča, Slovit, ki pa niso izrecno namenjene mladim. Omenimo lahko tedensko rubriko v Primorskem dnevniku, ki jo oblikuje in ureja skupina mlajših novinarjev ter je izrecno namenjena temu občinstvu. Med mladimi so v Primorskem dnevniku posebej priljubljene torkova športna priloga in strani, namenjene športu. Njegovo priljubljenost med mladimi nakazuje podatek iz ankete, izvedene med

7 Takrat so mladi v najvišji meri redno ali pogosto spremljali dogajanje v slovenski narodni skupnosti v Italiji prek časopisov (66 %) ter pogovora v družini, z znanci in s prijatelji (60 %) (Vidau 2014). Nekoliko manj so sledili dogajanju prek televizije (46 %) in interneta (43 %), najmanj pa so poslušali radio (18 %).

bralci, kjer je 57 % anketirancev mlajše generacije (povprečna starost 26 let) izjavilo, da redno ali skoraj redno berejo ta časopis (Bogatec 2009). Navedeni odstotek priljubljenosti časopisov in revij med mladimi anketiranci pričujoče raziskave (57 %) potrjuje podatek iz leta 2009.

Podatek, da sta radio in televizija najmanj uporabna za seznanjanje o dogajanju v manjšini, ne preseneča. Ponudba je namreč omejena na slovenski Radio Trst A (oddaja približno dvanajst ur dnevno), večerni polurni deželni televizijski dnevnik v slovenskem jeziku ter nekatere tedenske oddaje pred ali po njem. Oba medija delujeta v okviru deželnega sedeža italijanske državne radiotelevizije RAI v Trstu. Svežih podatkov o priljubljenosti teh slovenskih medijev v Italiji med mladimi nimamo.

Krajevni italijanski mediji, kot sta dnevnik *Il Piccolo* ali *Messaggero Veneto*, poročata o slovenski narodni skupnosti v Italiji le občasno. Navadno so to novice o finančnih težavah slovenskih ustanov ali polemikah okrog financiranja furlanske in slovenske jezikovne skupnosti. Včasih poročata o uspešnih dogodkih in projektih slovenskih organizacij in ustanov ali o uveljavljenih slovenskih kulturnih in drugih osebnostih (veliko medijsko pozornost ima v Italiji na primer Boris Pahor). Podobno tudi mediji v Sloveniji v glavnem ne namenjajo pozornosti Slovincem čez mejo. Novice o Slovincih v Italiji navadno zadevajo finančne težave njenih ustanov ali politične odnose med slovensko manjšino in slovensko vlado oziroma Uradom Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu. Izjema je radijski in televizijski sedež Koper – Capodistria, ki redno spremlja dogajanje v slovenski narodni skupnosti v Italiji in o njem poroča, tudi v namenskih oddajah (npr. oddaja TV S-prehodi). Omeniti moramo tudi radijsko oddajo Sotočja na prvem kanalu RTV Slovenija, ki tedensko poroča o delovanju rojakov v sosednjih državah.

Dejavnost mladih v društvih

Velika večina (83 %) anketiranih v SZI, ki so sodelovali v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu*, je odgovorila, da je v prostem času dejavna v društvih, ustanovah in organizacijah. V sorodni raziskavi, izvedeni med dijaki srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Trstu in

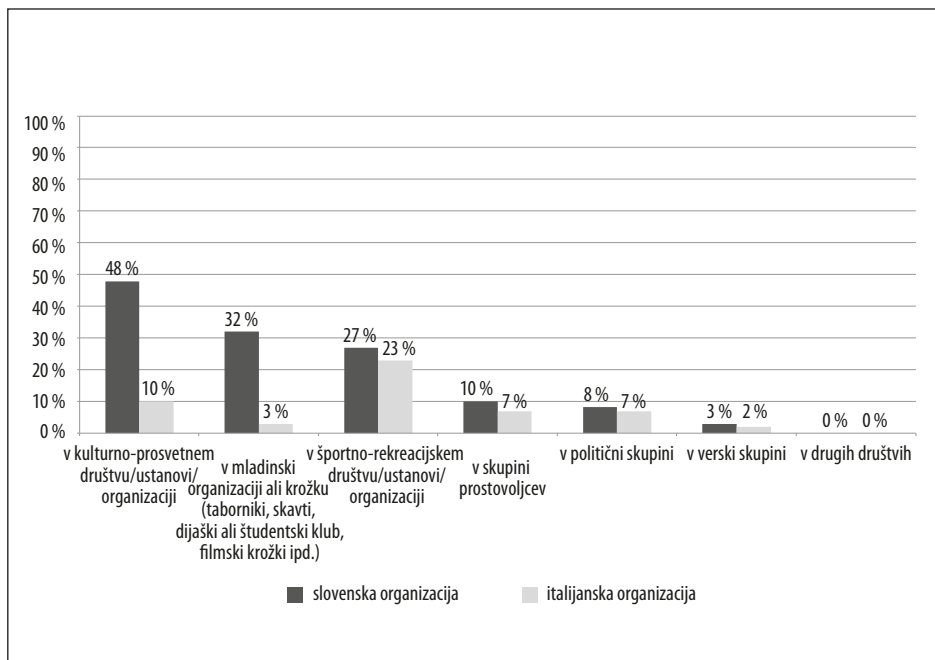
Gorici leta 2003, je prav tako 83 % mladih gojilo zunajšolske dejavnosti (Mezgec in drugi 2005). Sorodna anketa, izvedena med dijaki tržaških in goriških slovenskih srednjih šol druge stopnje in skupino mladih z istimi starostnimi značilnostmi iz videmske pokrajine, ki so obiskovali dvojezično šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru, je bila ponovno izpeljana leta 2011 (Vidau 2014). Takrat je podobno 80 % anketiranih mladih gojilo zunajšolske dejavnosti. Na tej podlagi ugotavljamo, da se raven dejavnosti mladih različnih starosti v prostem času ohranja na visoki ravni. Lahko trdimo, da so mladi v SZI v primerjavi s svojimi italijanskimi vrstniki dejavnejši v različnih društvih in organizacijah. Podatki iz raziskave zavoda IARD to potrjujejo, saj je v povprečju le dobra tretjina (35 %) mladih v Italiji včlanjena v društvo⁸ (La Valle 2007, 269). Visok delež dejavnosti v prostem času je povezan tudi z ravnijo izobrazbe izbranih anketirancev, saj jih je bila večina vključenih v srednješolski ali visokošolski izobraževalni proces. Izobraževalna raven je namreč vplivni dejavnik participacije mladih v društvih (La Valle 2007, 271).

Med anketiranci v SZI, ki so sodelovali v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu*, je največ (48 %) dejavnih v slovenskih kulturno-prosvetnih društvih, ustanovah ali organizacijah (graf 4). Po tem se mladi v SZI izrazito razlikujejo od svojih italijanskih vrstnikov, saj je sodelovanje v kulturnih društvih med italijansko mladino manj razširjeno (v kulturna društva je včlanjenih le 6 % mladih v Italiji) (La Valle 2007, 269). Slaba tretjina je dejavna v slovenskih mladinskih organizacijah ali krožkih, kot so taborniki, skavti, dijaški ali študentski klub, filmski krožki ipd., in 27 % jih je dejavnih v slovenskih športno-rekreacijskih društvih, ustanovah ali organizacijah, kar je v primerjavi z italijanskim povprečjem višji delež (v športna društva je po podatkih zavoda IARD včlanjenih 12 % mladih

8 Dejavnost participacija mladih v društvih in organizacijah je v Italiji na zelo nizki ravni, kot nakazujejo podatki o mladih, ki jih zbira Državni statistični zavod ISTAT. Leta 2015 se je udeležilo vsaj enega sestanka kulturnih, rekreacijskih ali drugih društev le 10 % mladih, starih od 14 do 24 let, prostovoljno delo pa je opravljalo 12 % mladih (ISTAT 2015b). Odstotki so še nižji pri vprašanju, ali so sodelovali na sejah društev, ki se ukvarjajo z varstvom okolja, državljanskimi pravicami in mirom, in sicer je takih le 3 % mladih. 7 % mladih je dalo denarni prispevek društvu. Podatki iz evropskih podatkovnih baz kažejo, da se je prostovoljna dejavnost v Italiji rahlo zvišala, iz 13 % leta 2011 na 20 % leta 2014 (evropsko povprečje leta 2014 je bilo 25 %) (European Commission 2016).

v Italiji) (La Valle 2007, 269). V slovenski skupini prostovoljcev deluje 10 % anketiranih, v slovenski politični skupini 8 % anketiranih in v slovenskih verskih društvih 3 % anketiranih. Del anketiranih svoj prosti čas namenja dejavnostim v italijanskih društvih, ustanovah in organizacijah, sicer v nižjih odstotkih v primerjavi s slovenskimi društvi, ustanovami in organizacijami. V izrazito manjši meri to velja za italijanska kulturno-prosvetna društva, ustanove ali organizacije, kjer je dejavnih le desetina (10 %) anketiranih, in za italijanske mladinske organizacije ali krožke, kjer so dejavni 3 % anketiranih. Izjema je dejavnost v italijanskih športno-rekreacijskih društvih, ustanovah ali organizacijah, kjer so odstotki (23 %) sorodni tistim v slovenskih športnih organizacijah. Podobno so odstotki dejavnosti v italijanskih skupinah prostovoljcev, italijanskih političnih skupinah in italijanskih verskih skupinah sorodni tistim v slovenskih skupinah.

Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Intervjuvance in intervjuvanke v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* smo v poglobljenem intervjuju vprašali, ali so vključeni oziroma ali dejavno sodelujejo v kakšnem slovenskem ali italijanskem društvu. Pogovarjali smo se tudi o razlogih, zaradi katerih so ali pa niso dejavni v društvih.

Intervjuvanec I1 (dijak, 17 let) je dejaven v različnih slovenskih društvih v Italiji. Meni, da sta kulturno in športno udejstvovanje del posameznikove izobrazbe:

Jaz sicer pojem [...] v mladinskem zboru in recimo, da je po mojem tudi dandanes za mladega pravilno, da se ukvarja vsekakor s takimi stvarmi ali s športom. Igram tudi odbojko [...] in po mojem je vsekakor (pomembno, op. a.) za [...] kulturno in športno izobrazbo, ker kljubuje vsekakor k eni večji viziji sveta [...]. Po mojem je slovenstvo predvsem napredno v tem, da prireja veliko teh predstavitev ali gledaliških predstav ali vsekakor pogovorov precej pogosto [...]. Ker opažam, da tukaj v Gorici v tem Teatro Verdi ni veliko tega. Na primer lahko vsakih tri štiri mesece največ priredijo kakšen pogovor [...] s kakšno pomembno osebnostjo, s kakšnim pesnikom, pisateljem ali ekonomistom [...], medtem ko pa pri nas je zelo zanimivo prav to, da mi prirejamo vsekakor stvari v slovenščini za Slovence, ker je po mojem zelo pomembno tudi iz korenin že iz leta 1800, ko je Prešeren pravil [...], da moramo bit izobraženi, da bomo lahko [...] bili na višku drugih narodov. Po mojem je prav to pomembno v zamejstvu, zato ker so še nekateri, ki verujejo v to, da smo vsekakor Slovenci izobražen narod in da smo lahko ekvivalenti vsem drugim, kljub temu da smo v zamejstvu in smo nekako za Italijo Slovenci v Italiji, za Slovence smo Italijani, ki govorimo slovensko v Italiji [...].

Podobno je intervjuvanka I2 (dijakinja, 18 let) dejavna v različnih slovenskih kulturnih in športnih društvih v Italiji:

Že od malega so me dosti porivali k temu, da bi sodelovala pri več društvih. Sem začela v okviru športa, pri odbojki [...]. Letos igram, pa tudi treniram mlajše [...]. S kulturnega vidika tako dramsko društvo (ime društva, op. a.), pa v zadnjih letih [...] še mladinski krožek (ime krožka, op. a.) in zadruga (ime zadruga, op. a.) – kot članica. Sem bila tudi pri (ime organizacije, op. a.) do lanskega leta, od vedno [...].

Intervjuvanka I4 (študentka, 23 let) je prav tako dejavna v slovenskih organizacijah v Italiji: »Sem [...] dejavna v slovenski zamejski skavtski organizaciji. Vodim v bistvu starostno stopnjo skavtov [...] in sestavljam v bistvu programe [...] skupaj s sovoditeljico in poleg tega pa [...] pomagam v mladinskem domu v pošolskem pouku pri pisanju nalog in učenju [...].«

Podobno je tudi intervjuvanec I3 (študent, 22 let) vključen v različna slovenska kulturna in športna društva v Italiji: »[...] sem [...] včlanjen sedaj samo v eno društvo, sem bil tudi v drugih [...], sem odbornik tega društva, tako da sodelujem bodisi pri organizaciji dogodkov [...]. Sem bil aktiven v (ime društva, op. a.), sem bil v športnem društvu [...].«

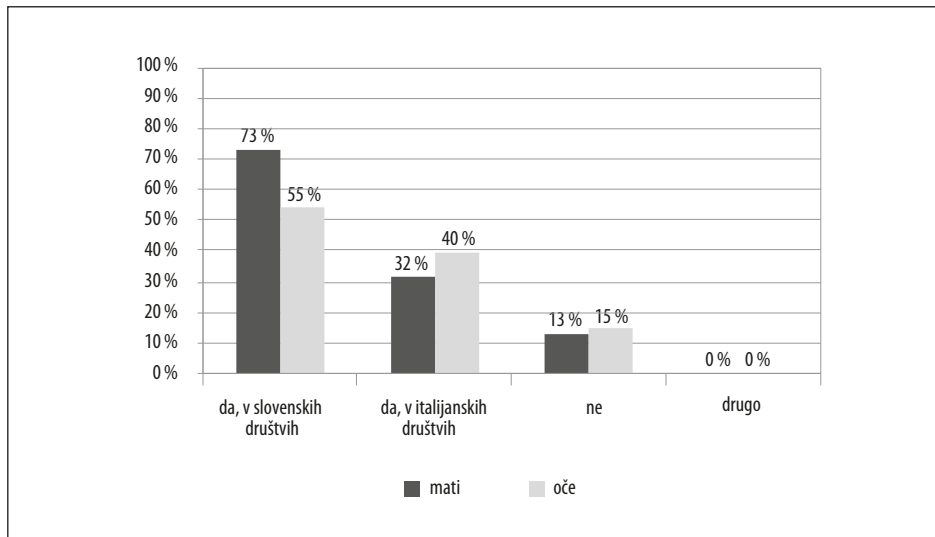
Intervjuvanec I5 (zaposlen, 24 let) je bil v preteklosti dejaven v slovenskih kulturnih in športnih društvih v Italiji, trenutno pa se ukvarja z novejšo prostočasno dejavnostjo: »Ja, v bistvu mi igramo softair, tista simulacija vojne oziroma taktike, in smo [...] edino slovensko društvo, ki delamo ta šport. Če ne pa sem igral košarko pri slovenskih društvih [...]. Če ne pa sem bil udeležen, ko sem bil mlajši, še na višji šoli [...] v mladinskem krožku [...].«

Vsi intervjuvanci in intervjuvanke so ali so bili v preteklosti dejavni v slovenskem kulturnem ali športnem društvu ali organizaciji v Italiji. Le intervjuvanec I3 (študent, 22 let) je vključen tudi v italijansko organizacijo in v študentsko društvo v Ljubljani: »Sem aktiven v drugih društvih. Z ostalimi zamejskimi študenti v Ljubljani smo lansko leto ustanovili klub zamejskih študentov v Ljubljani in [...] v (ime organizacije, op. a.) sem

odgovoren za stike z javnostmi in tujino in sem bil aktiven tudi v združenju (ime združenja, op. a.) in v združenju italijanskih (ime združenja, op. a.).«

Raven participacije mladih je povezana s participacijo staršev v družtvih. Družina je namreč primarni socializacijski dejavnik tudi z vidika prenašanja modelov politične in družbene participacije ter političnih in družbenih orientacij ter obnašanj s staršev in širšega družinskega konteksta na otroke (Quaranta in Dotti Sani 2015, 4; Schlozman in drugi 2012 v Quaranta in Dotti Sani 2015, 2; Zuckerman 2005 v Quaranta in Dotti Sani 2015, 2). Z anketo raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* smo zato preverjali tudi participacijo med starši. Rezultati odgovorov na vprašanje, ali so starši dejavni v društvu, ustanovi ali organizaciji, kažejo, da imajo anketiranci v Italiji matere, ki so v društvu, ustanovi ali organizaciji dejavnejše od očetov. Skoraj tri četrtine (73 %) anketiranih je odgovorilo, da so njihove mame dejavne v slovenskih društvih, ustanovah ali organizacijah, manj pa, in sicer slaba tretjina (32 %), da so dejavne v italijanskih društvih, ustanovah ali organizacijah (graf 5). Dobra polovica anketiranih (55 %) ima dejavne očete v slovenskih društvih, ustanovah ali organizacijah in dve petini (40 %) v italijanskih društvih, ustanovah ali organizacijah. Le 13 % anketiranih nima dejavne mame in v podobnih odstotkih (15 %) tudi ne dejavnega očeta. Podatki nakazujejo, da imajo mladi v SZI dobre možnosti, da bodo tudi sami dejavni v društvu, ustanovi ali organizaciji, saj so podatki o participaciji njihovih staršev spodbudni. Še posebej lahko poudarimo podatek o visoki angažiranosti mam. Novejša študija o meddružinski politični in družbeni participaciji v Italiji je namreč pokazala, da imajo otroci dejavnih mater več možnosti, da bodo tudi sami dejavni, kot otroci dejavnih očetov (Quaranta in Dotti Sani 2015, 4).

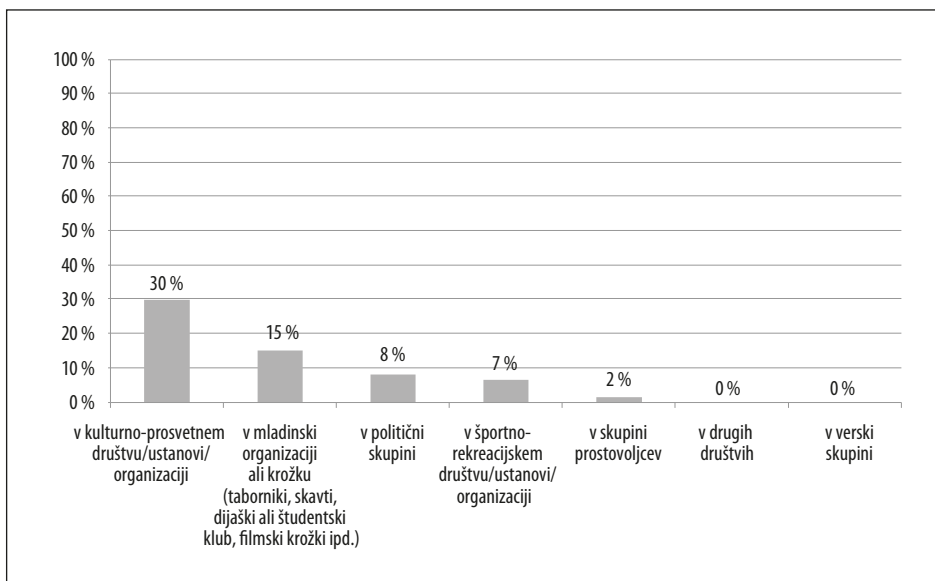
Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Skoraj dve petini (38 %) anketiranih v SZI iz raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* sta včlanjeni v vodstva ali odbor kakega slovenskega društva, ustanove ali organizacije in dejavno sodelujeta pri vodenju. Podatek ne preseneča, saj iz raziskave, izvedene med društvi leta 2012, izhaja, da ima manj kot polovica slovenskih kulturnih in športnih društev v Italiji odbornike, stare od 18 do 30 let (45 % društev oziroma 242 odbornikov) (Vidau 2016a). Podatek je po drugi strani spodbuden, saj sta bila v sorodnih raziskavah leta 2003 in leta 2011 deleža mladih, starih od 15 do 19 let, ki so dejavni v vodstvu, nekoliko nižja (20 % oziroma 18 % anketiranih) (Mezgec in drugi 2005; Vidau 2014). Izsledke velja vsekakor uokviriti v splošno pomanjkanje primerne kadrovske politike v SZI z vidika pomladitve kadrov in vključevanja mladih v slovenske organizacije, ki se redno pojavlja na različnih omizjih znotraj organizacij in javnega mnenja nasploh (Bajc 2008, 103). Upoštevati moramo, da je anketna skupina v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* bolj heterogena po starosti in da je vključevanje v vodstva organizacij izrazitejše s polnoletnostjo.

Izmed anketiranih v Italiji, ki so sodelovali v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu*, jih je največ, in sicer skoraj tretjina (30 %), včlanjenih v vodstva kulturno-prosvetnih društev, ustanov ali organizacij, 15 % v vodstvo mladinske organizacije ali krožka, kot so taborniki, skavti, dijaški ali študentski klub, filmski krožki ipd. (graf 6). Najmanj je včlanjenih v vodstva političnih skupin in športno-rekreacijskih društev, ustanov ali organizacij. En anketiranec je dejaven v vodstvu skupine prostovoljcev. V glavnem niso vključeni v vodstva italijanskih društev, ustanov ali organizacij. Izjema so trije anketiranci, ki so navedli, da so vključeni v vodstvo italijanske politične skupine, in dva anketiranca, ki sta vključena v vodstvo italijanske skupine prostovoljcev.

Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Intervjuvanci in intervjuvanke v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* so v pogovoru pojasnili, ali so vključeni v odbor kakega slovenskega ali italijanskega društva v Italiji. Vprašali smo jih tudi po razlogih, zaradi katerih so v vodstvenem organu.

Intervjuvanec I1 (dijak, 17 let) je dejaven v odboru pevskega zbora: *»[...] sem vsekakor v odboru našega zbora, ma drugače nič. Recimo, da nameravam v teku teh mesecev tega leta se malo bolj ukvarjati s tem.«*

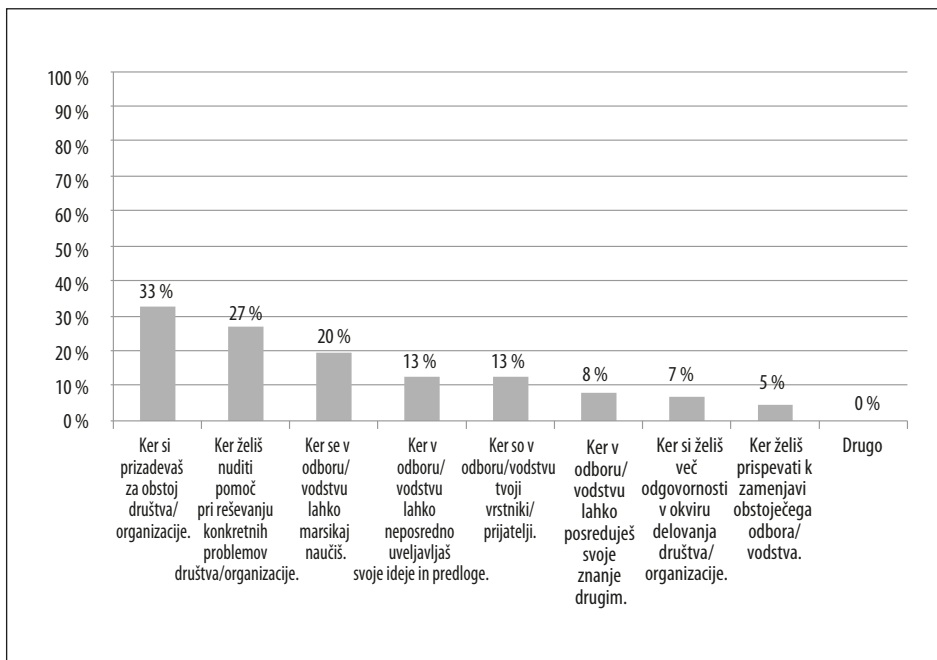
Intervjuvanka I2 (dijakinja, 18 let) je vključena v vodstvene organe treh slovenskih organizacij v Italiji: *»Ja, dramskega društva, pa zadruga in mladinskega. [...] Sem zrastle prav v takem vzdušju, že moj brat je bil član in jaz kot mala sem se vedno zgledovala po njemu. [...] so mi vedno rekli [...] pridi k nam, da boš dala eno roko za tvojo domovino, za tvoj kraj, in nisem mogla reč, da ne.«*

Za intervjuvanko I4 (študentka, 23 let) je delovanje v vodstvu slovenske skavtske organizacije v Italiji povezano z vrednotami, v katere verjame: *»[...] verjamem v vrednote, ki jih daja skavtizem. In kot sem jaz [...] prejerala od drugih voditeljev, ko sem bila mlajša, in ta zastonjskost, se v bistvu žrtvovat za mlajše, jim kaj nudit, nekaj, kar v drugih društvih težko v današnjem času dobijo, razne dejavnosti in v naravi in podobno.«*

Intervjuvanec I3 (študent, 22 let) je v odboru slovenskega kulturnega društva, kjer je bila pred tem dejavna tudi njegova mama: *»Sem pač odraščal v tem, mama je bila zelo aktivna v tem društvu, že od malega sem bil vedno prisoten, mi je bilo vedno všeč bit v stiku z ljudmi, delat, so mi zelo v redu ljudje, ki so tam, imamo zelo v redu predsednico. Ko sem zrastlel, sem bil vedno več aktiven in so me vprašali, če se pridružim, in sem rekel ja, z veseljem, in tako je to nastalo.«*

Anketiranci, ki so odgovorili, da so člani vodstev oziroma odborov slovenskih društev, ustanov ali organizacij, so nato izbirali razloge, zaradi katerih so dejavni v teh vodstvih. Tretjina vprašanih si prizadeva za obstoj društva in organizacije ter 27 % si jih želi na tak način nuditi pomoč pri reševanju konkretnih problemov društva in organizacije (graf 7). Petina vprašanih meni, da se lahko v odboru ali vodstvu marsikaj naučiš. 13 % tistih, ki so angažirani v vodstvih, meni, da lahko v teh okoljih neposredno uveljavljaš svoje ideje in predloge, in enak odstotek jih je v vodstvih, ker so v njih vrstniki in prijatelji. Najnižje odstotke so prejeli odgovori, da v odboru oziroma vodstvu lahko posreduješ svoje znanje drugim, da je to izraz želje po večji odgovornosti v okviru delovanja društva in organizacije ali po zamenjavi obstoječega odbora oziroma vodstva.

Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Na podlagi rezultatov opazamo, da sta na prvih dveh mestih lestvice razloga, ki poudarjata željo posameznika, da društvu nekaj prispeva. Sledita razloga, ki poudarjata posameznikovo rast, in sicer marsikaj se naučiti ter uveljavljati svoje ideje in predloge. Razlog, ki izraža zadostitev osebnih potreb, kot je druženje z vrstniki, je na petem mestu. Razloga, povezana z željo po prevzemanju položajev, in sicer več odgovornosti v delovanju in zamenjava obstoječega vodstva, sta na repu lestvice. Rezultati se skladajo z ugotovitvijo raziskave o participaciji mladih v Italiji, in sicer da si želijo predvsem konkretnih iniciativ, odnosov in stikov z drugimi ter ciljnih dejavnosti, katerih učinki so otipljivi (Marini 2013 v Bertozzi 2015, 124–125). Rezultati hkrati potrjujejo izsledke sorodne ankete, izvedene med dijaki tržaških in goriških slovenskih srednjih šol druge stopnje, kjer so se na prvih treh mestih pojavili isti razlogi (Vidau 2014). Tudi raziskava, izvedena med mladimi na obmejnem območju med Italijo in Slovenijo, je pokazala, da se pripadniki SZI vključujejo v vodstva društev predvsem z

namenom, da jim nekaj prispevajo (Jagodic 2009, 82). V tem se bistveno razlikujejo od mladih pripadnikov večinskega naroda v Sloveniji in večinskega naroda v Italiji. Pri njih namreč prevladujejo osebni razlogi, kot so želja po večjih odgovornostih, uveljavljati svoje ideje in predloge ali preverjati svoje sposobnosti (Jagodic 2009, 82).

Med intervjuvanci in intervjuvankami v SZI smo poizvedovali, kaj bi storili, da bi izboljšali položaj Slovencev v Italiji, če bi bili danes na vodilnem položaju v eni izmed slovenskih organizacij v Italiji.

Intervjuvanec I1 (dijak, 17 let) bi finančno podpiral slovenska kulturna in športna društva ter organizacije: *»Po mojem bi bilo treba kot prvo [...] podpirati društva, ki so slovenska društva, ki so v Italiji, glasbene šole, gledališča, telovadnice in razne športe. [...] Če ti imaš veliko denarja, lahko povzdigneš vsa društva na eno določeno raven, lahko podpiraš, lahko vabiš nove ljudi, da vstopijo, in jim nudiš razne tečaje tudi, razna predavanja in take stvari. [...]*«

Intervjuvanka I4 (študentka, 23 let) poudarja, da bi podpirala predvsem slovenski jezik na vseh področjih:

Sledila bi določenim vrednotam slovenstva. Širila bi kulturo, običaje predvsem in pa slovenski jezik. Mislim, da bi zbirala kader oziroma voditelje ali trenerje ali karkoli, če si v slovenskih društvih, bi zbirala slovenske. Na tak način bi se tudi ohranil. Če je slovensko društvo, mislim, da je slovenski jezik ena prvih, najvažnejša, če ne ena izmed prvih. Ja, slovenski jezik v slovenskih društvih in organizacijah mora bit prioriteta.

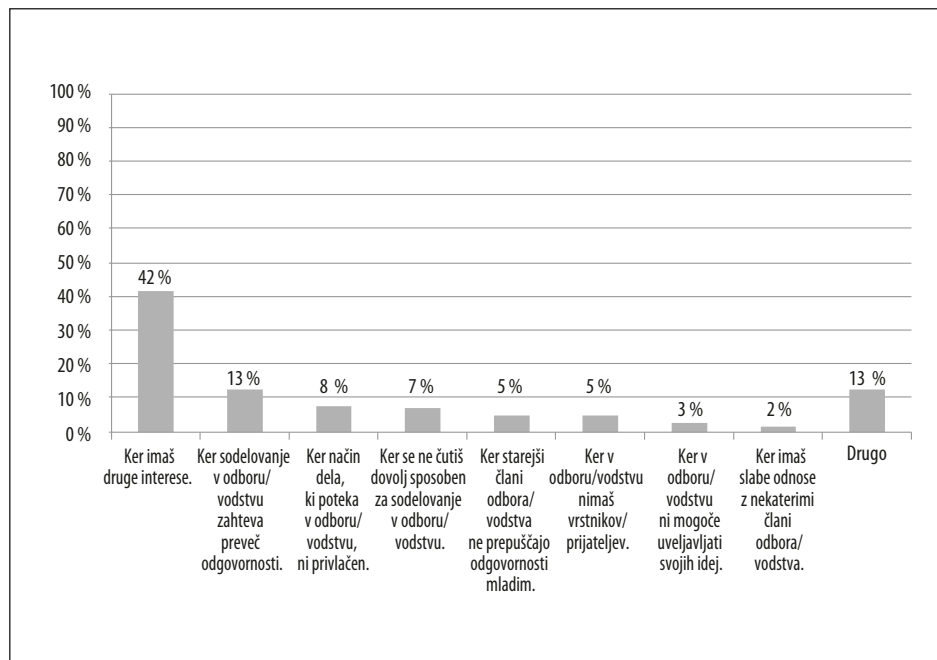
Intervjuvanka I2 (dijakinja, 18 let) bi vključevala več mladih v slovenske organizacije in društva v Italiji: *»Bi vključevala mlade, ker vem, da dosti mladih nima stika ne z društvu ne z organizacijami. Je težko vključevati. [...] Ne samo naša generacija, ampak tudi tisti mlajši, so naša bodočnost [...]. Je treba dosti [...] investirat v to.«*

Intervjuvanec I3 (študent, 22 let) bi delal predvsem na širjenju znanja in informacij o slovenski narodni skupnosti v Italiji med večinskim prebivalstvom v Italiji in Sloveniji: »*Bi resno začel delat na tem [...], da se bi vzbudilo zanimanje do Slovencev v zamejstvu in Slovenije tudi v večinskem delu populacije [...].*«

Intervjuvanec I5 (zaposlen, 24 let) poudarja pomen šolstva v slovenskem jeziku in kulturo: »*Verjetno najprej na področju šolstva, še vedno učiti v slovenskem jeziku in učiti slovenski jezik in ne pozabit na kulturo, na kar imamo in na kar moramo še vedno obdržat živo, naj bodo tu vaške fešte, vse kar se tiče slovenstva, manjšine, zamejstva.*«

Anketirance, ki so odgovorili, da niso člani vodstev oziroma odborov slovenskih društev, ustanov ali organizacij, smo prosili, naj navedejo, zakaj. Največ (42 %) jih je navedlo, da imajo druge interese (graf 8). Manjši delež (13 %) jih meni, da zahteva vodenje organizacije preveč odgovornosti, v enakem deležu pa so anketiranci navedli tudi druge razloge, kot so študij v tujini, pomanjkanje časa, da so že bili člani vodstev v preteklosti in trenutno bivališče. Razloga, ki sta povezana z delovanjem društva oziroma vodstva, in sicer nepriljubljen način dela ter pomanjkanje prepuščanja vodilnih položajev mladim, sta sicer navedena, vendar v nizkih deležih (prim. Mezgec in Vidali 2009). Prav tako so v nizkih deležih navedeni razlogi, povezani s posameznikovim doživljanjem, na primer občutkom, da si nesposoben za take položaje, oziroma s posameznikovimi potrebami, kot sta pomanjkanje vrstnikov in prijateljev v vodstvu ter nezmožnost uveljavljanja svojih idej v odboru ali vodstvu.

Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev in organizacij, je 30 % anketiranih v Italiji odgovorilo pritrdilno, vendar jih hkrati kar 42 % ni odgovorilo na vprašanje.

Tudi v tem primeru se rezultati skladajo s sorodno raziskavo iz leta 2011, izvedeno med dijaki tržaških in goriških slovenskih srednjih šol druge stopnje, ki so navedli iste razloge, zaradi katerih niso v vodstvu društva ali organizacije (Vidau 2014). Sorodni rezultati so izšli tudi iz preverjanja o družbeni participaciji mladih na obmejnem območju med Italijo in Slovenijo, in sicer da sodelovanje v odboru zahteva preveč odgovornosti, da imajo druge interese in da nimajo časa (Jagodic 2009, 83).

Intervjuvancem in intervjuvankam v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* smo postavili vprašanje, ali je slovenska narodna skupnost v Italiji dovolj pozorna do mlajših kadrov. Pogovarjali smo se o tem, ali imajo mladi dovolj priložnosti, da se uveljavijo v skupnosti.

Intervjuvanec I1 (dijak, 17 let) opaža, da predajanje vlog in funkcij mlajšim v društvih ni razširjen pojav: *»Jaz mislim, da [...] tisti, ki pride v neko društvo, v kakšno tudi politično skupino ali kaj takega, da se tja usede in nerad vstane, in na žalost opažam to tudi pri nas Slovencih v zamejstvu. Recimo, da [...] pustijo, da mladi vstopijo noter, ampak ne vsi, samo tisti, ki mogoče razmišljajo na kak poseben način ali pa ker imajo, so tako razpoloženi družinsko [...]«*

Slovenski mladinski krožki v Italiji so samostojna društva ali pa samostojne sekcije znotraj večjih društev. Intervjuvanec I5 (zaposlen, 24 let) meni, da so primerna oblika uvajanja mladih v društveno dejavnost: *»Po moje je odvisno od realnosti do realnosti. Ko smo bili mi, ko smo imeli mladinski krožek, društvo (ime društva, op. a.) nas je precej podpiralo. To se mi zdi, da se dogaja tudi pri drugih. Tudi na (ime kraja in mladinskega krožka, op. a.) vem, da sodelujejo precej dobro, tudi s starejšimi društvi.«*

Intervjuvanka I4 (študentka, 23 let) je povedala, da je vključevanje mladih v društva odvisno od mladih samih in njihove motivacije: *»Po mojem v društvih, če si zainteresiran in ti je do tega, tudi če si malenkost mlajši, mlajša generacija, prideš noter, imaš možnost tudi kaj povedat in se uveljavit.«*

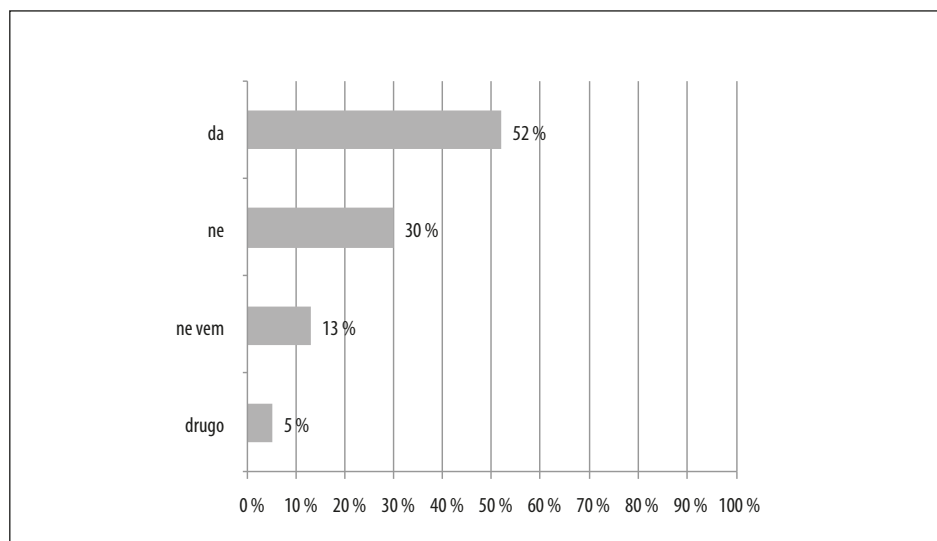
Intervjuvanec I3 (študent, 22 let) je kritičen predvsem do krovnih organizacij slovenske narodne skupnosti v Italiji: *»Kar pogrešam, je na vodstvenih pozicijah naših krovnih organizacij. Mislim, da bi bilo potrebno, da se malo stvar spremeni, ker imamo mlajše generacije drugačen pogled na celotno situacijo, kot jo imajo lahko starejše generacije.«*

Mnenje mladih o dejavnostih v slovenskem zamejstvu v Italiji

Anketiranci v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* so odgovarjali na vprašanje, ali je v okolju slovenske narodne skupnosti v Italiji dovolj dejavnosti za mlade. Kot je razvidno iz grafa 9, je dobra polovica (52 %) anketiranih zadovoljna s ponudbo dejavnosti za mlade. Skoraj tretjina (30 %) anketiranih izraža nezadovoljstvo, medtem ko ostali tega ne vedo ali pa so odgovorili drugo.

Anketirani mladi so ocenjevali, katero izmed predlaganih tipologij pobud in prireditev za mlade najbolj pogrešajo v okolju slovenske manjšine v Italiji (graf 10). Njihove ocene smo razporedili po padajočih vrednostih skupnih odgovorov pogrešanja (stopnji 1 in 2). Mladi v okolju slovenske narodne skupnosti v Italiji najmanj pogrešajo prostor za športne in rekreativne dejavnosti (60 %) ter turnirje in športne pobude za mlade (55 %). Tudi slovenske koncerte (53 %), prostore za kulturne dejavnosti (52 %) in kulturne prireditve, kot so gledališke predstave, likovne razstave in drugo (47 %), mladi anketiranci manj pogrešajo.

Graf 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali je v okolju slovenske narodne skupnosti v Italiji dovolj dejavnosti za mlade (N = 60)

Slovenska narodna skupnost v Italiji ima razvejano mrežo kulturnih domov in športnih objektov, kjer potekajo dejavnosti za mlade, kar je razvidno tudi v zgornjih odgovorih. Podatek, da anketiranci bolj malo pogrešajo kulturne prireditve, lahko povežemo z dejstvom, da je kulturna ponudba slovenskih društev in organizacij, ki delujejo na prostovoljni in amaterski ravni, dobro razvita. Slovensko stalno gledališče v Trstu ima letni gledališki abonma, več je tudi amaterskih gledaliških skupin in predstav, kjer so mladi angažirani. Prav tako je na likovnem področju

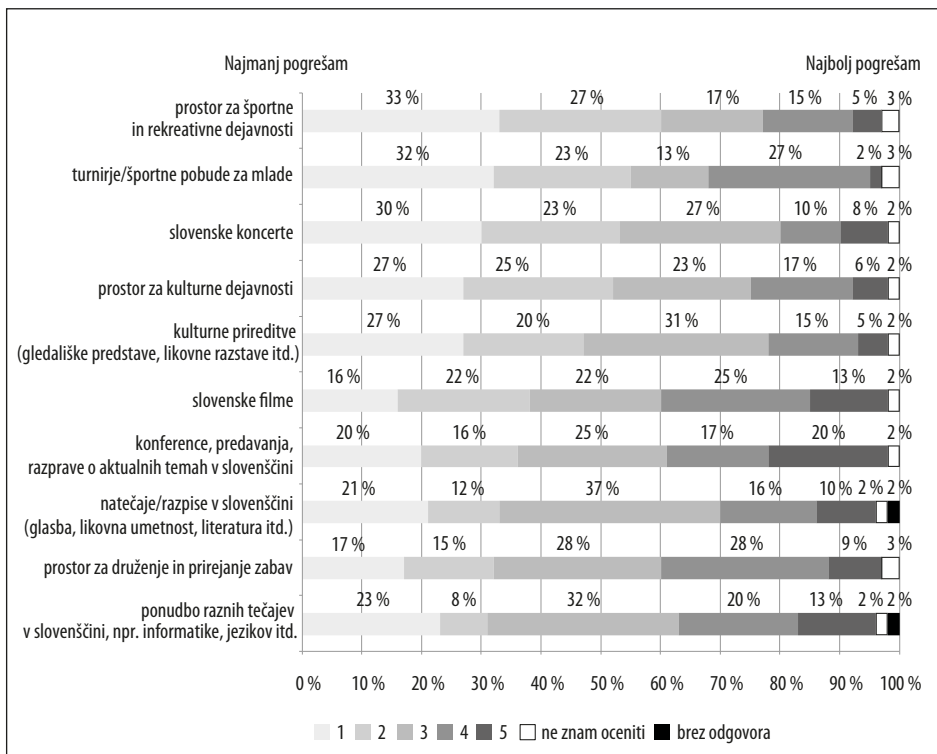
dejavnih več kulturnih in likovnih društev, ki prirejajo razstave likovnikov, predvsem iz vrst slovenske narodne skupnosti v Italiji. Upoštevati moramo tudi splošno tendenco na italijanski ravni, kjer tradicionalna kulturna ponudba, kot so gledališča in galerije, med mladimi ni privlačna (Cicerchia 2013, 31).⁹ Mladi anketiranci so tudi v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* dokaj mlačni glede kulturnih prireditev, saj skoraj tretjina (31 %) odgovorov sovпада s stopnjo, da jih niti pogrešajo niti ne pogrešajo (stopnja 3).

Mladi anketiranci v okolju slovenske narodne skupnosti v Italiji v večji meri pogrešajo predvajanja slovenskih filmov (38 %), konference, predavanja in razprave o aktualnih temah v slovenščini (37 %), prostore za druženje in prirejanje zabav (37 %) ter tečaje v slovenščini, na primer informatike, jezikov itd. (33 %). V vseh omenjenih primerih sta stopnji pogrešanja (stopnji 4 in 5) enaki ali nad tretjino vseh odgovorov in torej višji v primerjavi z drugimi kategorijami odgovorov. Filmska ponudba je v slovenskih društvih in organizacijah v Italiji dejansko šibka, saj v glavnem ne spada v njihove tradicionalne dejavnosti. Izjemo predstavlja organizacija Kinoatelje, ki na Goriškem prireja filmske večere. Ponudba konferenc, debat in predavanj o različnih aktualnih temah je na dnevnem redu kulturne ponudbe slovenskih društev in organizacij, vendar iz prejetih odgovorov lahko sklepamo, da povsem ne zadovoljuje želja in interesov mladih. Slovenska narodna skupnost v Italiji ima razvejano mrežo kulturnih domov in drugih objektov, vendar jih mladi ne uporabljajo v zadostni meri za svoje potrebe druženja in zabave, saj pogrešajo temu namenjene prostore. To je izšlo tudi iz raziskave, izvedene med dijaki slovenskih srednjih šol druge stopnje v Trstu in Gorici leta 2011, ki so izjavili, da najbolj pogrešajo prostore za prirejanje zabav, ples in druženje mladih (Vidau 2014). Po drugi strani jim upravitelji teh prostorov ne dovoljujejo njihove proste rabe, ker lahko taka vrsta dejavnosti povzroča vrsto »nevšečnosti«, kot so večerni in nočni hrup ter poškodovanje prostorov, ki so

9 V raziskavi o obiskovanju razstav sodobne umetnosti je leta 2006 več kot 70 % mladih v starosti od 14 do 35 let iz celotne Italije, ki so bili zajeti v anketi, odgovorilo, da v zadnjem letu niso niti enkrat obiskali take razstave (Cicerchia 2013, 66). Med deželami se je sicer Avtonomna dežela FJK odrezala z najboljšim rezultatom, in sicer 64 %, kar je vsekakor visok odstotek (Altili 2013, 66).

prvenstveno namenjeni drugim dejavnostim (kulturnim prireditvam ter športnim in rekreacijskim dejavnostim). O kulturni in športni ponudbi teh društev v glavnem odločajo odrasli, ki nimajo posluha za take oblike dejavnosti. Le nekatera društva imajo ločene mladinske krožke ali sekcije, v nekaterih primerih so društva izrecno mladinska. Iz prejetih odgovorov sicer ni mogoče razbrati, v kolikšni meri bi si mladi sami organizirali zabave ali upravljali prostore za druženje. Dogaja se namreč tudi, da takih priložnosti mladi ne izrabijo, ker to zahteva osebno angažiranost. Ta podatek prav tako nakazuje, da so slovenska društva in organizacije že strukturirana in v glavnem vpeta predvsem v že vpeljane dejavnosti, kjer je manj prostora za tako tipologijo dejavnosti. Gre za društva in organizacije, ki so že desetletja prisotna v okolju, kjer delujejo.

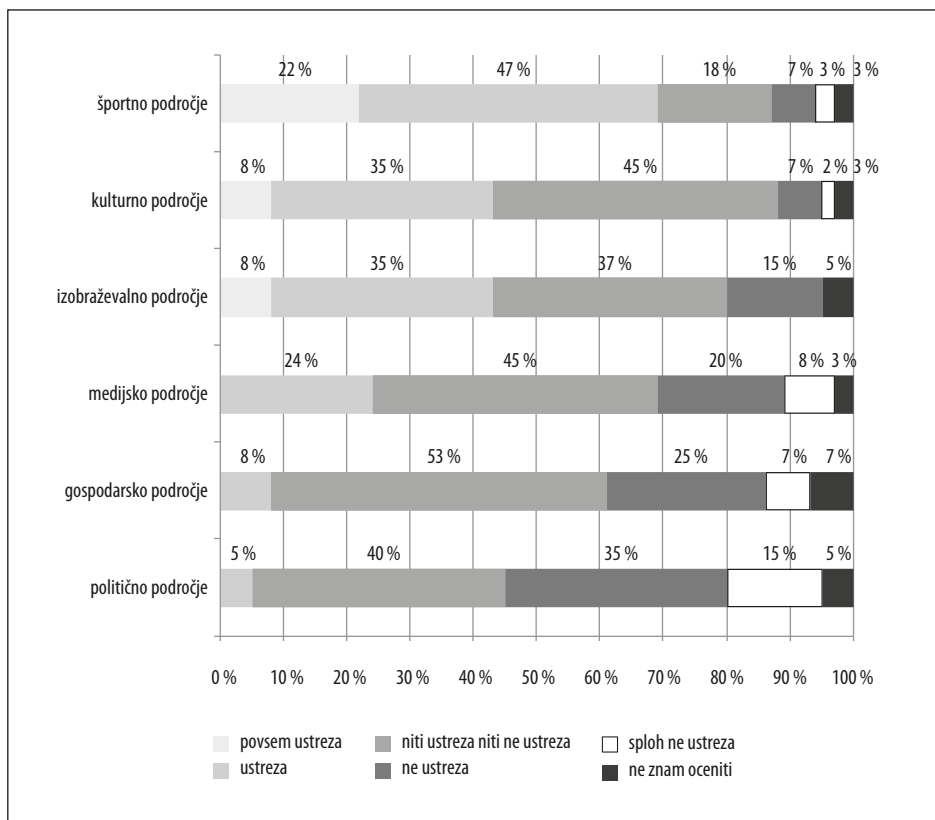
Graf 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji pogrešajo (N = 60)

Zgoraj navedene podatke o ocenah kulturne in športne ponudbe za mlade v slovenskih društvih in organizacijah v Italiji dopolnjujejo rezultati ocen, ali organizirana slovenska narodna skupnost v Italiji ustreza potrebam mladih na različnih področjih njihovega življenja. Kot je razvidno iz grafa 11, mladi anketiranci menijo, da so Slovenci v Italiji najboljše organizirani in osredinjeni na potrebe mladih v športu, saj dobrima dvema tretjinama (69 %) anketirancev to ustreza ali povsem ustreza. Visoko oceno dajejo tudi izobraževalnemu področju in kulturi, saj v obeh primerih 43 % anketirancev to ustreza ali povsem ustreza. Pri kulturi pa kar 45 % anketiranih odgovarja, da jim to področje niti ustreza niti ne ustreza. Medijsko področje ustreza slabi četrtini vprašanih (24 %). Tudi pri tem odgovoru kar 45 % anketiranih odgovarja, da jim to področje

niti ustreza niti ne ustreza. Gospodarsko in politično področje sta na dnu lestvice. Politična organiziranost ustreza komaj 5 % anketiranih, gospodarsko področje pa 8 % anketiranih. Politična organiziranost ne ustreza in sploh ne ustreza kar polovici anketiranih (50 %). Dobra polovica anketiranih izraža nevtralno stališče do gospodarskega področja (53 % anketiranih niti ustreza niti ne ustreza), skoraj tretjini (32 %) anketirancev pa to ne ustreza ali sploh ne ustreza. Sorodni rezultati so izšli iz raziskave, izvedene med dijaki tržaških in goriških slovenskih šol druge stopnje leta 2011, saj so prav tako ocenili, da je slovenska narodna skupnost v Italiji ustrezno organizirana za potrebe mladih na športnem, izobraževalnem in kulturnem področju, najmanj pa v politiki (Vidau 2014).

Graf 11: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti v Italiji na posameznih področjih (N = 60)

Zaključna razmišljanja

Mladi v SZI se z vidika prostočasnih dejavnosti ne razlikujejo bistveno od svojih vrstnikov v Italiji, Sloveniji ali na evropski ravni, saj se najraje družijo med sabo ter v svojem okolju pogrešajo prostore za druženje in prirejanje zabav. Poslušanje glasbe in uporaba interneta sta zelo razširjena. Mladi tudi radi berejo ali zahajajo v naravo. V skladu z evropskimi trendi kino in gledališče nista med najbolj razširjenimi dejavnostmi. Tudi gledanje televizije in nakupovanje nista tako pogosta, kar je povezano s finančno zmogljivostjo mladih, ki se je z gospodarsko krizo še zaostрила. Mladi v SZI so z vidika preživljanja prostega časa povsem integrirani v širšo družbeno stvarnost in odsevajo sodobne dinamike mladinskih življenjskih vzorcev.

Gojenje kulturnih, športnih in drugih dejavnosti je med anketiranimi v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* razširjeno. Iz raziskave izhaja, da so mladi v SZI dejavnejši v društvih in organizacijah v primerjavi z italijanskimi vrstniki, predvsem kar zadeva udejstvovanje v kulturni sferi. Politično udejstvovanje ne izstopa v skladu s splošno krizo politične participacije. Kulturno udejstvovanje in dejavnost v mladinskih organizacijah se osredinjata v slovenskih društvih, medtem ko se šport ter prostovoljne in politične dejavnosti skoraj enakovredno razporejajo med slovenskimi in italijanskimi društvi. Kar zadeva kulturno sfero, se torej v glavnem gibljejo znotraj slovenskih društev in ustanov, športno udejstvovanje pa v večji meri predvideva tudi vključevanje v italijanska društva in organizacije. Raziskava potrjuje pozitiven prispevek in zgled staršev pri spodbujanju družbenopolitične participacije, saj so še predvsem matere anketiranih dejavne v društvih, predvsem slovenskih, pa tudi dobra polovica očetov je v tem pogledu dejavnih. Anketiranci so ocenili, da je slovenska narodna skupnost še posebej primerno organizirana v športu. V kulturni ponudbi bi si mladi želeli več predvajanj slovenskih filmov in debatnih večerov o aktualnih temah v slovenščini. Sicer je dobra polovica anketiranih ocenila, da so dejavnosti v okviru slovenskega zamejstva primerne za mlade, medtem ko preostala polovica tega ne ve ali pa s tem ni zadovoljna.

Pri prevzemanju vodstvenih položajev v društvih mladi težijo k vključevanju v odbore in vodstva v okviru slovenskih društev in organizacij, največ na kulturnem in mladinskem področju, tako da pri tem izstopa tudi etnična dimenzija. Najmanj anketiranih mladih je angažiranih v vodstvih političnih organizacij. Sicer pa imajo mladi v slovenskem zamejstvu veliko različnih interesov. To je glavni razlog, ki omejuje njihovo participacijo v vodstvenih odborih, medtem ko je gojenje dejavnosti v slovenskih in drugih društvih utečeno.

Dogajanje v okviru slovenske narodne skupnosti anketirani mladi spremljajo v glavnem prek tiskanih in spletnih časopisov, televizija in radio v slovenskem jeziku sta manj uporabljena. Tudi v tem primeru ima druženje temeljno vlogo, saj so pogovori v družini, z znanci in s prijatelji glavni vir informacij o dogajanju v SZI.

Med mladimi pripadniki SZI opažamo posebno navezanost na skupnost ter občutek za interese in potrebe slovenske skupnosti v Italiji. Med razlogi za vključevanje v slovensko društvo ali njegove vodstvene organe je želja, da posameznik nekaj prispeva društvu in organizaciji, izrazitejša od individualističnih razlogov, ki zadevajo posameznikovo rast ali njegove potrebe po druženju.

Literatura in viri

- Allegretti, U., 2006. Basi giuridiche della democrazia partecipativa in Italia: alcuni orientamenti. *Democrazia e diritto* 3, 151–166.
- Altili, P., 2013. Le arti visive. V: A. Cicerchia (ur.), *La partecipazione culturale dei giovani in Italia: la musica e l'arte contemporanea*. FrancoAngeli, Milan, 51–85.
- Bajc, G., 2008. (Ne)organiziranost in nujna reorganiziranost slovenske manjšine. V: G. Bajc in drugi (ur.), *Pre-misliti manjšino. Slovenci v Italiji in skupni slovenski kulturni prostor po padcu meje. Anketa med člani slovenskih društev v Italiji*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Založba Annales, Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Koper, Trst, 71–115.
- Bertozzi, R., 2015. Youth policies and youth participation: from beneficiaries to actors. *Italian Journal of Sociology of Education* 7 (1), 118–147.
- Bogatec, N., 2009. *Anketa med bralci Primorskega dnevnika*. Slovenski raziskovalni inštitut SLORI, Trst, neobjavljeno gradivo, dosegljivo pri naročniku raziskave Primorskem dnevniku.
- Caporusso, L., 2007. Il tempo libero. V: C. Buzzi, A. Cavalli & A. de Lillo (ur.), *Rapporto giovani. Sesta indagine dell'Istituto IARD sulla condizione giovanile in Italia*. Il Mulino, Bologna, 329–340.
- Carli Kalc, A., 2017. Socialnoskrbstvene organizacije in službe slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 181–186.
- Cicerchia, A., 2013. Consumi e produzione di cultura dei giovani italiani: un quadro di insieme. V: A. Cicerchia (ur.), *La partecipazione culturale dei giovani in Italia: la musica e l'arte contemporanea*. FrancoAngeli, Milan, 17–50.
- Cicognani, E., Pirini, C., Keyes, C., Joshanloo, M., Rostami, R. in Nosratabadi, M., 2008. Social Participation, Sense of Community and Social Well Being: A Study on American, Italian and Iranian University Students. *Social Indicators Research* 89 (1), 97–112.

- Čok, Š., 2016. Zgodovinski dopis. V: V. Sancin in M. Lissiach (ur.), *Vodnik ZSKD po poteh kulturnih društev v Italiji*. Zveza slovenskih kulturnih društev, Gorica-Trst-Videm, 19–21.
- Dežela Furlanija - Julijska krajina, 2016a. Register organizacij slovenske jezikovne manjšine (5. člen deželnega zakona 26/2007). Dostopno na: www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA15/allegati/ALBO_xaggiornato_al_16_febbraio_2016x_DELLE_ORGANIZZAZIONI_DELLA_MINORANZA_LINGUISTICA_SLOVENA.pdf (19. oktober 2016).
- Dežela Furlanija - Julijska krajina, 2016b. Preglednica ustanov in organizacij primarnega pomena za slovensko manjšino. www.regione.fvg.it/rafvfg/export/sites/default/RAFVG/cultura-sport/patrimonio-culturale/comunita-linguistiche/FOGLIA9/allegati/14012014_TABELLA_AA_-_ENTI_PRI-MARI_2014.pdf (9. november 2016).
- Deželni zakon 17/2007: Določitev oblike vlade dežele Furlanije Julijske krajine in deželnega volilnega sistema v skladu z 12. členom statuta o avtonomiji/ Determinazione della forma di governo della Regione Friuli Venezia Giulia e del sistema elettorale regionale, ai sensi dell'articolo 12 dello Statuto di autonomia. Bollettino Ufficiale della Regione Friuli Venezia Giulia 26 (2007), 27. junij 2007. Dostopno na: <http://lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/index.aspx> (24. november 2016).
- Deželni zakon o varstvu slovenske jezikovne manjšine 26/2007/Norme regionali per la tutela della minoranza linguistica slovena. Bollettino Ufficiale della Regione Friuli Venezia Giulia 47 (2007), 21. november 2007. Dostopno na: <http://lexview-int.regione.fvg.it/FontiNormative/xml/index.aspx> (24. november 2016).
- European Commission, 2009. *Youth in Europe - A statistical portrait*. Publications of the European Union, Luxembourg. Dostopno na: <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/YouthinEurope.pdf/40f42295-65e4-407b-8673-95e97026da4a> (30. junij 2016).
- European Commission, 2016. *EU Youth Report 2015. Publications Office of the European Union*, Luxembourg. Dostopno na: http://ec.europa.eu/youth/library/reports/youth-report-2015_en.pdf (14. julij 2016).
- Introini, F. in Pasqualini, C., 2013. Sfera mediale e consumo di informazioni. V:

- Istituto Giuseppe Toniolo *La condizione giovanile in Italia. Rapporto giovani 2013*. Il Mulino, Bologna, 133–156.
- Introini, F. in Pasqualini, C., 2016. Grandi e piccoli schermi: la fruizione di film e cinema dei giovani in Italia. V: Istituto Giuseppe Toniolo *La condizione giovanile in Italia. Rapporto giovani 2016*. Il Mulino, Bologna, 183–214.
- ISTAT (Istituto Nazionale di Statistica), 2015a. Cultura, tempo libero ed uso dei media. V *Giovani.Stat. Dati e indicatori sulla popolazione di 15-35 anni in Italia*. Dostopno na: <http://dati-giovani.istat.it/Index.aspx> (16. november 2016).
- ISTAT (Istituto Nazionale di Statistica), 2015b. Partecipazione sociale e reti relazionali. V: *Giovani.Stat. Dati e indicatori sulla popolazione di 15-35 anni in Italia*. Dostopno na: <http://dati-giovani.istat.it/Index.aspx> (16. november 2016).
- Jagodic, D., 2008. *Mladi v čezmejnem prostoru/I giovani nell'area transfrontaliera*. SDZPI, Trst.
- Jagodic, D., 2009. Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo. V: D. Jagodic in Z. Vidali (ur.), *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 65–87.
- Kirbiš, A., 2011. Ustvarjalnost, kultura, prosti čas. V: M. Lavrič et al. (ur.), *Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino – Aristej, Ljubljana–Maribor, 249–278.
- Larson, R., Wilson, S., Brown, B., Furstenberg, F. in Verma, S., 2002. Changes in adolescents' interpersonal experiences: Are they being prepared for adult relationships in the 21st century?. *Journal of Research on Adolescence* 12, 31–69.
- La Valle, D., 2007. Il gruppo di amici e le associazioni. V: C. Buzzi, A. Cavalli in A. de Lillo (ur.), *Rapporto giovani. Sesta indagine dell'Istituto IARD sulla condizione giovanile in Italia*. Il Mulino, Bologna, 263–272.
- Marini, D., 2013. *Indagine LaST, Community Media Research*, www.communitymediaresearch.it (30. september 2013).
- Maver, M., 2015. *Šola, družina in zunajšolske dejavnosti. Raziskava o jezikovnem sestavu in splošni angažiranosti mladih, ki obiskujejo šole s slovenskim učnim*

- jezikom v tržaški in goriški pokrajini ter večstopenjsko šolo s slovensko-italijanskim dvojezičnim poukom v Špetru. ZSŠDI – SLORI, Trst.
- Maver, M., Peterlin I. in Tomasetig, I., 2014. *Slovenski zamejski šport po letu 2000. VI. raziskava o slovenskem športu v Italiji 2014*. ZSŠDI, Trst.
- McLaughlin, M., 2000. *Community counts: how youth organizations matter for youth development*. Public Education Network, Washington.
- Mezgec, M., Bolčina, D., Vidali, Z. in Wehrenfennig, A., 2005. Sondaža med dijaki o pogledu na manjšino in njeno organiziranost. V: N. Bogatec in E. Sussi (ur.), *Mladi, gospodarstvo, kultura. Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 9–123.
- Mezgec, M. in Vidali, Z., 2009. Medgeneracijsko sobivanje v društvih slovenske narodne skupnosti v Italiji: dodana vrednost ali problem?. V: D. Jagodic in Z. Vidali (ur.), *Mladina na prehodu. Mladi Tržačani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 44–64.
- Quaranta, M. in Dotti Sani, G. M., 2015. O tutti o nessuno? Differenze regionali e di genere nella partecipazione politica e sociale intrafamigliare in Italia. *Polis* 1, 59–92.
- Palermo, F. in Woelk, J., 2003. No representation without recognition: the right to political participation of (national) minorities. *Journal of European Integration*, 25 (3), 225–248.
- Pan, C. in Pfeil, S. B., 2003. *National minorities in Europe: a handbook*. Barumüller, Dunaj.
- Rocca, L. in Surian, A., 2011. Giovani, territori ed e-participation. Strumenti e pratiche. *Studium Educationis* 3, 113–131.
- Sancin, V. in Lissiach, M. (ur.), 2016. *Vodnik ZSKD po poteh kulturnih društev v Italiji*. Zveza slovenskih kulturnih društev, Gorica–Trst–Videm.
- Schlozman, K. L., Verba, S. in Brady, H. E., 2012. *The Unheavenly Chorus. Unequal Political Voice and the Broken Promises of American Democracy*. Princeton University Press, Princeton.
- Slovensko kulturno društvo Tabor, 1991. Statut Slovenskega kulturnega društva Tabor – SKD Tabor. Dostopno na: www.skdtabor.it/si/o-drustvu/statut (24. november 2016).
- Sosič, N., Kafol, M. in Cossutta, N., 2017. Od včeraj do jutri: kulturna prizma slovenske ustvarjalnosti. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču*

- Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 117–134.
- Stranj, P., 1992. *La comunità sommersa. Sloveni in Italia dalla A alla Z*. EST, Trst.
- Susič, E. in Sedmak, D., 1983. *Tiha asimilacija. Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja*. ZTT – SLORI, Trst.
- Sussi, E., 2005. Stanje, problemi in perspektive slovenskih kulturnih in prosvetnih društev v Italiji. V: N. Bogatec in E. Sussi (ur.), *Mladi, gospodarstvo, kultura. Analiza stanja za razvoj slovenske manjšine v Italiji*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst, 205–228.
- Troha, N., 2003. Slovenska manjšina v Italiji in italijanska v Jugoslaviji med letom 1945 in 1990 – primerjava položaja. *Acta Histriae* 1 (2), 151–180.
- United Nations, 2003. Rethinking leisure time: Expanding opportunities for young people and communities. Chapter 8. V: *World Youth Report*. Dostopno na: www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/ch08.pdf (15. november 2016).
- Verč, P., 2017. Slovenski šport v Italiji po letu 1991: od enovite celote v krušljivo tvorbo in medijski konstrukt. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 135–146.
- Vidau, Z., 2014. Prostočasne dejavnosti in medkulturni odnosi mladih priпадnikov slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: D. Jagodic, M. Mezgec in Z. Vidau (ur.), *Poročilo o raziskovalnem projektu Profil mladi*. Neobjavljeno gradivo, Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Trst.
- Vidau, Z., 2016a. *Kulturna in športna društva Slovencev v Italiji: slika stanja za leto 2012*. Neobjavljeno gradivo, arhiv SLORI.
- Vidau, Z., 2017a. Pravni okvir zaščite slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Založništvo tržaškega tiska – ZTT, Trst, 50–55.
- Vidau, Z., 2017b. Politična participacija slovenske narodne skupnosti v Italiji. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope. Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. Slovenski raziskovalni inštitut – SLORI, Založništvo tržaškega tiska – ZTT, Trst, 167–180.
- Vidau, Z., 2017c. Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji. V: V. Kržišnik - Bukič (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni*

- konteksti ter sodobni izzivi, zvezek 2, Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. INV: Ljubljana; SNIUJ in SZI: Celovec, SLORI: Trst, 69–104.
- Youniss, J., Bales, S., Christmas-Best, V., Diversi, M., McLaughlin, M. in Silbereisen, R., 2002. Youth civic engagement in the twenty-first century. *Journal of Research on Adolescence* 12 (1), 121–148.
- Zakon o varstvu zgodovinskih jezikovnih manjšin 482/1999/Norme in materia di tutela delle minoranze linguistiche storiche. *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* 297 (1999), 20. december 1999. Dostopno na: www.normattiva.it/ricerca/semplice (24. november 2016).
- Zakon o varstvu slovenske jezikovne manjšine v deželi Furlaniji - Julijski krajini 38/2001/Norme in materia di tutela della minoranza linguistica slovena della regione Friuli Venezia Giulia. *Gazzetta Ufficiale della Repubblica Italiana* 56 (2001), 8. marec 2001. Dostopno na: www.normattiva.it/ricerca/semplice (24. november 2016).
- Zeldin, S., Camino, L. in Calvert, M., 2007. Toward an understanding of youth in community governance. Policy priorities and research directions. *Análise Psicológica* 1, 77–95.
- Zuckerman, A. S., 2005. Returning to the Social Logic of Politics. V: A. S., Zuckerman (ur.), *The Social Logic of Politics. Personal Networks as Contexts for Political Behavior*. Temple University Press, Philadelphia, 3–20.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji

Martina Piko - Rustia

Uvod

Vključevanje v organizacije, društva in ustanove je za mlade in mlade odrasle v razvoju njihove identitete pomemben dejavnik, ki omogoča socialno mreženje in uveljavitev interesov mladine (Gaiser in De Rijke 2001). Avstrijsko zvezno ministrstvo za družine in mladino (nem. Bundesministerium für Familie und Jugend; v nadaljevanju BMFJ) je med drugim opredelilo cilje mladinske politike in mladinskega dela v Avstriji. Po definiciji BMFJ področje mladinskih dejavnosti obsega društvene in zunajšolske dejavnosti, odprto delo z mladimi (mladinske centre), informacijske dejavnosti, vprašanja spola in enakih pravic moških in žensk (angl. gender) ter mednarodne dejavnosti. Zunajšolsko mladinsko delo (so)oblikuje socializacijo mladih, mlade spodbuja k samostojnemu delu in jih usposablja za sooblikovanje družbenega razvoja. Mladinska politika oblikuje življenjski prostor in življenjske perspektive mladih (Bundesministerium für Familie und Jugend 2016).

Vključenost mladih pripadnikov slovenskih manjšinskih skupnosti v organizacije, društva in ustanove ima poleg uveljavljanja specifičnih interesov mladine tudi pomen in vrednost za utrjevanje in ohranjanje narodne (jezikovne in kulturne) identitete, za medsebojno povezovanje pripadnikov manjšine in za ohranjanje vezi s Slovenijo. Mladinske dejavnosti pri slovenski manjšini na avstrijskem Koroškem zajemajo dejavnosti za mladino znotraj obstoječih slovenskih krajevnih društev in krovnih organizacij, obsegajo pa tudi samostojno mladinsko dejavnost znotraj dijaških, študentskih, kulturnih, športnih, političnih, gospodarskih, verskih, prostovoljnih in drugih društev, interesnih združenj in klubov. Neformalne mladinske skupine so redke (npr. Bilčovska mladina).

Vavtijeve je v študiji iz leta 2015 ugotovila, da na participacijo oziroma neparticipacijo mladih na avstrijskem Koroškem vplivajo številni dejavniki, med njimi okvirni družbeni pogoji za mlade, medgeneracijski dialog ali medgeneracijski konflikti, spreminjanje potreb mladih, razvojne možnosti oziroma pomanjkanje možnosti za razvoj, protekcije, zgledi pozitivnih praks, zgodovinska bremena in travme oziroma osvobajanje teh travm, regionalna pripadnost, močne/nemočne družine, samopodoba mladih, prisotnost mladih v medijih ipd. (Vavti 2015).

Razvoj mladinske dejavnosti pri manjšinskih narodnih skupnostih je odvisen od družbene, kulturne in politične ozaveščenosti ter ozaveščenosti mladih, da je specifična mladinska (prostočasna) dejavnost znotraj manjšine potrebna, če želimo, da se ohranijo in razvijajo dejavnosti, ki so za obstoj manjšinske skupnosti ključnega pomena.

Mladi in oblikovanje prostega časa

Mladinsko delo in mladinske dejavnosti so del prostočasnih dejavnosti, zato na mladinsko delo vplivajo prostočasne ponudbe, prijateljski krog in domače okolje, spreminjajoči se šolski/poklicni vsakdan, sodobna komunikacijska tehnologija, (večja) mobilnost mladih ipd.

Po študiji iz leta 2011 je za mlade in mlade odrasle v Avstriji prosti čas poleg družine (81 %) ter prijateljev in znancev (77 %) med najpomembnejšimi življenjskimi področji (za 57 % zelo pomemben, za 35 % pomemben). Prav tako sta mladim v Avstriji pomembna izobraževanje in delo (41 %) (Institut für Jugendkulturforschung 2012, 30).

Slovenski mladi v Avstriji po rezultatih ankete koristijo svoj prosti čas v prvi vrsti za druženje s prijatelji (85 % pogosto ali redno), že na drugem mestu sledi s 75 % poslušanje glasbe, kar je mogoče bolj zanimiv podatek, kot se zdi na prvi pogled. Glasba je v celotnem obdobju adolescence glavni medij (Stangl 2016), mladi namreč definirajo svoj stil življenja tudi s pripadnostjo določenim oblikam življenjskih slogov, ki jih močno zaznamujeta poslušanje ene ali druge (večinoma mednarodne) glasbene zvrsti in temu primerno nošenje modnih oblačil.

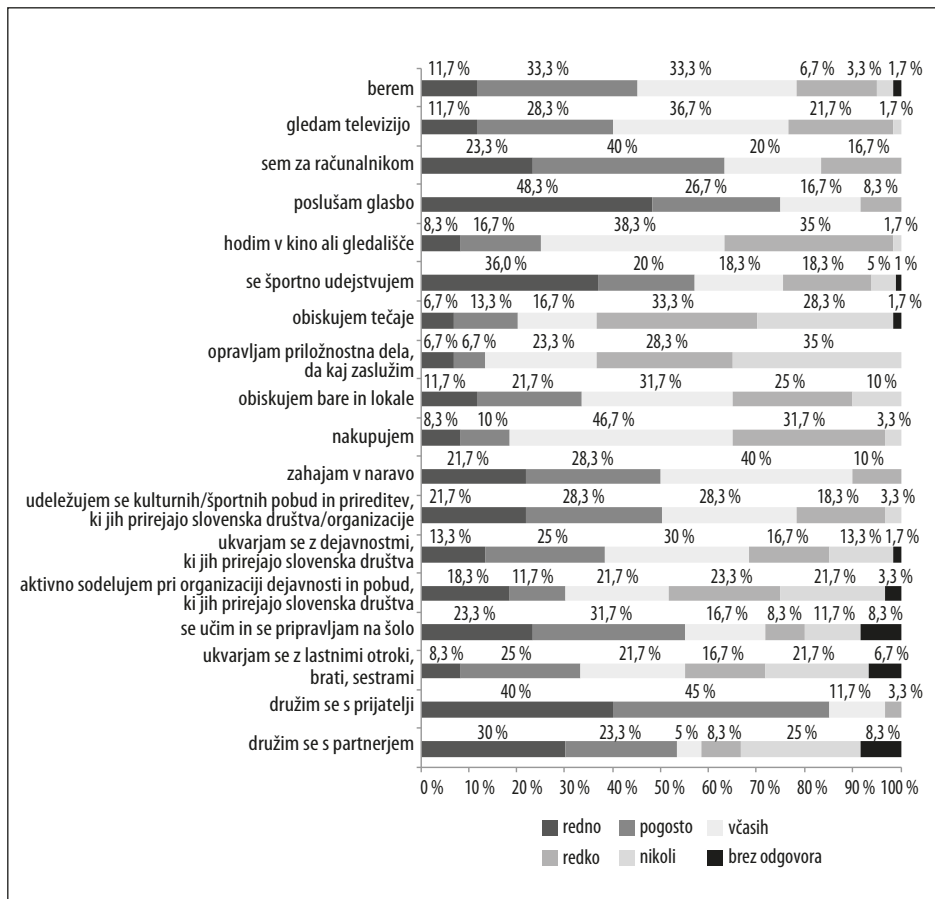
Raziskava avstrijskega inštituta za prosti čas in turizem iz leta 2014 je pokazala, da je bila v Avstriji najpogostejša prostočasna dejavnost mladih v starosti od 15 do 19 let od leta 1998 naprej nedejavno konzumiranje medijev (televizija, radio, CD, MC, MP3, DVD). Močno je od leta 1998 v tej starostni skupini narasla stalna raba sodobnih tehnologij (računalnik, splet, mobilni telefon), hkrati pa so se mladi tudi v večji meri ukvarjali z družino, nadaljnjo izobrazbo, branjem knjig, časopisov, obiskom muzejev ipd. (Zellmann in Mayrhofer 2014, 7–8). Še v obdobju 1996–2006 je v Avstriji uporabljala računalnik polovica mladih, starih od 15 do 19 let, v letih 2011–2013 pa je to število že naraslo na 82 %. Sorazmerno z večjo rabo računalnika narašča število uporabnikov spletnega omrežja oziroma spletnih ponudb (Zellmann in Mayrhofer 2014, 7).

Raziskava *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (v nadaljevanju *Mladi v slovenskem zamejstvu*) prikazuje, da je računalnik oziroma internet zelo močan dejavnik prostočasne dejavnosti za mlade – tudi v slovenskem zamejstvu v Avstriji (v nadaljevanju SZA) –, saj ga pogosto ali redno uporablja kar 63,3 % anketirancev (graf 1). Spletno omrežje je za mladostnike pomemben vir za pridobivanje raznovrstnih informacij – danes je to močnejši vir informacij kot televizija (40 % jo gleda pogosto ali redno). Nove tehnologije uporabljajo tudi v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah, ne le za usvajanje znanja rabe teh tehnologij, temveč tudi kot podporo klasičnemu pouku. Nedvomno je za večino mladih internet tisti medij, ki ga uporabljajo v največji meri, bodisi v prostočasne, službene ali izobraževalne namene.¹ Prek družbenih omrežij poteka nov način vsakodnevne komunikacije v pisni obliki (v nemščini, slovenščini, angleščini in drugih jezikih), ki se razvija poleg ustne, neposredne komunikacije in poteka tudi prek mobilne telefonije. Računalnik oziroma internet je tako tudi sestavni del vsakodnevne komunikacije (mobilni telefon, e-pošta, Facebook, WhatsApp ipd.). Po drugi strani pa sta za mlade tudi šport

1 Na vprašanje, koliko časa slovenski mladi v SZA povprečno preživijo na internetu, je 80 % anketirancev odgovorilo, da so na dan na spletu povprečno med eno in štirimi urami, natančno polovica mladih koristi splet tri ure ali več dnevno, v ekstremnih primerih tudi do enajst ur na dan.

(56,7 % pogosto ali redno) in zahajanje v naravo (50 % pogosto ali redno) pomembni prostočasni dejavnosti.²

Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo svoj prosti čas (N = 60)

- 2 Podobne trende kot izsledki ankete, izvedene med mladimi v SZA, so pri prostočasnih dejavnostih nakazali izsledki raziskave o rabi časa Avstrijcev iz leta 2008/2009, po kateri Avstrijci v prostem času največ gledajo televizijo, se ukvarjajo s športom oziroma berejo (Statistik Austria 2010). Še do leta 2001 je bilo v Avstriji število bralcev knjig večje od števila uporabnikov računalnika, v letih 2001–2008 je bilo število obojih izenačeno, od leta 2009 naprej pa je število uporabnikov računalnika višje od bralcev knjig (Zellmann in Mayrhofer 2016, 2).

Mladi danes ne berejo le knjig ali časopisov, temveč berejo informacije tudi na spletnem omrežju, elektronske knjige ipd. Pogosto ali redno v prostem času v SZA bere 45 % anketiranih mladih, 33,3 % jih bere vsaj včasih (prim. graf 1).³ Učenju in pripravi na šolo svoj prosti čas pogosto ali redno namenja 55 % anketirancev znotraj slovenske manjšine v Avstriji, 16,7 % včasih (prim. graf 1).⁴ Tečaje pogosto ali redno obiskuje 20 % anketiranih mladih znotraj slovenske manjšine v Avstriji, redko ali nikoli 61,3 % (prim. graf 1). Tečaji služijo dodatnemu specifičnemu izobraževanju na raznih področjih. Mladi, ki slovenščine kot šolski predmet niso obiskovali oziroma niso mogli obiskovati (npr. na avstrijskem Štajerskem, v obrobni krajih slovenskega ozemlja na Koroškem), obiskujejo tečaje slovenščine v domačem okolju oziroma v Sloveniji, kot je to omenil anketiranec iz Štajerske A7 (študent, 20 let): *»Jaz sem tudi vedno spet obiskoval tečaje slovenščine. Bil sem dva tedna na univerzi v Ljubljani. Tam se je moje znanje slovenščine bistveno izboljšalo. Potem sem to spet pustil mirovati, pa sem spet veliko pozabil.«* Na vprašanje, ali so taki tečaji pomembni, je odgovoril: *»Ja. Tudi v vsakdanjiku bi moral uporabljati jezik.«*⁵

V primerjavi z drugimi zamejstvi anketirani mladi znotraj slovenske manjšine v Avstriji v manjši meri opravljajo priložnostna dela, da kaj zaslužijo (13,4 % pogosto ali redno), pri čemer je še treba upoštevati, da se ta podatek nanaša predvsem na mladostnike po opravljeni maturi, ki ob rednem študiju tudi delajo.⁶

3 Raziskava o bralnih navadah Slovencev na Koroškem iz leta 1996 je pokazala, da so mladi v starosti od 15 do 21 let prebrali nekoliko več literature kot odrasli (Sketelj 1996, 59), na kar lahko vplivajo tudi obvezno branje knjig kot šolska obveznost (literarni dnevnik) in razne pobude za branje slovenskih knjig, na primer bralna značka pod pokroviteljstvom Slovenske študijske knjižnice v Celovcu.

4 V avstrijski študiji iz leta 2012 so mladi navedli, da o uravnavanju časa med delom in prostim časom (angl. *work-life-balance*) lahko svobodno odločajo, vendar pa je študija tudi pokazala, da je to bolj želja, ki ni v skladu z aktualno prakso v šoli in na delovnem mestu, kjer so mladi zaradi vse večjih zahtev po uspehih čedalje bolj izpostavljeni hudim psihičnim pritiskom (Institut für Jugendkulturforschung 2012, 99).

5 Pogovor z intervjuvancem A7 je potekal v nemščini (besedilo je prevedla avtorica prispevka).

6 Študenti in študentke v času šolanja in študija prejemanje dodatke, v glavnem pa jih finančno podpirajo starši, medtem ko socialno šibkejši prejemanje štipendije. Prejemanje dodatkov in štipendij je vezano na študijski uspeh.

V kino ali gledališče hodi četrtnina anketirancev pogosto ali redno, relativno malo časa prebijejo v barih in lokalih (prim. graf 1). Mladi iz vrst manjšine se družijo tudi v barih športnih društev, kulturnih domov, dijaških in študentskih klubov, s čimer hkrati podpirajo društveno dejavnost. En anketiranec je kot prostočasno dejavnost navedel učenje glasbenega instrumenta, en anketiranec igranje v glasbeni skupini in ustvarjanje glasbe.

Pomemben dejavnik prostočasne dejavnosti ostaja družina. Tretjina anketiranih mladih iz vrst slovenske manjšine v Avstriji se pogosto ali redno ukvarja z lastnimi otroki, brati, sestrami, 53,3 % se jih tudi redno družijo s partnerjem ali partnerico (prim. graf 1).

Polovica anketiranih mladih iz vrst slovenske manjšine v Avstriji se v prostem času pogosto ali redno udeležuje kulturnih ali športnih pobud in prireditev, ki jih prirejajo slovenska društva oziroma organizacije, kar je dokaj visoka vrednost, 38,3 % se jih pogosto ali redno ukvarja z dejavnostmi slovenskih društev, 30 % pa jih sodeluje dejavno pri prirejanju dejavnosti slovenskih društev (prim. graf 1). Podatki po eni strani potrjujejo relativno dobro organiziranost slovenskih struktur in njihovo dokaj dobro koriščenje s strani mladih vsaj na avstrijskem Koroškem – dejavnosti se mladi sicer v večji meri udeležujejo nedejavno (kot obiskovalci), vendar se tudi dokaj veliko število mladih v društveno delo vključuje dejavno.

Na oblikovanje prostega časa mladih vplivajo številni med seboj povezani dejavniki: starši/družina, skupine vrstnikov, socialni sloj, čas, starost in spol (Stangl 2016), ne nazadnje tudi ponudba prostočasnih dejavnosti. V primeru mladih v SZA bi lahko ugotovili, da na oblikovanje prostega časa močno vpliva tudi pripadnost slovenski (narodni) skupnosti, tako pri izbiri prireditev, ki jih obiskujejo, kot pri dejavnostih, v katere se vključujejo, kar je na primer omenila intervjuvanka A3 (študentka, 22 let):

Pojem pri zboru (ime zbora, op. a.). Lani sem sodelovala pri gledališki igri (ime gledališke igre, op. a.). V klubu na Dunaju sem postala aktivna. Nekatere prireditve me zanimajo, nekatere manj. Rada hodim v gledališče, če sem tle (na Koroškem, op. a.), v Šentjanžu ali v Šentjakobu. Na koncerte (grem, op. a.) včasih, ker sem pela pri komornem zboru. Včasih grem pač z mamo. Že rada hodim. Če je fajn ponudba, rada grem.

Intervjuvanka je tudi omenila, da v času študija mladi koristijo širše prostočasne ponudbe, ki jo nudijo mesta, v katerih študirajo:

Na Dunaju je več mladih ljudi, več se dogaja. V Celovcu je po gotovem času vse isto, poznaš vsak obraz. Malo je dolgočasno. Na Dunaju je pa vedno nekaj novega. Prosti čas je super na Dunaju, ker vedno lahko nekaj delaš. Na Dunaju mi ni dolgočasno.

Pravna ureditev družbene participacije narodnih manjšin v Avstriji

Na podlagi 7. člena *Avstrijske državne pogodbe* (v nadaljevanju ADP) iz leta 1955 »*uživajo avstrijski državljani slovenske in hrvaške manjšine na Koroškem, na Gradiščanskem in na Štajerskem na osnovi enakih pogojev iste pravice kot ostali avstrijski državljani [...]*« V 7. členu so zagotovljene pravice Slovencev na avstrijskem Koroškem in Štajerskem ter pravice Hrvatov na Gradiščanskem do lastnih organizacij in tiska, do pouka v slovenskem jeziku v osnovnih in srednjih šolah, do udeležbe v kulturnih, upravnih in sodnih ustanovah, do politične participacije oziroma javnega zastopstva v političnem življenju, do uporabe slovenščine kot uradnega jezika in do dvojezičnih napisov topografskega značaja. Po ADP je delovanje manjšini sovražnih organizacij prepovedano (Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem 2016).

Po drugi svetovni vojni je slovenska manjšina na Koroškem na osnovi zagotovljenih pravic iz ADP iz leta 1955 razvila strukture, ki omogočajo preživetje in razvoj manjšine. Slovenska manjšina na avstrijskem Koroškem ima danes zagotovljeno dvojezično oziroma slovensko zasebno predšolsko in javno ter zasebno dvojezično šolsko vzgojo, delujeta tudi dva slovenska dijaška domova na Koroškem in slovenski študentski dom na Dunaju. Razvita je tudi medijska oskrba (dva slovenska tednika, celodnevni radio, polurna tedenska televizijska oddaja). Kulturna dejavnost za mladino je na Koroškem močno razvita v slovenskih krajevnih društvih. Na kulturnem področju delujejo dve krovni kulturni ustanovi in številna krajevna kulturna društva, delujejo tudi slovenska študijska knjižnica in

knjižni centri, dve slovenski knjigarni, dve založbi, galerije in razstavnici prostori ter dva muzeja. Slovenska društva vzdržujejo številne manjše in večje kulturne domove, kulturne dejavnosti potekajo tudi v slovenskih farah in farnih domovih. Na področju Cerkve delujejo samostojne ustanove znotraj Katoliške cerkve na Koroškem, v župnijah dvojezičnega ozemlja so slovenske oziroma dvojezične maše. Koroške Slovence zastopajo tri krovne politične organizacije, na občinski ravni delujejo številni slovenski odborniki v samostojnih oziroma večinskih listah, posamezni pripadniki manjšine so poleg tega dejavni na bolj ali manj vidnih mestih večinskih strank, ki so zastopane v Deželnem zboru Koroške in v avstrijskem oziroma evropskem parlamentu. Koroški Slovenci imajo prav tako lastne gospodarske in kmetijske ustanove ter slovensko združništvo, trgovine in banke. Močno razvito je tudi področje športa. Mladinska dejavnost poteka znotraj omenjenih društev in manjšinskih struktur, kot samostojna društva delujejo Slovenske mladinske organizacije na Koroškem (v nadaljevanju SMO), Mlada Enotna lista (v nadaljevanju Mlada EL), dijaški klub v Celovcu ter študentski klubi v Celovcu, Gradcu in na Dunaju. Delujejo tudi slovenska društva upokojencev.

Slovenska manjšina na avstrijskem Štajerskem je po drugi svetovni vojni skoraj popolnoma utihnila, starši so od konca petdesetih let naprej nehali vzgajati otroke v slovenskem jeziku (Promitzer 2015). Za javnost vidna je postala manjšina spet šele z ustanovitvijo Kulturnega društva Člen 7 za avstrijsko Štajersko leta 1988, z otvoritvijo Pavlove hiše v Potrni leta 1998 in s sprejetjem zastopnika štajerskih Slovencev v Sosvet za slovensko narodno skupnost pri Uradu zveznega kanclerja leta 2004.⁷ Pouk slovenščine kot izbirni predmet se je na dveh javnih šolah začel v letu 1995 (Lenart 1995). V šolskem letu 2017/2018 je bilo k pouku slovenščine na Štajerskem prijavljenih več kot 300 otrok. Od leta 2009 tudi na Štajerskem predvajajo skupno manjšinsko televizijsko oddajo za Slovence »Dober dan, Koroška/Dober dan, Štajerska«, slovenski manjšinski radijski program, ki ga v javno-zasebnem partnerstvu deželnih studiev ORF in zasebnega Radia Agora pripravljajo v studiih v Celovcu in deloma v

7 Vlada je sklep o sprejetju štajerskih Slovencev v sosvet sprejela 16. decembra 2003 – zastopniki Kulturnega društva Člen 7 so se za sprejetje trudili od leta 1990 (Domej 2003).

Gradcu, pa je poslušalcem na voljo tudi v južnem delu avstrijske Štajerske, od leta 2012 na Soboti in od leta 2013 v Lučanah. Slovenska narodna skupnost je prisotna tudi v prispevnih tedenske polurne vseavstrijske televizijske oddaje *Heimat, fremde Heimat*.

Na Dunaju potekajo dejavnosti na pobudo zasebnih iniciativ in društev (slovenski študentski klub in študentska domova, kulturna, glasbena in znanstvena društva). Za ureditev pouka slovenščine na šolah in v vrtcih se trudi Slovenska iniciativa Dunaj (v nadaljevanju SID). Leta 1983 je bil na Dunaju ustanovljen Center avstrijskih narodnih skupnosti (nem. *Österreichisches Volksgruppenzentrum*).

Zvezna zastopniška organizacija za mlade v Avstriji (nem. *Bundesjugendvertretung*) je na zvezni ravni uzakonjena od leta 2000 (*Bundesjugendvertretungsgesetz 2000*). Vanjo je včlanjenih okoli petdeset društev, med njimi zastopniki šolarjev in študentov, politike, verskih ustanov, rdečega križa, kmetov, zaščite narave, skavtov, planincev in podobnih interesnih združenj. Člani zvezne mladinske organizacije so na podlagi zakona tudi zastopniki deželnih sosvetov (nem. *Landesjugendbeiräte*) in zastopniki narodnih manjšin (Hrvati, Slovaki, Slovenci, Čehi, Madžari in Romi), včlanjene pa so tudi alevitske, židovske in muslimanske organizacije (*Bundesjugendvertretung 2014–2016*).

Tudi finančna podpora mladinskim organizacijam je v Avstriji zakonsko urejena, temeljno podporo prejemajo predvsem večje mladinske organizacije, ki delujejo vsaj deset let v najmanj petih zveznih deželah in imajo skupno več kot 3.000 članov (*Bundesjugendförderungsgesetz 2000*). Dejavnosti slovenskih ustanov – tudi mladinskih – na avstrijskem Koroškem in Štajerskem podpirata Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu ter Urad zveznega kanclerja na Dunaju (nem. *Bundeskanzleramt – BKA*) na zvezni ravni, medtem ko so na deželni ravni podpore vezane predvsem na projektne dejavnosti.

Družbena participacija mladih v Avstriji

Raziskava o družbeni participaciji mladih v Avstriji iz leta 2011 je sliko popolnoma nezainteresirane mlade generacije ovrgla. Med vprašanimi jih je 61 % navedlo, da so se v preteklosti že udeleževali v organizacijah, društvih, ustanovah, interesnih združenjih, klubih ipd., 52 % se jih je leta 2011 dejavno udeleževalo, tri četrtine vprašanih pa si je udeleževanje lahko predstavljalo (Institut für Jugendkulturforschung 2012, 82).⁸ Avstrijska študija iz leta 2011 je tudi pokazala, da je angažiranost za družbena vprašanja neodvisna od tega, ali imajo mladi migracijsko ozadje ali ne (v obeh skupinah je bila približno polovica dejavnih mladih). Večji vpliv na to, ali se mladi udeležujejo ali ne, ima kraj bivanja: mladi iz podeželskih regij (kraji z manj kot 5.000 prebivalci) so angažirani bistveno bolj (67 %) kot mladi v večjih mestih (nad 50.000 prebivalcev) in v glavnih mestih, kjer je delež angažiranosti pod povprečjem (47 %) (Institut für Jugendkulturforschung 2012, 82). Ugotovimo pa lahko, da na udeleževanje v društvih pripadnost (avtohtoni) manjšini vendarle močno vpliva, saj slika anketiranih slovenskih mladih glede družbene participacije kaže še bistveno bolj pozitivno sliko: kar 83,3 % mladih je dejavnih v društvih, ustanovah in organizacijah, medtem ko le 16,7 % anketiranih mladih ni dejavnih.

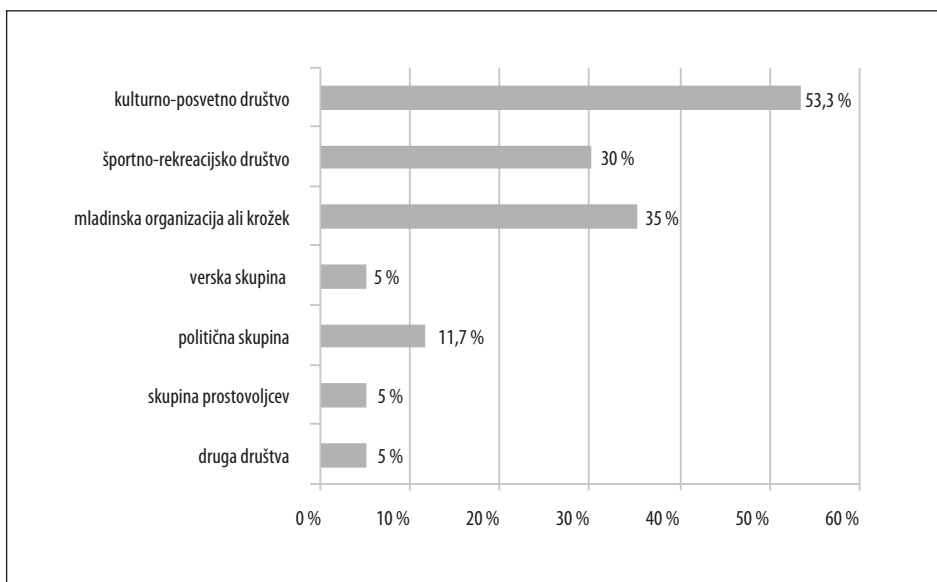
Participacija mladih v slovenskih društvih, ustanovah in organizacijah

Med anketiranci v SZA je v društvih, ustanovah in organizacijah dejavnih 83 % mladih, 16,7 % jih ni dejavnih. Večina izmed njih je vključena v slovenske strukture, kjer so najdejavnejši v kulturno-prosvetnih društvih (53,3 %), v mladinskih organizacijah (35 %) ali pa v športno-rekreacijskih društvih (30 %). Manjše število mladih je v slovenskih strukturah dejavnih na področju politike (11,7 %), najmanjše število v verskih skupinah (5 %), v slovenskih skupinah prostovoljcev (5 %) ali drugih društvih (5 %)

8 Druga študija iz leta 2014 ugotavlja, da v Avstriji le 2 % mladih, starih od 15 do 19 let, in 8 % mladih nad 20 let redno opravlja prostovoljne (častne) dejavnosti v društvih, cerkvi, političnih strankah ipd. (Zellmann in Mayrhofer 2014, 6).

(graf 2). Anketiranci so pod točko drugo navedli glasbeno šolo (1 oseba), mladinsko gospodarsko organizacijo (1 oseba) in Mohorjevo družbo (1 oseba).

Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih slovenskih društvih, ustanovah in organizacijah so dejavni (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Participacija in možnosti participacije na področju kulture

Najbolj razvito je na avstrijskem Koroškem področje kulture, ki je tudi pri mladih ovrednoteno najbolj pozitivno. Na Koroškem delujejo številna krajevna kulturna društva in neformalne skupine, ki so včlanjene v osrednji kulturni organizaciji: Krščansko kulturno zvezo (v nadaljevanju KKZ) okoli šestdeset društev in skupin ter v Slovensko prosvetno zvezo (v nadaljevanju SPZ) okoli petdeset društev in skupin.⁹ Krajevna društva in

⁹ Večina društev in skupin je včlanjena v obe organizaciji, redki samo v eno. Delujejo tudi društva in skupine, ki v osrednjo organizacijo niso včlanjena. Obe organizaciji nudita krajevnim društvom in skupinam organizacijsko in strokovno pomoč, izvajata pa tudi lasten

osrednji organizaciji se trudijo za vključevanje mladih v odbore, ki naj v delovanje vnesejo nove ideje in zastopajo interese mladine. Pri slovenskih krajevnih društvih sta močno razviti gledališka in zborovska dejavnost, uveljavili sta se tudi filmska in literarna dejavnost.

Gledališče in film

Gledališka dejavnost se je na Koroškem po obnovi kulturnega delovanja, ki je bilo med vojno prepovedano, in po delitvi na dva ideološka tabora razvijala znotraj katoliških združenj (Marijine družbe, Katoliška akcija, farna mladina ipd.) ter na osnovi jugoslovanskega kulturnega modela in protifašističnega gibanja (znotraj levih kulturnih struktur). V letu 1961 je gledališka in literarna revija Mladje kulturno delovanje pomembno preusmerila; »mladjevci« so namreč zahtevali, da naj bosta gledališče in literatura v prvi vrsti zapisana umetniškim merilom, zahteve po družbeni funkcionalnosti pa naj bodo šele na drugem mestu (Haderlap 2001). V sedemdesetih letih dvajsetega stoletja so bili postavljeni tudi temelji za neprekinjeno otroško in mladinsko lutkovno in gledališko dejavnost: leta 1975 se je pod okriljem KKZ pri Koroški dijaški zvezi (v nadaljevanju KDZ) ustanovila prva lutkovna skupina, ki si je pozneje nadela ime Lutke mladje.¹⁰ Otroško in mladinsko lutkovno gledališče je še danes močno razvita veja kulturnega udejstvovanja Slovencev na Koroškem; večja lutkovna centra delujeta v Celovcu (Lutke mladje, Lutkarji SKD Celovec) in Šmihelu, kjer tamkajšnje krajevno društvo od leta 1999 letno organizira medtem že uveljavljeni mednarodni lutkovni festival (Budini in drugi 2004).¹¹

program. Glej spletni strani KKZ in SPZ: www.kkz.at; www.slo.at. Dejavnosti društev so med drugim podrobno predstavljene v zbornikih, ki so izšli ob občnih zborih KKZ.

10 V letu 2015 je KKZ obeležila štiridesetletnico neprekinjene organizirane lutkovne in gledališke dejavnosti na Koroškem (Kert in Kelih - Olip 2015).

11 Lutkarji iz Šmihela, ki so sodelovali na lutkovnem kongresu UNIMA 1992 v Ljubljani, so leta 1999 prvič organizirali mednarodni lutkovni festival ANIMA, od takrat pa v Šmihelu letno neprekinjeno poteka Mednarodni lutkovni festival CIKL CAKL. Lutkovni center v Šmihelu je prejel tudi nagrado dežele Koroške. Po zgledu obeh centrov so nastale lutkovne skupine, predvsem otroške, tudi v drugih krajih Koroške, na primer na Zilji, v Kotmari vasi, v Šentprimozu, v Dobrli vasi in v Žvabeku.

Leta 1977 je pri dijaškem klubu KDZ s pomočjo KKZ začela poleg lutkovne delovati še gledališka skupina Oder mladje. Dejavnosti je navezala na predhodno skupino Odra mladje (1962–1966), ki je določila kot prioriteto gledališkega ustvarjanja na Koroškem ohranjanje slovenskega jezika (Leben 2004, 47–57). Iz danes več kot štiridesetletne gledališke tradicije na Koroškem se je medtem oblikoval lasten kader igralcev in igralk ter režiserjev in režiserk, ki so študirali na Akademiji za gledališče, radio, film in televizijo (v nadaljevanju AGRFT) v Ljubljani oziroma na filmski ali gledališki akademiji na Dunaju in drugod, danes pa prevzemajo režije otroških in mladinskih iger pri krajevnih društvih.¹² Posamezni mladi igralci in igralk se uveljavljajo v širšem slovenskem in avstrijskem prostoru. Ljubiteljsko igrilstvo ima kot jezikovna šola slovenščine in kot prostor javne komunikacije v slovenskem kulturnem delovanju posebno mesto.¹³ Mladi se dobro zavedajo pomena gledališča za učenje jezika in nastopa v javnosti, kot je poudarila intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) »Gledališka dejavnost je na primer nekaj zelo pozitivnega. Tam govoriš slovensko in se je dobro naučiš. Ti pol hodijo v Ankaran, imajo tečajje za izgovorjavo.« To pa potrjuje tudi intervjuvanka A6 (dijakinja, 17 let): »In tudi igralsko skupino imamo. In tam tudi vsako leto gremo v Ankaran, da se naučimo, kako stati na odru in tudi slovenščino, kako jo uporabljamo, pa tudi jezik se bolj naučimo.«

Intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) je izpostavil, da je za vključevanje v kakšno dejavnost odločilen interes posameznika, sam se v gledališko dejavnost vključuje zaradi veselja do igranja:

In sam sem tudi dejaven v pevskem društvu, v gledališki skupini. Zakaj? Ker rad pojem, po eni strani tudi rad igram, in to enostavno rad delam. Ni zdaj nekako prisiljeno, da to moraš delat. [...] To res rad delaš in nekako se potem tudi z leti sam vedno bolj začneš zavedat, kako je to pomembno. In tudi ko nastopaš in doživljaš publiko,

12 Režiserji Marjan Štikar, Mihi Kristof - Kranzelbinder, Aleksander Tolmajer. Otroško in mladinsko gledališko dejavnost pomembno sooblikuje slovenska režiserka Alenka Hain, ki živi na Koroškem.

13 Na Koroškem deluje več kot dvajset slovenskih gledaliških skupin (otroške, mladinske in odrasle), med katerimi je več mladinskih gledaliških skupin, ki delujejo redno ali občasno, deluje pa tudi okoli osem lutkovnih skupin in tri gledališke šole.

kako uživa ob tem, potem tudi vedno spet dobiš en tak feedback in en občutek, ki ti da zadoščenje in tudi da potrdilo, da je to, kar delaš, dobro in potrebno.

Mladinski gledališki skupini Teater Šentjanž in Sanjelovci iz Šentprimoža sta s svojim delovanjem stopili čez regionalne koroške meje: bili sta večkrat nagrajeni v Sloveniji,¹⁴ prejeli sta tudi avstrijska odlikovanja. Mladinska skupina »teatr zora« Slovenskega prosvetnega društva Rož se v zadnjih letih v režiji Marjana Štikra uveljavlja z zahtevnimi družbeno-kritičnimi predstavami v slovenskem ali več jezikih.¹⁵ Mladi danes dejavno sooblikujejo predstave s svojimi zamislimi oziroma tudi sami pišejo gledališka besedila.¹⁶

V zadnjem desetletju se je na Koroškem močno razvilo področje filmske ustvarjalnosti. V dijaškem domu Mladinski dom v Celovcu že več kot trideset let prirejajo filmsko delavnico, s filmi dijaki sodelujejo tudi na natečajih v Sloveniji.¹⁷ Filmski projekt Iskrica, ki poteka od leta 2011 in ga podpirajo Volbankova ustanova in obe osrednji kulturni organizaciji, dijake in dijakinje slovenskih in dvojezičnih šol na Koroškem spodbuja, da pripovedujejo zgodbe z digitalno kamero. Mladi pišejo scenarije v slovenščini, jih snemajo in v filmih nastopajo kot igralci (Dolinšek 2016).¹⁸ Projekt Iskrica vodi snemalec Miha Dolinšek, ki je že kot dijak

14 Teater Šentjanž je bil na primer dvakrat nagrajen na festivalu gledaliških, lutkovnih in rokovskih skupin Slovenije Vizionar za najboljšo gledališko predstavo v celoti, Sanjelovci pa leta 2013 na festivalu Transgeneracije za najboljšo predstavo.

15 Na primer glasbeno-gledališki recital Prezrta mladost ob sedemdesetletnici izseljevanja koroških Slovencev (2012), igra o brezdomskih otrocih Rdeča zora in njena tolpa (2013), igra o suženjstvu Mama Afrika (2014), igra o koncentracijskem taborišču Ljubelj Loiblsaga (2015). Recital Prezrta mladost je skupina leta 2012 izvajala v državnem zboru na 12. Vseslovenskem srečanju. Glej: <http://www.roz.si/zora/arhiv-predstav>.

16 Na prireditvi ob sedemdesetletnici pregona koroških Slovencev so krstno uprizorili dvojezično dramsko intervencijo »Jez – Der Damm« mlajših avtorjev Elene Messner in Dominika Srienca, ki se uveljavlja tudi kot pesnik (Srienc 2014).

17 Glej: <http://mladinskidom.at>.

18 Dijaki in dijakinje avtorska besedila in filme ustvarjajo v najrazličnejših žanrih: drame, komedije, srhljivke, grozljivke, fantazijski in fantastični prispevki, poezije, dokumentarci, eksperimenti, animacije, risanke ipd. Filme ob zaključku predstavijo na festivalu *ISKRICA *posneto* abgedreht* v (naj)večjih celovških kinodvoranah CineCity oziroma Wulfenia, kjer najboljše filme tudi nagradijo. Glej: <http://www.dolinsek.com/iskrica>; na RTV Slovenija: http://4d.rtvlo.si/oddaja/mihec_in_maja/45787640.

Slovenske gimnazije v Celovcu razmišljala o novih oblikah mladinskega dela na Koroškem in v okviru KDZ v osemdesetih letih dvajsetega stoletja ustanovil skupino Film mladje. Zbral je številne mlade sodelavce, ki so s pomočjo filmskega in video medija spregovorili o mladostništvu, koroški stvarnosti in vprašanih sodobnega bivanja.

V produkciji Dolinšek Film, KKZ in Slovenskega sporeda ORF so v letu 2009 v oddaji Dober dan, Koroška predvajali prvo slovensko mladinsko televizijsko nadaljevanko Nepozabno poletje, v kateri so nastopali koroški srednješolci, leta 2008 pa je bila v isti oddaji uspešna otroška nadaljevanka Mihec in Maja¹⁹ s štiriintridesetimi krajšimi epizodami. Otroci in mladi so imeli priložnost spoznavanja tehnik filmske produkcije, vadili so tudi nastopanje in gibanje pred kamero. O izkušnjah pri televizijski nadaljevanki Mihec in Maja je spregovorila intervjuvanka A6 (dijakinja, 17 let):

Ja, pravzaprav na casting je mama rekla, naj grem. In pol sem pač šla. In pol par dni navrh so pa že bili pri nas doma in so rekli: »Ja, ti imaš vlogo.« In ja ... najprej sem mislila, ja super, pač fajn, da sem zraven. In pol, ko sem stala prvič pred kamero, je že težko tudi bilo. Oba (ampak, op. a.) je fajn bilo, ker je le bil fajn tim, in vsi smo se razumeli in vsi so mi pomagali. Ja, je bilo fajn. In ni bilo tako težko pol, ker se pol navadiš na družbo in pol veš tudi, kaj moraš reči in se vživiš v vlogo.

Na vprašanje, ali se mladi bolj sproščeno gibajo pred kamero tudi zato, ker so bili že zgodaj soočeni z novimi mediji, je intervjuvanka odgovorila: »Ja, nekaj je tudi to, ker pri Iskrici napišeš sam scenarij in pol veš, kaj moreš reči in kako to misliš, in potem je že lažje stati pred kamero.«

Koroški absolventi AGRFT v Ljubljani oziroma filmske ali gledališke akademije na Dunaju so v sklopu študija posneli krajše in daljše zahtevnejše (igrane) filme, povečini s koroško-slovensko tematiko (npr. Milena Olip, Milan Urbajs, Andrina Mračnikar), ter za to prejeli tudi priznanja. Medtem ko je participacija v filmskem žanru v teh primerih še

19 Pri nadaljevanki so sodelovali številni otroci od Zilje do Podjune.

služila večji vidnosti manjšinske stvarnosti (Nghì Ha 2007), je režiserka Andrina Mračnikar leta 2014 prodrla v mednarodno filmsko javnost s sodobnim psihotrilerjem *Ma folie*. V letu 2018 je režiserka Milena Olip predstavila celovečerni film *Sine legibus – po poteh 1976*, ki obravnava specifično koroško tematiko, tako imenovano ljudsko štetje posebne vrste leta 1976.²⁰ Mlada igralka in filmska ustvarjalka Lara Vouk je na Slovenskem filmskem festivalu v Portorožu v letu 2018 predstavila več krajših in celovečernih filmov.

Literatura

Tudi sodobna slovenska literatura se je na Koroškem začela razvijati na začetku šestdesetih let dvajsetega stoletja v okviru revije *Mladje*, literarno glasilo mladih. »Mladjevci« so odklanjali strankarskopolični dualizem med koroškimi Slovenci. Leta 1974 je bilo ustanovljeno Društvo slovenskih pisateljev, prevajalcev in publicistov v Avstriji (DSPPPA).²¹ Področje mladinske literarne ustvarjalnosti se je začelo ponovno močnejše razvijati ob literarnih natečajih, ki jih je v letih 2008–2010 razpisala KKZ ob Tischlerjevi nagradi, prispevki natečajev so izšli v knjigi *Mlada koroška literatura* (Kuchling 2012).²² Od leta 2010 Volbankova ustanova²³ v sodelovanju z osrednjima kulturnima organizacijama ter Slovensko gimnazijo razpisuje natečaj pisanja *Pisana promlad – Na dan z besed(il)o(m)*²⁴, katerega cilj ni v prvi vrsti le literatura, temveč ustvarjanje

20 Pri tem izrednem avstrijskem ljudskem štetju so želeli ugotoviti številčnost slovenske manjšine na Koroškem, kar je sprožilo številne proteste, med drugim tudi uničenje volilne skrinje v Selah.

21 Glej: <http://www.dspavstrija.at>.

22 Literarni natečaj KKZ je razkril mlade pesniške talente, ki so se uveljavili s samostojnimi pesniškimi zbirkami pri založbi Wieser v zbirki *Popki literature*: Kvina Hutterer (2012), Amina Majetič (2012), Nina Zdouc (2012), Aljaž Pestotnik (2016). Kot pesnica se uveljavlja tudi Verena Gotthardt (2013).

23 Zdravnik dr. Jože Volbank (1897–1981) je v oporoki svoje premoženje zapustil Združenju staršev na gimnaziji za Slovence v Celovcu. Združenje je sredstva naložilo v Volbankovi ustanovi, ki podpira projekte s poudarkom na mladini in jeziku. Glej: www.promlad.at.

24 Ker pri projektu sodelujejo šole, je pisanje besedil vključeno tudi v šolsko dejavnost.

slovenskih besedil.²⁵ Dvojezični literarni natečaj razpisuje Referat za kulturo Mestne občine Pliberk.

Pevska in glasbena dejavnost

Močan steber kulturne dejavnosti slovenskih društev na Koroškem je pevska in glasbena dejavnost. Zborovska dejavnost ima na Koroškem dolgo tradicijo, ki sega v čas ustanovitve slovenskih izobraževalnih društev.²⁶ Porast števila slovenskih zborov in skupin po drugi svetovni vojni je mogoče opaziti v sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja, kar je bil kulturni odgovor na takratno »nekulturno« ravnanje z manjšino (podiranje dvojezičnih tabel).²⁷ Ponekod je v tem času (npr. v Hodišah) pevska dejavnost zamrla. Konec sedemdesetih let dvajsetega stoletja se je KKZ začela močneje posvečati otroškim in mladinskim zborom z organizacijo pevske revije otroških in mladinskih zborov.²⁸ Znotraj krajevnih društev ali kot samostojna društva delujejo moški, ženski ali mešani zbori, v katere so vključeni odrasli mladi. V zadnjih desetletjih so nastale številne lokalne manjše vokalne skupine. Skupno deluje več kot sedemdeset zborov in pevskih skupin, med njimi več samostojnih pevskih društev. Delujejo tudi številni otroški zbori. V društvih z močno pevsko tradicijo in močnejšim slovenskim zaledjem, na primer v Bilčovsu, Selah, Šentprimozu, Pliberku in Šmihelu, občasno premorejo tudi samostojno mladinsko pevsko dejavnost, ki premošča obdobje, ko mladi izstopijo iz otroških zborov in še niso vključeni v zborovsko dejavnost odraslih.²⁹

25 Nagrade podeljujejo v štirih starostnih skupinah, posebno nagrado podelijo tudi za najboljše narečno besedilo. Žirija letno prejme do petsto besedil.

26 Prvo pevsko društvo je bilo ustanovljeno leta 1893 v Šmihelu pri Pliberku. V času po drugi svetovni vojni se je ponovno vzpostavljena zborovska dejavnost močno razmahnila, delitev ideoloških taborov se je izražala tudi v izbiri pesmi (cerkvene/partizanske pesmi). Na začetku petdesetih let dvajsetega stoletja je bila ustanovljena Zveza slovenskih pevskih zborov z namenom, da dvigne kakovost ljubiteljske pevske dejavnosti (Polzer 1988).

27 Takrat so bili na primer ustanovljeni zbori MePZ Podjuna (1974), Oktet Suha (1980), PIS Žvabek (1978), MoPZ Kralj Matjaž (1979) idr.

28 KKZ nudi voditeljem otroških in mladinskih zborov nadaljnjo izobrazbo in šolanje.

29 Problem za zborovsko petje pri krajevnih društvih predstavlja odhajanje mladih v študijska mesta v času, ko prestopajo v zbere odraslih.

Mladinski zbori delujejo tudi v slovenskih dvojezičnih šolah (Slovenska gimnazija, Višja šola v Šentpetru), kjer sooblikujejo šolske akademije in šolske slovesnosti. V dvojezičnih župnijah delujejo slovenski dvojezični cerkveni zbori (okoli štirideset), ki sooblikujejo slovenske dvojezične maše ter cerkvene in življenjske praznike. Zborovska dejavnost (študentski zbori) je prav tako del dejavnosti vseh treh slovenskih študentskih klubov – na Koroškem, v Gradcu in na Dunaju.³⁰

V devetdesetih letih dvajsetega stoletja je v Celovcu pod vodstvom Edija Oraže deloval Dvojezični zbor Pedagoške akademije, ki je povezal slovensko in nemško govoreče prihodnje učitelje na Koroškem in s tem ustvaril trend »dvojezičnosti« v zborovskem petju.³¹ V devetdesetih letih dvajsetega stoletja je pevška skupnost Oisternigg (Singgemeinschaft Oisternigg) z dvojezičnimi stilnimi koncerti začela oživljati lokalne tradicionalne pesmi na Zilji, ki so jih v času po drugi svetovni vojni ponemčili oziroma jih niso peli.³² Podobne cilje ima projekt *ProjEGGt*, ki ga na Brdu na Zilji izvajajo v zadnjih letih. Pesmi danes pojejo večinoma nemško govoreči Ziljani, med njimi številni mladi, ki na ta način vzpostavljajo odnos do lokalnih slovenskih pesmi. Društvo Tri rožice na Zilji, ki je bilo ustanovljeno leta 2014, si prizadeva za ohranjanje slovenščine in slovenskega narečja na Zilji.

Slovenska glasbena šola, ki je bila ustanovljena leta 1978, je kot samostojna ustanova delovala sedemintrideset let, julija 2015 je postala 28. glasbena šola dežele Koroške in se danes imenuje Slovenska glasbena šola dežele Koroške.³³ Slovenska glasbena šola ima šestnajst krajevnih oddelkov, ki delujejo znotraj slovenskih društev in ustanov. Učenci in učenke dosegajo na deželni in državni ravni odlične uspehe, iz vrst Slovenske glasbene šole je zrasel tudi lasten kader glasbenih pedagogov.

Manj razvita mladinska dejavnost je na Koroškem področje

30 Študentski zbor slovenskih študentov in študentk Dunaj/Gradec/Celovec je leta 2015 na prireditvi ob sedemdesetletnici konca druge svetovne vojne prvič sodeloval združeno.

31 Od leta 2005 deluje koroški Deželni mladinski zbor (nem. *Landesjugendchor*), v katerega so vključeni tudi slovenski mladi (stari od 15 do 26 let). Njihov repertoar med drugim obsega slovenske pesmi.

32 Krščanska kulturna zveza in Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik lokalno ziljsko pesemsko izročilo objavljata v pesmaricah in strokovnih publikacijah.

33 Glej: www.glasbenasola.at.

narodno-zabavne glasbe in folklornega plesa,³⁴ bolj razvita področja so godba na pihala, tamburaštvo, rokovska in džezovska glasba.³⁵ V Šmihelu od leta 1987 deluje Godba na pihala,³⁶ ki vključuje učence in učenke slovenske glasbene šole. Po vojni je na Koroškem delovalo sedemnajst tamburaških skupin, danes jih je dejavnih še pet (Verdel 1992; Lokar Lavrenčič in Gabriel 2005).³⁷ Rokovska glasba se je med koroškimi Slovenci začela razvijati v osemdesetih letih dvajsetega stoletja na Slovenski gimnaziji s skupino Jadagani. Leta 2000 je bila na Koroškem ustanovljena rokovska skupina Bališ, ki je kot poseben žanr razvila rokovsko glasbo v domačem obirskem narečju.³⁸ V zadnjih letih nastajajo mlajše koroške rokovske skupine,³⁹ mladi prirejajo tudi rokovske festivale, na primer Rož`n Rock⁴⁰ v Bilčovsu in Dvorana Rock`s⁴¹ v Šmihelu. Punk-rock-folk skupina Roy de Roy⁴² se uveljavlja z družbenokritičnimi besedili v slovenščini. Po zaslugi profesionalnih glasbenikov Tonča Feiniga in Štefana Thalerja se med koroškimi Slovenci uveljavlja tudi (slovenska) džezovska glasba.⁴³ Volbankova ustanova podpira projekt Mladirod-rock, ki spodbuja mlade rokovske glasbenike, da pojejo v slovenščini, od leta 2012 pa v organizaciji SPZ potekajo delavnice projekta Mladirod-rock za mlade rock-skupine, ki jih spremljajo uveljavljeni rokovski glasbeniki.

34 V osemdesetih letih je na Slovenski gimnaziji deloval ansambel Mladi mi, mladinski narodno-zabavni ansambli so danes redki. Tudi mladinske folklorne skupine, ki so še delovale v času po drugi svetovni vojni pri slovenskih društvih v Selah, Žitari vasi, Šentlipšu, Železni Kapli in Globasnici, so dejavnost ukinile.

35 Tradicija tamburaštva sega na začetek devetnajstega stoletja, ko je bilo v Celovcu leta 1901 ustanovljeno tamburaško društvo Bisernica.

36 Glej: www.plechbanda.com.

37 Tamburaške skupine delujejo na Zilji, v Ločah, Hodišah in Škofičah, Šentjanžu in Železni Kapli.

38 Skupina se je zgledovala po skupini Bruji, ki je razvila poseben žanr, tako imenovani Krowodn-Rock – to je rokovska glasba v gradiščansko-hrvaškem jeziku.

39 Skupina Store Murke, ki so jo ustanovili srednješolci, je delovala pet let (2008–2013) ter je nastopala tudi v drugih avstrijskih zveznih deželah in na Dunaju. Skupina Rock@Home je delovala v letih 2009–2014. Skupino Chaos Alarm, ki je bila ustanovljena leta 2014, sestavljajo mladi glasbeniki iz obeh skupin. Rokovsko glasbo ustvarjata tudi skupini Refuse the Mammon in Stickhead.

40 Glej: <https://www.facebook.com/roz.nrock.1>.

41 Glej: <http://dvoranarocks.weebly.com>.

42 Glej: <http://www.royderoy.com/wordpress>.

43 V dunajsko džezovsko skupino Delta Concept (deluje od 2012) je vključen koroški Slovenec, ki je tudi član večžanrske glasbene skupine KAFRA (deluje od 2016).

Razvita je tudi klasična glasba. Od leta 2006 delavnica Werkhof Bistrica ponuja mednarodno delavnico za komorno glasbo SONUS,⁴⁴ na pobudo Volbankove ustanove je deloval Godalni orkester glasbena promlad.⁴⁵ Pevci solisti imajo možnost šolanja v slovenskem jeziku na Deželnem konservatoriju⁴⁶ in na glasbeni akademiji Voxon Vocal Academy.⁴⁷ KZZ in Dom v Tinjah od leta 2008 organizirata Poletno glasbeno delavnico, ki se posveča najrazličnejšim glasbenim zvrstem (*džez, big band, etno* ipd.).

Glede na široko in razvejano ponudbo na področju kulture ne preseneča, da so mladi v intervjujih v sklopu raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* na vprašanje, znotraj katerih slovenskih struktur so oziroma bi radi bili dejavni, izpostavili predvsem kulturo in šport.

Intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) je povedala: »Na Dunaju pravzaprav nimam več možnosti kakor v (študentskem, op. a.) klubu.« Na vprašanje, če bi bila na Koroškem, pa je odgovorila: »Pela bi nekje, to prav gotovo. Gledališče bi tudi igrala. Politično ... ne vem ... mislim, da ne bi bila aktivna v eni izmed teh organizacij.«

Tudi intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) je izrazil svoje mnenje: »Jaz mislim, da (društveniki, op. a.) vsekakor nudijo priložnost mladim. Sploh kultura in šport. Intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) je še ob tem dodala: »Gledališče, zborovsko petje, šport ... Ta manjšinska infrastruktura je važna.«

Na vprašanje, ali misli, da je veliko mlajših dejavnih znotraj organizacij in društev, je intervjuvanec A4 (dijak, 16 let) odgovoril: »Mislim, da so zelo aktivni. Kot sem že omenil v gledaliških in lutkovnih skupinah, v zborih, SAK in različnih športnih organizacijah.«

44 Društvo SONUS je kulturna pobuda na dvojezičnem območju Velikovca, katere cilj je omogočati mladim glasbenicam in glasbenikom iz Koroške, celotne Avstrije, Slovenije in Italije skupno učenje ter predvajanje stare in sodobne komorne glasbe.

45 Sestavljali so ga učenke in učenci slovenske glasbene šole na Koroškem, študentke in študenti na Deželnem konservatoriju ter učiteljice in učitelji Slovenske glasbene šole.

46 Na Deželnem konservatoriju deluje baritonist Gabriel Lipuš; pevska šolanja vodita tudi operni pevec Mario Podrečnik in profesionalna vokalna *coachinja* Mateja Mackenzie Zwitter.

47 Skupina Voxon glasbeno akademijo ponuja od leta 2012. Glej: <http://www.voxon.at/academy>.

Pri vprašanju, zakaj se vključuje v društveno dejavnost v domačem kraju, je intervjuvanka A6 (dijakinja, 17 let) poudarila tudi narodnostni vidik: *»Ja, ker imam že pravzaprav tak občutek, da moram tam bit, pač tudi hočem tam bit. In da to dajem tudi pol mojim otrokom dalje, slovenščino. Pa tudi, da si integriran v društvu, da se ukvarjaš s slovenščino; ne da samo govoriš slovenščino, tudi da veš, kaj je slovenščina zate.«*

Čeprav so ponudbe za mlade na področju kulture (gledališke delavnice, gledališke šole, pobude za filmsko, literarno in pevsko udejstvovanje, likovne kolonije, slikarski tedni⁴⁸ ipd.) v prvi vrsti namenjene kulturnemu udejstvovanju, pa so vendar v veliki (ali največji) meri povezane z učenjem in izpopolnjevanjem slovenskega knjižnega jezika.

Povsem drugačna slika kot na Koroškem je na avstrijskem Štajerskem, kjer je zastopniška organizacija za Slovence Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko, ki deluje tako na političnem kot na kulturnem področju, tako za starejše kot za mlade, kot je omenil intervjuvanec A7 (študent, 20 let):

Kar se tiče društev, slovensko govoreče društvo je samo eno, to je Kulturno društvo Člen 7 s sedežem v Pavlovi hiši v Potrni. Tam se odvijajo različne stvari, tam imajo razna predavanja, tu in tam tudi izlete. Lahko se udeležuješ tudi tečajev slovenščine, to tudi ponujajo. So dobri in tudi veliko naredijo itn. Tam imajo razstave itn., ampak bolj s starejšo publiko. To je tudi edino društvo.

Na vprašanje, ali je za mladino zanimiv tečaj slovenščine, je odgovoril: *»Ko sem jaz obiskoval tečaj, sem bil najmlajši tam. Tam so bili v glavnem le starejši. Včasih tudi sedemdeset-, osemdesetletni.«*

Slovensko govoreči mladi na avstrijskem Štajerskem so danes iz vrst avtohtone manjšine, otroci priseljencev iz Slovenije, otroci na Štajersko preseljenih koroških Slovencev, otroci iz mešanih zakonov, vse več je tudi

48 SPZ od leta 1970 organizira likovno akademijo mladih; dolga leta je potekala v Vuzenici, od leta 1990 se seli iz kraja v kraj. Kulturno društvo SPD Kočna v sodelovanju s KKZ od leta 1984 letno organizira Slikarski teden v Svečah, ki se ga udeležujejo priznani umetniki iz Koroške, Slovenije, Italije in od drugod. V okviru tedna potekajo tudi delavnice za mlade in odrasle.

učencev in učenk iz Slovenije, ki se vključujejo v šolski sistem v Avstriji in živijo v Sloveniji. Posamezni mladi iz Štajerske se šolajo na koroških slovenskih dvojezičnih ustanovah in se v času šolanja vključujejo v obšolske dejavnosti na Koroškem. Za slovensko študentsko mladino na Štajerskem, ki prihaja v veliki meri iz Koroške, predstavlja središče druženja in delovanja graški študentski klub. Tudi na Dunaju je študentski klub glavno stičišče za mlade, ki prihajajo v glavnem iz Koroške in Slovenije, v majhni meri iz Štajerske.

Na avstrijskem Štajerskem kulturno področje pokriva, kot že omenjeno, Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko. Tam od leta 2004 deluje dvojezični zbor Pavlove hiše, v katerem so člani iz avstrijske in slovenske Štajerske. Leta 1993 je bilo ustanovljeno Društvo slovensko-avstrijskega prijateljstva. Najstarejše slovensko društvo na Štajerskem je Klub slovenskih študentov in študentk v Gradcu (Gallob 2009).

Na Dunaju poleg slovenskega študentskega kluba delujeta Slovenski kulturni center Korotan in Študentski dom Korotan⁴⁹ kot eden izmed kulturnih centrov za vse Slovence, ki bivajo na Dunaju, ter Slovenski kulturno-informacijski center SKICA,⁵⁰ ustanovljen leta 2012. Slovenski inštitut na Dunaju je bil ponovno ustanovljen leta 2015; Slovenski znanstveni inštitut (SZI) na Dunaju je bil ustanovljen že leta 2000 in je deloval do leta 2014 v Knafljevi ustanovi, kjer je nudil tudi tečaje slovenščine za otroke in mlade kot obšolsko dejavnost. Na Dunaju deluje Tamburaški ansambel Fermata, ustanovljen konec osemdesetih let dvajsetega stoletja v okviru Slovenskega pastoralnega centra na Dunaju. Leta 2014 je bila ustanovljena iniciativa SID, katere cilj je podpirati slovensko kulturno delovanje na Dunaju za odrasle in otroke.⁵¹

49 Glej: <http://www.korotan.at>; http://www.korotan.at/korotan_dom/kultur.

50 Glej: www.skica.at; <https://www.facebook.com/SKICA.at>.

51 Glej: <https://www.facebook.com/SIDunaj>.

Participacija in možnosti participacije na področju športa

Eden izmed glavnih motivov za športno udejstvovanje je v Avstriji družnje s prijatelji in znanci (GfK Austria 2007). Mladi v SZA se v slovenska športna društva in ustanove vključujejo tudi zaradi rabe/učenja slovenskega jezika, čeprav to ni v ospredju, kot je navedel intervjuvanec A2 (zaposlen, 24).

Na vprašanje, ali je tudi športno dejaven, je A2 odgovoril: *»Tudi športno. Ne vem, kako bi rekel, zakaj in kako sem začel. Ker sem športen človek in enostavno rad delam šport in imamo tudi to infrastrukturo, da imamo športno društvo in smo vedno bili tudi s tem športnim društvom zelo povezani, ker je bil prej oče predsednik tega društva, in tako naprej, in vsi pravzaprav živimo za to društvo.«*

Na vprašanje, ali ima tudi poslanstvo, da ohranja slovenščino, pa je odgovoril: *»Tudi to, vendar ne v prvi vrsti. V prvi vrsti je res samo telesno ..., kako bi rekel, telesno udejstvovanje je bolj v ospredju kot zdaj neko poslanstvo politično ali zdaj narodnozavestno.«*

Slovenski atletski klub (v nadaljevanju SAK)⁵² je bil ustanovljen leta 1970 in je do danes za mnoge ostal močan identifikacijski dejavnik koroških Slovencev. Do devetdesetih let dvajsetega stoletja so bile tekme ne le športne, temveč tudi politične prireditve, prihajalo pa je tudi do verbalnih napadov s strani občinstva in sodnikov (Prušnik 1974). Čeprav so bili v ospredju športni cilji – kakovost in prvo mesto, je bil pomemben dejavnik športnega udejstvovanja tudi krepitev samozavesti slovenske manjšine (Inzko 1985).⁵³ SAK ima danes dva centra (v Celovcu in v Pliberku) ter poleg dveh moštev v deželni ligi⁵⁴ skrbi za naraščaj v več kot dvajsetih moštvih, ki tekmujejo na turnirjih in prvenstvu v vseh kategorijah otroških in mladinskih ekip (od U7 do U18).⁵⁵ Občasno je delovala

52 SAK je bil ustanovljen ob petdesetletnici koroškega plebiscita. Še danes najvidnejše mesto med športnimi dejavnostmi za mladino na Koroškem zavzema nogomet.

53 SAK je v devetdesetih letih dvajsetega stoletja žel uspehe v Koroški ligi, v letu 1993/1994 se je povzpel v drugo najvišjo avstrijsko ligo.

54 V letu 2018 prvo moštvo (SAK) igra v Koroški ligi, drugo moštvo (SAK amaterji) pa v 1. razredu deželne lige.

55 Glej: www.sak.at.

tudi ženska ekipa SAK. V Koroški podligi igrajo slovenska ekipa DSG Sele/Zell in druge ekipe iz dvojezičnega območja južne Koroške, v katere so vključeni mladi slovenski igralci. Izbrana mladinska ekipa koroških Slovencev (Team Koroška) iz vrst slovenskih društev se od leta 2012 udeležuje Europeade, evropskega prvenstva avtohtonih evropskih manjšin, ki poteka sočasno z evropskim nogometnim prvenstvom in ga organizira Federalistična unija evropskih skupnosti (FUEN). Naslednja Europeada 2020 bo potekala na avstrijskem Koroškem, kjer bo prvič nastopila tudi nogometna reprezentanca Slovencev iz Italije.

Intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) je pri vprašanju, ali je kdaj občutil diskriminacijo, omenil, da na nogometnih igriščih občasno še prihaja do izgrediv:

Ja, teh je še vedno dosti, sploh na nogometnih igriščih. To vedno spet doživljaš, ko so razni izgredivi, in pa tudi, ko te napadajo ... zmerjanje. Ravno pred pol leta smo imeli en incident, ko nas je en naš prijatelj, pod navodnicami, poslal v plinske celice in obžaloval, da nas ni Hitler vse pomoril.⁵⁶ Tu se spet vračam k moji tezi, hvala bogu, da so to le še posamezniki. In teh imaš v vsakem narodu dovolj. Ni zdaj to specifično, nekaj specifično koroškega. Ne vem, zakaj je to tako, ampak so posamezniki še taki.

Krovna organizacija za športne dejavnosti koroških Slovencev, poimenovana Slovenska športna zveza (v nadaljevanju SŠZ), je bila ustanovljena leta 1949. Športne dejavnosti v SŠZ včlanjenih društev segajo od alpskega in nordijskega smučanja, deskanja, sankanja, nogometa, košarke, odbojke, šaha, (kik)boksa, namiznega tenisa, tenisa, atletike, plezanja, jadraltva do planinstva, lovstva, športnega ribištva in lokostrelstva.⁵⁷ SŠZ je pridružena članica Olimpijskega komiteja Slovenije – Združenja športnih zvez (OKS-ZŠZ) in sodeluje v komisiji Olimpijskega

56 Igralec nogometnega kluba iz Golovice (ASKÖ Wölfnitz), ki je igralce slovenskega moštva DSG Sele/Zell zmerjal z nacističnimi parolami in na nogavicah nosil številko 88 (številka je med neonacisti koda za *Heil Hitler*), se je moral zaradi incidenta zagovarjati na Deželnem sodišču v Celovcu. Glej: Pölz 2016.

57 Na področju športa deluje (redno ali občasno) okoli petindvajset slovenskih oziroma dvojezičnih športnih društev in več športnih sekcij.

komiteja Slovenije za zamejski šport. Razvila je tudi tesno sodelovanje s krovno športno organizacijo Slovencev v Italiji (ZSSDI) in s Slovenci na Madžarskem. SŠZ od leta 2001 organizira Teden športa in jezika na Reberci, Športno društvo Šentjanž pa v sodelovanju s SPZ, Slovenskim planinskim društvom Celovec in SŠZ od leta 2011 Počitniški teden športa in jezika v Šentjanžu v Rožu. Na Dvojezični zvezni trgovski akademiji v Celovcu deluje športno-kulturna organizacija TAKŠ-menedžment, ki je učno društvo za dijake in dijakinje te ustanove.

V vrstah slovenske manjšine v Avstriji so mednarodno uveljavljeni športniki in športne ekipe,⁵⁸ ki tudi v širši (avstrijski, mednarodni) javnosti nastopajo kot pripadniki slovenske manjšine in zastopniki slovenskih športnih društev.⁵⁹

Samostojne mladinske organizacije – kulturna in protestna politična participacija

Na Koroškem deluje krovna mladinska organizacija SMO, v katero so včlanjeni KDZ, Klub slovenskih študentov in študentk na Koroškem, Mlada Enotna lista in Katoliška mladina. SMO ima skupen mladinski center – skupne prostore v mestnem centru Celovca.⁶⁰

Področje politike je tudi za mlade v SZA manj atraktivno, kar je v skladu s splošnim trendom nezainteresiranosti mladih za politiko, pri čemer je vendarle treba poudariti, da se mladi koroški Slovenci vključujejo v samostojne mladinske organizacije, kot so dijaški klub v Celovcu in študentski klubi, ki so dejavni tudi na področju manjšinske politike. V slovenskih mladinskih organizacijah je na avstrijskem Koroškem dejavnih 35 % mladih, kar je zanimiv podatek, saj presega celo dejavnosti v športnih društvih (prim. graf 2).

KDZ,⁶¹ ki je bila ustanovljena leta 1961, združuje dijake slovenskih

58 Informacije o športnikih in športnih ekipah so na spletni strani www.ssz.at.

59 Na primer: ŠD Zahomc – zimski šport, ŠK Dob – odbojka, SAK – nogomet, KOŠ Celovec – košarka, DSG Sele – zimski šport, nogomet. Več informacij na www.ssz.at.

60 Slovenske mladinske organizacije podpira Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

61 www.facebook.com/dijaskazveza

dvojezičnih srednjih šol. V sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja je bila močan dejavnik mladinske dejavnosti tako na področju kulture (Lutke mladje, Oder mladje, Film mladje) kot na področju manjšinske politike.⁶² KDZ prireja razprave, koncerte in razstave, se vključuje v dobrodelne akcije ipd. ter izvaja projektne dneve z naslovom Večina je manjšina. Na prireditvah vabijo zastopnike evropskih narodnih skupnosti, da se predstavijo šolski mladini (v prostorih Slovenske gimnazije). Od leta 1981 dijaki sedmih razredov Slovenske gimnazije v Celovcu organizirajo dvodnevni dvojezični festival Kontaktna leča/Kontaktlinse v sodelovanju z nemško govorečimi dijaki z namenom, da opozarjajo na dvojezičnost in sožitje kot vrednoto. Člani in članice KDZ sodelujejo tudi pri (političnih) protestnih in manifestnih akcijah, občasno izdajajo dijaški list⁶³, prav tako občasno deluje skupina Lutke Mladje. Intervjuvanka A6 (dijakinja, 17 let) je zato omenila, da imajo mladi v gimnazijskih letih pri KDZ dovolj priložnosti, da oblikujejo svoje ideje: »*Recimo pri KDZ-ju so take priložnosti. Smo vedno zelo veseli, če nove ljudi spet dobimo zraven, da jim pokažemo.*« Na vprašanje, koliko je sedaj dejavnih članov v KDZ, pa je odgovorila: »*Koliko? Mi smo okoli trideset.*«

Študentski klubi v glavnem prirejajo diskusije in predavanja, branja, predstavitve knjig, filmske večere, razstave, koncerte, zabave, tedenske klubske večere ipd., nudijo pa tudi prostor za druženje slovenske visokošolske mladine. Klub slovenskih študentk in študentov na Koroškem (KSŠŠK),⁶⁴ ki je bil v tej obliki ustanovljen leta 2006, poleg rednega programa organizira Slovenske dneve v Celovcu in skrbi za zborovsko dejavnost. Večdesetletno tradicijo imajo Slovenski dnevi v Gradcu, ki jih organizira Klub slovenskih študentk in študentov v Gradcu (KSŠŠG).⁶⁵ Klub je leta 1974 ustanovila skupina koroških Slovencev iz Celovca. Poleg

62 Dijaki in dijakinje so na primer bili nosilci tako imenovane kolodvorske akcije, ki so jo spodbudili v letu 1979 s ciljem, da dosežejo nakup vozovnic za vožnjo z vlakom v slovenskem jeziku. Višek kolodvorske akcije je bil 8. maja 1981, ko so dijake na celovškem kolodvoru odstranili s policijsko akcijo (Merkač 1983).

63 V šolskem letu 2014/2015 sta izšli dve številki lista Podmornica – pred tem se je list imenoval Čajt&nhe. Študentski list Podmornica je izhajal v osemdesetih letih dvajsetega stoletja. Občasno so na Slovenski gimnaziji izhajala tudi šolska glasila, ki so jih izdajali višješolci oziroma tudi posamezni razredi.

64 Glej: www.ksssk.at.

65 Glej: www.ksssg.at.

rednega programa sta stalnici klubskega delovanja v Gradcu še zbor in šport, delovala je tudi gledališka skupina. Študentska kluba na Dunaju in v Gradcu sta izdajala glasili Informator (v graškem klubu) in Punt (od osemdesetih let do leta 2005 v dunajskem klubu). Danes o svojih dejavnostih informirajo z okrožnicami, na spletni strani, po Facebooku ipd. Najstarejši študentski klub, to je Klub slovenskih študentk in študentov na Dunaju (v nadaljevanju KSSŠD),⁶⁶ deluje že več kot devetdeset let. Leta 1923 so študenti iz Koroške ustanovili Klub slovenskih koroških akademikov na Dunaju, katerega delovanje je bilo leta 1941 prepovedano, nato pa je bil ponovno ustanovljen leta 1946. Poleg redne dejavnosti so stalnice zborovska dejavnost, lastna knjižnica⁶⁷ in tečaji slovenščine za nemško govoreče. Pomembne teme slovenske študirajoče mladine so manjšinska vprašanja, antifašizem in feminizem.

Študentski klubi se povezujejo tudi s slovenskimi osrednjimi ustanovami na Koroškem in Štajerskem, s sorodnimi avstrijskimi akademskimi združenji, na primer s Hrvaškim akademskim klubom (HAK) na Dunaju in z drugimi manjšinami (npr. z Južnimi Tirolci), z avstrijsko visokošolsko zvezo (nem. *Österreichische Hochschülerschaft* – ÖH) ter s sorodnimi združenji v Sloveniji in zamejstvu. Delujejo tudi na mednarodni ravni (npr. Mladina evropskih narodnih skupnosti – MENS oziroma Youth of European Nationalities – YEN).

Intervjuvani študenti so omenjali vključevanje v klubske dejavnosti, klubski zbor ipd., intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) pa je opozorila tudi na izobraževalni element klubske dejavnosti, ki naj prihodnje akademike šola v organizaciji zahtevnejših prireditev in v javnem nastopanju pri diskusijah in predavanjih: *»Zdaj, ko sodelujem v klubu, opažam, da bi se rada naučila bolje pisati v slovenščini. To bi bilo zame zelo važno. Rada bi tudi zato izboljšala, da bi lahko bolje izrazila svoje mnenje v slovenščini. To je zame že včasih težko. To je moja motivacija. Da lahko bolje izrazim to, kar mislim, in to tudi napišem.«*

Eva Wohlfarter v delu o mladih Slovencih na Dunaju navaja izjavo

66 Glej: www.ksssd.at.

67 KSSŠD je lastnik največje samostojne knjižnice s slovenskim gradivom na Dunaju. Trenutno hrani okoli 6.000 samostojnih knjig, približno 40 naslovov periodičnih publikacij in več kot 100 filmskih medijev.

mladinca, ki pravi, da zanj Dunaj ni tuje mesto, kot so London, Pariz ipd., ker so na Dunaju tudi slovenske ustanove in društva z dolgo tradicijo, kot na primer Klub slovenskih študentk in študentov. S slovenskim študentskim klubom so študenti povezani na različne načine, nekateri na vodilnih mestih, drugi so (bili) vključeni v protestne akcije, za nekatere pa je klub predvsem kraj srečanja slovenske mladine (Wohlfarter 2014, 51–59).

Vavtijeja (2015) je ugotovila, da je bila koroška mladina politizirana predvsem v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, v času tako imenovanega *Ortstafelsturma*, to je nasilnega podiranja dvojezičnih tabel na Koroškem (napisne akcije, kladivarji, oktobrski tabori in velike demonstracije za uveljavljanje pravic narodnih skupnosti), danes se akcije mladih osredotočajo na kulturne prireditve, športni angažma, filmske krožke, predavanja in diskusije, organiziranje koncertov in dobrodelne akcije. Še v osemdesetih letih je bilo zanimanje pri mladih na Koroškem za manjšinsko politiko zaradi nerešenih manjšinskih vprašanj večje. Reševanje manjšinskih problemov je takrat spodbudilo zadnje množične demonstracije, na primer demonstracijo koroških Slovencev na Dunaju leta 1987 zaradi uvedbe novega pedagoškega modela v dvojezične ljudske šole na Koroškem, v katero so se dejavno vključili tudi dunajski študenti.⁶⁸

Z demonstracijami in protesti so se študenti v Celovcu, Gradcu in na Dunaju ponovno močno oglasili v letih 2010 in 2011 ob razpravi o postavitvi dvojezičnih tabel na Koroškem; vprašanje dvojezične topografije je bilo rešeno julija 2011. Močan signal politične ozaveščenosti so mladinske organizacije ponovno pokazale ob razpravi o novi koroški deželni ustavi, v kateri je nemščina zabeležena kot edini deželni jezik Koroške.⁶⁹ Odločno in odmevno so protestirale slovenske mladinske organizacije, ki so 14. februarja 2017 v Celovcu pred deželno vlado organizirale protestni shod (ORF-Kärnten 2017a), ob sprejetju deželne ustave 1. junija pa protestno akcijo v koroškem deželnem zboru (ORF-Kärnten 2017b).

68 Slovenski študenti so takrat skupaj z južnotirolskimi študenti zasedli državno centralo socialnodemokratske stranke SPÖ na Dunaju (24. 11. 1987), na božičnem trgu pred dunajskim rotovžem pa so z božičnega drevesa razobesili transparent z napisom *Apartheid*, kar je zagotovilo široko medijsko prisotnost.

69 Organizatorji so bili klubi slovenskih študentk in študentov na Dunaju, v Gradcu in na Koroškem, KDZ, Mlada Enotna lista Bilčovs in Aktion Kritischer Schüler_innen Kärnten/Koroška (Akcija kritičnih šolarjev na Koroškem).

Manjšinska politična participacija

Po podatkih raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* je v političnih skupinah znotraj slovenske manjšine v Avstriji dejavnih 11,7 % anketirancev. Zastopniške politične organizacije (Narodni svet koroških Slovencev, Zveza slovenskih organizacij, Skupnost koroških Slovencev in Slovenk) se trudijo za vključevanje mladih, kar je v večji meri uspelo NSKS na zadnjih volitvah 2018, ko se je v 48-članskem zboru Narodnega sveta koroških Slovencev dvignil delež mladih na 23 %.⁷⁰

Na vprašanje, ali bi si mladi lahko predstavljali politično delo znotraj manjšinskih struktur, so intervjuvanci odgovarjali podobno, kot je to izrazil intervjuvanec A1 (zaposlen, 27 let):

Ja, že, ampak ne pod trenutnim stanjem, kajti je zelo neumno, da so tri slovenske organizacije. Kajti da so eni bolj katoliški, eni pa bolj proti katoliški cerkvi, to že nekako zastopim. Ampak da pa je še ena tretja, to pa čisto nič več ne zastopim. Najbolj pametno bi bilo, če se vsi skupaj zmenijo za eno linijo. Seveda mislim, imaš pošle tudi možnosti, da je eden bolj v to, eden bolj v drugo smer, ampak v ospredju bi moralo biti to, da ohranjaš slovenščino. Že cesar je rekel, rimski cesar, da deli in potem pa imaš vlado. Bolj škoduje, bi rekel, divide et impera. To je pač moje mišljenje. Bi bilo fajn, če so vsi skupaj.

Mladi pa so tudi samokritični. Intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) je nagovoril nedejavnost kot problem mladine:

Pa tudi kar se večkrat sliši, da politične organizacije ne vključujejo mladih v svoje strukture ... Mislim, da to tako ne drži, ker je bolj nasproten problem. Po mojem, to je zdaj moje mnenje, da pač primanjkuje teh osebnosti ali teh močnih, ja, močnih osebnosti mladih, da bi se pač postavili na noge in tudi kaj rekli in kaj storili proti temu. Navidezno zgleda, da ne funkcionira ta korak, da

70 Glej: https://www.nsk.at/aktualno_aktuell/detail/sl/rezultati-volitev-nsks-2018.

bi prišli v te strukture in imeli kaj za govorit [...] Mislim ti ta stari, ki imajo danes glavno besedo v politiki, so tudi bili enkrat mladi in ti so zdaj na krmilu že, ne vem, 30, 40 let. In takrat so tudi oni bili mladi, ko so začeli, in so zглеda sami prevzeli iniciativo in nekaj vzeli v roke. Čakati, da te bo nekdo povabil in te vprašal za tvoje mnenje, po mojem ni prava pot. Mislim, da moraš tudi udariti na mizo in nekje dati signal: »Aha, tle smo mi, mi malo drugače razmišljamo!« Je pa mogoče res vprašanje, če res te ustaljene strukture hočejo sploh zaznati ali slišati. Ne vem, to je zdaj tako-tako[...] Mislim pa, da sta odgovorni tako mladina kot tudi te ustaljene strukture, da pride do te vključitve mladih.

Intervjuvanec A4 (dijak, 16 let) je omenil, da so za mlade manjšinske organizacije zanimive, če nudijo poklicne možnosti: *»Če bi ostale organizacije tudi ponujale mladim možnost, da se udeležijo tudi poklicno. Na primer opravljajo nekateri maturanti civilno službo pri KKZ-ju ali NSKS-u.⁷¹ To se mi zdi smiselno, če bi to podpirali.«*

Na vprašanje, kakšno politično delovanje se mu zdi smiselno, je intervjuvanec A4 (dijak, 16 let) odgovoril: *»Na primer pri politiki na občinski ravni. Tam imamo stranke, Enotno listo ... [...]«* Pri vprašanju, kakšen politični angažma bi ga vsebinsko zanimal, pa je pojasnil: *»Da se zavzemaš za slovenščino. Da na primer skrbiš za to, da je pouk v ljudskih šolah dvojezičen.«*

Politična stranka Enotna lista deluje na občinski ravni kot slovenska zbirna stranka, zastopana je v občinskih svetih dvojezičnih občin, iz njenih vrst sta izvoljena dva župana (v Železni Kapli in Globasnici). Na deželni ravni Enotna lista ni zastopana, predstavniki manjšine se na deželni ravni vključujejo v večinske stranke. V stranko Enotne liste se vse bolj vključujejo tudi nemško govoreči in priseljenci, s čimer se stranka vsebinsko odpira, v nekaterih občinah pa je lista spremenila tudi svoje

71 Možnost opravljanja civilne službe nudijo KKZ in SPZ kot osrednji kulturni organizaciji, Narodni svet koroških Slovencev, Katoliška mladina in Dom v Tinjah.

ime. Skupno deluje enaindvajset slovenskih dvojezičnih krajevnih list. Leta 1991 je bila ustanovljena mlada Koroška enotna lista (mlada KEL), ki danes deluje kot Mlada EL in je neodvisno društvo znotraj slovenske narodne skupnosti. V občinskih listah Enotne liste v posameznih občinah na vidnih mestih kandidirajo mladi, ki nagovarjajo mlade iz vrst narodne skupnosti in priseljencev iz Slovenije.

Poleg treh zastopniških organizacij koroških Slovencev in samostojne slovenske politične liste na Koroškem delujejo še Politično upravna akademija, Zveza koroških partizanov in prijateljev antifašističnega odpora,⁷² Zveza slovenskih žena in Zveza slovenskih izseljencev (v nadaljevanju ZSI). ZSI⁷³ je bila ustanovljena leta 1946 in si prizadeva, da še živi pregnanci ali izseljenci posredujejo mladim rodovom, torej drugi in tretji generaciji, izseljensko izkušnjo in zavest. Društvo Peršman upravlja Peršmanov muzej in opozarja na pomen odpora proti nacizmu.⁷⁴

Anketiranec A2 (zaposlen, 24 let) svojo nejevoljnost v zvezi z vključevanjem v politične strukture tako manjšine kot večine utemeljuje tako: *»Se že zanimam za politiko, ampak sem doživel toliko razočaranj, kar se tiče politikov, da sem si rekel: 'Jaz nikoli v življenju nočem biti politik in tudi imeti opravka ne kaj s politiko.' Ker je toliko že zafurala politika, kar sem jaz dojemal in tudi moje gledanje na ta svet je zelo spremenila. [...] Sicer pa vem, da je važno. Brez politike in politikov ne bi šlo.«*

Milan Obid ugotavlja, da poleg splošnega nezadovoljstva z vladajočo politiko velja razlog za relativno odsotnost mladih v političnem delu iskati tudi v splošnih družbenih razmerah, ki pogosto onemogočajo ali vsaj zelo otežujejo družbeni angažma. Mladim, ki stremijo k višji izobrazbi in občutijo pritisk, da kar se da hitro in gladko opravijo visokošolski študij, preprosto zmanjka časa in energije za družbenokritično udejstvovanje. Intervjuvanka A3 (študentka, 22 let), ki bi rada bila politično dejavna, pravi, da bi morala *»investirati veliko časa. To je pač težko.«* Značilnost sodobne politične zavesti je identifikacija *ex negativo*, kar je izrazila tudi intervjuvanka A5 (zaposlena, 26 let), ko je rekla, da se sicer ne ukvarja preveč s politiko, da pa ve, *»česa nočemo«* (Obid 2017, 131)

72 Glej: <http://www.partizani.at>.

73 Glej: <http://izseljenci.slo.at>.

74 Glej: <http://www.persman.at>.

Participacija na področju gospodarstva in kmetijstva

Slovenska narodna skupnost je na Koroškem na področju gospodarstva močno organizirana in ima lastne gospodarske in kmetijske ustanove ter slovensko zadružništvo, trgovine in banke, v katerih imajo mladi tudi možnost zaposlitve, prav tako delujejo posamezna interesna društva in združenja (Slovenska gospodarska zveza, Alpsko-jadranski center za čezmejno sodelovanje – AACC, Interestna skupnost selskih kmetov, slovenska čebelarska društva, lovsko društvo, društvo gorskih kmetov Coppla Kaša ipd.).

Pri Slovenski gospodarski zvezi (v nadaljevanju SGZ) uspešno deluje mladinska sekcija – SGZ mladina,⁷⁵ ki je bila ustanovljena leta 2010 in združuje mladostnike na področju gospodarskih dejavnosti. SGZ mladina organizira srečanja za mlade gospodarstvenike, na primer mednarodni kongres idej TEDx v Celovcu, Startup Weekend ipd. Skupnost južnokoroških kmetov je v kmetijski zbornici zastopana s štirimi zborničnimi svetniki. Na področju kmetijskega izobraževanja deluje Kmečko-izobraževalna skupnost (KIS), ki za ozaveščanje o pomenu kmečkega sloja od leta izdaja 2008 stenske kmečke koledarje, na katerih so predstavljene kmetije starejših in mlajših kmetov, ki se usmerjajo v različne (sodobne) načine kmetovanja (Piko - Rustia 2016, 147).

Participacija mladih v verskih skupinah in skupinah prostovoljcev

Mladi Slovenci v Avstriji so po podatkih ankete najmanj vključeni v slovenske verske skupine in slovenske skupine prostovoljcev, vendar se vključujejo v verske obrede in versko življenje na druge načine (npr. v cerkvenem zboru, župnijskih svetih ipd.). Na verskem področju se mladi na Koroškem danes najmočneje vključujejo v dobrodelne akcije in v prostovoljno delo pri iniciativi InicijativAngola, kjer nekateri opravljajo

75 Glej: www.sgz.at; <https://www.facebook.com/SGZmladina>

prostovoljno delo v Angoli od enega do več mesecev.⁷⁶ Članica iniciative je intervjuvanka A5 (zaposlena, 26 let): »[...] *IniciativAngola, ki jo vodi Hanzi Rosenzopf. In to je, ja, pravzaprav tudi slovensko društvo, kjer so slovenski mladi, ki delajo v dober namen. Tam sem tudi članica. Včasih bolj aktivna, včasih manj. Zdaj sem organizirala koncert.*«

Organiziranost Slovencev na področju Cerkve je izrazita tudi med mladino. Znotraj Slovenskega delovnega odbora Katoliške akcije delujeta Katoliška otroška mladina in Katoliška mladina. Mladi so dejavni tudi v slovenskih farnih skupnostih v dvojezičnih župnijah na Koroškem oziroma v slovenski župniji sv. Cirila in Metoda v Celovcu. Možnost za participacijo mladih na cerkvenem področju nudijo cerkveni zbori in župnijski sveti, ki imajo tudi nalogo, da pri cerkvenih obredih ohranjajo slovensko besedo. Na Dunaju deluje Slovenski pastoralni center, slovenski verniki v Gradcu pa se srečujejo v prostorih zakladne kapelice v cerkvi Marija Pomagaj/Mariahilf. Leta 2014 so v Radgoni v Frauenkirche prvič po štiriindevetdesetih letih praznovali nemško in slovensko mašo, potem ko je bila slovenska maša tam ukinjena že leta 1920 (Haberl - Zemljič 2014).

Tradicionalne dejavnosti slovenske Katoliške mladine na Koroškem so v preteklosti bili slovenski mladinski dnevi in udeležba na verskih srečanjih, stalnica so trikraljevska akcija in dobrodelne tombole. Danes je mladina močnejše dejavna v dobrodelnih iniciativah (npr. akcije *72 ur brez kompromisa*, *Coffee to help* ipd.) ter pri delu s priseljenci iz Afrike in begunci iz arabskega sveta (npr. Kick & Rock for Africa – nogometni turnir z moštvi domačinov in priseljencev, razni načini pomoči beguncem v času begunske krize).⁷⁷

76 Glej: www.angola.at.

77 Glej: <https://www.facebook.com/katoliskamladina>.

Participacija v večinskih društvih, ustanovah in organizacijah

Velika večina anketiranih mladih v Avstriji je dejavna v slovenskih društvih, v manjši meri so anketiranci navedli vključenost v večinska društva, ustanove in organizacije. Pri tem je treba upoštevati, da so med anketiranci tudi mladi iz krajev, v katerih slovenskih društev ni in se zato vključujejo tudi v večinske mladinske organizacije ali krožke (8,3 %), kulturno-prosvetna društva, verske skupine (6,7 %). V večinska društva se mladi v Avstriji vključujejo predvsem na področju športa (13,3 %). Ker samostojna slovenska skavtska organizacija, ki je delovala v letih 1959–2000 znotraj avstrijske skavtske zveze oziroma samostojno, danes ni dejavna (Koren - Hafner in drugi 1999), se tudi mladi na Koroškem tako kot na Štajerskem vključujejo v avstrijsko skavtsko organizacijo PPÖ. Pri vprašanju, ali so mladi vključeni v večinske strukture, so intervjuvanci omenili predvsem športna društva in skupine prostovoljcev (Rdeči križ, gasilci), pa tudi zborovsko dejavnost.

AFS⁷⁸, ker sem bila v Peruju, tam sem bila malo aktivna. Drugače mislim, da ne. Kulturno v šoli, tam smo res veliko delali. Izven šole pa pravzaprav ne. Aja ... športno ... košarko sem igrala v Borovljah v večinskem društvu. (A3, študentka, 22 let)

[...] mi pač vsi doma tudi pojemo v Landesjugendchor (deželni mladinski zbor, op. a.). To je tak zbran zbor, ko moraš iti na avdicijo, in to je na začetku imel Edi Oraže in zdaj ima to nekdo drug. In jaz še vem, ko smo začetka tam bili, je bil nek Lesachtaler in ta sploh ni vedel, kaj mi sploh govorimo, pa kaj. In zdaj je to taka fajn skupina [...] Če imamo kakšen koncert, potem enojezični rečejo, slovensko moderacijo ne smemo pozabiti. Pa se sploh ni

78 Organizacija za mednarodno izmenjavo in medkulturno učenje (angl. American Field Service).

treba več za to boriti, da bi zdaj tudi slovensko pesem zapeli, to je čisto samoumevno. [...] To pri nas na primer v občini ni tako. To moraš potem vedno iti sam, pa reči: »Prosim, začeli bomo s slovensko pesmijo.« To mora vedno biti naša iniciativa. Tako dolgo, da se kdo najde, ki prevzame iniciativo, je itak v redu. Ampak včasih se potem že malo utrujiš. (A5, zaposlena, 26 let)

Najmanj se mladi vključujejo v večinske politične strukture. Mladi v SZA sledijo v prvi vrsti manjšinski politiki in so močnejše politično dejavni pri prizadevanjih za reševanje (aktualnih) manjšinskih vprašanj. V večinske stranke se vključujejo predvsem v levosredinske in liberalne politične stranke, v katerih so že zastopani Slovenci oziroma Slovenke (socialdemokratska stranka SPÖ,⁷⁹ Zeleni,⁸⁰ stranka komunistov KPÖ,⁸¹ liberalna stranka NEOS⁸²), redko v ljudsko stranko ÖVP, ne pa v desničarsko svobodnjaško stranko FPÖ. Zaradi manjšinskega položaja so mladi o desnem ekstremizmu in nacionalizmu boljše informirani in močnejše ozaveščeni.

Na vprašanje asociacij pri pojmih politična desnica in leвица je intervjuvanec A7 (študent, 20 let) odgovoril:

Politična desnica – tam poznam predvsem malo duhovite argumente in plakate, ki ti deloma grede na živce, z vsemi provokativnimi gesli, o tem ne držim nič. In k politični levici – včasih učinkujejo malo naivno, ampak v glavnem sem jim bližji kot desnici. [...] Desnica je tudi tista, ki narodne skupnosti po večini zanika. So zato, da večina naj odloča o pravicah manjšine, kar ni zelo pametno.

79 Ana Blatnik je bila od leta 2004 poslanka v zveznem svetu, od leta 2018 je poslanka v deželnem zboru.

80 Predstavnica Zelenih Zalka Kuchling je bila od leta 2013 do leta 2018 deželna poslanka. Na listi Team Stronach je bil istega leta v deželni zbor izvoljen Alojz Dolinar, ki je po volitvah odstopil.

81 Mirko Messner je zvezni predstavnik stranke.

82 Na listi liberalne stranke NEOS-LIF je bila koroška Slovenka Angelika Mlinar leta 2013 izvoljena v državni parlament, leta 2014 pa na listi stranke NEOS v Evropski parlament.

Na vprašanje, zakaj mlade iz vrst večine v Avstriji desnica lažje prepriča, je intervjuvanec A7 (študent, 20 let) odgovoril: *»To je tudi predvsem zaradi tega tako, ker so ti (mladi iz vrst manjšine, op. a.) tudi sovražniki te politične smeri.«*

Dejavna ali nedejavna participacija in razlogi zanjo

Med anketiranci v SZA jih 35 % deluje kot član ali članica vodstva oziroma odbora društev, ustanov in organizacij, večina (65 %) na vodilnih mestih ni dejavna. Odgovornosti kot člani vodstva ali odbora slovenskih društev, ustanov in organizacij prevzemajo predvsem na področju kulture in mladinske dejavnosti (16,7 %), v manjši meri tudi na področju športa (6,7 %), v zelo majhnem številu pa na političnem in verskem področju ter v skupini prostovoljcev. V večinskih organizacijah so anketirani mladi v SZA le redko dejavni na vidnejših mestih.⁸³

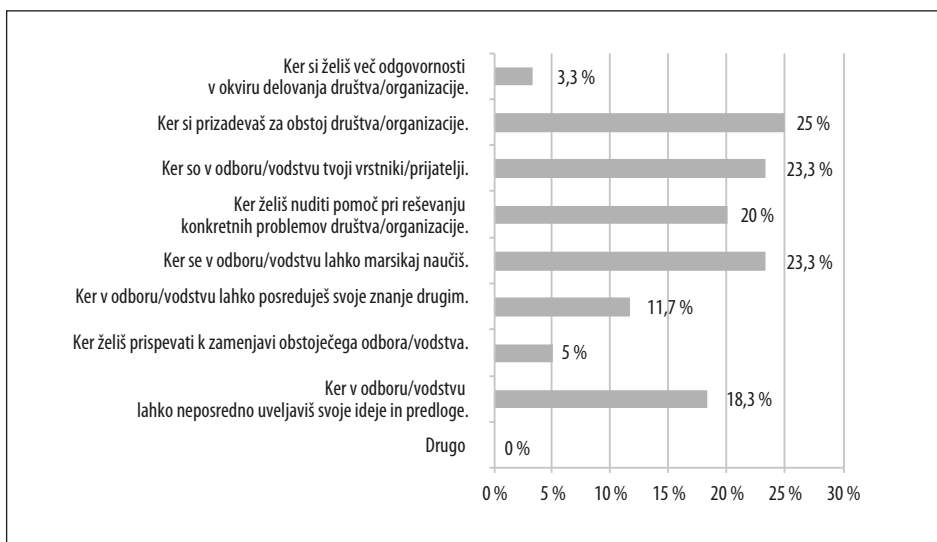
Dejavno vključevanje mladih v kulturna društva ne predstavlja problema, meni intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let): *»V društvih, v kulturnih društvih sploh ni problem, to tam zelo dobro funkcionira, je zelo veliko mladih pri nas v društvu in tudi prevzemajo naloge odbornikov in to sploh nobena težava ni.«* Na vprašanje, ali lahko vnašajo tudi svoje ideje, pa je odgovoril: *»Ja, brez nadaljnjega.«*

Glavni razlog, zakaj se mladi v SZA vključijo v slovenska društva, ustanove in organizacije kot člani vodstva ali odbora organizacije, je prizadevanje za obstoj društva ali organizacije (25 %); drugi razlog so njihovi že vključeni vrstniki in prijatelji (23,3 %). Mladi v tem delovanju prav tako vidijo možnost za osebno rast (23,3 %), želijo pa tudi dejavno sooblikovati reševanje problemov društva ali organizacije (20 %) oziroma v odboru uveljaviti svoje ideje in predloge (18,3 %). Manj pomembna razloga za vključitev sta posredovanje znanja drugim (11,7 %) in želja po zamenjavi obstoječega odbora ali vodstva (5 %). Zanimiv je podatek, da si mladi najmanj želijo večje odgovornosti v okviru delovanja društva ali organizacije (3,3 %), kar pomeni, da se mladi odgovornosti, ki

83 Med anketiranimi mladimi sta v večinskih društvih dejavni le dve osebi, ena na področju kulture, druga v mladinski organizaciji.

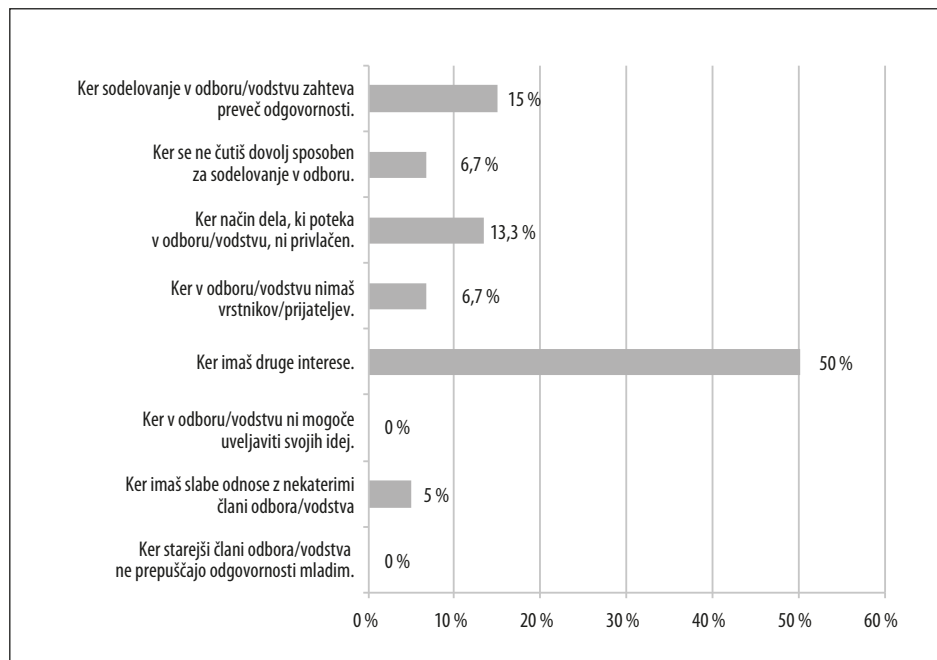
jih ima starejša generacija, zavedajo, niso pa jih pripravljene sprejeti in prevzeti. Nobeden izmed anketiranih mladih nima občutka, da v odboru ne bi mogel uresničevati svojih idej oziroma da jim starejši ne prepuščajo odgovornosti (graf 3).

Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Večina (50 %) anketiranih mladih v SZA je kot razlog, zakaj v društvu ne delujejo kot člani vodstva slovenskega društva ali organizacije, navedla druge interese. Druga, sicer znatno manjša razloga, sta strah pred odgovornostjo (15 %) in neustrezen način dela v odboru ali vodstvu (13,3 %). V manjši meri so mladi v SZA tudi navedli, da se ne čutijo dovolj sposobne za sodelovanje v odboru (6,7 %) ali da v odboru nimajo vrstnikov oziroma prijateljev (6,7 %), eden izmed anketirancev pa je navedel, da nikogar ne pozna. Le posamezni mladi imajo slabe odnose z nekaterimi člani vodstva ali odbora društva (5 %) (graf 4). Eden izmed anketirancev je bil član odbora ali vodstva v preteklosti. Za mlade na avstrijskem Štajerskem slovenskih društev v njihovi bližini ni, zato v njih ne morejo biti dejavni; tudi v obrobni krajih na Koroškem je ponudba manjša oziroma je ni.

Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Na vprašanje, ali bi mladi želeli biti dejavni, je 40 % anketiranih mladih v SZA odgovorilo, da se želijo udeleževati v slovenskih društvih in organizacijah, 35 % jih tega ne želi, 25 % anketirancev pa na vprašanje ni odgovorilo (v glavnem tisti, ki so že navedli, da so v društvih dejavni). Dokaj izenačen delež mladih, ki niso dejavni sooblikovalci slovenske društvene dejavnosti, si torej želi oziroma tudi ne želi udeleževanja v slovenskih društvih ali organizacijah.

Danes se v slovenske društvene dejavnosti na Koroškem vključujejo tudi otroci in mladi iz ponemčenih in nemških družin, v katerih starši ne govorijo slovenskega jezika in v slovenskih društvih niso dejavni. V društvene dejavnosti se vključujejo tudi dijaki in dijakinje slovenskih dvojezičnih šol, ki prihajajo iz Slovenije, avstrijske Štajerske, Italije in drugih držav. Prav tako se v društvene dejavnosti vključujejo priseljenci iz Slovenije, ki si urejajo družine v dvojezičnih območjih na Koroškem.

Vavtijeve omenja, da so kot razloge za težave pri vključevanju mladih v društveno dejavnost kulturniki navedli, da ni mladine, ki bi še govorila slovensko, da imajo mladi preveč dela v šoli, da imajo druge interese ipd. Še večji so problemi pri vključevanju mladine po opravljenem šolanju, ko odhajajo na študij v druga mesta, si ustvarjajo družine, najdejo druge družbe, imajo neredne/nočne službe ipd. (Vavti 2015, 38–43).

Intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) je na vprašanje, ali je razmišljal, da bi se kam preselil, odgovoril: *»Sem že razmišljal, da bi se preselil v Celovec, da bi bilo nekoliko bližje do delovnega mesta, pa da bi se tudi malo emancipiral od doma. [...] Po drugi strani bi pa kljub temu bil navezan nekako na dom, ker sem aktiven v športnem društvu, v kulturnem društvu in imam tri ali štiri termine na teden, kjer moram biti tam, in bi se kljub temu moral spet voziti domov.«*

Vavtijeve (2015, 38–50) tudi omenja, da društveniki niso zaznali konfliktnega potenciala med starejšo in mlajšo generacijo, ki je v glavnem v vsebinah, ki jih mladi želijo spremeniti; mlade bolj kot prek novih ali tradicionalnih medijev najlažje nagovorimo z dobrimi idejami in alternativnimi programi.

Starejša in mlajša generacija – starši kot vzorniki

Pri vprašanju, ali so bili starši anketirancev kdaj dejavni v kakem društvu, ustanovi ali organizaciji, je večina mladih navedla, da so bili starši dejavni predvsem v slovenskih društvih (81,7 % mater, 68,3 % očetov). V nemških društvih je bilo dejavnih 16,7 % očetov in 11,7 % mater.

Na vprašanje, zakaj misli, da je bila bolj dejavna v slovenskih kot v večinskih društvih, je intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) odgovorila: *»Moji starši so tudi že bili. To se pač pol tako naprej da. Moja mama je pela v zboru, pol sem pač jaz tudi tam pela. Če je moja mama šla v cerkev, je šla v slovensko mašo. Pol sem pač tam pela.«*

Pri vključevanju mladih v društveno dejavnost so lahko starši vzorniki, ki otroke oziroma mlade že v zgodnjih letih vključujejo v dejavnosti društva in jim tako posredujejo ne le znanje, izobraževanje na področju kulture, veščine na področju športa ipd., temveč tudi odnos do

društvenega dela, kar sta omenila tudi intervjuvanka A5 in intervjuvanec A2:

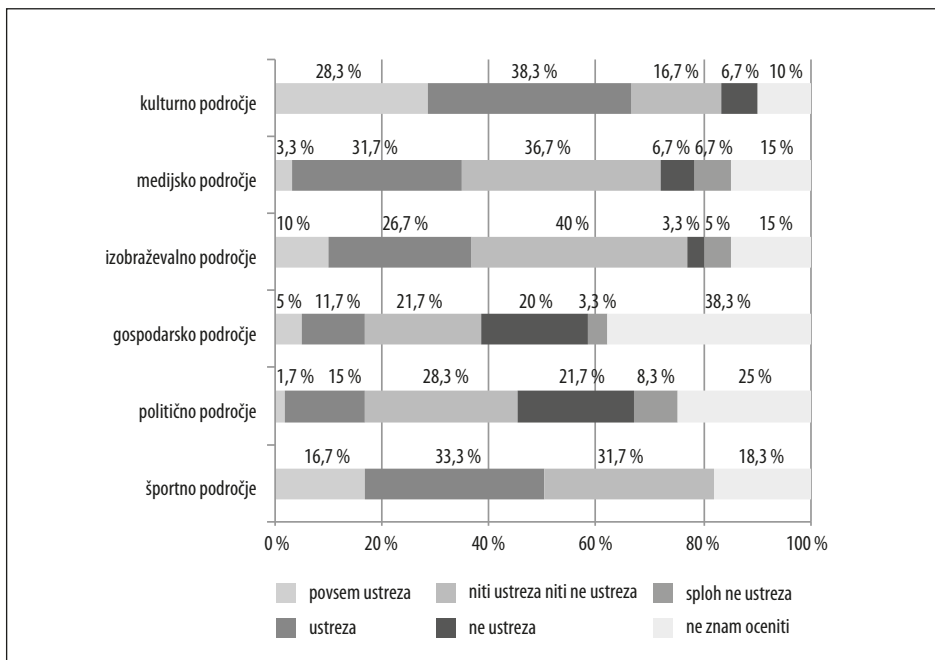
Ja, pač moja starša sta zelo angažirana. Mama veliko poje, ima otroški zbor, pa mladinski zbor, pa take manjše [...]. In ati je pa bolj športnik in on bi pravzaprav rad imel, da bi se vsi bolj športno udeleževali, ampak smo vsi bolj po mami in tako imamo zdaj z mamo skupaj otroški zbor. (A5, zaposlena, 26 let)

Ja, vseskozi smo doraščali in živeli s prireditvami, ker smo pač zelo povezani z domačim kulturnim društvom, in je tudi tukaj spet ta narodna zavest igrala eno določeno vlogo. Če ne bi bilo več kulture ali petja ali karkoli, bi tudi slovenska beseda verjetno enkrat zamrla, zato je to bilo vedno nekako v naših mislih in tudi nam na en tak lep, prijeten način tudi vsiljeno – niti ne nujno, ker smo to tudi sami vzljubili, to slovensko kulturno dejavnost doma. (A2, zaposlen, 24 let)

Zadovoljstvo z organiziranostjo slovenske skupnosti v Avstriji za potrebe mladih

Polovica (50 %) anketiranih mladih v SZA je mnenja, da je dejavnosti v okolju narodne skupnosti dovolj, 23,3 % jih je mnenja, da je dejavnosti premalo, četrtnina (25 %) jih tega ne more oceniti, en anketiranec pa na vprašanje ni odgovoril. Po oceni anketirancev organiziranost slovenske skupnosti v Avstriji za potrebe mladih najbolj ustreza na področjih kulture in športa (graf 5).

Graf 5: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti v Avstriji na posameznih področjih (N = 60)

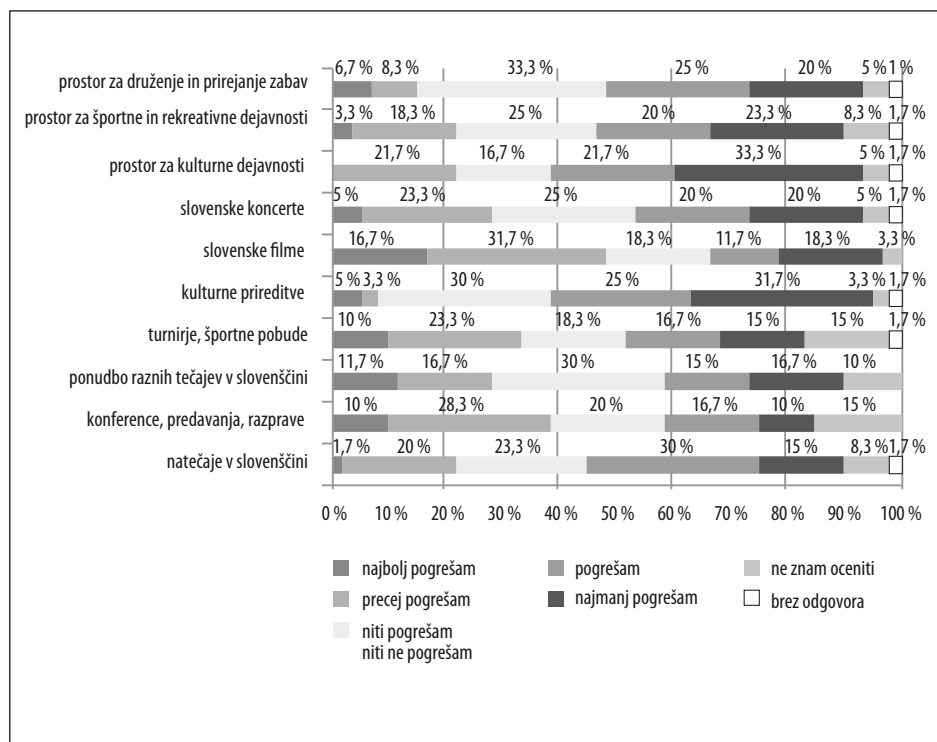

Za področje kulture nihče izmed anketiranih ni navedel odgovora, da organiziranost sploh ne ustreza. Podobno je na področju športa, kjer organiziranost ustreza ali povsem ustreza polovici anketirancev. Na področju izobraževanja je število tistih, ki jim izobraževalni sistem sploh ne ustreza oziroma ne ustreza, relativno majhno (8,3 %) – to so predvsem mladi iz koroških obrobnih krajev, iz avstrijske Štajerske in mest, kjer slovenščine v izobraževalnem sistemu ni. Malenkost več nezadovoljstva je na področju medijev (13,4 %), hkrati pa to področje večjemu številu tudi ustreza (35 %). Intervjuvanci so na področju medijev pogrešali predvsem raznolikost mnenj in kritična poročila (A5, zaposlena, 26 let) ali večjo pestrost tem (A1, zaposlen, 27 let), opozorili so tudi na jezikovne napake pri radijskih govorcih in v tiskanih medijih (A1, zaposlen, 27 let). Kot najmanj ustrezno so mladi v SZA označili organiziranost na področju gospodarstva in politike, le 16,7 % mladih namreč področje politike in gospodarstva ustreza, mnogi pa se prav glede teh dveh področij niso

opredelili, kar hkrati pomeni, da so mladi na področju politike in gospodarstva tudi manj dejavni (prim. graf 5).

Anketirani mladi v SZA najmanj pogrešajo prostor za kulturne dejavnosti in kulturne prireditve, prostor za športne in rekreativne dejavnosti ter prostor za druženje in prirejanje zabav. Prostor za kulturne dejavnosti ter prostor za športne in rekreativne dejavnosti v večji meri pogrešajo na avstrijskem Štajerskem, kjer teh prostorov ni (graf 6).

Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti v Avstriji pogrešajo (N = 60)

V precej večjem številu mladi pogrešajo turnirje in športne dejavnosti (33,3 %), čeprav je slovenska skupnost na Koroškem prav na področju športa dobro organizirana. Mladi v SZA pogrešajo oziroma zelo pogrešajo slovenske filme (48,4 %) in slovenske koncerte (28,3 %), premalo pa je očitno v zavesti, da bi mladi lahko koristili ponudbo slovenskih filmov

in slovenskih koncertov v Sloveniji. Natečaje v slovenščini po eni strani manj pogrešajo (45 %), kar kaže, da so med raznimi dejavnostmi natečaji kot možnost udeleženosti morda manj v zavesti, po drugi strani pa jih številni anketiranci tudi pogrešajo (21,7 %). Anketiranci prav tako pogrešajo konference, predavanja in razprave (38,3 %) v slovenskem jeziku; ponudbo raznih tečajev v slovenščini pogreša oziroma zelo pogreša 28,4 % anketirancev (prim. graf 6).

Zanimanje mladih za dogajanje znotraj narodne skupnosti

Mlade v SZA dogajanje znotraj narodne skupnosti zanima: več kot polovica anketirancev spremlja dogajanje znotraj narodne skupnosti pogosto ali redno, tretjina jih dogajanje spremlja včasih. Medijska ponudba na Koroškem ima tradicijo in se razvija, na avstrijskem Štajerskem medijsko informiranje vzpostavljajo in postopoma širijo. Intervjuvanec iz avstrijske Štajerske A7 (študent, 20 let) je omenil, da je bil presenečen nad slovensko televizijsko oddajo »Dober dan, Štajerska« na avstrijski radio-televiziji: *»Ja, to sem enkrat odkril, sem bil ves osupel. To je vse na ORF 2. To sem enkrat odkril in potem spet nekako izgubil.«*

Anketirani mladi v SZA spremljajo dogajanje znotraj narodne skupnosti najbolj redno in pogosto v obliki pogovorov v družini, z znanci in s prijatelji, nihče pa ni navedel, da se v zasebnem krogu o manjšinskih vprašanih nikoli ne pogovarja. Na drugem mestu virov informiranja so časopisi in revije, ki jih pogosto in redno spremlja več kot polovica anketiranih mladih. Intervjuvanci so omenili, da časopise⁸⁴ berejo tudi v klubu (A3, študentka, 22 let), pri babici (A5, zaposlena, 26 let) ali pri sorodnikih (A4, dijak, 16 let), če jih doma nimajo naročenih. Nekoliko drugačna slika je pri poslušanju radia kot informacijskega vira o manjšini. Za skoraj polovico anketirancev radio ni nikoli ali redko vir informiranja o manjšini, za 18,3 % včasih, manj kot četrtina anketirancev pa pogosto

84 Na Koroškem izhajata slovenski tednik Novice in slovenski tedenski verski list Nedelja.

ali redno uporablja radijske informacije.⁸⁵ Tudi intervjuvanci so deloma podobno ugotavljali, da radio poslušajo redko, prav tako ne poslušajo nemških postaj.

Intervjuvanka A3 (študentka, 22 let) je glede tega povedala: *»Na splošno ne poslušam veliko radia, tako da tudi slovenski radio ne.«* Podobno je izjavil intervjuvanec A4 (dijak, 16 let): *»Na splošno ne poslušam veliko radijskih oddaj. Tudi nemških oddaj ne poslušam.«*

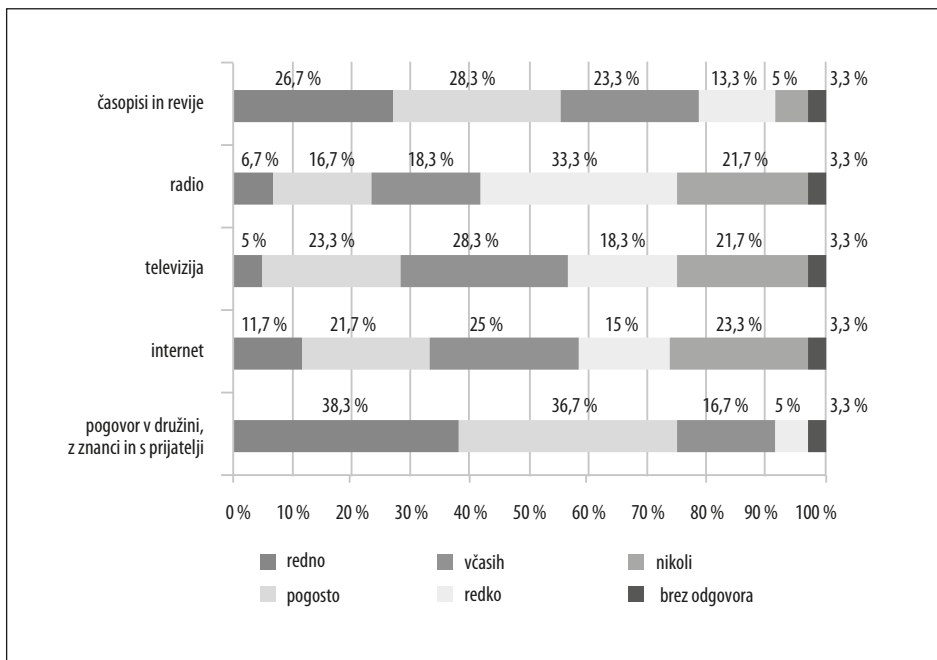
Nekoliko močnejši vir za informiranje je televizija, vendar tudi za okoli 40 % anketirancev ni nikoli ali redko vir informacij. Informacije v časopisu so dosegljive stalno, medtem ko so informacije po radiu in televiziji časovno vezane in tudi časovno omejene (npr. polurna tedenska slovenska televizijska oddaja ob določenem času), četudi je teden dni še možen ogled v arhivu oddaj.

Pri vprašanju, kako doseči mlade prek medijev, je intervjuvanec A2 (zaposlen, 24 let) izpostavil splet in socialne medije: *»Preko tiskanih, analognih medijev vedno težje, zato pa [...] je treba iskati nove poti. Splet in socialni mediji so vsekakor tisti mediji našega časa, kjer najhitreje in največ ljudi dosežeš, in je tudi treba iti s časom in se tudi v te smeri ozirati.«*

Vendar pa je anketa pokazala, da za mlade internet ni primarni vir informacij o manjšini, saj ga blizu 40 % ne uporablja nikoli, 25 % včasih, le malo nad 30 % pogosto ali redno (graf 7), kar nekoliko preseneča, saj ima avstrijska radiotelevizija ORF zelo dobro obiskano slovensko spletno stran z aktualnimi informacijami o manjšini. Mladi splet in socialna omrežja bolj uporabljajo za druge teme kot za manjšinske (A4, dijak, 16 let).

85 Slovenski spored avstrijske radiotelevizije ORF v kooperaciji z večjezičnim Svobodnim radiem Agora oblikuje celodnevni radijski program.

Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Avstriji (N = 60)

Zaključek

Mladi v SZA ponudbe znotraj slovenske narodne skupnosti na Koroškem in Štajerskem dobro koristijo. Po oceni anketiranih mladih organiziranost slovenske skupnosti v Avstriji za potrebe mladih najbolj ustreza na področjih kulture in športa. Društvena dejavnost se je razmahnila v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja, ko je bil pritisk na slovensko manjšino na Koroškem najmočnejši, pri čemer odgovor manjšine ni bil resignacija, temveč še bolj intenzivna kulturno-prosvetna dejavnost. Slovenska društva so v teh letih bila tudi neke vrste zaščitni prostori, v katerih ni bilo verbalnih (in fizičnih) napadov, ker pripadniki večinskega naroda vanje niso bili vključeni. Na Koroškem so društvene dejavnosti v primerjavi s številčnostjo manjšine izredno močno razvite. Mladinske dejavnosti pri

slovenski manjšini na avstrijskem Koroškem zajemajo dejavnosti za mladino znotraj obstoječih slovenskih krajevnih društev in krovnih organizacij, obsegajo pa tudi samostojno mladinsko dejavnost znotraj dijaških, študentskih, kulturnih, športnih, političnih, gospodarskih, verskih, prostovoljnih in drugih društev, interesnih združenj in klubov. Na avstrijskem Koroškem je samostojna mladinska dejavnost razvita znotraj mladinskih organizacij, ki so združene v SMO (dijaški klub v Celovcu, študentski klub v Celovcu, Mlada Enotna lista in Katoliška mladina). Samostojne mladinske organizacije, društva in sekcije so dejavne predvsem na področjih kulture in splošnega izobraževanja, (protestne) politične dejavnosti in dobrodelnih akcij. Na področju gospodarstva uspešno deluje samostojna mladinska sekcija znotraj SGZ, močno razvito je tudi področje športa. Politična dejavnost mladinskih organizacij je osredotočena na ohranjanje in razvijanje pravic slovenske manjšine v Avstriji; za koroške mladinske organizacije je tudi značilno, da pri bistvenih vprašanih manjšine skušajo nastopati skupno in enotno, ne glede na svoje politično gledanje oziroma usmerjenost (levo/desno). V krovne politične organizacije so se mladi v preteklosti vključevali v manjši meri (v zadnjih letih nekoliko močneje), ker želijo ohraniti možnost za neodvisno mladinsko politično (protestno in manifestno) izražanje svojih mnenj in idej.

Raziskava o participaciji slovenske mladine na avstrijskem Koroškem (Vavti 2015) le delno potrjuje trende, ki izhajajo iz mednarodnih raziskav, ki ugotavljajo umik mladih v zasebnost in individualnost. Ugotovimo lahko, da na udejevanje v društvi pripadnost (avtohtoni) manjšini močno vpliva, saj slika anketiranih slovenskih mladih glede družbene participacije kaže še bistveno bolj pozitivno sliko: kar 83,3 % mladih je dejavnih v društvih, ustanovah in organizacijah (predvsem v slovenskih, manj v nemških), medtem ko le 16,7 % anketiranih mladih ni dejavnih. Polovica anketiranih mladih iz vrst slovenske manjšine v Avstriji se v prostem času pogosto ali redno udeležuje kulturnih ali športnih pobud in prireditev, ki jih prirejajo slovenska društva oziroma organizacije, kar je dokaj visoka vrednost, 38,3 % se jih pogosto ali redno ukvarja z dejavnostmi slovenskih društev, 30 % pa jih sodeluje aktivno pri prirejanju dejavnosti slovenskih ustanov. Podatki po eni strani potrjujejo relativno

dobro organiziranost slovenskih struktur in njihovo dokaj dobro koriščenje s strani mladih vsaj na avstrijskem Koroškem. Dejavnosti se mladi sicer v večji meri udeležujejo nedejavno (kot obiskovalci), vendar pa se tudi dokaj veliko število mladih v društveno delo vključuje dejavno. Anketiranci nimajo občutka, da v odborih ne bi mogli uresničevati svojih idej oziroma da jim starejši ne prepuščajo odgovornosti, večje odgovornosti v okviru delovanja društva ali organizacije si tudi ne želijo. Najdejavnejši so mladi iz družin, v katerih je bilo kulturno udejstvovanje vrednota (Vavti 2015, 43). Danes se v društvene dejavnosti vključujejo tudi mladi iz priseljenih družin in mladi iz neslovenskih družin. Za mlade v SZA so za spremljanje dogajanja znotraj narodne skupnosti tudi bistveno pomembnejši pogovori v družini, z znanci in s prijatelji kot mediji in drugi viri.

Velika večina anketirancev je mnenja, da je dejavnosti za mlade v njihovih krajih dovolj, medtem ko jih je skoraj četrtnina mnenja, da jih je premalo, kar velja predvsem za avstrijsko Štajersko in za kraje z majhnim številom slovensko govorečih, ki osnovne ali širše organizirane dejavnosti zaradi maloštevilnosti ne premorejo. Na avstrijskem Štajerskem in na Dunaju strukture še vzpostavljajo in razvijajo – tudi za prihodnost mladih. Treba pa bo razmisliti o tem, ali bo v prihodnosti na avstrijskem Koroškem možno vzdrževati močno razvito strukturo slovenskih društev, ustanov in organizacij, ki jih danes še vedno vodita starejša in srednja generacija, a jih bodo morali prevzeti mladi. Aktualna avstrijska študija o mladih in mladinskem delu opozarja na to, da se kultura angažiranosti današnje mladine razlikuje od prostovoljnih dejavnosti srednje in starejše generacije. Mladina se danes raje vključuje individualno in neformalno ter v časovno omejene projekte, ki jih zanimajo. Dejavnosti mladih v Avstriji potekajo povečini zunaj formalnih društev, ki pa so za manjšino vitalnega pomena, saj so društva glavni nosilci manjšinske kulture (Großegger 2018, 2).

Raziskava *Mladi v slovenskem zamejstvu* potrjuje, da sta obisk slovenskih prireditev in vključenost v slovenska društva pri anketiranih mladih v SZA med pomembnimi priložnostmi dejavnostmi, ki na različne načine sooblikujejo socializacijo, identifikacijo in izobraževanje mladostnikov ter tudi nadaljnjo družbeno participacijo v odrasli dobi.

Literatura in viri

- Budin, L. in drugi, 2004. *Lutke Šmihel 25: 1979–2004*. KPD Šmihel, Šmihel; Mohorjeva založba, Celovec.
- Bundesjugendvertretung 2014–2016. Dostopno na: <https://www.bjv.at> (20. marec 2017).
- Bundes-Jugendvertretungsgesetz 2000. 127. Bundesgesetz über die Vertretung der Anliegen der Jugend (Bundes-Jugendvertretungsgesetz). NR: GP XXI IA 270/A AB 351 S. 46. BR: 6253 und 6254 AB 6264 S. 670. Dostopno na: <https://www.bmfj.gv.at/jugend/jugendfoerderung/jugendfoerderungsgesetz.html> (20. marec 2017).
- Bundes-Jugendförderungsgesetz 2000. 126. Bundesgesetz über die Förderung der außerschulischen Jugenderziehung und Jugendarbeit. NR: GP XXI IA 269/A AB 350 S. 46. BR: 6252 AB 6263 S. 670. Dostopno na: <https://www.bmfj.gv.at/jugend/jugendfoerderung/jugendfoerderungsgesetz.html> (20. marec 2017).
- Bundeskanzleramt Rechtsinformationssystem, 2016. Bundesrecht konsolidiert. Wiederherstellung eines unabhängigen und demokratischen Österreich. BGBl. NR. 152/1955. Dostopno na: <https://www.ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Dokumentnummer=NOR12005177> (3. avgust 2016).
- Dolinšek, M., 2016. Projekt Iskrice – filmska ustvarjalnost mladih na Koroškem. V: M. Kuchling (ur.), *Slovenščina in WhatsApp – od zibelke do družbenih omrežij*. Prispevki s posveta 6. 11. 2016 v Naborjetu. Inicijativa Slovenščina v družini, Celovec.
- Domej, T., 2003. Die steirischen Slowenen und der Volksgruppenbeirat: eine juristische Expertise. V: *Signal 2003/2004*. Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko, Gradec; Pavlova hiša, Potrna, 50–56.
- Eurostat. Statistical books (2015). Being young in Europe today. Dostopno na: <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/6776245/KS-05-14-031-EN-N.pdf/18bee6f0-c181-457d-ba82-d77b314456b9> (23. avgust 2016).
- Gaiser W. in J. de Rijke (2001). Gesellschaftliche Beteiligung der Jugend. Handlungsfelder, Entwicklungstendenzen, Hintergründe. Politik und

- Zeitgeschichte. B 44/2001. Bonn. Dostopno na: <http://www.bpb.de/apuz/25940/gesellschaftliche-beteiligung-der-jugend> (14. september 2014).
- Gallob, B., 2009. Slowenische Vereine in Graz seit 1991. Diplomaska naloga. Univerza v Gradcu, Gradec.
- Gotthardt, V., 2013. *Najdeni nič. Ellerjeva edicija*. Mohorjeva, Celovec.
- Großegger, B., 2018. *Jugend und Freiwilligenarbeit. Kurzexptise des Instituts für Jugendkulturforschung*. Wien. Dostopno na: <https://jugendkultur.at/jugend-und-freiwilligenarbeit> (10. avgust 2018).
- Haderlap, M., 2001. *Med politiko in kulturo – slovenska gledališka dejavnost na Koroškem 1946–1976*. Drava, Celovec.
- Hutterer, K., 2012. *So misli moje metulj postale. Edicija Popki literature*. Wieser, Celovec.
- Institut für Jugendkulturforschung, 2012. Bericht zur Jugend-Wertestudie 2011. Dunaj: Institut für Jugendkulturforschung. Dostopno na: http://jugendkultur.at/wp-content/uploads/Bericht_Jugendwertestudie_2011.pdf (23. avgust 2016).
- Institut für Jugendkulturforschung 2018. Großegger, B., *Jugend und Freiwilligenarbeit. Kurzexptise*. Dostopno na: https://jugendkultur.at/wp-content/uploads/Kurzexptise_Jugend_und_Freiwilligenarbeit.pdf (17. julij 2018).
- Inzko, Z., 1985. 15 let Slovenskega atletskega kluba. *Koledar Družbe sv. Mohorja 1985*. Mohorjeva, Celovec, 61–62.
- Kert, M. in Kelih - Olip, Z. (ur.), 2015. ... *začelo se je pred štiridesetimi leti: 40 let neprekinjene organizirane dejavnosti za lutkarstvo in mladinsko gledališče na Koroškem*. Mohorjeva založba, Celovec.
- KKZ – *Zborniki ob občnih zborih 1998 – 2016*. Poročila in prispevki društev. KKZ, Celovec.
- Kuchling, M. (ur.), 2012. *Mlada Koroška literatura: prispevki literarnega natečaja KKZ in NSKS v letih 2009, 2010 in 2011*. Krščanska kulturna zveza in Narodni svet koroških Slovencev, Celovec, 2012; Mohorjeva založba, Celovec.
- Koren - Hafner, K. in drugi, 1999. *Za lepšo mladost: 40 let SKSS*. Slovenski koroški skavti in skavtinje, Celovec.

- Leben, A., 2004. *Med tradicijo in inovacijo – sodobno slovensko gledališče na Koroškem*. Drava, Celovec, 2004.
- Majetić, A., 2012. *Vse ali nič. Edicija Popki literature*. Wieser; Celovec.
- Lenart, B., 1995. Slowenisch als Freigegegenstand an Pflichtschulen. V: *Signal*, Gradec, 17–18.
- Lokar Lavrenčič, V. in Gabriel, H. 2005. *Po sledih tamburaštva na Koroškem*. Krščanska kulturna zveza, Celovec; Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.
- Merkač, F. in K. Fallend, 1983. »...*ich bin mehr Slowene geworden...*!« *Sozial-psychologische Aspekte einer gewaltfreien politischen Aktion slowenischer Jugendlicher in Kärnten*. Slowenisches Informationszentrum/Slovenski informacijski center, Celovec.
- Nghi Ha, K., 2007. *Partizipation und Sichtbarkeit von MigrantInnen und Minderheiten in Kunst, Kultur und Medien*. Heinrich Böll Stiftung, Heimatkunde, Migrationspolitisches Portal. Dostopno na: <https://heimatkunde.boell.de/2007/08/01/partizipation-und-sichtbarkeit-von-migrantinnen-und-minderheiten-kunst-kultur-und-medien> (14. september 2016).
- Novice, 10. 12. 2013. Okrogli praznik pri KSŠŠG – zbor graških študentov mlad tudi po 50 letih. Dostopno na: <http://novice.at/2013/12/10/okrogli-praznik-pri-ksssg-zbor-graskih-studentov-mlad-tudi-po-50-letih> (13. september 2013).
- Obid, M., 2017. Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji. V: V. Kržišnik - Bukić (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi, zvezek 1, Splošni položaj mladih v zamejstvu*. INV: Ljubljana; SNIUJ in SZI: Celovec, SLORI: Trst, 105–148.
- ORF-Kärnten 2017a. Protest gegen Verfassung vor Regierung. Kärnten ORF.at, 14. 2. 2017. Dostopno na: <http://kaernten.orf.at/news/stories/2825746> (15. februar 2018).
- ORF-Kärnten 2017b. Neue Landesverfassung beschlossen. Kärnten ORF.at, 1. 6. 2017. Dostopno na: <http://kaernten.orf.at/news/stories/2846624> (15. februar 2018).
- Pestotnik, A., 2016. *Smeji se naj veselje. Edicija Popki literature*. Wieser, Celovec.
- Piko - Rustia, M. 2016. Slovensko zamejstvo med tradicionalnim in globalnim

- svetom – izzivi za mlajše generacije. *Glasnik Slovenskega etnološkega društva* 56, št. 1/2, str. 142–151. Slovensko etnološko društvo, Ljubljana.
- Polzer, S., 1988. Die Entwicklung des slowenischen Chorwesens in Kärnten. Diplomatska naloga. Univerza v Gradcu, Gradec.
- Pözl, B., 2016. Diskriminierungserfahrungen slowenisch-sprachiger Jugendlicher in Kärnten. Magistrsko delo. Univerza v Celovcu, Celovec.
- Promitzer, C., 2015. Okrogla miza »Slovenci na avstrijskem Štajerskem med tradicijo in inovacijo« ob 100-letnici akademika prof. dr. Antona Vratuše in 90-letnici Inštituta za narodnostna vprašanja, 20. 3. 2015. Dvorana Raziskovalne postaje Prekmurje ZRC SAZU v Petanjcih.
- Prušnik, D., 1974. Slovenski atletski klub, trn v peti koroške športne javnosti. *Koroški koledar* 1974. Drava, Celovec, 115–118.
- Sketelj, P., 1996. *Knjige in koroški Slovenci. Raziskava slovenskega knjižnega trga v Avstriji*. Mohorjeva založba, Celovec – Ljubljana – Dunaj.
- Srienc, D., 2014. *Tu je konec. Hier ist Schluss. Gedichte. Deutsch und Slowenisch*. Drava, Celovec.
- Stangl, W., 2016. *Das Freizeitverhalten von Jugendlichen*. [werner stangl]s arbeitsblätter. Linz. Dostopno na: <http://arbeitsblaetter.stangl-taller.at/JUGENDALTER/Freizeit-Jugend.shtml> (23. avgust 2016).
- Statistik Austria, 2010. Zeitverwendungserhebung der Statistik Austria. Freizeit in Österreich: Fernsehen vor Sport und Lesen. Pressemitteilung: 9.745-187/10. Dostopno na: http://www.statistik.at/web_de/presse/052105.html (24. avgust 2016).
- Vavti, Št., 2015. *Fešte ali politično delo? Participacija mladih Slovenk in Slovencev na avstrijskem Koroškem*. Drava, Celovec.
- Verdel, R., 1992. Die Entwicklung des Tamburizzawesens in Südkärnten: geschichtlicher Überblick, Instrumentarium und Repertoire der slowenischen Tamburizzagruppen im Rosental/Kärnten südlich der Drau. Diplomatska naloga. Univerza v Gradcu, Gradec.
- Wohlfarter, E., 2014. 'Stadtluft macht frei, auch sprachlich': sprachbiographische Gespräche mit Kärntner SlowenInnen in Wien. Diplomatska naloga. Dunaj.
- Zdouc, N., 2012. Ko ne pišem, me ni. *Edicija Popki literature*. Wieser, Celovec.
- Zellman P. in S. Mayrhofer, 2014. Wie Jugendliche (15- bis 19-Jährige) ihre Freizeit verbringen: Gehaltvolle Freizeitaktivitäten gewinnen weiter an

Bedeutung. *Forschungstelegramm 6/2014*. Linz: IFT – Institut für Freizeit- und Tourismusforschung. Dostopno na: http://www.freizeitforschung.at/data/forschungsarchiv/2014/129.%20FT%206-2014_Freizeit%20Jugendliche.pdf (23. avgust 2016).

Zellman P. in S. Mayrhofer, 2014. PC hat Buch in der Freizeit endgültig überholt, die digitale Revolution bleibt vorerst aber aus! *Forschungstelegramm, 9/2016*. Linz: IFT – Institut für Freizeit- und Tourismusforschung. Dostopno na: http://www.freizeitforschung.at/data/forschungsarchiv/2016/156.%20FT%209-2016_Buch_PC.pdf (24. avgust 2016).

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem

Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak Lukanovič

Uvod

Participacijski vidik mladih v družbenem in političnem življenju v slovenskem zamejstvu na Madžarskem (v nadaljevanju SZM) v primerjavi z drugimi zamejskimi okolji, zlasti v Italiji in Avstriji, kjer so bili mladi večkrat predmet znanstvenih raziskav (npr. Jagodic 2009; Vavti 2015), do sedaj ni bil obravnavan. Ta primanjkljaj je posledica družbenozgodovinskih procesov, ki so vplivali na organiziranost ter politično in družbeno participacijo Slovencev (tudi mladih) na Madžarskem, posledično pa tudi premajhne prepoznavnosti oziroma prisotnosti porabskih Slovencev v zavesti laične in strokovne javnosti Slovenije ter tudi večinskega naroda.

Podatki kažejo, da je bila družbena in tudi politična participacija Slovencev na Madžarskem do leta 1990, torej do političnih sprememb, šibka, v smislu dviga splošne kulturne ravni in krepite narodne zavesti pa zelo pomembna.

V porabskih vaseh so že od druge polovice devetnajstega stoletja delovala gasilska društva, cerkveni in posvetni pevski zbori, katoliška dekliška in fantovska društva, gledališke skupine in pihalni orkestri. Delno so uporabljali materni jezik (porabsko narečje) in madžarščino. Amaterska dejavnost, ki se je razvila v madžarskem jeziku, se je do konca šestdesetih let dvajsetega stoletja spremenila v prireditve, ki so se naslanjale na porabsko narečje ter obravnavale ljudske običaje in kulturo v slovenščini. Uprizarjanje ljudske kulture na odru v slovenskem jeziku je bilo sredstvo za prebujajočo se narodno zavest (Székely 1994, 89–90).

Na državni ravni je treba omeniti Demokratično zvezo južnih Slovanov¹ (v nadaljevanju DZJS) s sedežem v Budimpešti. Pri ustanovitvi DZJS so sodelovali tudi porabski Slovenci, ki niso imeli tradicije v takšnem povezovanju. Delovanje DZJS je bilo večplastno, razvejano in je segalo na vsa pomembna področja manjšinskega življenja, kot so kultura, politika, vzgoja in izobraževanje, mediji, narodnostne pravice itd. (Nemeth 1985). Od sedemdesetih let dvajsetega stoletja je DZJS na podlagi letnega sporazuma, obnovljenega vsako leto, izoblikovala neposredno sodelovanje z Zvezo kulturnih organizacij in z drugimi republiškimi organizacijami v Sloveniji. Učinki omenjenega sodelovanja so bili vidni tudi v Porabju (Joó in Székely 1987, 576–577). Na začetku sedemdesetih let dvajsetega stoletja so začeli gostovati pevski zbori, plesne skupine ter dramsko in lutkovno gledališče iz Slovenije, porabske kulturne skupine pa so se udeleževale različnih kulturnih dogodkov v Sloveniji.²

Za ohranjanje slovenskega ljudskega izročila, jezika in kulture so v sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja pretežno skrbele kulturne skupine, ki so delovale na pevskem, folklornem, dramsko-gledališkem in glasbenem področju. Obstajale so tudi druge oblike združevanja, kot na primer Klub prijateljstva narodov (1976),³ slovenski krožek⁴ in druge. Nekatere skupine delujejo še danes, medtem ko so druge prenehale delovati.⁵

- 1 DZJS se je razvila iz Antifašistične fronte južnih Slovanov. Organizacijske temelje so položili na ustanovnem kongresu oktobra 1947. DZJS je združevala na Madžarskem živeče Srbe, Hrvate in Slovence.
- 2 Na primer Mešani pevski zbor Avgust Pavel je leta 1971 gostoval v Šentvidu, Folklorna skupina Sakalovci je navezala stike s plesalci iz Beltincev, na pobudo RTV Ljubljana je gledališka skupina iz Števanovcev uprizorila krajevne ženitovanjske šege (npr. Podaraj, Slovensko gostüvanje) in leta 1979 nastopila na Kmečki ohceti v Ljubljani, ansambla Makoš in Korpič ter ženski kvartet iz Slovenske vesi so nastopali v Prekmurju itd. (Joó in Székely 1987, 579).
- 3 Klub prijateljstva narodov je usklajeval kulturno življenje različnih narodnosti, ki so živele v okolici Monoštra. Delovanje kluba je bilo razvejano: zbirali so ljudsko izročilo Slovencev ter organizirali potujočo razstavo etnoloških predmetov, serijo večerov, na katerih so se predstavile slovenske vasi v materinščini, festival ljudskih pesmi in tekmovanje Spoznavajmo svojo domovino (Horvath 1989, 4).
- 4 Na gimnaziji v Monoštru, ki so jo obiskovali tudi učenci slovenske narodnosti, so leta 1967 ustanovili slovenski krožek z namenom, da bi se pripadniki slovenske narodnosti izpopolnjevali v materinščini in se seznanili s slovensko kulturo Porabja (Horvath 1989, 7).
- 5 Cerkevni ženski zbor z Gornjega Senika (ustanovljen leta 1938, leta 2009 preimenovan v

Družbene organizacije glede na njihovo delovanje v obravnavanem obdobju lahko razdelimo na družbene organizacije (tudi) s političnimi cilji (DZJS) in na tiste, v katerih so se osebe združevale zaradi drugih potreb in interesov, bodisi kulturnih, prosvetnih, športnih, verskih, družabnih ali drugih.

Politična participacija Slovencev na Madžarskem

Demokratski procesi konec osemdesetih let dvajsetega stoletja (pozitivne spremembe na področju pravne zaščite manjšin – modificirana ustava iz leta 1989, vstop Madžarske v Svet Evrope, sprejetje mednarodnih dokumentov, ki jih je podpisala Madžarska,⁶ itd.) so prispevali k politični in kulturni organiziranosti Slovencev na Madžarskem oziroma k »narodnostno-kulturnemu preporodu«.

Politična participacija Slovencev na Madžarskem je novejšega datuma. Na tem mestu je treba pripomniti, da je bila do sprejetja Zakona o pravicah narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem (1993) edina organizacija (apolitična), ki je delovala na vseh pomembnejših področjih manjšinskega življenja, Zveza Slovencev na Madžarskem (1990; v nadaljevanju ZSM).⁷ Zakon, imenovan tudi manjšinski zakon, je omogočil ustanavljanje manjšinskih samouprav v slovenskih naseljih in tudi zunaj Porabja (od leta 1994) ter Državne slovenske samouprave (1995; v nadaljevanju DSS) s sedežem na Gornjem Seniku in s predstavništvom

Cerkveni ženski zbor sv. Cecilije) in Folklorna skupina Sakalovci (po večletnem odmoru je na pobudo mladih spet začela delovati leta 1997) delujeta še danes. Ansambla Makoš in Lacija Korpiča (1975), ženski kvartet iz Slovenske vesi (1975) ter gledališka skupina iz Števanovcev pa so prenehali z delovanjem.

- 6 Madžarska je podpisnica vseh pomembnih mednarodnih dokumentov glede varstva človekovih pravic in varstva manjšin, na primer *Deklaracije OZN o pravicah, ki pripadajo narodnim, etničnim, verskim in jezikovnim manjšinam*, *Evropske listine manjšinskih in regionalnih jezikov*, *Okvirne konvencije Sveta Evrope za varstvo narodnih manjšin* in drugih.
- 7 Med pomembnejšimi cilji, ki jih je ZSM zapisala v svoj delovni program, so skrb za materni jezik, spodbujanje kulturne tvornosti, razširitev informativnega programa javnih medijev (projekt Slovenski radio), sodelovanje z DSS in lokalnimi manjšinskimi samoupravami, skrb za stike z državo matičnega naroda ter z manjšinskimi organizacijami v Avstriji, Italiji, Sloveniji (predvsem z Madžari v Prekmurju) in na Madžarskem (Munda Hirnök 1999, 62; Poročilo o 4-letnem delovanju).

v Budimpešti. Leta 2001 je bila sprejeta nova ustava, poimenovana Madžarski temeljni zakon (Magyarország Alaptörvénye).⁸ Isto leto je položaj narodnosti na Madžarskem na novo uredil ustavni zakon o pravicah narodnosti, ki pa ne glede na nekaj sprejetih sprememb zakona ne poslabšuje pravic manjšin.⁹

Na zadnjih volitvah manjšinskih samouprav (oktobra 2014) je bilo ustanovljenih deset slovenskih narodnostnih samouprav v Porabju in zunaj njega.¹⁰ Kot pomembno novost pri politični participaciji manjšin na Madžarskem je treba omeniti institucijo zagovornikov manjšin. Na parlamentarnih volitvah 12. oktobra 2014 so manjšine na Madžarskem prvič lahko volile svoje zagovornike v parlamentu. Večina manjšin na Madžarskem, ki jih priznava madžarski narodnostni zakon,¹¹ ima v novem parlamentu svoje zastopnike. Ti nimajo enakih pristojnosti kot poslanci, saj med drugim nimajo glasovalne pravice, lahko pa ustanovijo komisije zagovornikov, katerih vprašanja nato obravnava parlament. Slovenci so za svojo zagovornico izvolili Eriko Köles Kiss, profesorico na Srednji strokovni šoli Béla III. v Monoštru. O svojem poslanstvu po konstitutivni seji parlamenta 6. maja 2014, kjer je prisegla v slovenskem jeziku, je za časopis Porabje povedala (Eöry 2014, 1): »V parlamentu zastopam interese Slovencev. Svoje delo bom lahko opravljala le tako, če bom v nenehnem

-
- 8 Madžarska je leta 2011 sprejela novo ustavo, ki je bila še iz leta 1949. Prvič je bila spremenjena in dopolnjena leta 1972, nato pa še leta 1989 ob spremembi družbenega sistema. V Madžarskem temeljnem zakonu so narodnosti omenjene v preambuli, kjer je zapisano: »Narodnosti in narodne skupnosti, ki živijo na Madžarskem, štejejo za del madžarske politične skupnosti in so državotvorni dejavniki.« Prav tako je zapisano, da Madžarska štiti jezik in kulturo narodnosti. V 29. členu pa je navedeno, da so narodnosti na Madžarskem državotvorni dejavniki. Imajo pravico svobodno izražati svojo identiteto, uporabljati svoj materni jezik, pisati lastna imena in ime skupnosti v svojem jeziku, ohranjati svojo kulturo in se izobraževati v maternem jeziku ter ustanavljati lokalne in državne samouprave (Magyarország Alaptörvénye).
- 9 Za ilustracijo navajamo dve bistveni spremembi v primerjavi z zakonom iz leta 1993. Prva pomembna sprememba je, da šol ne financira več država, temveč občine oziroma manjšinske samouprave, druga sprememba pa se dotika manjšinskih poslancev v parlamentu (2011. évi CLXXIX. Törvény a nemzetiségek jogairól; Valentinčič 2012, 174–177).
- 10 Narodnostne samouprave Slovencev so: Gornji Senik, Števanovci, Sakalovci, Monošter (kamor spada tudi Slovenska ves), Verica - Ritkarovci, Andovci, Dolnji Senik, Sombotel/Szombathely, Budimpešta in Mosonmagyaróvár.
- 11 Govorimo o Armencih, Bolgarih, Hrvatih, Nemcih, Grkih, Poljakihi, Romih, Romunih, Rusih, Srbih, Slovakihi, Slovencih in Ukrajincih.

stiku z našimi organizacijami, ne le s tistimi, ki delujejo v Porabju, ampak tudi v drugih delih Madžarske. Funkcionarje teh organizacij in vse druge ljudi iz narodnostnih vrst vabim, da se s svojimi predlogi, prošnjami in priponbami obračajo name in so mi v pomoč.»

V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (v nadaljevanju: *Mladi v slovenskem zamejstvu*) je o interakciji med zagovornico in mladimi spregovorila intervjuvanka M2 (študentka, 23 let): *»Jaz mislim, da zdaj, ko imamo zagovornico v madžarskem parlamentu, lahko izkoriščamo več možnosti. In ona je res taka, da če jo kaj prosimo, poskusi poiskati osebo tam v državnem zboru, pri kateri zaprosi za pomoč. Tako da verjetno zdaj lahko malo bolj izkoristimo narodnost.«*¹²

Iz zapisanega izhaja, da se mladi v SZM zavedajo teže institucije zagovornice pri uresničevanju narodnostnih pravic.

Kulturna participacija Slovencev na Madžarskem

Slovenci so leta 1990 zapustili skupno organizacijo DZJS. Slovenci v Porabju so na začetku leta 1990 ustanovili Slovensko društvo Lipa, ki je delovalo do ustanovitve ZSM. Ta je bila ustanovljena na Gornjem Seniku 27. oktobra istega leta s sedežem v Monoštru. Potreba po organiziranosti se je pojavila tudi pri Slovencih, ki živijo v mestnih okoljih, zunaj izvornega okolja. Slovenci, živeči v Budimpešti, so jeseni leta 1990 ustanovili Slovensko društvo (med člani društva so izbrali delegate, ki so bili ustanovni člani ZSM). Devet let kasneje, leta 1999, so Slovenci v Sombotelu (madž. Szombathely) ustanovili Slovensko kulturno društvo Avgust Pavel, leta 2011 pa so tudi Slovenci, ki živijo v Mosonmagyaróváru, ustanovili Slovensko društvo Kisalföld.

V okviru ZSM danes deluje deset odraslih kulturnih skupin: Mešani pevski zbor Avgust Pavel ZSM Gornji Senik (od leta 1938), Folklorna

12 V okviru raziskave je bilo opravljenih šest intervjujev: štiri intervjuji so bili izvedeni v slovenskem knjižnem jeziku (označeni so kot M1, M2, M3 in M4), dva pa v madžarščini (označena kot M5 in M6). Avtorica prispevka je intervjuja prevedla iz madžarskega v slovenski jezik.

skupina ZSM Gornji Senik (od leta 1985), Folklorna skupina ZSM Saka-
lovci (od leta 1970), Ljudske pevke ZSM Števanovci¹³ (od leta 1991),
Ljudski pevci ZSM Gornji Senik (od leta 2000), Gledališka skupina Veseli
pajdaši ZSM Števanovci (od leta 2000, od leta 2002 deluje v okviru ZSM),
Gledališka skupina Nindrik – Indrik ZSM Monošter¹⁴ (od leta 1995),
Komorni zbor ZSM Monošter (od leta 2010), Folklorna skupina upoko-
jenk ZSM Monošter (od leta 2010), Cerkevni zbor ZSM Števanovci (od
leta 2010, od leta 2013 deluje v okviru ZSM). Do leta 2012 je v okviru
ZSM delovalo še pet otroških skupin (Folklorna skupina – Gornji Senik,
Gledališka skupina – Gornji Senik, Pevski zborček – Gornji Senik, Fol-
klorna skupina – Števanovci, Pevski zborček – Števanovci) in Lončarki
krožek – Števanovci, ki pa po letu 2012 delujejo pod okriljem DSS.

Slovenci v Sombotelu so leta 2004 ustanovili Pevsko skupino Som-
botelske spominčice,¹⁵ Slovenci, živeči v Budimpešti, pa leta 2011 Pevski
zbor, ki deluje v okviru Slovenskega društva v Budimpešti. Treba je še
omeniti glasbeni skupini Veseli goslarge¹⁶ (od leta 2016) in Špajnski-flajnski
muzikanti¹⁷ (od leta 2017), ki delujeta pod okriljem lokalne slovenske
samouprave v XI. okrožju v Budimpešti.

Kulturno dejavnost Slovencev na Madžarskem lahko označimo kot
ljubiteljsko dejavnost. Vendar pa v zadnjem obdobju opažamo manjše
nagibe v profesionalizacijo, na primer na področju literarne dejavnosti¹⁸
in v programih, ki vključujejo koncepte večkulturnosti.¹⁹

13 Zaradi pomanjkanja članov so se Ljudske pevke odločile za enoletni odmor.

14 Gledališka skupina je dejavno delovala v letih 1999–2008, nakar sta od leta 2008 članici
gledališke skupine s priimkom Fodor delovali pod imenom Malo gledališče Duo Fodor, ki
je bilo sestavni del Gledališke skupine Nindrik – Indrik.

15 Pevska skupina deluje v okviru slovenske manjšinske samouprave v Sombotelu.

16 Glasbena skupina Veseli Goslarge, katere člani so predvsem otroci glasbene šole v
Dunaharasztiyu, je slovenska, v smislu, da igra izključno slovenske pesmi (Avsenikove me-
lodije itd.) in ker je bila pobudnica za ustanovitev skupine lokalna slovenska samouprava
(glej npr. Mukič 2016, 8).

17 Glasbena skupina, katere člani so porabski Slovenci in Madžari, deluje pod okriljem lokal-
ne slovenske samouprave v XI. okrožju v Budimpešti. Od leta 2018 zagotavlja DSS skupini
finančno podporo za delovanje (Špajnski-flajnski muzikanti že eno leto igrajo).

18 Glej publikacije porabskih avtorjev, kot na primer Holec 2003; Mukič 2007, 2010.

19 Na primer Mednarodna likovna kolonija, ki je letos potekala že petnajstič v Monoštru v
organizaciji Zveze Slovencev na Madžarskem – soorganizatorja sta bila Mestna občina
Monošter in Galerija-muzej Lendava. Na letošnji likovni koloniji je sodelovalo več mladih
(Sukič 2016, 1).

Ko je govora o družbenoparticipacijskem vidiku porabskih Slovencev, tudi mladih, je treba omeniti še društva z različnimi profili, kot na primer Društvo za lepšo vas in ohranjanje tradicije (Števanovci, od leta 1998), Društvo za vas (Verica - Ritkarovci, od leta 2011), Društvo za lepšo vas (Sakalovci, od leta 2015), Porabsko kulturno turistično društvo Andovci (od leta 2008) ter tudi športna in gasilska društva, ki delujejo v porabskih vaseh. Kot novost je treba omeniti Porabsko planinsko sekcijo Planinske zveze Slovenije, ki je bila ustanovljena junija 2017 v Andovcih in je prva tovrstna organizacija Slovencev v Porabju.²⁰

V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* je o vsebini Društva za lepšo vas in ohranjanje tradicije M6 (dijak, 21 let) kot član omenjenega društva povedal: »Društvo ocenjujem kot zelo dobro, kajti združuje ljudi, kar je danes zelo redko. Društvo si prizadeva, da bi bila v programih kontinuirano prisotna tako madžarski kot slovenski jezik [...] programi društva stremijo k temu, da bi predstavili pretekle, nekdanje šege, opravila, kot so ličkanje koruze ipd. preko igrivih tekmovanj. To se mi zdi v redu, kajti omenjene vsebine pričarajo stare čase oziroma združujejo ljudi.«

ZSM je združevala in še danes združuje vse generacije Slovencev na Madžarskem. Že pred leti so se odločili za ustanovitev društva mladih, ki pa takrat še ni zaživelo.²¹

Do pomembnega koraka je prišlo leta 2011, ko se je v okviru Kluba prekmurskih študentov ustanovila posebna Sekcija porabske mladine (Monošter),²² leta 2014 pa so mladi v Porabju s pomočjo oziroma na pobudo Slovenije, ki z različnimi ukrepi poskuša izboljšati (tudi) položaj mladih,²³ ustanovili svoje lastno društvo, poimenovano Društvo porabske mladine.

20 Več o tem glej Mukič 2017, 4–5.

21 Društvo mladih Slovencev v Porabju so ustanovili leta 2001. Cilj društva je bil ohranitev slovensčine in ohranitev porabske kulture. Društvo je organiziralo različne programe, na primer tekmovanje iz slovenskega jezika, obisk Slovenije. Iz vrst slovenske manjšinske strukture so jim očitali, da se na srečanjih, ki so se odvijala enkrat na dva meseca, med seboj pogovarjajo madžarsko (Bastarda in drugi 2004, 74–75).

22 Več o tem glej Kalamar 2011; Mukič 2011.

23 *Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu* Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011 navaja: »Klub prekmurskih študentov v Murški Soboti si želi večjega sodelovanja tudi z mladimi Porabci. Ustanovitev posebne sekcije za Porabce Kluba prekmurskih študentov v Monoštru pomeni

Predsednica Društva porabske mladine je o razlogih za ustanovitev društva povedala, da se mladi v Porabju zavedajo, da se od njih veliko pričakuje. Zavedajoč se tega in na pobudo Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu so ustanovili lastno društvo, saj menijo, da so dovolj zreli, da se lahko osamosvojijo, postavijo na lastne noge, pridobijo vse več novih članov in postanejo uspešno društvo, ki bo nudilo razne programe za mlajšo generacijo.²⁴

Slovenske strukture (še zlasti ZSM) si z različnimi dejavnostmi prizadevajo za vključitev mladih v svoje programe, bodisi kot dejavne člane ali kot gledalce, poslušalce itd.²⁵ Kot novost je treba izpostaviti razpis štipendije ROZMARIN za člane kulturnih skupin ZSM za obdobje od septembra 2016 do januarja 2017.²⁶

Preživljanje prostega časa mladih

Na preživljanje prostega časa vplivajo različni dejavniki, kot so prostocasne ponudbe okolja, domače okolje, prijateljski krog, sodobne komunikacijske tehnologije ipd.

O preživljanju prostega časa porabske mladine ni bila narejena raziskava, obstajajo pa starejši etnološki zapisi Kozar - Mukičeve o

začetek tovrstnega sodelovanja,« nadalje pa je izpostavljeno, da naj bi organizacije slovenske narodne skupnosti več pozornosti namenile mladim generacijam na področjih, kjer bi mladi lahko videli svojo priložnost (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovcem v zamejstvu in po svetu 2011, 8).

- 24 O razlogih za ustanovitev društva, ciljih in pričakovanjih je spregovorila na 14. Vseslovenskem srečanju »Mladi kot ustvarjalci skupnega slovenskega prostora?«, ki je bilo v Državnem zboru Republike Slovenije v Ljubljani 4. julija 2014.
- 25 Za ilustracijo navajamo dejavnosti, kot so: filmski večeri, tečaj slovenskega jezika, gledališke predstave, koncerti, predstavitev knjig, srečanje mladih slovenskih športnikov iz obmejnih dežel v Sloveniji, LIPAFEST – mednarodni plesni festival itd.
- 26 Dobitnik štipendije mora izpolnjevati pogoje, kot so: je porabski Slovenec, je star 14–26 let, je član slovenske kulturne skupine že najmanj dve leti, ne sme biti vodja ali mentor skupine, je dejaven član skupine – redno sodeluje na vajah in nastopih kulturne skupine, je dejaven udeleženec slovenskih kulturnih prireditev v Porabju, na njih sodeluje in tudi sam prispeva k ohranjanju slovenske kulture v Porabju. Iz vsake skupine je lahko za štipendijo predlagan samo en član, ki ga predlaga vodja ali mentor skupine (Bajzek 2016, 7). Več o tem na spletni strani ZSM (Zveza Slovencev na Madžarskem b. n. l.).

»razvedrilo« mladih na Gornjem Seniku v prvi polovici dvajsetega stoletja. Avtorica (Kozar - Mukič 1988, 130) v svojem delu navaja:

Za razvedrilo poleti ni bilo časa. Večine mladih ni bilo doma. Od pomladi do jeseni so bili na sezonskem delu, da so se lahko pozimi preživljali. Poleti po nedeljski maši so hodili v gostilno tisti kmetje, ki so ostali doma. Ženske pa so po večernicah šle v gostilno. Revnejše kmetice so po večernicah šle domov, niso mogle v gostilno. Dekleta so se po večernicah po cesti gor in dol sprehajale. Včasih so šle na ples in veliko plesale [...]. Največ možnosti za razvedrilo in spoznavanje je bilo predvsem pozimi ob lupanju bučnega semena in česanju perja [...]«

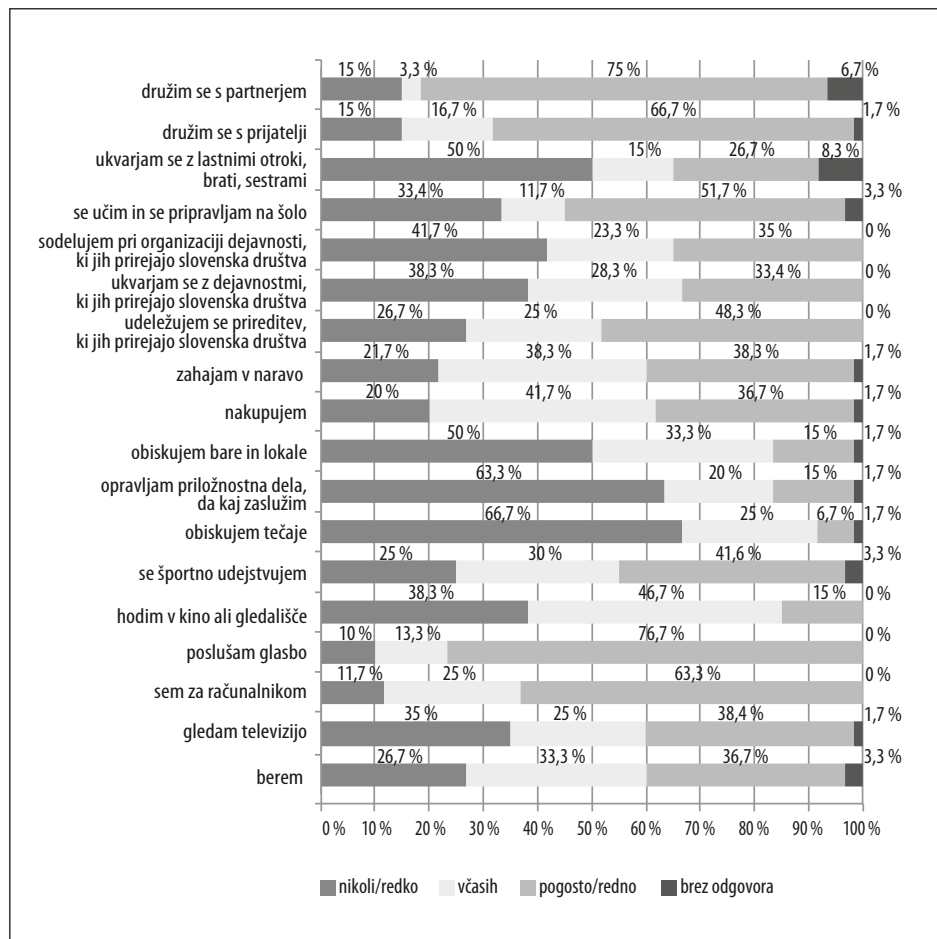
Ti podatki se nanašajo na generacijo starih staršev današnje mladine in so občuten kontrast v primerjavi s preživljanjem prostega časa mladih danes.

Odgovori anketiranih mladih na Madžarskem v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* so na vprašanje, kako preživljajo prosti čas, pokazali (graf 1), da so med vsemi navedenimi dejavnostmi v največjem deležu izbrali poslušanje glasbe (76,7 %). Prav tako sta druženje s partnerjem (75 %) in druženje s prijatelji (66,7 %) med mladimi zelo pomembna načina preživljanja prostega časa.

Ti podatki so v skladu z vrednotami anketiranih mladih v SZM, ki so v sam vrh lestvice vrednot kot najpomembnejši vrednoti uvrstili družino in prijateljstvo.

Primerjava z raziskavo *Madžarska mladina 2012* kaže, da mladi večine dajejo prednost drugim dejavnostim. Tako so med navedenimi dejavnostmi (na lestvici jih je bilo štirinajst) v največjem deležu izbrali delo z računalnikom (66 % ob koncu tedna in prav tako 66 % med tednom), gledanje televizije (68 % ob koncu tedna in 65 % med tednom) ter druženje s prijatelji (51 % ob koncu tedna in 33 % med tednom). Poslušanje glasbe je šele na četrtem mestu prostočasnih dejavnosti (27 % ob koncu tedna in 24 % med tednom) (Nagy 2013, 218–219).

Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas (N = 60)

Četrta dejavnost, ki v veliki meri zapolnjuje prosti čas precejšnjemu deležu anketiranih v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu*, je delo za računalnikom. Kar slabi dve tretjini (63,3 %) mladih preživljata prosti čas za računalnikom. Ta podatek je povsem pričakovan, saj je v današnjem času spletno omrežje pomembnejši vir za pridobivanje informacij kot televizija ali tiskani mediji. V korist temu govori podatek, da sta gledanje televizije in branje knjig na osmem in enajstem mestu osemnajststopenjske lestvice prostočasnih dejavnosti med mladimi v SZM. Pogosto

oziroma redno gleda televizijo 38,4 % mladih, 35 % anketiranih pa nikoli oziroma redko.

Pogosto ali redno bere 36,7 % mladih, medtem ko jih 26,7 % ne bere nikoli oziroma redko. Tukaj je treba pripomniti, da mladi danes ne berejo le knjig in časopisov, temveč tudi informacije na spletnem omrežju.

Nadalje je v SZM 51,7 % anketiranih navedlo, da pogosto oziroma redno svoj prosti čas namenijo učenju in pripravam na šolo, kar predstavlja peto dejavnost, ki zaposluje mlade v prostem času.

Sledita udeležba na kulturnih in športnih prireditvah ter obiskovanje prireditev, ki jih prirejajo slovenska društva in organizacije. Slaba polovica (48,3 %) anketiranih se pogosto oziroma redno udeležuje kulturnih ali športnih pobud in prireditev, ki jih prirejajo slovenska društva oziroma organizacije, kar je dokaj visoka vrednost in druga najvišja vrednost v primerjavi z drugimi zamejstvi. Na udeležbo posameznika na prireditvah, ki jih prirejajo slovenska društva in organizacije, vplivajo tudi različni socializacijski agensi, kot so družina, šola itd.

Intervjuvanka M4 (zaposlena, 25 let) se je že od otroštva redno udeleževala različnih prireditev, ki so jih organizirala slovenska društva, organizacije ali ustanove: *»[...] seveda, z očetom sva redno hodila na takšne prireditve. Tudi v šoli smo hodili na kulturni praznik, na slovenski kulturni praznik in smo hodili tudi na razne razstave.«*

M5 (dijak, 18 let) pa se udeležuje različnih prireditev ne le kot gledalec, temveč tudi kot član kulturnih skupin. Na vprašanje, zakaj se udeležuje kakšne prireditve oziroma zakaj se jih ne, je odgovoril: *»Ker sem član folklorne skupine in pevskega zbora, nas vabijo na prireditve, da nastopamo [...] Ples in petje goji cela družina, zato sem večinoma navzoč tudi zaradi družine, pa na splošno se jih udeležujem, tudi če sam nastopam.«*

Pomembno je dodati, da je iz empiričnih raziskav na narodnostno mešanih območjih razvidno, da lastna udeležba anketirancev iz slovenskih in mešanih družin kaže na pripravljenost in odločenost posameznikov za ohranjanje slovenščine in slovenske kulture (Zupančič 1999, 176–177; Munda Hirnök 2002, 124–126).

Iz odgovorov anketirancev je razvidno, da se jih 41,6 % pogosto oziroma redno športno udejstvuje, 30 % pa včasih, kar je v primerjavi z večinsko mladinsko populacijo visok delež, kajti izsledki raziskave

Madžarska mladina 2012 kažejo, da se s športom ob koncu tedna ukvarja 16 % anketirancev, med tednom pa 15 % (Nagy 2013, 218).

Izleti v naravo zapolnjujejo prosti čas dobri tretjini anketiranih v SZM. 38,3 % anketiranih je povedalo, da redno oziroma pogosto preživljajo prosti čas v naravi, medtem ko enak delež mladih zahaja v naravo občasno. Relativno visok delež anketiranih mladih, ki prosti čas preživljajo v naravi, nas ne preseneča, saj večina anketirancev živi v porabskih vaseh in v Monoštru, v središču ali v bližini narave.²⁷

Treba je pripomniti, da so izleti v naravo pri madžarski mladini kot oblika prostočasne dejavnosti na repu lestvice – samo 10 % mladih je odgovorilo, da ob koncu tedna hodijo na izlete, medtem ko med tednom le 2 % (Nagy 2013, 218).

Redno in pogosto v prostem času nakupuje 36,7 % mladih, največ, 41,7 %, pa jih je navedlo, da nakupujejo včasih.

Med navedenimi dejavnostmi približno tretjina (35 %) anketirancev v prostem času sodeluje pogosto ali redno pri organizaciji dejavnosti, ki jih organizirajo slovenska društva. Ta delež vključuje tudi vodilne kadre različnih kulturnih skupin in Društva porabske mladine, ki lahko postane alternativa za uresničitev kulturnih potreb mladih, ki so drugačne od potreb njihovih staršev oziroma od srednje in starejše generacije. Neko-liko manj anketiranih pa se dejansko ukvarja z dejavnostmi, ki jih prirejajo slovenska društva (33,4 %).

26,7 % mladih je navedlo, da svoj prosti čas namenjajo druženju in ukvarjanju z lastnimi otroki, brati, sestrami, medtem ko je 50 % anketiranih odgovorilo, da prostega časa nikoli ne preživljajo tako, da bi se ukvarjali z lastnimi otroki, brati ali sestrami. Ker so mladi v SZM pri razvrščanju vrednot postavili družino v sam vrh, lahko samo sklepamo, da še nimajo lastnih otrok ali da marsikateri mladi nima bratov ali sester.

27 Neokrnjena narava je tudi v preteklosti privabljala turiste iz oddaljenih krajev. Podatki za obdobje med obema vojnama kažejo, da so turiste iz notranjosti države pritegnili naravne lepote pokrajine, spomeniki in ljudsko stavbarstvo. V nekaterih vaseh je bilo možno najeti hišo in sobo, tudi gostilne so ponujale prenočišča (Székely 1994, 97). V času železne zavese je bil dostop do obmejnega območja otežen. Po odprtju obmejnega območja se turistična ponudba počasi izboljšuje. Urejene učne, pohodniške in kolesarske poti v neokrnjeni naravi ter bogata kulturna dediščina so aduti, ki pritegnejo obiskovalce, tudi mlade.

Med vsemi navedenimi dejavnostmi anketiranci v najmanjših deležih v prostem času obiskujejo bare in gostinske lokale (15 %), opravljajo priložnostna dela, da kaj zaslužijo (15 %), ali hodijo v kino in gledališče (15 %).

Treba je pripomniti, da v Monoštru ni stalnega gledališča. Občasno gostujejo gledališke skupine iz madžarskih mest, v slovenskih vaseh pa slovenske gledališke skupine bodisi iz Porabja ali iz Prekmurja. Mladim se občasno ponudi možnost, da v organizirani obliki gredo v gledališče v Maribor (Šulič 2001).

Na repu navedenih dejavnosti je obiskovanje tečajev (6,7 %). Ta podatek je bil pričakovan, saj niti slovenske niti večinske organizacije ne ponujajo količinsko in vsebinsko dovolj raznolikih tečajev, ki bi spodbudili zanimanje mladih.

Udeležbe na delavnicah, ki jih prirejajo slovenska društva, organizacije in ustanove, nismo vključili v seznam prostočasnih dejavnosti, a terenske izkušnje kažejo, da so dokaj dobro obiskane, zlasti tiste, ki jih izvajajo ZSM, Društvo porabske mladine in Razvojna agencija Slovenska krajina.²⁸

Spremljanje dogajanja znotraj slovenske narodne skupnosti

Za ugotavljanje, kako mladi anketiranci v SZM spremljajo ali sodelujejo v dejavnostih manjšinskih organizacij, smo v vprašalnik vključili še nekaj dodatnih vprašanj.

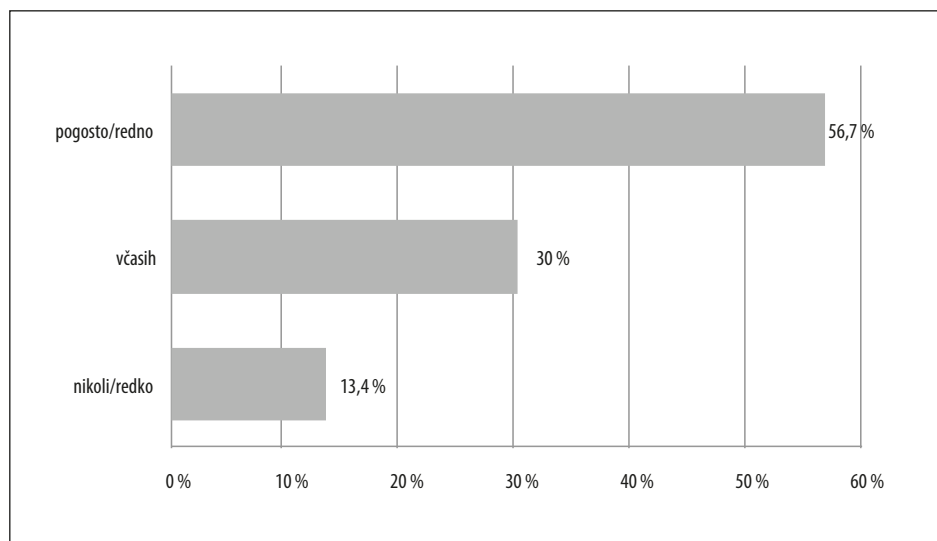
Med drugim nas je zanimalo, ali mladi, ki so bili vključeni v raziskavo *Mladi v slovenskem zamejstvu*, spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti (graf 2) in prek katerih virov (graf 3).

Na vprašanje, ali anketiranci spremljajo dogajanje znotraj slovenske

28 Za ilustracijo navajamo nekaj delavnic v organizaciji Razvojne agencije Slovenska krajina – večina se jih je izvajala kot sestavni del projektov, kot so *Življenje in delo v sadovnjaku*, *Marmelada, kompot in sirup po domače*, *Sadne dobrote – jemo in pijemo zdravo*, *Rokodelska in kulinarična delavnica* ipd. Več o tem glej na spletni strani Razvojne agencije Slovenska krajina (Razvojna agencija Slovenska krajina b. n. l.).

narodne skupnosti na Madžarskem, jih je dobra polovica (56,7 %) odgovorila, da pogosto oziroma redno. Slaba tretjina (30 %) je odgovorila, da včasih, dobra desetina (13,4 %) pa, da nikoli oziroma redko (graf 2).

Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem (N = 60)

Iz grafa 3 lahko razberemo, da je pri anketirancih na Madžarskem na prvem mestu kot vir za spremljanje dogajanja znotraj slovenske skupnosti pogovor v družini, z znanci in s prijatelji. Polovica (50 %) pogosto oziroma redno pridobiva informacije s pomočjo pogovora v družini, z znanci in s prijatelji.

Drugi najbolj uporabljen medij je internet, ki ga za pridobivanje informacij pogosto oziroma redno uporablja 40 % anketirancev. Terenske izkušnje kažejo, da imajo nekatere narodnostne institucije svoje spletne strani in profile na Facebooku, prek katerih poročajo o vseh zanimivih in pomembnih dogodkih manjšinskega življenja. Pri objavljanju na Facebooku se bolj ali manj uporabljata oba jezika (madžarščina in slovenščina) – tako tudi mladi, ki niso večji slovenskega jezika, lahko pridobijo informacije o dogajanju znotraj slovenske narodne skupnosti.

V manjšem deležu anketiranci kot vir informacij pogosto oziroma

redno uporabljajo časopise in revije (35 %) ter televizijo (28,4 %), najmanj pa radio (21,7 %).

Predvidevamo, da so anketiranci imeli v mislih medije slovenske manjšine na Madžarskem. O porabskem (slovenskem) medijskem prostoru lahko govorimo šele od devetdesetih let dvajsetega stoletja. Prva prelomna sprememba je bila uresničitev enega izmed temeljnih ciljev novoustanovljene ZSM, to je izdaja lastnega časopisa. Slovensko prilogo Narodnih novin²⁹ je leta 1991 nadomestil štirinajstdnevnik, časopis Porabje, ki je od leta 2005 tednik. Od leta 1992 na prvem programu madžarske televizije predvajajo oddajo Slovenski utrinki, ki traja 25 minut in je na programu dvakrat mesečno. Oddajo predvaja tudi TV Slovenija. Radio Monošter deluje od leta 2000. Tukaj je treba pripomniti, da ima od narodnih in etničnih manjšin na Madžarskem samostojni radio zgolj slovenska skupnost. Pred ustanovitvijo Radia Monošter so kratke slovenske oddaje predvajali na Radiu Győr.³⁰

Večina prispevkov v časopisu in tudi na radiu je v porabskem narečju, tega pa mladi v SZM, kot so pokazali izsledki preteklih in novejših raziskav³¹ ter terenske izkušnje, ne obvladajo v zadostni meri – podobna ugotovitev velja za znanje knjižne slovenščine. Lažje spremljajo Slovenske utrinke zaradi podnapisov. Dosegljivost omenjenih medijev na spletu omogoča njihovo branje, poslušanje in gledanje kadar koli v prostem času.

To potrjuje tudi izjava intervjuvanca M6 (dijak, 21 let): »Slovenske utrinke zmeraj gledava z babico, večinoma na spletu. To pa zato, ker me zaradi spremembe termina predvajanja oddaje ni doma, sem v šoli.«

Mediji večine (osrednji državni, na primer MTV1, MTV2, RTL Klub, Radio Petőfi, Radio Kossuth, dnevnik Népszabadság³², Népszava;

29 DZJS je začela izdajati Narodne novine, tednik za Srbe, Hrvate in Slovence, leta 1952. Od leta 1971 je imel tednik slovensko rubriko, ki se je počasi razvijala. Od sredine osemdesetih let dvajsetega stoletja so imeli Slovenci v časopisu na razpolago eno, potem pa dve strani z naslovom Ljudski list.

30 Med letoma 1979 in 1984 so predvajali 15-minutne oddaje vsako drugo nedeljo, kasneje pa 25-minutne oddaje.

31 Na primer raziskovalni projekt *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru*, raziskava *Medetnični odnosi in narodna identiteta v mestu Monošter, Szentgotthárd (1993)*, *CRP Percepcija kulturne in jezikovne raznolikosti v obmejnih mestih (2004–2006)*, raziskava *Stališča staršev do slovenskega jezika oziroma dvo- in večjezičnosti (2016–2017)*.

32 Največji madžarski opozicijski časnik Népszabadság je oktobra 2016 prenehal izhajati. O

regionalni, na primer časopis *Vas Népe*) le občasno poročajo o življenju manjšin na Madžarskem. To potrjuje tudi odgovor predstavnice z medijskega (manjšinskega) področja na vprašanje, kako ocenjuje vlogo madžarskih medijev pri poročanju o manjšinah – ali se zanimajo za manjšine ali ne:

Neke vrste zanimanje je do manjšin, do manjšinskih vprašanj. Na žalost pa je problem v tem pri osrednjih madžarskih medijih, da se nekako manjšine kot take enačijo recimo z romsko problematiko. Ko se govori o manjšinski problematiki, bo vsakemu Madžaru najprej prišlo na misel Romi in romska problematika in socialni problemi itn. Na žalost so na nek način v madžarskih medijih manjšine še zmeraj tiste manjšine za izložbo. Plešejo, pojejo, imajo lepe noše. In bolj malo se pojavljajo realni in dejanski problemi manjšine, recimo v osrednjih madžarskih medijih. Kar se tiče županijskih medijev, je bilo obdobje, ko so zelo, nekako zvesto poročali tudi o dogajanjih med porabskimi Slovenci. Zadnje čase je tega v županijskem dnevniku manj. To je pa tudi, kot sem rekla, odvisno od oseb, ki pokrivajo to področje oziroma to območje. In zadnje čase ni veliko o manjšini v tem županijskem časopisu.³³

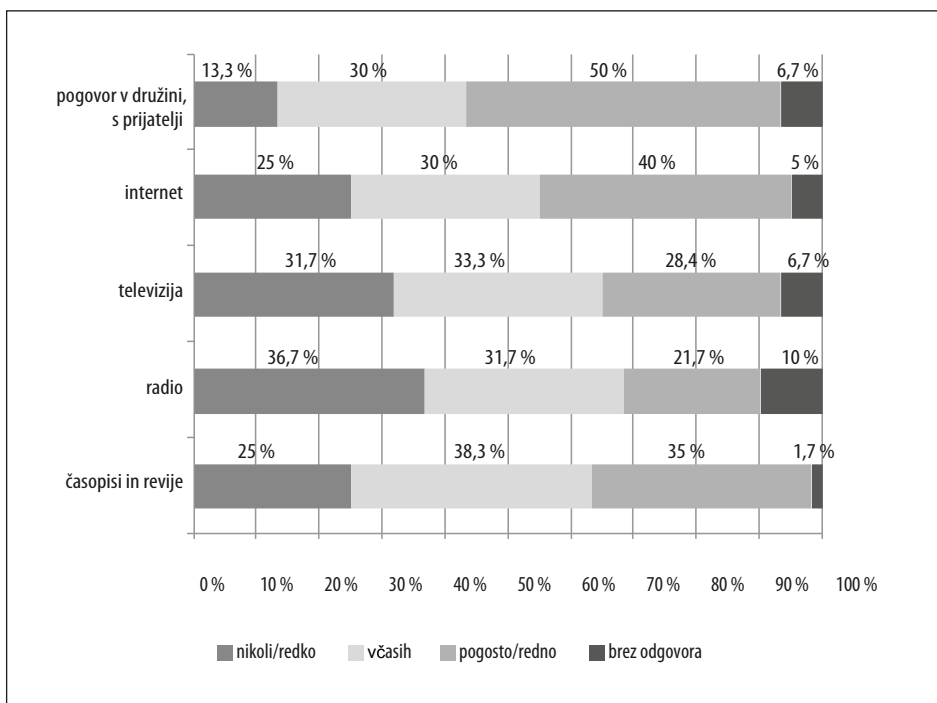
tem dogodku je poročal tudi slovenski časnik *Delo*. Glej Na Madžarskem nehal izhajati največji opozicijski časopis, dostopno na: <http://www.delo.si/svet/evropa/na-madzarskem-nehali-izhajati-najvecji-opozicijski-casopis.html> (25. 4. 2018)

- 33 Intervju je nastal v okviru projekta *CRP Konkurenčnost Slovenije 2006–2013, Percepcija slovenske manjšine v Italiji v slovenskih medijih in komunikacijski vzvodi integracije zamejskega in slovenskega medijskega prostora*. Izvajalec: UP ZRS Koper, soizvajalec INV. Financerja: Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije in Urad Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Lokalni mediji (Városi Televízió/televizija mesta Monošter, Gotthárd Körkép – mesečnik) pa dokaj redno poročajo o dogodkih, prireditvah, ki jih organizirajo Slovenci.

En anketiraneec je kot vir informiranja o slovenski skupnosti navedel slovensko društvo.

Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem (N = 60)

Vključenost mladih v organizacije in društva

V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* je 39 (65 %) anketiranih v SZM povedalo, da so dejavni v društvih, ustanovah in organizacijah. Ta delež je sicer velik, a je kljub temu opazno manjši kot v Avstriji in Italiji.

Odgovori anketiranih mladih kažejo, da so v večjem deležu dejavni v slovenskih organizacijah kot pa v večinskih (graf 4).

Največ (36,7 %) anketirancev je vključenih v delovanje slovenskih kulturno-prosvetnih društev. Ta podatek ne preseneča, saj so kulturno-prosvetna društva (folklorne skupine, pevski zbori) tista, ki so mladim najdosegnejša. Poleg ohranjanja kulturnih vrednot, kar je primarna naloga omenjenih društev, se mladi lahko družijo in hkrati zgradijo odnos do starejših (medgeneracijsko sodelovanje). Poznamo tudi primere, ko v isti skupini sodelujejo otroci (mladi) in njihovi starši ali sovaščani iz starostne skupine njihovih staršev.

Dejavno sodelovanje v društvih prinese določene koristi, na primer pri nadaljevanju študija v Sloveniji ali tudi pri pridobivanju finančnih sredstev (štipendija).

Približno v enakem deležu so mladi dejavni v slovenski mladinski organizaciji (21,7 %) in v večinskih športno-rekreacijskih društvih (20,2 %). Delež mladih, ki so dejavni v slovenski mladinski organizaciji, nas ne preseneča, saj je društvo nastalo prav z namenom, da bi lahko sami oblikovali vsebine, ki so jim blizu.

O idejah mladih, ki bi jih želeli izvajati v okviru Društva porabske mladine, je intervjuvanka M2 (študentka, 23 let) in hkrati tudi predsednica društva povedala: *»Na listke so napisali (člani) res vse programe, kar si jih lahko zamislimo, ali izlet, ali zabavo, ali srečanja, kulturni dogodek, različne delavnice, na primer tako, da se delavnica naveže na kak praznik in potem se o tem prazniku govori. To so delavnice, v katere vključujemo še otroke. Predvsem tiste, ki ne hodijo na dvojezične osnovne šole in nimajo toliko možnosti, da bi slišali slovensko besedo ali pa šli na kakšno prireditve.«*

Intervjuvanec M3 (študent, 24 let) je pri vprašanju, ali se mladi zanimajo za prireditve in dogodke, ki jih organizira Društvo porabske mladine, povedal: *»Ja, imamo dovolj obiska. Imamo tudi stike s Slovenijo. Zdaj bomo organizirali dogodek – Paintball, tukaj na Madžarskem, potem pa bomo verjetno šli mi k njim. Bili smo tudi v Italiji, ker tudi tam poznamo ljudi.«*

Zanimalo nas je, kaj pritegne mlade, da se vključijo v Društvo porabske mladine, in kaj jim je všeč pri tem društvu. Za intervjuvanko M4 (zaposlena, 25 let) društvo pomeni povezanost z etnijo, prostor za medsebojno spoznavanje in poznavanje Porabja kot pokrajine:

[...] pri slovenski, pri porabski mladini (društvu, op. a.) pač to, da se nekako povezujemo tisti mladi, ki živimo v teh vasicah, imamo slovenske korenine, čeprav še ne [...] ne govorimo toliko po slovensko. Ampak vsekakor [...] po mojem čutimo, da imamo iste korenine. Pa se malo spoznamo. To je res dobro, ker ko sem živela blizu Monoštra, jaz po Porabju, ko sem bila mlajša, nisem hodila [...]. Samo občasno, redno sploh ne. Sedaj bolje spoznavam te mlade, pa druge generacije, druge ljudi. To mi je všeč.

Od nastanka intervjuja so se dejavnosti društva razširile še na druga področja.³⁴ Prav tako nas ne preseneča, da je petina anketirancev dejavnih v večinskih športno-rekreacijskih društvih, kajti Monošter kot mesto ponuja več in pestrejšo paleto športnih dejavnosti v primerjavi s slovenskimi vasi. V preteklosti so tudi porabske vasi ponujale več vrst športnih dejavnosti. Do petdesetih let dvajsetega stoletja je skoraj vsaka slovenska vas imela kegljišče, v Slovenski vesi, na Dolnjem in Gornjem Seniku je bil zelo priljubljen tudi rokomet, danes pa je skoraj v vseh porabskih vaseh njegovo vlogo prevzel nogomet (Székely 1994, 98).

Anketiranci so vključeni tudi, sicer v manjšem deležu, v slovenska športno-rekreacijska društva (10 %), skupino prostovoljcev (6,7 %) in verske skupine (5 %).

Ko gre za večinske oziroma madžarske organizacije, so anketiranci poleg že omenjenih športno-rekreacijskih društev najdejavnější v kulturno-prosvetnih društvih (13,3 %) in v mladinskih organizacijah (13,3 %), prav tako so vključeni tudi v verske skupine (10 %) in v skupino prostovoljcev (5 %).

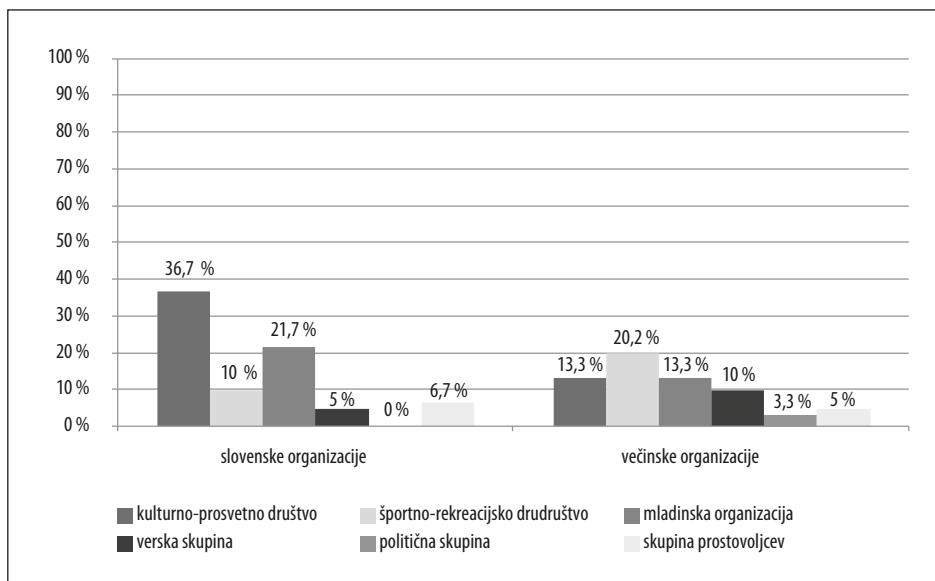
Izkušnje kažejo, da se mladi ne ogradijo od kulture večine, nemalokrat večinska društva ponujajo več možnosti za uresničitev kulturnih in drugih potreb mladih. Zanimive so izkušnje intervjuvanke M4 (zaposlena, 25 let), ki je vključena v slovensko Društvo porabske mladine in v večinsko Pihalno godbo v Monoštru. Omenjena pihalna godba je edina

34 Društvo je kot soorganizator sodelovalo pri literarni prireditvi Slišiš/Čuješ?, na kateri so se predstavili mladinski pisatelji – udeleženci XXI. Srečanja slovenskih mladinskih pisateljev Oko besede 2016 (Vabilo na prireditev Slišiš/Čuješ?).

pihalna godba v pokrajini, in ker rada igra na klarinet, ima edino tam možnost, da uresniči tovrstne ambicije. V pihalni godbi je prej igralo več Slovencev. Pri vprašanju, ali je edina »napol« Slovenka ali je več Slovencev, je povedala: »Nekoč so bili (Slovenci, op. a.). Zdaj ... jaz sem edina punca pol-pol, en fant tudi pol-pol, pa drugi mogoče imajo slovenske korenine (slovensko etnično ozadje, op. a.), mogoče samo ne vedo, ali so Slovenci. [...] 95 % orkestra so Madžari, po mojem.«

Intervjuvanki veliko pomeni, da lahko igra v pihalni godbi: »[...] to je nek drug stil življenja. Mi vedno rečemo, če si glasbenik, če si v pihalni godbi, je to nekaj drugačnega. Pa to je res tako. Če bi morala izbrati med dvema društvi, bi jaz izbrala orkester. To je bil vedno moj hobi.«

Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Anketiranci v SZM so pasivni v političnih skupinah, niti en ni dejaven v politični skupini slovenske organizacije in le dva sta dejavna v politični skupini večinske organizacije. Ti podatki so primerljivi z njihovimi vrstniki iz večine, kot je razvidno iz raziskave *Madžarska mladina 2012* (kakor tudi iz prejšnjih: 2000, 2004, 2008).

Mladi so imeli možnost izbirati med dvajsetimi kategorijami v okviru naslednjega vprašanja: *»Ali se na nek način navezujete na naslednje organizacije?«* Preferenčni vrstni red se v primerjavi s prejšnjimi raziskavami o mladih ni spremenil. Še naprej jih največ pripada športnim klubom oziroma športnim organizacijam (5 %), temu sledijo dijaške in študentske organizacije (4 %) ter rekreacijske (prostočasne) organizacije (2 %). Izmed 8000 vprašanih mladih je bilo vsega skupaj 11 oseb članov političnih mladinskih organizacij in 10 oseb članov stranke. Podobno kot pri zajemanju podatkov leta 2000 in leta 2004 pripadnosti strankarskim in političnim mladinskim organizacijam ni mogoče razložiti, interpretirati (Oross 2013, 308–309).

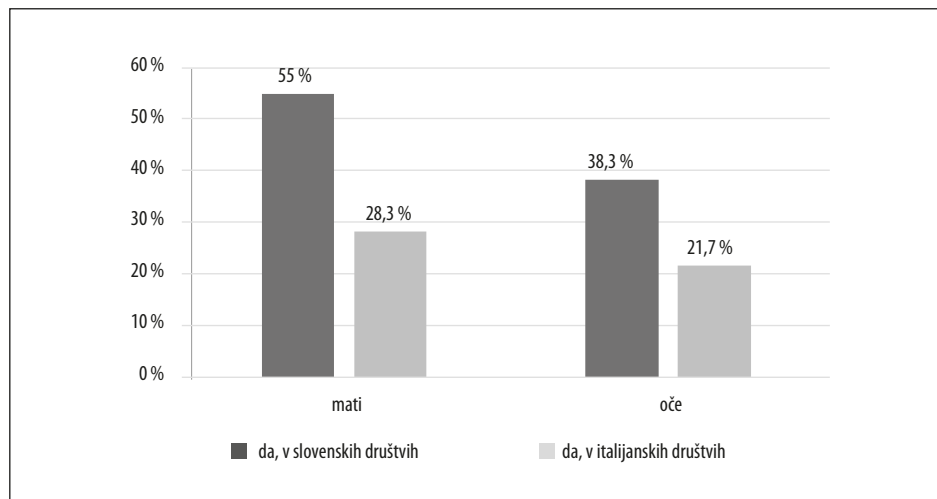
Vprašanje o dejavnosti staršev kaže (graf 5), da so mame v primerjavi z očetmi dejavnejše tako v slovenskih kot v madžarskih društvih. Dobra polovica (55 %) mam mladih anketiranih je dejavnih v slovenskih društvih, dobra četrtina (28,3 %) pa v madžarskih društvih, medtem ko je delež očetov v slovenskih društvih 38,3 %, v madžarskih društvih pa 21,7 %.

Pojav, da so v društvih dejavnejše mame (ženska populacija), je zanimiv in lahko predvidevamo, da to izhaja iz tega, ker se očetje v prostem času usmerjajo v druge dejavnosti ali ker se ženske bolj zanimajo za kulturo, ki je glavna dejavnost društev. Tudi izsledki terenske raziskave o položaju porabskih žensk v mestnih okoljih na primeru Sombotela so pokazali, da so Slovenke dejavne nosilke programov manjšinskih organizacij, redne spremljevalke manjšinskih medijev in si prizadevajo za ohranjanje tradicionalne kulture tako v družini kot na prireditvah manjšinskih organizacij (Munda Hirnök 2006).

Družina kot eden izmed socializacijskih dejavnikov lahko vpliva na prostočasno dejavnost otrok. Dejavno sodelovanje staršev v društvenem življenju je lahko motivacija za otroke, da postanejo člani društev ali organizacij.

M5 (dijak, 18 let) je na vprašanje, zakaj pleše oziroma poje, odgovoril, da zato, ker ga to veseli, pri podvprašanju, če je samo to razlog, pa je še povedal: *»Po pravici povedano tudi zato, ker starša že dvajset let plešeta in pojeta in vidim, da to delata z veseljem. Tudi jaz imam to v sebi, pa pozitivni odzivi na moje nastope kažejo, da imam tudi talent za to. In to me motivira.«*

Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Med drugim nas je zanimalo, ali so mladi vključeni v vodenje društev oziroma organizacij (graf 6).

Slaba petina mladih anketirancev na Madžarskem, in sicer 18,3 % (11 oseb), je odgovorila, da so člani vodstva ali odbora kakšnega slovenskega društva ali organizacije in da dejavno sodelujejo pri njihovem vodenju. Presenetil nas je relativno visok odstotek mladih, ki imajo ambicije za dejavno sodelovanje v različnih organizacijah.

Intervjuvanec M6 (dijak, 21 let) je na vprašanje, ali je že razmišljal, da bi svojo poklicno pot opravljal znotraj manjšinske skupnosti, odgovoril: »O tem do sedaj nisem razmišljal.«

Intervjuvanka M4 (zaposlena, 25 let) meni, da so razmišljanja oziroma ambicije za vključevanje v vodstvene funkcije slovenskih društev ali organizacij prisotne med tistimi mladimi, ki so oziroma ki študirajo v Sloveniji. Po njenem mnenju gre za eno ali dve osebi, kar je še vedno malo, kajti ljudje, ki so sedaj dejavni v slovenskih organizacijah, bodo šli v pokoj, zato bi že morali delati na podmladku, na usposabljanju mladih, ki bi lahko zasedli vodstvene funkcije. Meni, da se premalo dela v tej smeri.

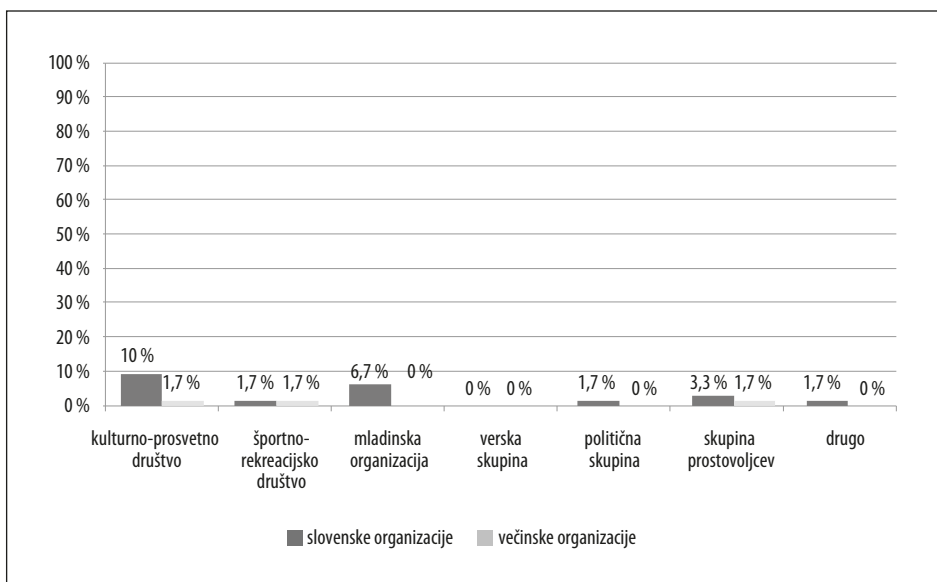
Nadalje je na vprašanje, ali misli, da so mladi premalo ambiciozni ali jih to do take mere ne zanima ali da so starejši preveč zaprti, odgovorila:

»Po mojem vse skupaj, mogoče to ne, da nismo dovolj ambiciozni, ampak nismo ambiciozni na teh področjih, ker nas do take mere manjšinsko življenje [...] ne zanima. Ker smo že zrasli v madžarsko govorečih družinah, samo v madžarskem šolskem sistemu. Delamo samo z Madžari, delovna mesta iščemo med Madžari, ne iščemo delo v Sloveniji ali ne vem kaj, ker je pomemben na primer jezik ali pa te korenine. Enostavno mladina bolj čuti, da so Madžari.«

Med mladimi anketiranci v SZM prednjačijo tisti, ki so vključeni v vodstvo slovenskih kulturno-prosvetnih društev (10 %) (graf 6), sledi slovenska mladinska organizacija (6,7 %), dejavna vloga mladih pa je v drugih organizacijah zanemarljiva. Ena oseba je vključena tudi v slovensko manjšinsko samoupravo.

V večinskih organizacijah so mladi anketiranci le redko dejavni na vidnejših mestih. Med mladimi so dejavne le tri osebe, ena na področju kulture, druga na področju športa in tretja v skupini prostovoljcev.

Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Anketirance, ki so odgovorili, da so člani vodstev oziroma odborov slovenskih društev, ustanov ali organizacij, smo vprašali, zaradi katerih razlogov so dejavni v teh vodstvih (graf 7).

V največjem deležu (15 % oziroma 9 oseb) so navedli, da je glavni razlog za njihovo dejavno vlogo pri vodstvu slovenskih društev ali organizacij prizadevanje za obstoj društva oziroma organizacije. Med drugimi razlogi so v manjšem deležu navedli še osebno rast (6,7 %), da so njihovi vrstniki in prijatelji že vključeni v odbore (6,7 %), mladi pa si želijo tudi večje odgovornosti v okviru delovanja društev ali organizacij (6,7 %). Najnižje odstotke so prejeli odgovori, da v odboru oziroma vodstvu lahko neposredno uveljavljaš svoje ideje in predloge (3,3 %), da lahko posreduješ svoje znanje drugim (3,3 %) in da želijo nuditi pomoč pri reševanju konkretnih problemov društva ali organizacije (3,3 %).

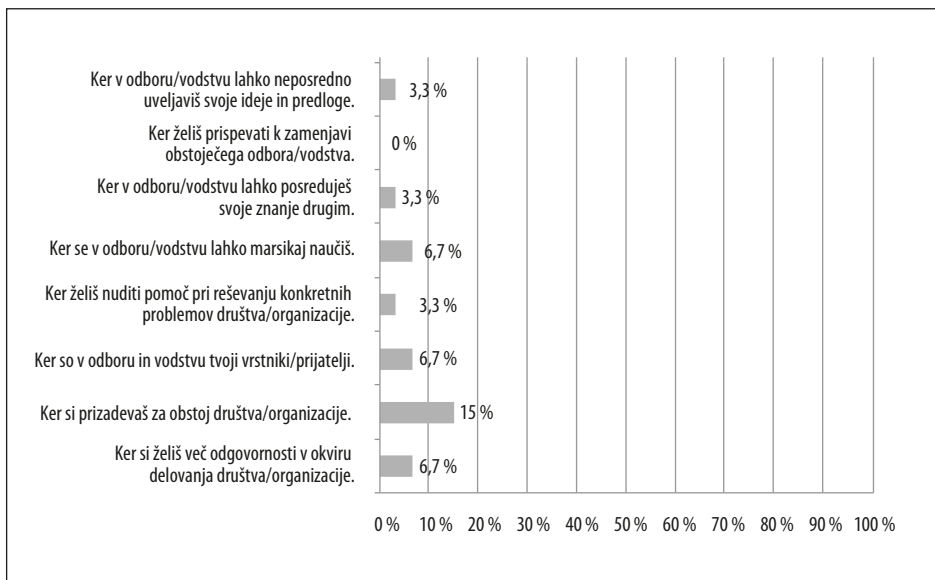
Na lestvici razlogov za dejavno participacijo mladih v SZM izstopa skrb posameznikov, da društvu nekaj prispevajo. Ta podatek nas ni presenetil. Manj dejavno participacijo mladih v SZM v primerjavi z mladimi v Italiji in Avstriji lahko interpretiramo v luči družbenozgodovinskih okoliščin, ki so vplivale na politično in kulturno organiziranost Slovencev na Madžarskem, ki je novejšega datuma (še le po spremembi političnega sistema leta 1990). Ker pri Slovencih na Madžarskem ni bilo ne tradicije ne možnosti političnega in drugega udejstvovanja v narodnostnem smislu (v okviru DZJS so bili v manjšini), so se morali nove situacije in možnosti za delovanje privaditi. Prvič so postali akterji in nosilci lastne narodnostne usode.

Drugi podatki o razlogih za dejavno vključevanje vodstvenih struktur niso tako odločilni. Ne razpolagamo pa s sorodnimi raziskavami med porabsko mladino, ki bi omenjene rezultate lahko osvetlile.

Anketirance, ki so odgovorili, da niso člani vodstev oziroma odborov slovenskih društev ali organizacij, smo prosili, naj navedejo, zakaj.

Na lestvici razlogov, zakaj ne sodelujejo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije, izstopa delež anketiranih (28,3 %), ki so navedli, da se ne čutijo dovolj sposobni za sodelovanje v odboru/vodstvu (graf 8). Predpostavljamo, da gre pri njih za negotovost oziroma pomanjkanje motivacije, ko gre za odločitve za dejavnejšo participacijo. Morda bi potrebovali kakšno spodbudo s strani družine in okolja.

Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

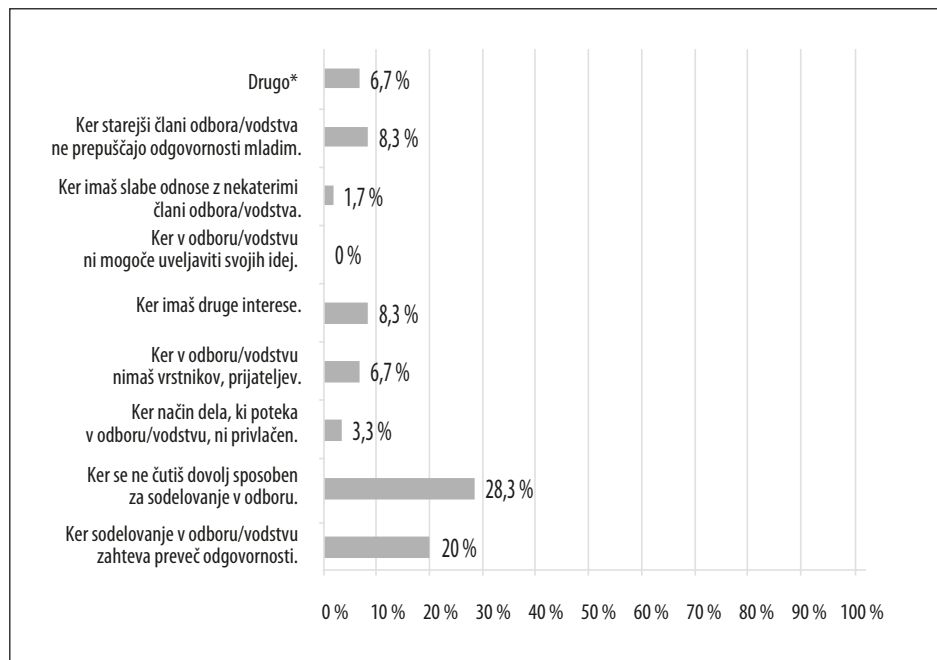

20 % anketiranih je kot razlog navedlo, da ne sodelujejo, ker sodelovanje v odboru/vodstvu zahteva preveč odgovornosti. Ta skupina se zaveda, da sodelovanje v vodstvih zahteva od posameznika odgovornost, prevzemanje odgovornosti pa jim najbrž ne ustreza; udobneje jim je, če ostanejo »zunaj«.

Manjši delež (8,3 %) meni, da ne sodelujejo v odboru/vodstvu, ker starejši člani odbora/vodstva ne prepuščajo odgovornosti mladim; v enakem deležu (8,3 %) so navedli, da imajo druge interese. Razlogi, kot je pomanjkanje vrstnikov in prijateljev v vodstvu, ter drugi razlogi (študij, premlad/-a) so navedeni v nizkih deležih (6,7 %). Prav tako so v nizkih odstotkih navedeni razlogi, povezani z načinom dela vodstva (3,3 %). En (1,7 %) anketiranec pa ima slabe odnose z nekaterimi člani v odboru/vodstvu.

Zanimalo nas je, ali je slovenska narodna skupnost na Madžarskem dovolj pozorna do mlajših kadrov, zato smo to vprašanje postavili intervjuvancem. Mnenja intervjuvancev glede možnosti uveljavitve interesov mladih pri vodstvenih funkcijah obstoječih manjšinskih struktur so različna.

Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

* drugo: študiram v tujini (1; 1,7 %), premlad/-a (3; 5,7 %).

M4 (zaposlena, 25 let) meni, da je mladim težko zastopati lastne interese v manjšinskih strukturah, saj na eni strani gre pri mladih, ki imajo slovenske korenine, za nepoznavanje delujočih organizacij. Na drugi strani pa v obstoječih slovenskih strukturah dela še zmeraj tista generacija, ki je od doma prinesla jezik in kulturo. Ta generacija še vedno kreira delo in za zdaj še ne pusti zraven mladih. Gre za nek zaprt krog ljudi. M4 meni, da je takšno stanje razumljivo, kajti mlada generacija ne zna več jezika in se ne počuti kot del Slovencev. Še več, mladih, ki živijo v Porabju, ne zanimajo dejavnosti, s katerimi se te organizacije ukvarjajo. M4 problem vidi še v tem, da se premalo promovirajo dejavnosti slovenskih struktur oziroma da bi se morale obstoječe strukture bolj približati mladim. Hkrati razmišlja o vlogi staršev, za katere meni, da se jim ne zdi pomembno, da bi svoje otroke naučili slovensko. Proces opuščanja jezika

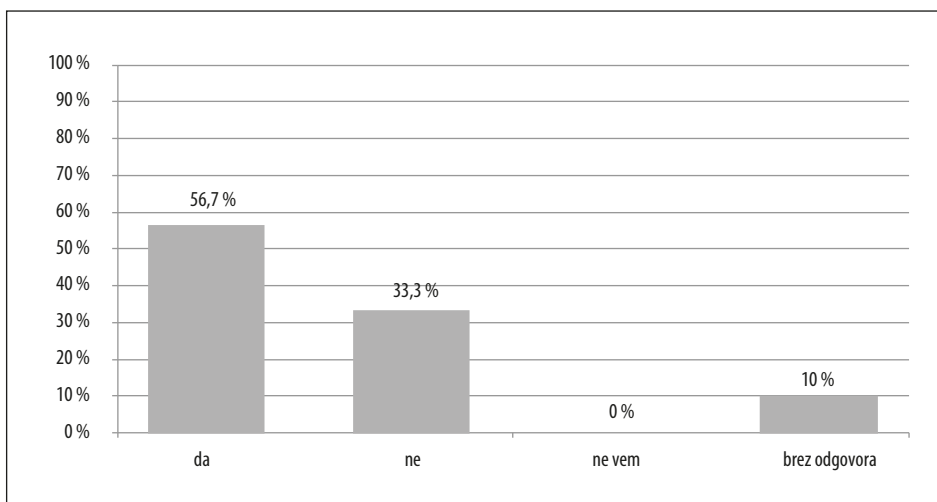
se je začel že pred nekaj desetletji. M4 je prepričana, »da pač te organizacije nimajo enostavne naloge«.

M2 (študentka, 23 let) je bila kritična glede njene neizvolitve v predsedstvo ZSM. Kandidirali sta s kolegico s ciljem, da bi pomladili predsedstvo in predlagali program, ki je bolj po meri mladih. Kolegica, ki je bila edina kandidatka iz vasi, od koder je prihajala, je bila izvoljena, ona pa ne, ker je poleg nje kandidirala še oseba, ki je že v pokoju.

M5 (dijak, 18 let) je bil mnenja, da slovenske strukture sicer »dajo možnost, da bi se lahko (mladi, op. a.) uveljavili«, hkrati pa je bil kritičen glede programov. Menil je, da slovenske strukture organizirajo take programe, ki mladih ne zanimajo. Pogreša prireditve, ki so bolj po meri mladih, na primer jesensko pohodništvo. Sam se ne vidi v vodstvenih strukturah slovenskih društev in organizacij.

Na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev oziroma organizacij na Madžarskem, je kar 56,7 % anketirancev odgovorilo pritrdilno (graf 9). 33,3 % anketiranih si ne želi udeleževanja v slovenskih društvi oziroma organizacijah, en anketiranec je odgovoril, da ne ve, 10 % pa jih na to vprašanje ni odgovorilo.

Graf 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev oziroma organizacij (N = 60)

Razlogi za zainteresiranost oziroma nezainteresiranost intervjuvanec v SZM za dejavnije sodelovanje pri dejavnostih, ki jih prirejajo slovenska društva, so različni.

Intervjuvanec M6 (dijak, 21 let) razmišlja o vključevanju v športno društvo:

Verjetno se bom vključil oziroma bom član športnega društva na Gornjem Seniku. To pa zato, ker me moj sošolec, prijatelj veže na to društvo. Rad imam njihove programe. Veliko programov organizirajo, kot na primer zdaj ob velikonočnih praznikih kurjenje kresa. Razen tega organizirajo številne športne igre, nogomet in podobno. Na te prireditve prihajajo ljudje ne le iz Porabja, temveč tudi iz Slovenije.

Intervjuvanka M1 (zaposlena, 30 let) je o vključevanju mladih v dejavnosti slovenskih društev povedala: »Po mojem jih društva kot taka ne zanimajo. Verjetno zato, ker se jim zdi, da je to obveznost [...] Nekateri se vpišejo v društva, potem pa ali pridejo na sestanek ali ne pridejo [...], pa tudi nekateri, mislim mladi, po osnovni šoli gredo študirat, gredo v srednjo šolo v Sombotel ali še dlje, pa gredo študirat v Budimpešto, ali ne vem in pač niso doma.«

Pričakovali bi, da je med nezainteresiranimi za udejstvovanje v slovenskih društvih oziroma organizacijah večina mladih v obdobju adolescence, ko še niso izoblikovane osebnosti, vendar podrobnejša analiza odgovorov kaže, da so v tej skupini večinoma mladi iz starostne skupine od 20 do 24 let z že zaključeno izobrazbo in ne glede na spol.

Ocena delovanja slovenske skupnosti

Zanimalo nas je, kako so vprašani mladi ocenjevali, katero izmed pobud in prireditev najbolj pogrešajo v okolju slovenske narodne skupnosti na Madžarskem (graf 10).

Anketiranci v SZM najmanj pogrešajo kulturne prireditve (40 %). Ta podatek lahko pojasnimo z dejstvom, da je kulturna dejavnost slovenske

manjšine na Madžarskem precej razvejana. Kot je že bilo omenjeno, številne amaterske skupine (folklorne, pevske, gledališke), v katere so vključeni tudi mladi, delujejo pod okriljem ZSM. Ista organizacija že vrsto let uspešno organizira mednarodno likovno kolonijo v Monoštru. Med sodelujočimi so tudi pripadniki slovenskih manjšin iz zamejstva. Z umetniškimi deli, ki so nastala na likovnih kolonijah, organizatorji vsako leto priredijo razstavo. Razen tega še omogočajo umetnikom iz Slovenije in tudi iz vrst večine, da svoja dela razstavljajo v prostorih Slovenskega doma v Monoštru. Mladi na Madžarskem prav tako manj pogrešajo konference, predavanja, razprave o aktualnih temah v slovenščini (38,4 %) ter turnirje in športne pobude za mlade (35 %).

Anketiranci na Madžarskem v veliki meri (43,4 %) pogrešajo prostor za športne in rekreativne dejavnosti ter slovenske koncerte (41,6 %). Odgovori nas niso presenetili, kajti prostorov za športne dejavnosti v Porabju, razen nogometnih igrišč in igrišča za *paintball* na Gornjem Seniku, ni. Monošter kot upravno, kulturno in politično središče porabskih Slovencev razpolaga še s prostori za roket, košarko, fitnes itn., kar pa očitno ne zadovoljuje vseh potreb mladih.

Največ slovenskih koncertov ponuja ZSM. Med njimi je treba omeniti koncerte klasične glasbe, ki se nekajkrat letno prirejajo v Monoštru, in koncerte sodobnih glasbenih skupin iz Slovenije in od drugje.³⁵ Frekvenca teh koncertov je sicer nizka, čeprav je v Monoštru veliko zanimanja za tovrstne koncerte tudi med večinskim prebivalstvom. Ti koncerti obogatijo kulturni utrip mesta in hkrati povezujejo manjšino z večino.

Tretjina (33,4 %) anketirancev v svojem okolju slovenske skupnosti pogreša tečaje v slovenščini. Podatki in terenske izkušnje kažejo, da je med dejavnostmi, ki jih ponujajo manjšinske strukture v SZM, tečajev za mlade (in tudi druge) v slovenščini dejansko malo. Obstajajo pa druge organizirane oblike druženja, ki nudijo nova znanja, prireditve, delavnice ipd. ZSM občasno organizira tečaje slovenskega jezika.³⁶ Po podatkih

35 Tako so na primer ljubitelji klasične glasbe lahko prisluhnili glasbeni skupini Tria Slavka Osterca v Monoštru (Sukič 2008).

36 ZSM je že v preteklosti občasno organizirala tečaje slovenskega jezika, od leta 2015 je to stalnica. Tečaji se izvajajo v primeru, če je prijavljenih najmanj pet oseb. Leta 2016 so organizirali trimesečni tečaj za začetnike, ki se ga je udeležilo sedemnajst oseb, za letos so razpisali nadaljevalni tečaj. Tečaj je za udeležence brezplačen. Narodnostna struktura

organizatorja je namen teh tečajev, da bi porabski Slovenci, tudi mladi, obnovili oziroma nadgradili znanje slovenskega jezika, ki so ga pridobili v okviru izobraževanja, pripadniki večine pa imajo možnost, da se naučijo jezika sosednje države, torej Slovenije. Indikativno je, da se zanimanje za tečaj(e) slovenskega jezika v zadnjih letih povečuje, in sicer ne toliko s strani pripadnikov slovenske narodne skupnosti kot s strani večine. Ta podatek do neke mere negira stopnjo pogrešanosti tečajev, v konkretnem primeru jezikovnega tečaja s strani anketirancev.

Bolj kot tečaji so se med Slovenci v Porabju (tudi med mladimi) prijele različne tematske delavnice, ki jih organizirajo manjšinske strukture in so dobro obiskane.³⁷ Morda tudi zato, ker potekajo krajši čas kot tečaji.

Menimo, da bi morale manjšinske strukture pri načrtovanju svojega dela upoštevati potrebo mladih, ko gre za organiziranje tečajev v slovenščini, pa čeprav bi bila udeležba šibka.

Visok delež mladih izraža nevtralno stališče zlasti do pobud, pri katerih je znanje slovenščine nujno. 40 % vprašanih niti pogreša niti ne pogreša slovenske filme, 38,3 % tečaje v slovenščini in 33,3 % natečaje v slovenščini.

Zanimalo nas je tudi, kako mladi ocenjujejo organiziranost slovenske narodne skupnosti na Madžarskem, zato smo v vprašalnik vključili še to vprašanje. Njihovo videnje bi lahko služilo za boljšo organiziranost manjšinskih dejavnosti v porabskem prostoru.

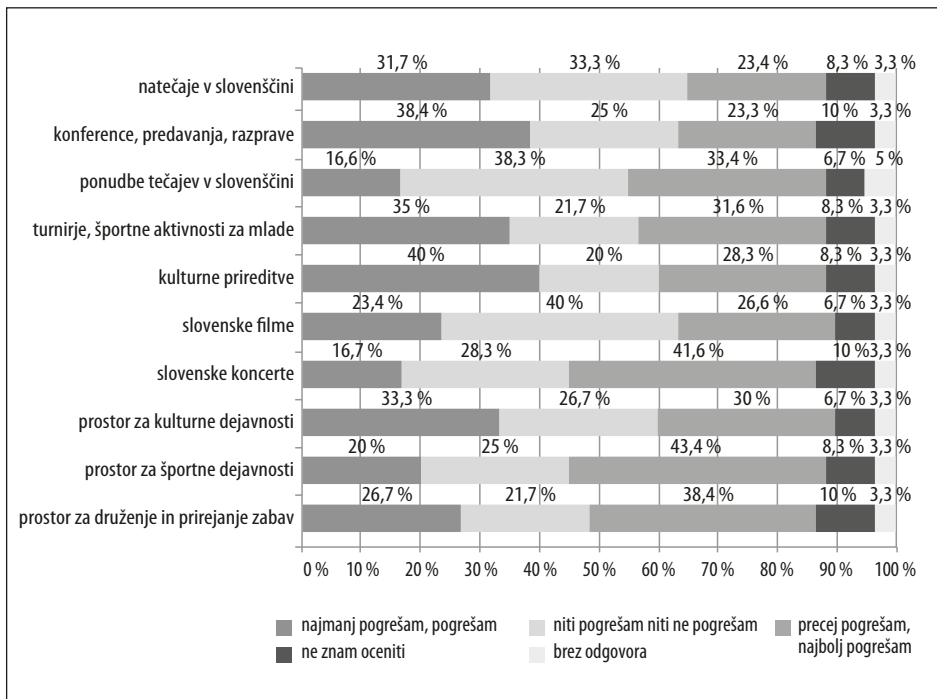
Mladi anketiranci na Madžarskem so mnenja, da so Slovenci na Madžarskem najbolj organizirani za potrebe mladih na kulturnem področju, saj trenutna kulturna organiziranost ustreza več kot polovici (56,6 %) (graf 11). 45 % vprašanih je odgovorilo, da jim ustreza organiziranost na izobraževalnem področju, in nekoliko manj vprašanih (40 %) je bilo enakega mnenja o medijskem področju. Slabi tretjini (30 %) niti ustreza niti ne ustreza politično področje, približno četrtini pa medijsko, izobraževalno področje in športne pobude. Približno četrtini vprašanih

udeležencev tečaja slovenskega jezika kaže, da je med njimi več Madžarov kot Slovencev. Starostna struktura je heterogena, udeleženci so stari od 14 do 76 let. Podatke nam je posredovala sodelavka ZSM.

37 Kot primer navajamo velikonočno delavnico v Hiši jabolk na Gornjem Seniku v organizaciji Društva porabske mladine. Več o tem glej Zakocs 2016.

ne ustrezajo pobude na športnem (26,7 %) in gospodarskem področju (25 %).

Graf 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti pogrešajo (N = 60)

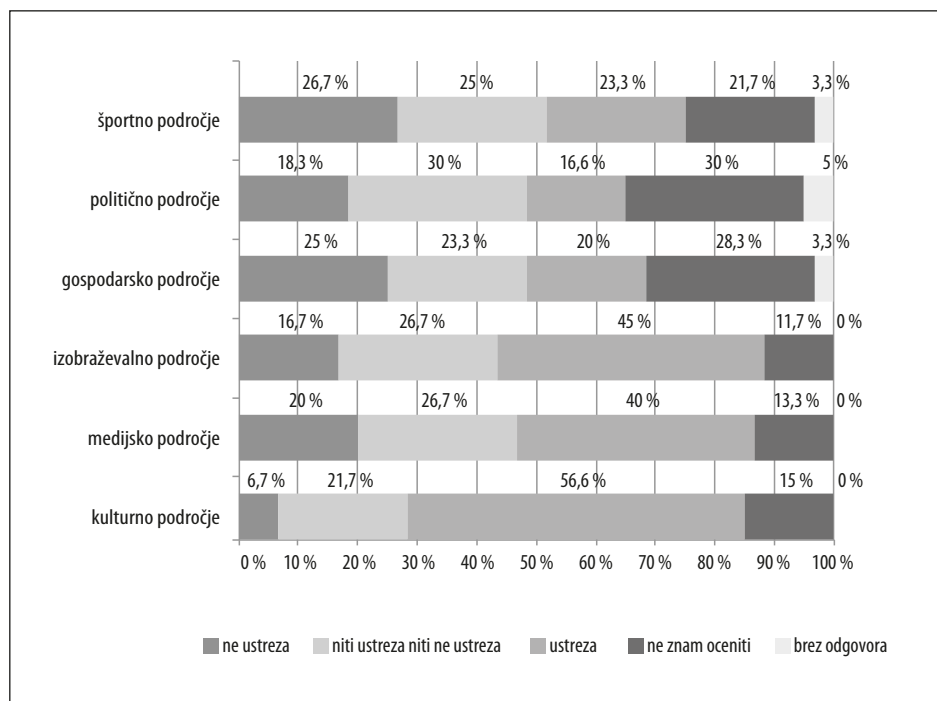

Slaba tretjina mladih ni znala oceniti organiziranosti za potrebe mladih na političnem (30 %) in gospodarskem področju (28,3 %). Ta podatek lahko interpretiramo v luči nezainteresiranosti mladih za politiko nasploh, tudi za manjšinsko politiko in za manjšinsko gospodarstvo, kar je verjetno prav tako pogubno za nadaljnji razvoj oziroma sam obstoj manjšinske skupnosti.

Kar zadeva ekonomsko situacijo ugotavljamo, da Porabje že tradicionalno velja za ekonomsko zelo slabo razvito območje. Z ustanovitvijo Razvojne agencije Slovenska krajina (2006), ki deluje z namenom gospodarske spodbude (s pridobitvijo evropskih sredstev) med slovensko manjšino, pa se že kažejo nekateri pozitivni učinki. Treba je še izpostaviti

Slovensko vzorčno kmetijo na Gornjem Seniku (2015).³⁸ Njen namen je krepitev kmetijstva v povezavi s turizmom, torej tiste panoge, ki je že od nekdaj prisotna na tem območju in hkrati lahko pomeni njegovo nadaljnjo perspektivo.

Graf 11: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti na Madžarskem na posameznih področjih (N = 60)

38 Slovenska vzorčna kmetija je bila zgrajena s finančnimi sredstvi Slovenije. O delovanju kmetije glej spletno stran Slovenske vzorčne kmetije (Slovenska vzorčna kmetija b. n. l.).

Zaključek

Šele po spremembi političnega sistema na Madžarskem leta 1990 so se ustvarili pogoji in možnosti na področju družbene in politične participacije slovenske skupnosti, kar je ta relativno dobro izkoristila. Slovenci so ustanovili prvo lastno krovno organizacijo – ZSM, narodnostne samouprave, DSS, od leta 2014 imajo tudi svojo zagovornico v madžarskem parlamentu. Vidno se je povečalo število novonastalih kulturnih društev in drugih oblik združenj, ne le v Porabju, temveč tudi v drugih delih države, kjer živijo Slovenci. Ker pa pri Slovencih na Madžarskem v preteklosti ni bilo ne tradicije ne možnosti političnega in drugega udejstvovanja v narodnostnem smislu, v okviru DZJS so bili v manjšini, so se morali nove situacije in možnosti za delovanje privaditi.

Današnji mladi, ki so predmet naše raziskave, so skozi dejavnosti svojih staršev omenjene strukture in njihove dejavnosti v času odraščanja spoznavali in jih do neke mere ponotranjili.

Izsledki raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* kažejo, da so anketiranci v SZM najmočneje vključeni v slovenska kulturna društva in v mladinsko organizacijo. Športno udejstvovanje pa je močnejše v madžarskih društvih.

Anketiranci so ocenili, da je slovenska skupnost na kulturnem področju dokaj dobro organizirana. Precej pa pogrešajo prostor za športne dejavnosti ter prostor za druženje in prirejanje zabav. Iz tega je razvidno, da infrastruktura ne pokriva v zadostni meri potreb mladih. V kulturni ponudbi bi si mladi želeli več predvajanj slovenskih filmov in tečajev v slovenščini. Stopnja pogrešanja tečajev v slovenščini je glede na njihovo jezikovno znanje do neke mere neutemeljena, kar pa ne sme odvrniti slovenskih manjšinskih struktur od povečanja tovrstne ponudbe za potrebe mladih.

Vključenost mladih v vodstvo manjšinskih struktur je šibka, vključeni so v vodstva slovenskih društev na kulturnem in mladinskem področju. Le ena oseba je angažirana v vodstvu politične organizacije, kar potrjuje, da jih politika, pa čeprav gre za manjšinsko politiko, kot taka ne zanima. Podobno percepcijo imajo do politike tudi njihovi vrstniki iz večine, kar potrjujejo sorodne raziskave (Madžarska mladina 2012). Sicer

pa mladi v slovenskem zamejstvu na Madžarskem nimajo občutka, da jim starejši ne prepuščajo večje odgovornosti v okviru delovanja organizacij. Manjšinske strukture se zavedajo pomembnosti podmladka za obstoj in razvoj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem. Zagovornica Slovencev na Madžarskem je na začetku svojega mandata za medije izjavila: *»K narodnostnim vprašanjem moramo čim bolj pritegniti mladino, s tem da dobro obvlada jezik in da pozna tudi našo kulturo. Saj bo morala naša generacija to delo prej ali slej predati mladim.«* (Milanov 2014)

Prav mladi, ki se udeležujejo v Društvu porabske mladine, bi s svojim znanjem slovenskega jezika ter z občutkom pripadnosti slovenskemu in tudi širšemu evropskemu prostoru lahko nadaljevali delo sedanjih slovenskih struktur.

Literatura in viri

- Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 2011. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ljubljana, 28. januar 2011. Dostopno na: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/AKCIJSKI_NACRT_MLADI_prva_dopolnitev_28.01.2011.doc (19. september 2016).
- Bajzek, Gy., 2016. Štipendija ROZMARIN za člane kulturnih skupin ZSM. *Porabje*, leto XXVI, št. 37, 7.
- Bastarda, H., Drašler, J., Misja, P. in Švigelj, B., 2004. Organiziranost porabskih Slovencev. V: M. Slavinec (ur.), *Zbornik člankov raziskovalnega tabora Meje v glavah in državah*. Zveza za tehnično kulturo Murska Sobota in RC ZOTKS, Murska Sobota, 63–79.
- Eöry, S., 2014. Erika Köleš Kiss je prisegla v slovenskem jeziku. Pričakuje predloge, prošnje in pripombe. *Porabje*, leto XXIV, št. 23, 1.
- Holec, K., 2003. *Andovske zgodbe = Andovske prpovejsti*. Franc-Franc (Knjižna zbirka Med Muro in Rabo), Murska Sobota.
- Horvath, M., 1989. Organizacije, društva, ustanove in glasila Slovencev na Madžarskem. (Ekspertiza). Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Jagodic, D., 2009. Družbena participacija mladih v obmejnih območjih na stičišču med Italijo in Slovenijo. V: D. Jagodic in Z. Vidali (ur.), *Mladina na prehodu. Mladi Tržičani pred izzivi postmoderne družbe, evropskih integracijskih procesov in medkulturnega sobivanja*. Slovenski raziskovalni inštitut, Trst, 65–87.
- Joó, R. in Székely, A. B., 1987. Slovenska narodnost na Madžarskem in sodelovanje Madžarske z Jugoslavijo (SR Slovenijo). V: *Madžari in Slovenci. Sodelovanje in sožitje ob jugoslovansko-madžarski meji*. ČZDO Komunist, TOZD Komunist, Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 573–586.
- Kalamar, M., 2011. Mladi za mlade brez meja. *Porabje*, leto XXI, št. 3, 3.
- Kozar - Mukič, M., 1988. *Felsőszölnök/Gornji Senik*. (Način življenja Slovencev v 20. stoletju). Muzej Savaria, Szombathely; Znanstveni inštitut FF Univerze Edvarda Kardelja, Ljubljana.
- Magyarország Alaptörvénye. Dostopno na: http://www.njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=140968 (28. oktober 2016).

- Milanov, T., 2014. Porabski Slovenci ob narodnem prazniku. Cesta med Verico in Gornjim Senikom stvar preteklosti. *Vestnik*, leto LXVI, št. 26, 2.
- Mukič, F., 2007. *Črnošolec: porabska legenda*. Franc-Franc (Knjižna zbirka Križpotja, Proza), Murska Sobota.
- Mukič, F., 2010. *Vtrgnjene korenjé*. Franc-Franc (Knjižna zbirka Križpotja, Proza), Murska Sobota.
- Mukič, D. (-dm-), 2011. Mladi mladim: Sekcija porabske mladine. *Porabje*, leto XXI, št. 6, 3.
- Mukič, D. (-dm-), 2016. Veseli goslarge igrajo Avsenike. *Porabje*, leto XXVI, št. 27, 8.
- Mukič, D. (-dm-), 2017. Prvi Plaminski den v Andovci. *Porabje*, leto XXVII, št. 26, 4–5.
- Munda Hirnök, K., 1999. Slovenci na Madžarskem ob koncu 90-ih let. *Razprave in gradivo* 35, 61–75.
- Munda Hirnök, K., 2002. Pogled na kulturno življenje v občini Železna Kapla-Bela. V: B. Jesih (ur.), V. Wakounig (ur.) in A. Nečak Lük (ur.), *Medetnični odnosi v slovenskem etničnem prostoru. 3, Občina Železna Kapla - Bela/ Eisenkappel - Vellach*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 121–132.
- Munda Hirnök, K., 2006. Položaj porabskih Slovenk v mestnih okoljih na primeru Szombathelyja. *Dve domovini*, št. 23, 213–221.
- Nagy, Á., 2013. Szabadidős tervek és tevékenységek. V: L. Székely (ur.), *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. Kutatópont, Budapest, 211–228. Dostopno na: http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Ifjusag_2012_tanulmanykotet.pdf (12. in 13. september 2016).
- Na Madžarskem nehal izhajati največji opozicijski časopis. Dostopno na: <http://www.delo.si/svet/evropa/na-madzarskem-nehali-izhajati-najvecji-opozicijski-casopis.html> (25. april 2018).
- Nemeth, J., 1985. Oris razvoja Demokratične fronte južnih Slovanov na Madžarskem. *Kronika* 33, št. 1, 54–58.
2011. évi CLXXIX. Törvény a nemzetiségek jogairól. Dostopno na: http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100179.TV#ljbj0ide8f3 (15. september 2016).
- Oross, D., 2013. Társadalmi közérzet, politikához való viszony. V: L. Székely (ur.), *Magyar Ifjúság 2012*. Tanulmánykötet. Kutatópont, Budapest, 283–315.

- Dostopno na: http://kutatopont.hu/files/2013/09/Magyar_Iffusag_2012_tanulmanykotet.pdf (28. oktober 2016).
- Poročilo o 4-letnem delovanju Zveze Slovencev na Madžarskem, 1994–1998 (Priloga). 1998. *Porabje*, leto VIII, št. 21.
- Prireditve Razvojne agencije Slovenska krajina. Dostopno na: <http://www.szlovenvidek.hu/sl/prireditve/> (26. september 2016).
- Razvojna agencija Slovenska krajina, b. n. l. *Razvojna agencija slovenska krajina*. Dostopno na: <http://www.szlovenvidek.hu/sl/> (26. september 2016).
- Slovenska vzorčna kmetija, b. n. l. *Slovenska vzorčna kmetija*. Dostopno na: <http://www.kmetija.hu/sl/porabje/> (2. november 2016).
- Székely, A. B., 1994. *Od Rabe do Mure. Narodnost na obeh straneh meje*. Zveza Slovencev na Madžarskem, Monošter.
- Špajnski-flajnski muzikanti že eno leto igrajo. *Porabje*, leto XXIII, št. 16, 12.
- Štipendija "ROZMARIN". Dostopno na: <http://www.zveza.hu/sl/dokumenti/> (19. september 2016).
- Sukič, M. (M. S.), 2008. Enkratno glasbeno doživetje. *Porabje*, leto XVIII, št. 23, 1.
- Sukič, M., 2016. 15. Mednarodna likovna kolonija v Monoštru. Eminentni likovni umetniki iz različnih držav. *Porabje*, leto XXVI, št. 33, 1.
- Šulič, Ž., 2001. Prvič – a upam ne zadnjič – v mariborskem gledališču. *Porabje*, leto XI, št. 11, 11.
- Vabilo na prireditve Slišiš/Čuješ?, 2016. *Porabje*, leto XXVI, št. 38, 7.
- Valentinčič, D., 2012. Primerjava pravnih zaščit in organiziranosti slovenskih manjšin v sosednjih državah: magistrsko delo. Evropska pravna fakulteta, Nova Gorica.
- Vavti, Š., 2015. *Fešte ali politično delo? Participacija mladih Slovenk in Slovencev na avstrijskem Koroškem*. Drava Diskurz, Celovec.
- Zakocs, M., 2016. Priprava na praznike. *Porabje*, leto XXVI, št. 13, 5.
- Zupančič, J., 1999. *Slovinci v Avstriji = The Slovenes in Austria* (Geographica Slovenica, 32). Inštitut za geografijo = Institute of Geography, Ljubljana.
- Zveza Slovencev na Madžarskem, b. n. l. *Zveza Slovencev na Madžarskem*. Dostopno na: <http://www.zveza.hu/sl/dokumenti/> (19. september 2016).

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem

Mojca Medvešek in Barbara Riman

Uvod

Mladost je obdobje intenzivnega oblikovanja identitete posameznika, zato je način preživljanja prostega časa, torej časa zunaj izobraževalnih in družinskih obveznosti, zelo pomemben. Avtorji ugotavljajo, da so predvsem organizirane prostočasne dejavnosti – dejavnosti, ki se jih mladostnik udeležuje znotraj sistema ter so strukturirane z določenimi pravili, omejitvami in nadzorom odraslih – tiste, ki imajo pozitiven vpliv na mladostnikov psihosocialni razvoj (Holland in Andre 1987). Dejavno in kakovostno preživljanje prostega časa mladih v okviru organiziranih dejavnosti lahko vpliva na izgradnjo pozitivne samopodobe, ustreznega socialnega in čustvenega razvoja posameznika, predvsem pa posameznika opremi z različnimi socialnimi veščinami in z znanjem upravljanja časa ter ga tako bolje pripravi na soočanje z zahtevami vsakdanjega oziroma poklicnega življenja (Dworkin Larson in Hansen 2003).

Izsledki raziskav o mladih na Hrvaškem, izvedenih v letih od 1980 do 2000 na vzorcih mladih, ki so zajeli celo državo, so pokazali, da je obdobje tranzicije mladim prineslo več tveganj in negotovosti kot pa novih možnosti in perspektiv. Na obstoječe negotovosti so mladi odgovorili z umikom v zasebnost in z distanciranjem do družbenih in političnih zadev. Pokazali so se kot pragmatična generacija, ki se v težnji po uresničitvi svojih življenjskih ciljev primarno opira na osebne in družinske vire (Ilišin in drugi 2013, 12).

Z družbeno participacijo posameznik lahko neguje specifične interese in hkrati oblikuje občutke pripadanja lokalni in širši skupnosti (de Róiste in Dinneen 2005). Za pripadnike narodnih manjšin je lahko družbena participacija še posebej pomembna, saj so za ohranjanje, potrjevanje in

obnavljanje etnične identitete potrebni simboli in obredi, pri čemer imajo pomembno vlogo kulturna, športna in verska društva, politična združenja, organizacije in lokalne samouprave, v katerih se združujejo pripadniki posamezne narodne skupnosti. Kolektivno druženje, slovesnosti in prireditve utrjujejo kulturna sidrišča, obnavljajo in krepijo pripadnost skupnosti ter solidarnost med člani. Sodelovanje v društvih in organizacijah etnične skupnosti posamezniku posreduje pomembne elemente skupinske identitete in identifikacije, poleg tega članstvo v organiziranih združbah posreduje mite, še posebej tiste, ki utrjujejo predstave o kar se da dolgem in nepretrganem obstoju neke etnične skupnosti (Južnič 1993).

V posameznih lokalnih okoljih na Hrvaškem so se prebivalci, ki so želeli ohranjati slovensko izročilo, jezik in kulturo, organizirali v politična in kulturna društva že od konca devetnajstega stoletja. V aktualni družbenopolitični ureditvi ostaja delovanje manjšinskih (kulturnih) društev in organizacij pomembno, saj uresničevanje manjšinskih pravic slovenske skupnosti na Hrvaškem poteka predvsem prek društev, tako imenovane kulturne avtonomije in v okviru manjšinske samouprave, ki manjšinam omogoča, da izvolijo svete oziroma predstavnike na lokalni in regionalni ravni.

V nadaljevanju bomo poskušali ugotoviti, ali se tudi pripadniki slovenske skupnosti, ki so sodelovali v raziskavi, na družbene okoliščine odzivajo na podoben način kot pripadniki večine (torej z večjim umikom v zasebnost) ali so morda bolj vpeti v družbeno in politično življenje skupnosti.

Pravna ureditev družbene participacije narodnih manjšin na Hrvaškem

V *Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin* (2002) je družbena participacija narodnih manjšin zagotovljena v 7. členu, v katerem je med drugim navedeno, da Republika Hrvaška zagotavlja posebne pravice in svoboščine narodnim manjšinam, kot na primer: »4. kulturno avtonomijo v obliki ohranjanja, razvoja in izražanja lastne kulture, ter ohranjanje in zaščito kulturne dediščine in tradicije; 5. pravico do izražanja lastne

veroizpovedi in do ustanavljanja verskih skupnosti skupaj z drugimi člani te vere [...] 7. samoorganiziranje in združevanje za dosego skupnih interesov; 8. zastopanost v predstavniških telesih na državni in lokalni ravni ter v upravnih in sodnih organih; 9. sodelovanje pripadnikov narodnih manjšin v javnem življenju in urejanju lokalnih zadev prek svetov in predstavnikov narodnih manjšin«. Možnosti za družbeno participacijo manjšin so opredeljene tudi v 15. členu *Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin* (2002), ki narodnim manjšinam zagotavlja ohranjanje, razvoj in spodbujanje izražanja njihove nacionalne in kulturne identitete ter jim omogoča ustanavljanje združenj, fundacij in institucij za uresničevanje javnega informiranja, kulture, založništva, muzejskih, arhivskih, knjižničnih in znanstvenih dejavnosti. V tem členu je še navedeno, da Republika Hrvaška in lokalne oblasti v skladu z njihovimi možnostmi financirajo omenjene dejavnosti. Hkrati pa lahko manjšinska združenja, fundacije in institucije navedejo, da so narodne manjšine njihovi ustanovitelji. Podrobneje so možnosti uresničevanja politične participacije narodnih manjšin opredeljene še v drugih členih (od 19. do 38. člena) *Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin* (2002). Med drugim tudi to, da ima slovenska manjšina možnost, da zasede eno izmed štirih mest za vse manjšine, ki ne dosegaajo meje volilnega praga za hrvaški sabor, ki je 1,5 % celotnega prebivalstva (19. člen).

Hrvaška zakonodaja omogoča tudi samoorganiziranje narodnih manjšin in njihovo sodelovanje v lokalni samoupravi, in sicer tako, da manjšina izvoli svete oziroma predstavnike na ravni občin, mest in županij. Pri tem zakon določa, kje je mogoče izvoliti manjšinski svet z več člani, kje pa zgolj predstavnika manjšine. Sveti in predstavniki manjšin imajo svetovalno funkcijo in predstavljajo kanal za vzpostavitev dialoga med vladnimi organi in narodnimi manjšinami. Poleg *Ustavnega zakona o pravicah narodnih manjšin* sta za uresničevanje politične participacije Slovencev na Hrvaškem pomembna še *Zakon o volitvah predstavniških teles v enotah lokalne samouprave* (2001) in *Zakon o volitvah poslancev v hrvaški sabor* (1999).¹

1 Drugi pomembni zakoni in akti, ki vključujejo določila o politični participaciji narodnih manjšin na Hrvaškem, so zbrani v *Priročniku za svete in predstavnike narodnih manjšin* (Mikić in drugi 2017).

Politična participacija Slovencev na Hrvaškem

Politična participacija je širok in kompleksen družbeni pojav, ki zajema različne oblike angažiranosti, ki se v časovni dimenziji spreminjajo (Lamprianou 2013, 28). V demokratičnih družbah je politična participacija bolj razširjena med prebivalci, saj je široko vključevanje v odločevalni proces predpogoj za ustrezno demokratično upravljanje (Dahl 1971). Uresničevanje politične participacije je raznoliko ter obsega konvencionalne in nekonvencionalne (tudi ekstremne, nasilne in nelegalne) oblike, kot na primer: dejavno politično delovanje oziroma sodelovanje v političnem odločanju, obiskovanje političnih zborovanj, udeležba na demonstracijah, protestih, povzročanje škode na gmotnih dobrinah, udeležba na volitvah, referendumih, članstvo v političnih strankah, spremljanje medijev, podpisovanje peticij in sodelovanje v političnih debatah itd. Ne glede na pestrost različnih pojavnih oblik participacije je udeležba na volitvah še vedno najbolj razširjena in tudi najlažje merljiva oblika politične participacije. Analize volitev kažejo, da se v evropskih državah v zadnjih desetletjih volilna udeležba konstantno zmanjšuje (O'Toole, Marsh in Jones 2003). Hkrati se uveljavljajo nove oblike vpliva na politično odločanje (kot na primer raba novih medijev – socialnih omrežij), ki postajajo vedno bolj običajen del političnega življenja, zlasti med mladimi (Gabriel, Keil in Kerrouche 2012, 11).

Identificirani so številni dejavniki, ki vplivajo na obseg politične participacije. Posebej vplivni naj bi bili: spol, izobrazba in starost. Podatki kažejo, da so višje izobraženi in starejši moški bolj vključeni v politično delovanje v primerjavi z drugimi (Lamprianou 2013, 28). Kot determinanta politične dejavnosti je za raziskovalce še zlasti zanimiva starost. Številni mladi naj bi se čutili izključene iz političnega sistema in se posledično v dosti manjši meri politično angažirajo. Izsledki raziskav kažejo, da udeležba mladih na volitvah upada, da politične stranke beležijo upad števila mladih članov, da mladi izkazujejo šibko poznavanje politike in da se vedno manj vključujejo v politične dejavnosti (Quintelier 2007, 165; O'Toole 2004, 2). Seveda pa »mladi« niso homogena skupina, za katero bi veljali enaki vzorci vedenja (Lamprianou 2013, 29). Quintelierjeva (2007) argumentira, zakaj obstajajo razlike med mladimi in starejšimi na

področju politične participacije. Po njenem mnenju stopnja izobrazbe precej vpliva na stopnjo politične participacije, pri čemer mnogi mladi še niso zaključili izobraževalnega procesa; se mladi poslužujejo drugačnih oblik politične participacije (kot na primer nošenje priponek, udeleževanje demonstracij, podpisovanje peticij); se mladi počutijo neslišane in ne nazadnje jih politika niti ne zanima, saj v veliki meri njihov trenutni življenjski položaj ni zaznamovan z življenjskimi dogodki, kot so lastništvo nepremičnine, zakonski stan, zaposlitev, na kar ima politika v širšem smislu vidnejši vpliv.

Organizirano delovanje Slovencev na Hrvaškem na področju politične participacije sega v sredino devetnajstega stoletja. V Istri so že leta 1848 ustanovili Slovensko-hrvaško politično društvo, ki je imelo značaj politične stranke (Pajnič 2006, 176). Leta 1902 je bilo v Pazinu ustanovljeno Politično društvo za Hrvate in Slovence z namenom buditi narodno zavest med Hrvati in Slovenci v Istri ter braniti njihove politične, prosvetne in gospodarske interese na vseh področjih javnega življenja. V Pazinu so v času pred prvo svetovno vojno delovala še nekatera druga slovensko-hrvaška združenja (Riman 2012, 234–251). Pozneje, v okviru skupne države Jugoslavije, pa se med Slovenci na Hrvaškem niso kazale potrebe po političnem organiziranju in oblikovanju različnih manjšinskih struktur (Zupančič 2008, 576).

Po osamosvojitvi obeh držav (Slovenije in Hrvaške) in z vzpostavitvijo varstva manjšin na Hrvaškem, ki omogoča narodnim manjšinam politično participacijo, se postopno vzpostavljajo »politične« strukture tudi na tem področju. Prve volitve svetov in predstavnikov narodnih manjšin so potekale v letu 2003 in dodatno še v letu 2004. Glavni značilnosti teh volitev sta bili: nizka volilna udeležba in težave pri oblikovanju pogojev za začetek delovanja svetov oziroma predstavnikov v lokalni samoupravi. Dobršni del prvega mandata je bil namenjen reševanju organizacijskih problemov, izobraževanju predstavnikov narodnih manjšin in vzpostavitvi komunikacije z organi lokalnih in regionalnih oblasti (Tatalović, Jakešević in Lacović 2010, 4). Na četrtyh oziroma petih² manjšinskih volitvah leta 2015 je slovenska manjšina na Hrvaškem dobila

2 Prve volitve so bile organizirane leta 2003, leta 2004 so izvedli ponovne ali dodatne volitve, sledile so volitve v letih 2007, 2011 in 2015.

devet svetov, in sicer štiri na ravni županije (Primorsko-goranska, Splitsko-dalmatinska, Istrska in Mesto Zagreb), štiri na ravni mesta (Reka, Split, Pulj in Umag) in eno na ravni občine (Matulji). Izvoljenih je bilo tudi štirinajst predstavnikov, in sicer pet na ravni županije (Karlovska, Varaždinska, Zadrška, Osiješko-baranjska in Šibeniško-kninska), sedem na ravni mesta (Samobor, Karlovec, Varaždin, Opatija, Zadar, Osijek in Poreč) in dva na ravni občine (Cestica in Štrigova) (Izbori 2015 za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina 2015). Tudi na teh volitvah slovenska manjšina ni izkoristila priložnosti in njeni predstavniki niso kandidirali povsod tam, kjer ji to omogoča zakon. Brez slovenskih kandidatov oziroma list so tako minile volitve v Krapinsko-zagorski, Medžimurski, Bjelovarsko-bilogorski, Dubrovniško-neretvanski, Siško-moslavinski in Zagrebški županiji, v mestu Buje in v občini Hum na Sotli (JPT 2015, 15; Izbori 2015 za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina 2015). Volilna udeležba slovenske skupnosti je bila izjemno slaba. Podatki o starostni strukturi redkih posameznikov, ki so se udeležili manjšinskih volitev, niso objavljeni. Slaba volilna udeležba na manjšinskih volitvah, ki se izvedejo vsaka štiri leta, je osrednja težava, s katero se soočajo manjšine, in ni značilna samo za slovensko manjšino na Hrvaškem.³ Dejstvo, da je za izvolitev predstavnika manjšine ali člana sveta zadosten samo en glas, postavlja pod vprašaj legitimnost izvoljenih predstavnikov. Majhno število kandidatov na volitvah in nizka volilna udeležba sta pokazatelja, da manjšinski sveti in manjšinski predstavniki med pripadniki manjšinskih skupnosti še niso prepoznani kot pomemben mehanizem, s katerim bi lahko vplivali na izboljšanje položaja narodnih manjšin na Hrvaškem (Petričušić 2012, 103).

3 Na manjšinskih volitvah leta 2015 je bila volilna udeležba 13,48-odstotna (Izbori 2015). V volilne imenike je bilo vpisanih 278.932 volivcev. Razpis za volitve je bil za 314 manjšinskih svetov in 235 predstavnikov manjšin, ker pa za vsa navedena mesta niso prispele kandidatne liste, se je volilo 288 manjšinskih svetov in 173 manjšinskih predstavnikov (Žapčić 2015a). Volitve so se izvedle v negativni atmosferi in v medijski tišini. Večkrat je bilo postavljeno, da se je po zadnjih manjšinskih volitvah povečalo število pojavov etnične nestrpnosti in sovražnega govora. Na okrogli mizi leta 2015, poimenovani *Različite boje, ista ekipa-vedre boje Hrvatske*, ki je potekala v organizaciji GONG-a in Instituta STINE, je bilo poudarjeno, da bi bilo treba spremeniti zakonodajo in izboljšati področje politične participacije manjšin (Žapčić 2015b).

Na državni ravni imajo Slovenci svojega predstavnika še v pododboru za pravice narodnih manjšin, ki deluje v okviru saborskega odbora za človekove pravice in pravice narodnih manjšin, ter predstavnika v Svetu narodnih manjšin,⁴ ki deluje pri hrvaški vladi. Ustava narodnim manjšinam zagotavlja tudi zastopstvo v hrvaškem saboru. Slovenci svojega poslanca volijo skupaj s pripadniki drugih narodnih manjšin (albanske, črnogorske, makedonske in bošnjaške) z območja nekdanje Jugoslavije. Do sedaj ta predstavnik še ni bil slovenske narodnosti.

Kulturna participacija Slovencev na Hrvaškem

Tako kot politična participacija tudi kulturna participacija vključuje razvejana področja, vsebine in različne oblike dejavnosti posameznikov. Če bi želeli opredeliti kulturno participacijo, bi veljalo najprej opredeliti pojem kulture. Obstajajo mnoge opredelitve oziroma definicije kulture številnih avtorjev, ki so nastale v različnih družbenih kontekstih, v različnih obdobjih in z različnimi cilji (Measuring cultural participation 2009, 16).⁵ Ne glede na to, katero opredelitev kulture in kulturne participacije izberemo, se je oblikovalo širše sprejeto soglasje, da je kulturna participacija del vsakdanjega življenja in je ne smemo reducirati zgolj na obiskovanje kulturnih prireditev oziroma dogodkov. Najosnovnejša opredelitev oblike uresničevanja kulturne participacije je: dejavna in

4 Svet za narodne manjšine je avtonomno vladno telo, ki je bilo ustanovljeno na osnovi *Ustavnega zakona o pravicah nacionalnih manjšin* (Narodne novine, št. 155/02). Skrbi za vključevanje narodnih manjšin v hrvaško javno življenje, njihovo sodelovanje z državnimi organi in sodelovanje pri obravnavi vprašanj, ki so povezana z uresničevanjem in zaščito pravic oziroma svoboščin narodnih manjšin.

5 UNESCO je v statistične namene oziroma za namene zbiranja in primerjanja podatkov različnih držav oblikoval pragmatično opredelitev kulture, ki temelji na konceptu kulturnih domen. Kot osrednje kulturne domene je opredelil: 1) kulturno in naravno dediščino, 2) uprizoritvene dejavnosti, 3) vizualno umetnost in obrt, 4) knjige in tisk, 5) avdio-vizualne in interaktivne medije, 6) oblikovanje in kreativno umetnost, 7) nesnovno kulturno dediščino. Kot dodatni domeni sta opredeljeni še: 8) turizem ter 9) šport in rekreacija. Opredelil pa je še tri transverzalne domene, ki so ključne za produkcijo in prenos kulture ter se lahko aplicirajo na vse že omenjene domene: 1) izobraževanje in usposabljanje, 2) arhiviranje in konservatorstvo ter 3) oprema oziroma podporni material (Measuring cultural participation 2009, 16–17).

nedejavna participacija oziroma ustvarjalna (ki se nanaša na ustvarjanje, organiziranje, produciranje) in sprejemna participacija (ki se nanaša na rabo, opazovanje, nakup) (Measuring cultural participation 2009, 19). Sodobne informacijsko-komunikacijske tehnologije omogočajo še tretji način, tako imenovano interaktivno participacijo, ki je opredeljena kot komunikacijski tok med izvorom in sprejemnim subjektom. To omogoča oblikovanje dialoga, ki ga tradicionalni mediji ne omogočajo (Morrone 2006, 6–7).

Na Hrvaškem je bilo prvo slovensko kulturno društvo (Čitaonica) ustanovljeno leta 1886 v Pulju (Riman 2011, 77; Riman 2016). Za to društvo ni znano, koliko časa je delovalo. Nekaj let pozneje, leta 1904, je v Pulju ponovno zaživelo Slovensko društvo, ki naj bi delovalo dve leti (Kržišnik - Bukić 1995, 140; Jerman in Todorovski 1999, 13). Leta 1908 naj bi v Pulju in Pazinu odprli čitalnici Slovencev (Pajnič 2006, 176). Leta 1913 pa je v Pulju nastalo novo društvo, in sicer Slovensko pevsko, zabavno in podporno društvo (Kržišnik - Bukić 1995, 140). Postopno so se Slovenci (samo)organizirali tudi po drugih hrvaških krajih. V obdobju med obema vojnama so se Slovenci, zlasti v Zagrebu, dejavno samoorganizirali (Kržišnik - Bukić 2006, 42–44). Obdobje druge svetovne vojne, čas Neodvisne države Hrvaške (v nadaljevanju NDH), je bilo za Slovence na Hrvaškem izjemno težko. Politika NDH Slovincem ni bila naklonjena. V Zagrebu so bila leta 1941 slovenska društva prepovedana in ukinjena (Kržišnik - Bukić 1995, 156–157). Po drugi svetovni vojni se je društveno delovanje Slovencev na Hrvaškem obnovilo. Rast števila društev Slovencev na Hrvaškem je opazna zlasti po letu 1991. Od prvega združenja leta 1886 do leta 2016 je na Hrvaškem obstajalo enainpetdeset znanih društev in v tem pogledu se lahko govori o 130-letni kontinuiteti delovanja slovenskih društev na Hrvaškem (Riman 2016, 269).

Od leta 1992 kulturna društva Slovencev na Hrvaškem delujejo v okviru krovne organizacije, to je Zveze Slovencev v Republiki Hrvaški, ki se je leta 1996 preimenovala v Zvezo slovenskih društev na Hrvaškem. Trenutno Zveza slovenskih društev na Hrvaškem združuje šestnajst kulturnih društev: Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom⁶ (Zagreb, od

6 Društvo naj bi imelo 933 članov (Žitnik Serafin 2014, 153), glede na drugi vir okoli 800 članov (Koprivc 2016, 52).

leta 1929), Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica⁷ (Reka, od leta 1947), Slovensko kulturno društvo Triglav⁸ (Split, od leta 1992), Kulturno društvo Slovencev dr. France Prešeren⁹ (Šibenik, od leta 1997), Slovensko kulturno društvo Lipa¹⁰ (Dubrovnik, od leta 2001), Slovensko kulturno društvo Istra¹¹ (Pulj, od leta 2001), Slovensko kulturno društvo Snežnik¹² (Lovran, od leta 2005), Slovensko kulturno društvo Lipa¹³ (Zadar, od leta 2004), Kulturno društvo Slovenski dom Karlovec¹⁴ (Karlovec, od leta 2006), Društvo Slovencev Labin¹⁵ (Labin, od leta 2006), Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz¹⁶ (Osijek, od leta 2006), Slovensko kulturno društvo Lipa¹⁷ (Buzet, od leta 2007), Slovensko kulturno društvo Oljka¹⁸ (Poreč, od leta 2007), Slovensko kulturno društvo Nagelj¹⁹ (Varaždin, od leta 2008), Slovensko kulturno društvo Gorski Kotar²⁰ (Tršće, od leta 2007) in Slovensko kulturno društvo Ajda²¹ (Umag, od leta 2011).

V različnih virih najdemo različne podatke o številu članov posameznega kulturnega društva. Do razlik v podatkih prihaja zaradi tega, ker v nekaterih virih navajajo število dejavnih članov, drugod pa upoštevajo tudi podporne člane, prav tako je to odvisno tudi od tega, v kolikšni meri

-
- 7 Najdemo lahko različne podatke o številu članov društva, od številke 500 (Žitnik Serafin 2014, 154) do 1.900 (Kulturno prosvetno društvo Bazovica 2016).
 - 8 Društvo ima 350 članov (Rodna gruda 2016a), glede na drugi vir pa naj bi bilo članov 1.200 (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 9 Društvo ima 60 članov (Zveza slovenskih društev na Hrvaškem 2016a).
 - 10 Društvo ima okoli 80 članov (Zveza slovenskih društev na Hrvaškem 2016b) oziroma 95 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 11 Društvo ima 500 članov (Rodna gruda 2016b).
 - 12 Društvo ima 153 članov (Žitnik Serafin 2014, 154) oziroma 112 članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016d).
 - 13 Društvo ima 78 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 14 Društvo ima okoli 120 članov (MDT/JPT 2015, 20).
 - 15 Društvo ima 65 članov (Zveza slovenskih društev na Hrvaškem 2016c) oziroma 84 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 16 Društvo ima 57 članov (Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz 2016).
 - 17 Društvo ima 50 članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016a) oziroma 60 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 18 Društvo ima približno 70 članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016b) oziroma 100 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 19 Društvo ima 48 članov (Združenje slovenska izseljenska matica 2016c) oziroma 66 članov (Žitnik Serafin 2014, 154).
 - 20 Društvo ima 104 člane (Žitnik Serafin 2014, 154) oziroma 130 članov (JPT/AKM 2017, 21).
 - 21 Društvo ima 130 članov (Žitnik Serafin 2014, 155) oziroma 170 članov (Kampos 2016).

imajo društva ažurirane podatke o svojem članstvu. V omenjenih šestnajstih društvih naj bi bilo po oceni skupnega števila članov vključenih približno 30 % vseh Slovencev na Hrvaškem, če upoštevamo popisne podatke, po katerih je leta 2011 na Hrvaškem živelo 10.517 Slovencev.

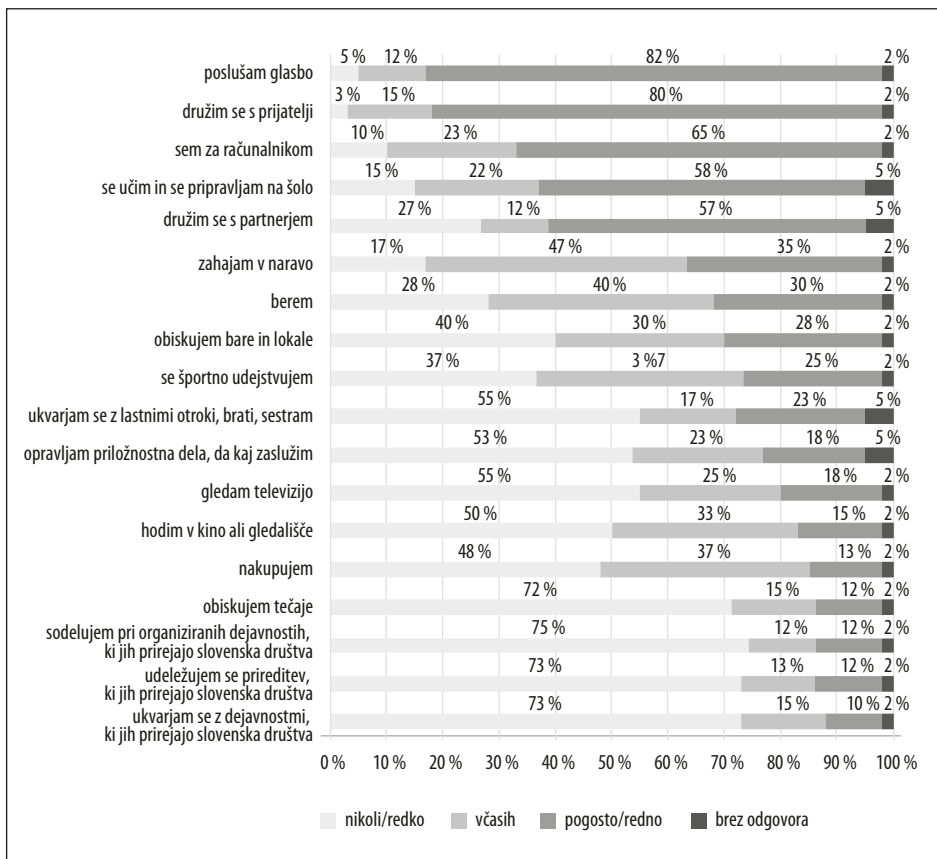
Pregled delovanja in dejavnosti slovenskih društev v začetnem obdobju njihovega ustanavljanja – od konca devetnajstega stoletja do srede dvajsetega stoletja – kaže, da je bila glavna funkcija društev humanitarna oziroma podporna dejavnost. V tem obdobju so v društvih slovenskim priseljencem nudili pomoč pri vključevanju v hrvaško družbo. Po drugi svetovni vojni so slovenska društva vedno bolj krepila svojo kulturno funkcijo (Josipovič in Kržišnik - Bukić 2010, 175; Riman 2016, 280–281). Pregled dejavnosti sedaj delujočih slovenskih društev na Hrvaškem kaže, da ta večinoma ponujajo »tradicionalne« kulturne dejavnosti oziroma sekcije, kot so folklor, petje, gledališče, ročna dela, literarna sekcija, imajo pa tudi svoje knjižnice²² in časopisne oddelke ter organizirajo tečaje slovenskega jezika. V zadnjem obdobju slovenska društva več pozornosti namenjajo iskanju vsebin in dejavnosti, s katerimi bi privabila mlade k vključevanju v kulturna društva.

Mladi in preživljanje prostega časa

Odgovori anketiranih na vprašanje, kako preživljajo prosti čas, zastavljeno v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* (v nadaljevanju *Mladi v slovenskem zamejstvu*) so pokazali, da med vsemi navedenimi dejavnostmi mladi v prostem času v največjem deležu poslušajo glasbo (82 %) in se družijo s prijatelji (80 %) (graf 1). Glasba ima izjemno pomembno vlogo v življenju mladih. Hkrati pa podatki kažejo, da čas, namenjen poslušanju glasbe, pogosto upada s starostjo in z zaposlenostjo (Ilišin in drugi 2013, 74). Prav tako je druženje s prijatelji med mladimi zelo pomemben način preživljanja prostega časa (Vrkić Dimić 2005, 323; Boulet 2008, 347).

22 Društvo KPD Bazovica ima svojo knjižnico, ki je od leta 2015 vključena v COBISS. Sicer pa je bila leta 1993 ustanovljena Osrednja knjižnica Slovencev, ki ima svoje prostore v Mestni knjižnici Ivan Goran Kovačič v Karlovcu.

Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas (N = 60)

Tretja dejavnost, ki v večji meri zapolnjuje prosti čas precejšnjemu deležu anketiranih, je delo z računalnikom. Iz odgovorov anketiranih je razvidno, da prav vsi uporabljajo računalnik. V primerjavi z gledanjem televizije in branjem knjig so mladi relativno, kot so sami ocenili, pogosto za računalnikom – pogosto oziroma redno preživlja svoj prosti čas za računalnikom kar 65 % mladih. Odgovori anketirancev v naši raziskavi so podobni izsledkom raziskave o preživljanju prostega časa mladih na Hrvaškem (*Percepcije i stavovi mladih Hrvatske prema stvarnosti koja se mijenja*),²³ v kateri so mladi v sam vrh prostočasnih dejavnosti postavili

23 Raziskava je bila izvedena leta 2012 na reprezentativnem vzorcu mladih, ki je bil oblikovan

zabavo (glasbo), druženje s prijatelji in medijsko posredovane vsebine, pri čemer je danes v ospredju internet oziroma računalnik (Ilišin in drugi 2013, 87). Računalnik je postal za mladino osnovno sredstvo za delo in zabavo. Prav zato ne preseneča relativno visoko število mladih, ki pogosto ali redno uporabljajo računalnik, bodisi za sprostitev bodisi kot delovni pripomoček za opravljanje dela/šolskih nalog (Ilišin in drugi 2013, 23, 74). Mediji in s tem tudi internet so poleg velikega političnega vpliva, ki ga imajo zaradi možnosti obvladovanja javnega mnenja, v zadnjih desetletjih prevzeli še eno pomembno vlogo, in sicer vlogo socializatorja.²⁴

V procesu socializacije množični mediji vplivajo na informiranje, ohranjanje in razvoj jezikov, oblikovanje prostega časa, posredovanje kulturnih vrednot, oblikovanje življenjskih stilov in sooblikovanje individualnih oziroma skupinskih identifikacij (Medvešek 2009, 8). Anketirani v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* so navedli, da na internetu povprečno preživijo 4,06 ure na dan. Podobno visok rezultat je pokazala tudi raziskava iz leta 2012, po kateri mladi na Hrvaškem povprečno uporabljajo internet 3,38 ure na dan (Ilišin in drugi 2013, 75). Glede na izsledke te raziskave mladi na dan uporabljajo internet skoraj eno uro več kot gledajo televizijo. Mlade fasciniranost nad internetom odvrča od uporabe drugih medijev (televizija, radio), postaja pa tudi nadomestilo za dejansko druženje s prijatelji oziroma ukvarjanje z različnimi drugimi dejavnostmi. Internet mladi uporabljajo kot interaktivni medij za

glede na velikost posamezne hrvaške županije in je vključeval 1.500 mladih, starih med 14 in 27 let (Ilišin in drugi 2013, 13).

- 24 V obdobju adolescence, ko socializacijski vpliv družine upada, naraščajo vplivi drugih dejavnikov, kot so mediji, vrstniki in šola. Mladostniki s pomočjo medijev zadovoljujejo svoje potrebe po razvedrilu, s pomočjo sporočil, ki jih dobivajo iz medijev, oblikujejo svojo identiteto, s pomočjo medijev rešujejo vsakdanje probleme in hkrati sodelujejo v medijsko podprti mladostniški subkulturi. To pomeni, da so mediji postali del procesa, v katerem mladostnik pridobi načine vedenja in vrednote družbenega sveta oziroma kulture, v kateri živi. Omeniti pa je treba pomembno razliko med vlogo medijev in drugimi dejavniki socializacije, kot so družina, pripadniki skupnosti, učitelji ali religiozne avtoritete. Interes teh drugih dejavnikov je spodbujanje izbranih vrednot, stališč in prepričanj, ki ohranjajo družbeni red in naj bi se prenašale z ene generacije na drugo. Mediji so precej bolj tržno naravnani in sporočajo taka stališča in vrednote, za katere njihovi lastniki menijo, da bodo profitno donosna oziroma zaradi katerih jih bodo mladostniki gledali, poslušali in brali. Kot dejavnik socializacije mediji igrajo podobno vlogo kot vrstniki. Pri obeh imajo mladostniki precejšnjo mero kontrole nad svojo lastno socializacijo, ko odločajo, katere medije bodo spremljali oziroma s katerimi vrstniki se bodo družili (Arnett 1995).

komunikacijo z drugimi, za informiranje in za gledanje videoprodukcije oziroma poslušanje glasbe (Ilišin in drugi 2013, 72–74).

Nadalje je v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* kar 58 % anketiranih navedlo, da pogosto oziroma redno svoj prosti čas namenijo učenju in pripravam na šolo. Raziskava *Percepcije i stavovi mladih Hrvatske prema stvarnosti koja se mijenja*, opravljena med mladimi na Hrvaškem, je pokazala, da se ti učijo od 1 do 4 ure na dan. Največ se jih uči 1 uro na dan, število ur, ki jih namenijo učenju, pa narašča s stopnjo izobraževanja (Ilišin in drugi 2013, 51).

Delu za šolo sledi druženje s partnerjem. 57 % anketiranih je povedalo, da redno oziroma pogosto svoj prosti čas preživljajo s partnerjem/partnerko. Pri tem ne gre nujno samo za nočne izhode, zabave, obiskovanje lokalov, temveč tudi za različne druge dejavnosti, kot so izleti v naravo in rekreacija (Boulet 2008, 345–346).

Izleti v naravo se praviloma povezujejo z druženjem s prijatelji, pa tudi s športno dejavnostjo. Veliko ljudi odhod v naravo omenja kot idealen način preživljanja prostega časa, verjetno zaradi tega, ker je sodoben način življenja pogosto povezan z daljšim bivanjem v zaprtih prostorih in s sedenjem (Boulet 2008, 352). V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* je 35 % anketiranih navedlo, da redno oziroma pogosto preživljajo prosti čas v obliki izletov v naravo, kar 47 % anketiranih pa zahaja v naravo včasih.

Glede na odgovore branje knjig zaseda dokaj visoko mesto na lestvici prostočasnih dejavnosti med mladimi. Pogosto oziroma redno bere 30 % anketiranih, največji delež (40 %) anketiranih bere včasih, nekaj manj (28 %) pa jih je odgovorilo, da berejo redko. Na Hrvaškem je bilo opravljenih kar nekaj raziskav o bralni kulturi med mladimi in izsledki posameznih raziskav se med seboj nekoliko razlikujejo. Raziskava o navadah branja pri adolescentih iz leta 2010 je pokazala, da mladi obiskujejo knjižnice in da je branje dejavnost, ki ima pomembno mesto v prostem času mladih (Medak 2010). Medtem pa je raziskava, izvedena v letih 2012 in 2013 med 358 dijaki srednjih šol v petih mestih: Zagreb, Mali Lošinj, Virovitica, Koprivnica in Delnice, pokazala, da kar 33,4 % anketiranih iz vseh petih mest ne bere knjig (Istraživanje potreba mladih – slobodno vrijeme mladih 2013). Pri branju se še posebej kažejo razlike med

spoloma, saj naj bi dekleta brala več kot fantje, predvsem pa se interes za branje veča s starostjo in stopnjo izobrazbe (Ilišin in drugi 2013, 71). Pomembno je tudi dodati, da raziskave kažejo, da je to dejavnost, ki med mladimi v zadnjih treh desetletjih počasi, a kontinuirano upada (Ilišin in drugi 2013, 87).

V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* je 28 % anketiranih na Hrvaškem povedalo, da redno oziroma pogosto obiskujejo lokale in bare, 30 % anketiranih pa je navedlo, da bare in lokale obiskujejo redko. Podatki druge raziskave kažejo, da se na Hrvaškem mladi najpogosteje s prijatelji srečujejo prav v barih in lokalih, pri čemer količina finančnih sredstev, ki jih v njih porabijo, raste s starostjo, s stopnjo izobrazbe in z velikostjo kraja bivanja (Ilišin in drugi 2013, 76). Glede preživljanja prostega časa hrvaške mladine je stroka mnenja, da so mladi na Hrvaškem premalo vključeni v strukturirane dejavnosti, da so premalo fizično dejavni in da so pogosto izpostavljeni tveganemu obnašanju, na primer konzumiranju alkohola in psihoaktivnih substanc (Boulet 2008, 342).

Pri analizi odgovorov na vprašanje, v kolikšni meri so mladi športno dejavni v prostem času, je videti, da se med vsemi zamejstvi mladi na Hrvaškem v najmanjši meri (25 %) pogosto oziroma redno športno udeležujejo. Največji delež (37 %) anketiranih je odgovoril, da se športno udeležujejo le včasih. Podobno je tudi 30 % anketiranih v raziskavi *Perceptije i stavovi mladih Hrvatske prema stvarnosti koja se mijenja* navedlo, da se v prostem času pogosto ukvarjajo s športnimi dejavnostmi (Ilišin in drugi 2013, 70).

Iz odgovorov anketirancev raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu* je še razvidno, da mladi v prostem času v večjem deležu berejo knjige kot gledajo televizijo. Redno oziroma pogosto gleda televizijo 18 % anketiranih, 25 % anketiranih gleda televizijo včasih, nekaj manj kot polovica (45 %) anketiranih pa je odgovorila, da televizijo gleda redko. Tega ne potrjujejo izsledki raziskav o preživljanju prostega časa mladih na Hrvaškem, po katerih televizija ostaja pomemben medij zabave in pridobivanja informacij ter jo mladi uporabljajo bistveno več kot na primer branje knjig (Ilišin in drugi 2013, 152).

Verjetno je tudi zaradi ekonomske krize, ki na Hrvaškem traja dlje kot v drugih državah Evropske unije (v nadaljevanju EU), opravljanje

priložnostnih del dokaj prisotno med mladimi. Mladi na Hrvaškem imajo precej priložnosti za opravljanje sezonskih del, ki so povezana s turizmom in zaposlovanjem v večjih trgovskih centrih (Glas Istre 2012). Zaznana je rast števila podjetij, ki iščejo mlade, predvsem študente (Barbarić 2013), za opravljanje honorarnega dela, kar pa ima lahko tudi negativne učinke, saj izkušnje mladih, ki so opravljali študentsko delo, kažejo, da delodajalci študentsko delo izkoriščajo za pridobivanje poceni delovne sile (Dnevno.hr 2015). Med anketiranimi mladimi v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* jih je 18 % navedlo, da redno ali pogosto opravljajo priložnostna dela, 28 % anketirancev pa je odgovorilo, da nikoli ne opravljajo priložnostnih del.

V primerjavi z drugimi navedenimi dejavnostmi anketiranci v prostem času v manjšem deležu (15 %) redno oziroma pogosto obiskujejo kino ali gledališče. V največjem deležu (48 %) so anketiranci navedli, da gledališče in kino obiskujejo redko. Podobne izsledke o tem, da mladi na Hrvaškem v prostem času relativno slabše obiskujejo kulturne ustanove, sta pokazali tudi raziskavi, izvedeni v Zadru²⁵ (Vrkić Dimić 2005, 317) in Zagrebu²⁶ (Lončar 2008). Lončar (2008) ugotavlja, da si mladi filme in serije raje »snamejo« z različnih spletnih strani in si jih ogledajo doma, kot da bi odšli v kino. Do gledališča pa naj bi mladi imeli negativno stališče, saj naj ne bi bilo dovolj atraktivno. Raziskava je še pokazala, da je slab obisk mladih problem hrvaškega gledališča, ki se v zadnjih dvajsetih letih ni razvijalo v skladu z globalnimi in lokalnimi trendi (Lončar 2008). Velja poudariti, da so člani Slovenskega kulturnega društva Gorski Kotar že večkrat obiskali različna gledališča v Ljubljani, medtem ko učenci in njihovi starši, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenščine, redno obiskujejo gledališča v Ljubljani. Neposreden stik učencev s Slovenijo, slovensko kulturo in življenjem je koristen iz več razlogov: kot dodatna motivacija

25 V raziskavi *Slobodno vrijeme studenata – organizacija, sadržaji i provođenje*, ki je bila izvedena leta 2003 v Zadru in katere namen je bil ugotoviti, kako prosti čas preživljajo študenti, je med 415 anketiranimi študenti 12,5 % navedlo, da v prostem času obiskujejo kulturne ustanove, kot na primer gledališča, kino, galerije in knjižnice (Vrkić Dimić 2005, 317).

26 Raziskava je bila narejena leta 2006 v sedemindvajsetih zagrebških srednjih šolah, in sicer na vzorcu 1.400 dijakov, starih od 14 do 18 let (Lončar 2008, 108).

za učenje slovenskega jezika ter tudi v smislu povezovanja in spoznavanja s slovensko kulturo (Motik 2016, 16).

Redno in pogosto v prostem času nakupuje 13 % anketiranih v raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu*. Največji delež (48 %) anketiranih pa je navedel, da nikoli oziroma redko nakupujejo v prostem času. Ne glede na te izsledke se v strokovni literaturi pojavljajo ugotovitve, da gledališče, kino in branje niso več glavne dejavnosti, ki prispevajo k socializaciji mladih – to pomembno mesto naj bi prevzemali trgovski centri (Jakovčič 2011, 55). Mladi na Hrvaškem naj bi na mesec porabili največ denarja prav za nakupovanje oblačil in modnih dodatkov. To je povezano z dejstvom, da so prav dober zunanji videz postavili v sam vrh lestvice tega, kar menijo, da je moderno (Ilišin in drugi 2013, 76–77).

Obiskovanje tečajev ni običajen način preživljanja prostega časa mladih, saj to pogosto oziroma redno počne samo 12 % anketiranih. Med vsemi zamejstvi se anketirani mladi na Hrvaškem še najmanj udeležujejo tečajev. Tretjina (33 %) anketiranih se tečajev nikoli ne udeležuje, 39 % pa se tečajev udeležuje redko. Vrkić Dimić (2005, 319) ugotavlja, da mladi sicer izkazujejo željo po udeleževanju na tečajih in usposabljanjih, a redkeje to željo uresničijo. Razlogi za neudeležbo mladih na tečajih naj bi bili: neustrezni materialni pogoji kot najpogostejši razlog (finance in oprema), kot drugi razlog se navaja pomanjkanje prostega časa, na tretjem mestu je pomanjkanje samozavesti (strah pred neuspehom, pomanjkanje podpore družine ali partnerja), na četrtem mestu pa skromna ponudba dejavnosti oziroma tečajev v okolici (Vrkić Dimić 2005, 324).

Med vsemi navedenimi dejavnostmi se anketiranci v najmanjšem deležu v prostem času udeležujejo kulturnih in športnih pobud ter prireditvev, ki jih prirejajo slovenska društva – le 12 % anketiranih se pogosto oziroma redno udeležuje dejavnosti, ki jih organizirajo slovenska društva. Enak delež (12 %) anketiranih sodeluje pri organizaciji dejavnosti, ki jih prirejajo slovenska društva. Še nekoliko manj anketiranih pa se dejansko ukvarja z dejavnostmi, ki jih prirejajo slovenska društva (10 %). O razlogih, zakaj se mladi v manjšem deležu udeležujejo prireditvev, ki jih organizirajo slovenska društva, lahko samo sklepamo. Morda mladim ne ustreza vsebina prireditvev, ki jih društva organizirajo, morda je razlog slaba informiranost o delovanju društev ali pa jih druženje v tovrstnih

društvih ne zanima oziroma za to nimajo časa. Mladi, ki so dejavno vključeni v slovenska društva, so seznanjeni z njihovim delovanjem in ga ocenjujejo kot zanimivega tudi za večinsko okolje. Intervjuvanka H8 (zaposlena, 31 let) je povedala: *»Seznanjena sem z vsemi dogajanjem v slovenskih društvih, posebno v (ime društva, op. a.), kjer se udeležujem na prireditvah, pri organizaciji in pogosto tudi sodelujem. Vsebine so različne in zanimive tudi obiskovalcem, ki niso člani slovenske skupnosti.«*

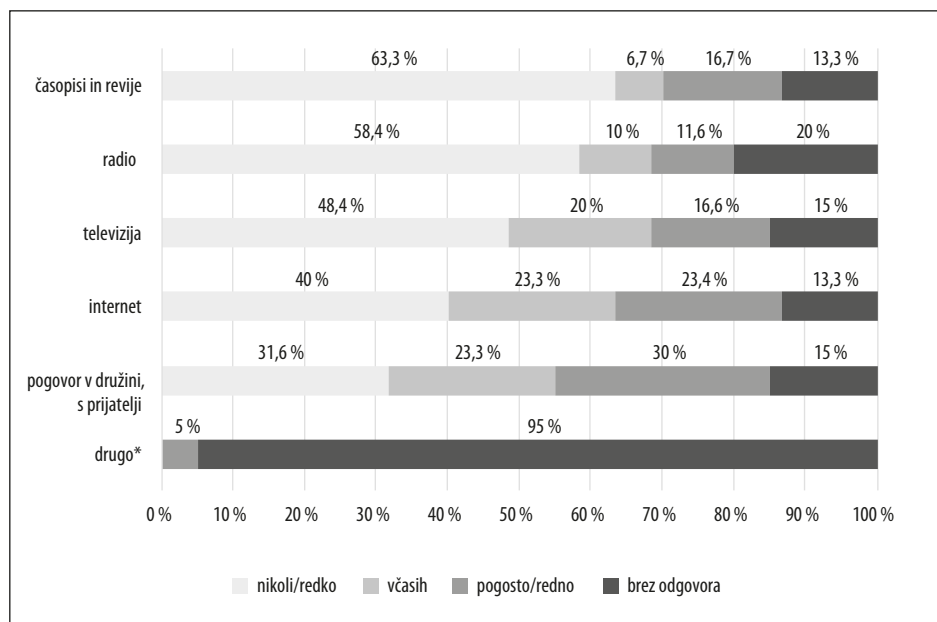
O poznavanju delovanja slovenskih društev je intervjuvanka H2 (študentka, 21 let) pojasnila, da je seznanjena z delovanjem nekaterih društev: *»Da. Nisem vključena, vem pa, da deluje na Reki. V sklopu predavanj na Filozofski fakulteti smo bili nekolikokrat na razstavah, spoznali smo tajnico Slovenskega društva Bazovica.«* Intervjuvanka je dejavna v večinskih organizacijah, kljub temu pa je razmišljala tudi o tem, da bi se vključila v slovensko društvo: *»Razmišljala sem o tem. Zelo mi je bila všeč zadnja razstava, na kateri sem bila. Lepo mi je bilo tudi, ko je tajnica govorila o delovanju in sem videla, da v Slovenskem domu KPD Bazovica deluje veliko sekcij, ki bi bile zanimive tudi za mlade. Hotela bi se tudi učiti slovenskega jezika.«*

V povezavi s tem so za nas pomembne informacije, v kolikšni meri mladi spremljajo dogajanje znotraj slovenske skupnosti in prek katerih medijev. Iz odgovorov anketiranih je razvidno, da mladi pravzaprav v manjši meri spremljajo dogajanje znotraj slovenske skupnosti na Hrvaškem – kar 70 % anketiranih nikoli oziroma redko spremlja dogajanje znotraj slovenske skupnosti, 15 % anketiranih je navedlo, da to počnejo včasih, 15 % anketiranih pa pogosto oziroma redno spremlja dogajanje znotraj slovenske skupnosti. Spremljanje dogajanja znotraj slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem je v veliki meri pogojeno z dostopnostjo in prisotnostjo informacij v lokalnem in širšem okolju. Odgovori anketiranih kažejo, da informacije o slovenski skupnosti najpogosteje dobijo na internetu in v pogovorih z družinskimi člani oziroma s prijatelji (graf 2). Medijska nevidnost narodnih manjšin na Hrvaškem je tudi posledica tega, da se v večinskih medijih informacije o manjšinah pojavljajo samo v oddajah, namenjenih manjšinam (kot na primer Prizma in Manjinski mozaik), ne pa tudi v drugih, rednih informativnih ali kulturnih oddajah.

Raziskava vsebin oddaj lokalnih radijev (Car in Kanižaj 2010) je

pokazala, da so med vidnejšimi manjšinami v radijskih oddajah Srbi, Romi, Čehi, Madžari, Italijani, Rusini in Slovaki. Tako podatek naše raziskave o tem, da je radio medij, ki ga mladi še v najmanjši meri uporabljajo za spremljanje dogajanja znotraj slovenske skupnosti, niti ne preseneča.

Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem (N = 60)

* drugo: dva anketiranca sta kot vir informiranja o slovenski skupnosti navedla slovensko društvo, eden pa zakonodajo.

Čeprav *Ustava Republike Hrvaške* (15. člen) in njena zakonodaja²⁷ omogočata dostop in prisotnost narodnih manjšin v lokalnih, regionalnih ali nacionalnih medijih, je dejanska prisotnost informacij o narodnih manjšinah na Hrvaškem v javnih medijih relativno majhna. Hrvaška radiotelevizija (v nadaljevanju HRT) ima redakcijo za narodne manjšine, izseljenstvo in civilno družbo, v okviru katere nastajata televizijski oddaji *Prizma* – multinacionalni magazin in *Manjinski mozaik*. Na prvem

²⁷ Na primer: člena 17 in 18 v *Ustavnem zakonu o pravicah narodnih manjšin* (2002), *Zakon o Hrvaški radioteleviziji* (2010) in *Zakon o elektronskih medijih* (2009).

programu hrvaškega radia pa obstaja radijska oddaja Multikultura. V sklopu teh oddaj se pojavljajo tudi prispevki o slovenski skupnosti. Obstaja torej produkcija televizijskih in radijskih oddaj, ki so namenjene tako imenovanim posebnim skupinam, med katerimi so tudi narodne manjšine, manj pa je zaznati vključenost vsebin, povezanih z narodnimi manjšinami, v rednem programu HRT. Takšen pristop povzroča getoizacijo manjšinskih skupnosti v medijskem prostoru. V programskem poročilu HRT za leto 2015 je navedeno, da je bilo v tem letu v dnevno-informativnih oddajah narodnim manjšinam posvečeno 3 ure in 27 minut programa. Majhen obseg teh prispevkov kaže, da se manjšinske vsebine težko prebijejo na redni televizijski in radijski program (Manjinske teme težko se probijaju u program 2016).

Nič bolj spodbudni niso rezultati analize člankov, objavljenih v hrvaških dnevnikih,²⁸ ki je pokazala, da se o narodnih manjšinah najpogosteje piše v političnih in mestnih rubrikah ter črni kroniki. Pojavnost narodnih manjšin v medijih ne kaže na proporcionalno povezavo med številčnostjo narodne manjšine in njeno prisotnostjo v medijih. V največjem številu članki obravnavajo dve narodni manjšini: Srbe in Rome. Poleg tega v obdobju od leta 2001 do leta 2005 ni opaziti sprememb v uredniški politiki glede načina poročanja o narodnih manjšinah, v smislu, da se o nekaterih manjšinah poroča večinoma v političnem kontekstu, o nekaterih manjšinah večinoma v socialnem kontekstu in o nekaterih manjšinah večinoma v kulturnem kontekstu (Kanižaj 2006, 127–128).

Na informiranje pripadnikov slovenske manjšine vpliva tudi njihova lastna medijska produkcija, ki je v zadnjih dveh desetletjih skoraj izključno vezana na dejavnosti slovenskih kulturnih društev. V primerjavi z »zlato dobo« slovenstva na Hrvaškem, ko je v tridesetih letih

28 Prikaz narodnih manjšin v medijih se je proučeval v različnih fazah v obdobju od leta 2001 do leta 2005. V prvi fazi raziskovanja je bilo v obdobju od 1. novembra do 1. decembra 2001 analiziranih 105 člankov, objavljenih v dveh hrvaških dnevnikih: Jutarnji list in Večernji list. Druga faza raziskovanja je potekala v obdobju od 14. aprila do 14. maja 2003; analiziranih je bilo 88 člankov v treh časopisih: Jutarnji list, Slobodna Dalmacija in Večernji list. V tretji fazi leta je bilo od 7. do 30. novembra 2003 analiziranih 288 člankov v petih dnevnikih: Jutarnji list, Večernji list, Slobodna Dalmacija, Novi list in Vjesnik. Četrta faza raziskovanja pa je vključevala analizo 119 člankov v obdobju od 25. aprila do 20. maja 2005, objavljenih v dnevnikih Večernji list, Novi list, Glas Istre, Slobodna Dalmacija, Glas Slavonije, Zadarski list in Karlovački list (Kanižaj 2006, 39–40).

dvajsetega stoletja slovenska narodna skupnost v Zagrebu izdajala svoj tednik *Odmev*, danes na Hrvaškem ne izhaja noben slovenski tednik, kaj šele dnevnik. Rednemu izhajanju je bil celo desetletje najbliže reški mesečnik *Kažipot*, informativno glasilo, ki je v veliki meri objavljalo tudi novice o delovanju mladih po celotnem slovenskem zamejstvu na Hrvaškem, a se je leta 2011 zreduciralo na tromesečnik *Sopotja*. Slovenska društva izdajajo še naslednje časopise oziroma revije: *Novi odmev* (tromesečnik, Zagreb), *Planika* (dvomesečnik, Split), *Liburnijska priloga* (letna, Lovran) in *Mavrica* (letna, Pulj) ter še kakšne občasne biltene, ki so dostopni tudi *online* na internetu. Poleg tiskanih medijev ima Slovensko kulturno društvo *Triglav* v Splitu od leta 2011 ob sredah od 9.00 do 9.30 na lokalni radijski postaji KL Eurodom (plačljivo) redno tedensko radijsko oddajo v slovenščini.

Slabšo informiranost mladih o delovanju slovenskih društev na Hrvaškem potrjujejo odgovori anketiranih na vprašanje, ali slovenska skupnost na Hrvaškem organizira dovolj dejavnosti za mlade. Kar 53,3 % anketiranih je na to vprašanje odgovorilo z »ne vem«. Približno četrtnina anketiranih je menila, da dejavnosti za mlade ni dovolj, malo manj kot četrtnina anketiranih pa je menila, da slovenska skupnost organizira dovolj dejavnosti za mlade.

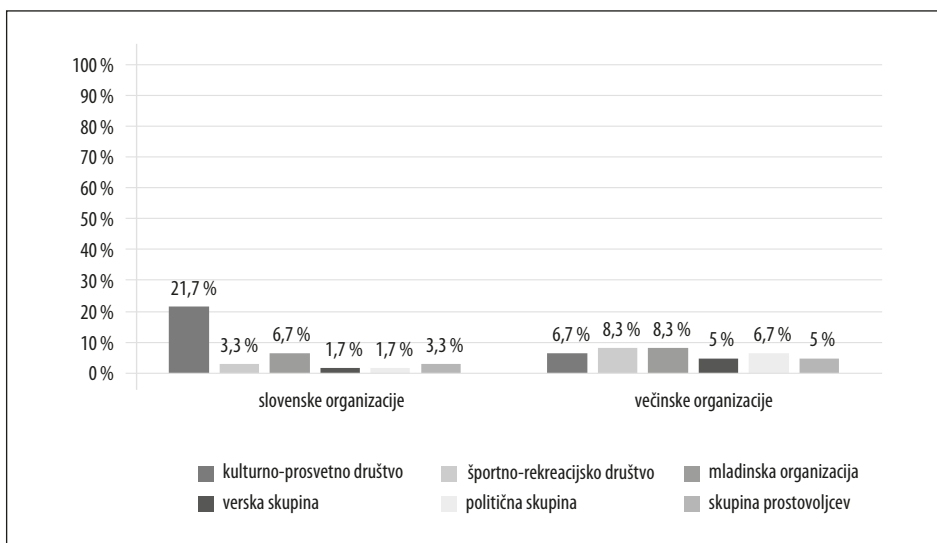
Vključenost mladih v organizacije in društva

V raziskavi *Mladi v slovenskem zamejstvu* je 38,3 % anketiranih navedlo, da so dejavni v društvih, ustanovah in organizacijah. V primerjavi z odgovori mladih v drugih treh zamejstvih je to precej manjši delež. O slabši angažiranosti mladih v društvih na Hrvaškem govorijo tudi izsledki drugih raziskav, na primer raziskava, izvedena med študenti v Zadru, je pokazala, da je med 415 anketiranimi samo 7 % študentov izjavilo, da bi želeli sodelovati v delovanju ustanov/organizacij ali društev (Vrkić Dimić 2005, 318).

Približno enako število anketiranih je napisalo, da so dejavni v slovenskih oziroma v večinskih organizacijah (graf 3). Med anketiranci, ki so dejavni v slovenskih manjšinskih društvih, jih je največji delež (21,7 %)

vklučenih v delovanje kulturnih društev, ki so bila tudi izhodiščne točke za oblikovanje vzorca anketiranih na Hrvaškem. Znotraj slovenskih združenj pa obstajajo tudi mladinske organizacije ali krožki in športno-rekreacijska društva (skupine) (Riman 2013, 438–440; Tadej 2013, 37; Kržišnik - Bukić 1995). Prikaz vključevanja anketiranih v večinska društva oziroma organizacije kaže, da so anketiranci precej bolj enakomerno razpršeni med posameznimi vrstami društev; še najbolj so dejavni v športno-rekreacijskih društvih (8,3 %) in mladinskih organizacijah ali krožkih (8,3 %).

Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Pomembno je omeniti, da so posamezni anketiranci napisali, da so dejavni v društvih, ki delujejo v Sloveniji. En anketiranec je izpostavil svoje članstvo v gasilskem društvu, en anketiranec je dejaven v Turističnem športnem društvu Kostel in Kulturnem društvu Prifarski muzikanti, en anketiranec pa je navedel, da je dejaven v društvu Tranforma. Vključevanje v društvih onkraj meje kaže na relativno visoko mobilnost mladih in morda tudi na dejstvo, da na hrvaški strani meje morda ne morejo izpolniti svojih interesov.

Intervjuvanec H4 (dijak, 20 let) je poudaril, da obiskuje tečaj slovenskega jezika, ki ga organizira slovensko društvo, seznanjen pa je tudi z drugimi dejavnostmi društva: »*Da. Imajo pevski zbor ... Jaz se učim slovenskega jezika v (ime društva, op. a.). Malo mi je nerodno, ko berem, ampak drugače se v slovenskem domu počutim kar v redu. Učiteljica je zelo dobra.*«

Vključevanje mladih v društvene dejavnosti je pomembno tako za razvoj društev in skupnosti (Riman 2013, 441) kot za osebni razvoj mladih, za razvoj njihovih osebnih, parcialnih interesov. O vzajemnem uresničevanju interesov je intervjuvanec H3 (študent, 23 let), ki je vključen v slovensko kulturno društvo, povedal: »*Včasih, ko kaj imajo, pa me zaprosijo, da kaj zaigram. Če imajo kakšno manifestacijo, pa jaz malo muziciram. Dvignem raven nastopa, mogoče ...*«

Ne glede na zapisano je vključenost mladih v slovenska društva šibka. Podatki o številu mladih, ki se trenutno vključujejo v delovanje slovenskih kulturnih društev, kar pomeni, da so dejavni v različnih sekcijah, prihajajo v prostore društva in se udeležujejo različnih dogodkov, so prikazani v spodnji tabeli.

Tabela 1: Število mladih, vključenih v slovenska kulturna društva na Hrvaškem

Slovenska društva na Hrvaškem	Število dejavnih mladih članov društva (od 15 do 30 let)
Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom (Zagreb)	10
Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica (Reka)	16
Slovensko kulturno društvo Triglav (Split)	10
Kulturno društvo Slovencev dr. France Prešeren (Šibenik)	1
Slovensko kulturno društvo Lipa (Dubrovnik)	8
Slovensko kulturno društvo Istra (Pulj)	0
Slovensko kulturno društvo Snežnik (Lovran)	0
Slovensko kulturno društvo Lipa (Zadar)	1
Kulturno društvo Slovenski dom Karlovec (Karlovec)	2
Društvo Slovencev Labin (Labin)	1
Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz (Osijek)	4
Slovensko kulturno društvo Lipa (Buzet)	3
Slovensko kulturno društvo Oljka (Poreč)	3

Slovenska društva na Hrvaškem	Število dejavnih mladih članov društva (od 15 do 30 let)
Slovensko kulturno društvo Nagelj (Varaždin)	6
Slovensko kulturno društvo Gorski Kotar (Tršće)	30
Slovensko kulturno društvo Ajda (Umag)	0

Vir: Podatki o številu mladih v slovenskih društvih so bili pridobljeni med ustno komunikacijo s člani vodstva slovenskih kulturnih društev (21.–22. september 2016).

Vodstveni člani društev, ki so posredovali podatke, so poudarili, da je nekaj mladih, ki so se vključili v delovanje društev, vendar pa jih je težko obdržati, saj imajo svoje osebne interese oziroma dejavnosti, ki se jih poleg šole že udeležujejo v prostem času. Izpostavili so, da so nekateri dejavni mladi člani društev odšli na študij v Slovenijo in se niso vrnili, ker so dobili delo v Sloveniji ali pa so se tam poročili. Nekateri mladi člani so si ustvarili družino, zaradi česar trenutno nimajo časa, da bi se dejavno vključevali v delovanje društva. Zaradi vsega tega se posamezna društva soočajo z resnimi težavami, saj ne vedo, ali bodo zaradi premajhnega števila članov uspela nadaljevati z dosedanjim delom. Zavedajo se, da je majhno število mladih trenutno največja težava vseh slovenskih društev na Hrvaškem.²⁹

Dejavno vključevanje staršev v društva ali spremljanje delovanja društev je lahko vzor mlajšim generacijam za nadaljevanje tovrstnega delovanja.

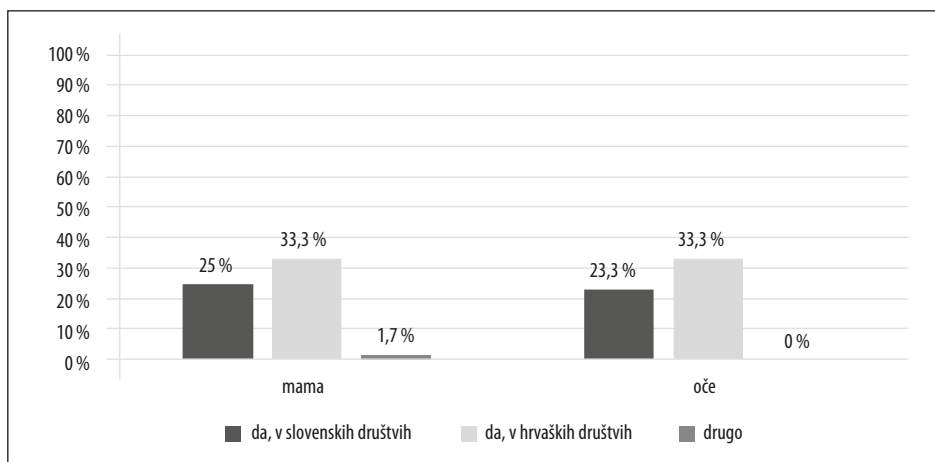
Odgovori anketirancev kažejo, da so njihovi starši dejavnejši v hrvaških kot v slovenskih društvih (graf 4). Glede na podatke je dejavnost staršev anketirancev v slovenskih društvih v primerjavi z drugimi tremi slovenskimi zamejstvi precej šibka.

Zanimalo nas je tudi, ali so mladi vključeni v vodstvene strukture društev oziroma organizacij. Pogosto se mladi, ki so dejavni v društvih, pripravljajo na to, da bodo v prihodnosti nadaljevali z vodenjem društva (Riman 2013, 441). Šest mladih oziroma 10 % anketiranih je navedlo, da so člani vodstva kakšnega slovenskega društva. O pomembnosti vključevanja mladih članov slovenskih združenj v vodstva društev je nekaj

²⁹ Podatki so bili pridobljeni v ustni komunikaciji s člani vodstva slovenskih kulturnih društev (21.–22. september 2016).

povedala tedanja tajnica in voditeljica Mladinske skupine pri Slovenskem domu – Kulturnem prosvetnem društvu Bazovica Tea Tadej (2013, 38): *»Naši člani so tudi člani upravnega odbora, zato se naše mnenje upošteva ter dobivamo veliko podporo za realizacijo novih idej in projektov.«*

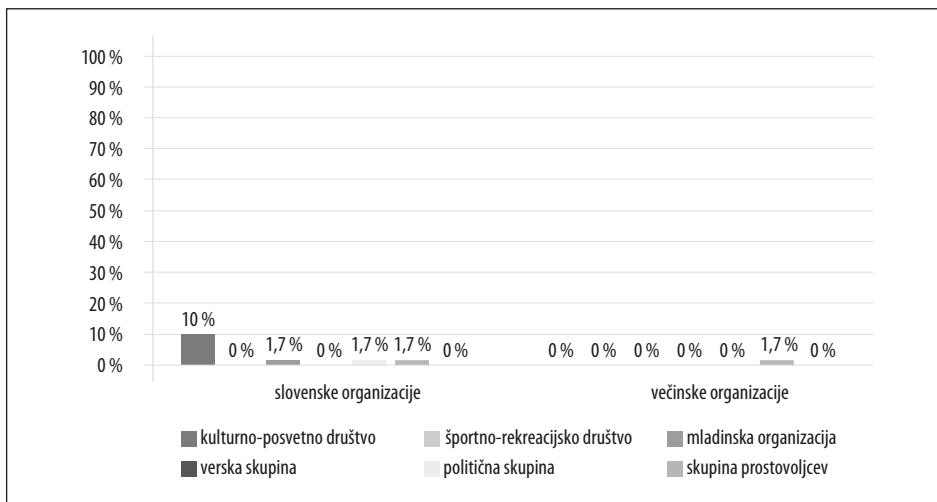
Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Med anketiranimi mladimi, ki so člani vodstva kakšnega slovenskega društva, ustanove ali organizacije in dejavno sodelujejo pri njegovem vodenju, jih je velika večina vključenih v slovenska kulturno-prosvetna društva. Med 10 % anketiranih, ki so vključeni v vodstvo ali predsedstvo slovenskih društev, imajo nekateri več vlog in so bolj dejavni. Na drugi strani je samo en anketiranec navedel, da je dejaven v vodstvu večinske organizacije, in to v skupini prostovoljcev (graf 5).

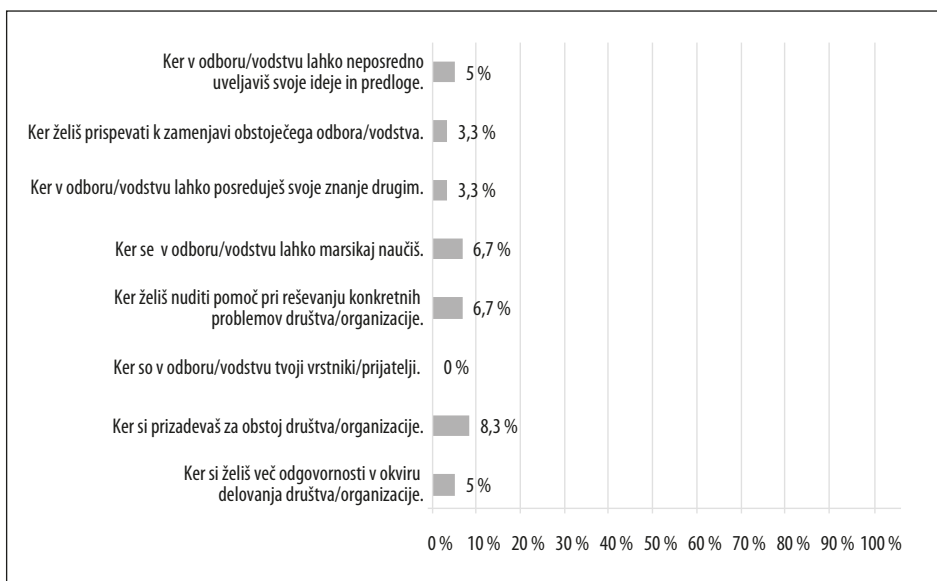
Mladi, ki so bolj dejavni, pogosto opravljajo več različnih funkcij. Tako je intervjuvanka H8 (zaposlena, 31 let) poudarila, da je poleg tega, da deluje v kulturnem in prosvetnem društvu, dejavna tudi na področju politične organiziranosti pripadnikov slovenske skupnosti. Pri tem je poudarila, da lahko opravlja delo v svetu slovenske skupnosti, medtem ko jo večinske strukture oziroma kakšen bolj »resen angažma« trenutno ne zanimajo.

Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

Anketirance smo tudi vprašali, zakaj so postali člani vodstva določene organizacije.

Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

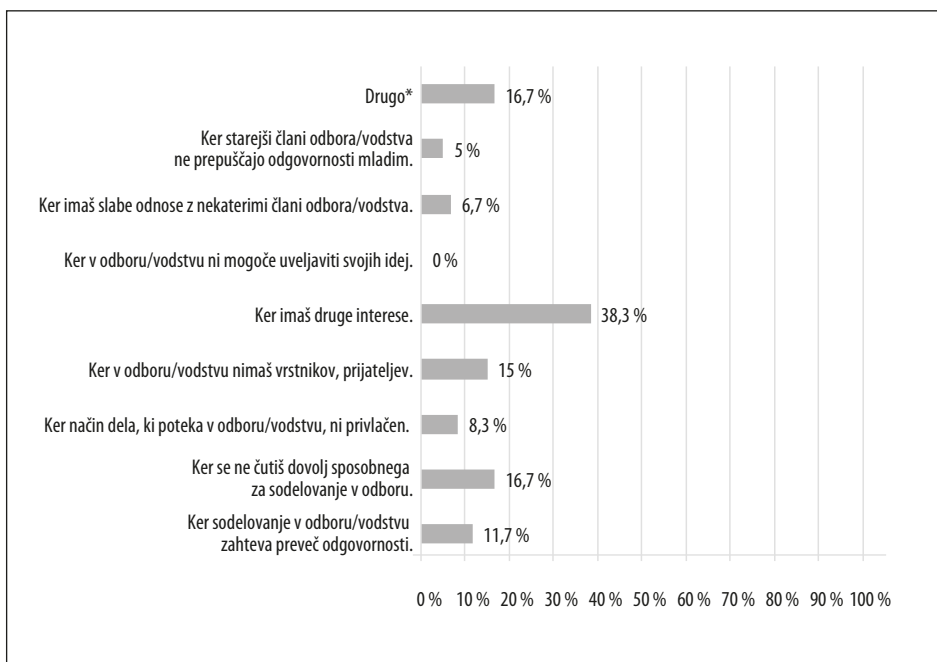
Anketiranci, ki so vključeni v vodstvo slovenskih društev in organizacij na Hrvaškem, so v največjem deležu (8,3 %) navedli, da je razlog njihovega angažmaja prizadevanje za obstoj društva oziroma organizacije. 6,7 % anketiranih je kot razlog za dejavno sodelovanje v vodstvu društev navedlo, da želijo nuditi pomoč pri reševanju konkretnih problemov društva/organizacije, prav tako je isti delež anketiranih navedel, da v vodstvu sodelujejo zato, ker se pri tem lahko marsikaj naučijo. Najmanj pa jih je navedlo, da odboru oziroma vodstvu lahko posredujejo svoje znanje (3,3 %) in da želijo prispevati k zamenjavi obstoječega odbora oziroma vodstva (3,3 %) (prim. graf 6). Odgovori anketirancev so do neke mere skladni s prakso, ki jo imajo na primer v Slovenskem domu – Kulturnem prosvetnem društvu Bazovica, kjer mladi, preden jih vključijo v vodstvo, opravljajo nekatere druge zadolžitve oziroma morajo dokazati, da se zavedajo pomembnosti položaja, ki so jim ga ponudili starejši člani. To pomeni, da so predhodno dejavni v različnih sekcijah in da vodilne vloge prevzemajo postopoma.

Seveda nas je zanimalo tudi, zakaj mladi ne sodelujejo v vodstvu društev. Mogoče so celo bolj pomembni odgovori na vprašanje, zakaj se mladi ne odločajo za dejavno sodelovanje pri vodenju društev, kot pa odgovori na vprašanje, zakaj so vključeni v vodstvo društev. Največ (23; 38,3 %) anketiranih je odgovorilo, da niso člani vodstva slovenskega društva ali organizacije, ker imajo druge interese. 10 (16,7 %) anketiranih je kot razlog navedlo, da se ne čutijo dovolj sposobne za sodelovanje v odboru/vodstvu. Relativno pomemben razlog za odločitev, ali bo nekdo sodeloval v vodstvu, je tudi dejstvo, ali imajo v odboru/vodstvu vrstnike oziroma prijatelje. Tako je 15 % anketirancev navedlo, da ne sodelujejo v vodstvu, ker tam nimajo prijateljev ali vrstnikov. Za odgovor, da ne sodelujejo, ker to zahteva preveč odgovornosti, se je odločilo 7 (11,7 %) anketiranih, 5 (8,3 %) se jih je odločilo za odgovor, da način dela v vodstvu/odboru ni privlačen, 4 anketiranci (6,7 %) so navedli, da imajo slabe odnose z nekaterimi člani odbora/vodstva, 3 anketiranci (5 %) pa so navedli, da starejši člani odbora/vodstva ne prepuščajo odgovornosti mladim (graf 7).

Morda bi glede na odgovore anketirancev veljalo še dodatno raziskati odnose med članstvom v slovenskih društvih na Hrvaškem. Nekateri odgovori anketirancev nakazujejo, da bi morala posamezna slovenska

društva in organizacije, če želijo privabiti med svoje člane večje število mladih, spremeniti način delovanja oziroma prepustiti določene odgovornosti zainteresiranim mlajšim članom.

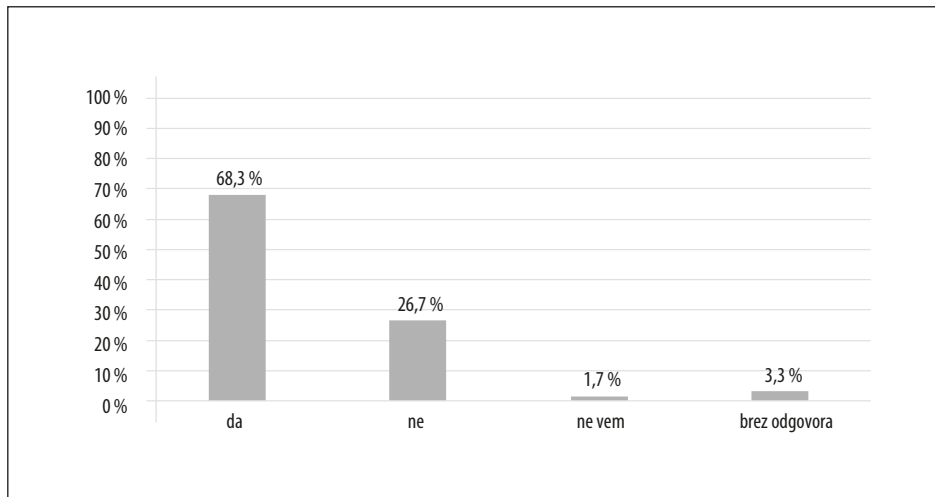
Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije (možnih je bilo več odgovorov; N = 60)

* drugo: nimam časa (2; 3,3 %), ni interesa, ni informacij (1; 1,7 %); živim v tujini (1; 1,7 %); trenutna lokacija (1; 1,7 %); premlada (3; 5,0 %); sem nov član društva (2; 3,3 %).

Na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev/organizacij na Hrvaškem, je kar 68,3 % anketirancev odgovorilo pritrdilno, 26,7 % jih je odgovorilo, da si tega ne želijo, in en anketiranec je odgovoril, da ne ve (graf 8). Visok delež anketirancev, ki so v anketi izrazili interes za udeleževanje v slovenskih društvih, se v realnem življenju manifestira v precej manjšem deležu posameznikov, ki bolj ali manj dejavno spremljajo delovanje slovenskih društev ali pa se njihovih dejavnosti udeležujejo.

Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev oziroma organizacij (N = 60)

Intervjuvanka H7 (dijakinja, 19 let) je povedala, da še ni članica slovenskega društva, da pa jo zanima sodelovanje v društvu: »Nisem še včlanjena. Zdaj se nameravam včlaniti. Drugače pa samo slovenščino, to je edino, kar imam, in pa cerkev v Zavrču. [...] Zanima me, samo nimam pa veliko prostega časa. Vedno mi zmanjka, ker se imam veliko za učiti.« Povedala je tudi, da spremlja njihove prireditve: »Ko imam kaj prostega časa. Ker je to, hhhmm, največkrat v nedeljo. V ponedeljek pa imamo izpit kakšen ali ustno. [...] Društvo (ime društva, op. a.) ima včasih kakšne prireditve za Prešernov dan, samo letos je ni bilo. Bila je otkazana zadnji dan zaradi bolezni. Mislim, da je glavna igralka obolela.«

Izkazovanje interesa za neko dejavnost v anketah je nekaj drugega kot uresničitev tega interesa v vsakdanjem življenju. Upoštevajoč ta obstoječi razkorak se nam odpirajo nova vprašanja, na katera bi morali poiskati odgovore. Na kakšen način bi lahko motivirali mlade za spremljanje delovanja društev oziroma za dejavno delovanje v društvih? Ali so ovire za večje vključevanje mladih v slovenska društva nabor društvenih dejavnosti, struktura članov, slaba informiranost ali kaj drugega? Slovenska kulturna društva na Hrvaškem se, kot je razvidno iz *Akcijskega načrta sodelovanja in podpore mladim Slovencem v zamejstvu in po svetu*

Urada Vlade Republike Slovenije za Slovence v zamejstvu in po svetu iz leta 2011, že nekaj let trudijo na različne načine pridobiti mlade člane.³⁰

Intervjuvanec H3 (študent, 23 let) je o vključevanju mladih v slovenska društva povedal: »Kolikor jaz vem, zelo se trudijo, da bi čim bolj privlekli mlade člane. Mislim, da mladi imajo dobro priložnost. V Zagrebu pa jih nisem dosti spoznal, ker so vse starejši ljudje.«

Podobno misli tudi intervjuvanka H8 (zaposlena, 31 let), ki je dejavna članica društva. Poudarila je, da je slovenska skupnost pozorna do mlajših kadrov:

Slovenska skupnost je pozorna do mlajših kadrov in imajo dovolj priložnosti, da se uveljavijo. Potrebno je, da se samoorganizirajo in poudarijo svoje želje in cilje. Žal imam občutek, da mladi, ki imajo slovenske korenine, niso dovolj motivirani, da bi prišli v društvo, in da je podobno pri vseh slovenskih društvih na Hrvaškem. Mladi, ki so bili aktivni, danes imajo 30 in več let, imajo svoje družine, so poročeni in imajo otroke ter nimajo več toliko časa. Potem oni več ne sodijo med mlade, da bi odhajali na študentske dogodke v Slovenijo. Jaz se več ne počutim, kot da sodim v to kategorijo mladih. Ma, mislim, da je v vseh društvih podobna težava.

30 Na primer v društvu v Pulju namenjajo posebno pozornost najmlajši generaciji z dogodki, kot so: novoletne prireditve, obisk slovensko govorečega Božička, lutkarske predstave in podobno (Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu 2011, 8). Tudi druga slovenska društva na Hrvaškem namenjajo veliko pozornosti najmlajšim. V Slovenskem kulturnem društvu Gorski Kotar so organizirali Miklavževanje za otroke, ki obiskujejo dopolnilni pouk slovenskega jezika (Košmrl 2012, 21; Motik 2015, 16). Na podoben način pozornost posvečajo najmlajšim tudi v Slovenskem domu – Kulturnem prosvetnem društvu Bazovica, leta 2016 so na primer gostili zaključno prireditev projekta *Makedonska, slovenska in albanska narodna manjšina v vrtcu Pčelice* (KPD Bazovica 2016), v katerega so bili dejavno vključeni tudi člani Slovenskega doma – Kulturnega prosvetnega društva Bazovica iz Reke (Mirkovič 2016, 9–10). V Slovenskem kulturnem društvu Nagelj pa deluje od leta 2012 Mladinska skupina, ki jo sestavljajo člani društva in učenci, ki se učijo slovenski jezik v osnovnih in srednjih šolah na področju Varaždinske županije (Festival Prešernov dan 2015).

Intervjuvanka H2 (študentka, 21 let) je o vključevanju mladih v društvene dejavnosti povedala: *»Verjamem, da se zavzemajo za to, da se v delovanje društev vključijo tudi mladi, ampak imam občutek, da so mladi zelo nezainteresirani. Mislim, da je to pravzaprav večja težava kot podpora starejših članov. Mladi so danes nasploh nezainteresirani za vse.«*

Omenjeno nezainteresiranost potrjuje dogodek iz leta 2012, ko so člani Mladinske skupine Slovenskega doma – Kulturnega prosvetnega društva Bazovica na pobudo starejših članov načrtovali organizacijo vseslovenskega srečanja mladih iz slovenskih društev na Hrvaškem, na katerem bi razpravljali o vključevanju mladih in o stopnji informiranosti mlajših članov. Zaradi »slabega odziva in ignoriranja vabila« srečanje ni uspelo. Prispeli sta samo dve članici slovenskega društva iz Zagreba (Mirković 2012, 5).

Pomembno je upoštevati tudi razmišljanje intervjuvanke H1 (študentka, 21 let) glede razlogov za vključevanje v posamezno društvo:

[...] sem se načrtovala vključiti v Comunità degli Italiani Umago. Ko sem bila v Umagu, je bila ta Comunità »top«. Vedno so bili različni kulturni dogodki in tam so sodelovale vse moje profesorice in nekateri učenci in sem tudi jaz razmišljala o tem. To je takrat bilo normalno. Hotela sem se vključiti tudi v Circolo Italiano na Reki, slišala sem pa, da so tam samo starejše osebe in zato se nisem odločila na to. No, po odslušanem kolegiju Hrvatsko-slovenske vezi sem začela bolj intenzivno razmišljati o slovenskih društvih na Hrvaškem. Odločila sem se marca vključiti v delovanje (ime društva, op. a.), vsaj zaradi učenja slovenskega jezika.

Glede vključevanja mladih v slovenska kulturna društva je intervjuvanka H1 (študentka, 21 let) še menila:

Bila sem na okrogli mizi Slovenska društva na Hrvaškem in sem slišala nekaj informacij o delovanju slovenskih društev. Imela sem priložnost slišati o delovanju Slovenskega doma – KPD Bazovica. Nisem vedela, da ima čez 200 članov in da imajo različne aktivnosti ter da so zelo aktivni v tem, da bi priključili v svoje delovanje čim več

mladih. Ker obstaja mnenje med mladimi, da so slovenska društva zelo dolgočasna in da se pleše samo folklor, menim, da je podpredsednica društva govorila zelo jasno, da obstajajo tudi programi za mlade, kar bi ocenila kot zelo dobro. Kulinarika, fotografija, pa nekakšen ples ... Mislím, da bi to zelo pritegnilo mlade. Boljše, kot da bi samo gledali v svoje mobilne telefone.

Izkušnje kažejo, da se mladi v večjem številu vključujejo v dejavnosti, ki so jim blizu, kot na primer fotografija, moderni plesi, glasbene dejavnosti ali mladinski krožki, manj pogosto so vključeni v »tradicionalne« sekcije, čeprav jih najdemo tudi tam. Prav tako jih zanimajo izleti, gostovanja, spoznavanja mladih ljudi in druženja. Vprašanje je, ali so te dejavnosti izvedljive v okviru obstoječih finančnih in prostorskih možnosti slovenskih društev.

Slovenska društva na Hrvaškem imajo posebno vlogo pri učenju slovenskega jezika, saj v okviru društev potekajo tečaji slovenskega jezika, in sicer kot dopolnilni pouk slovenščine, ki ga v glavnem financira Ministrstvo Republike Slovenije za izobraževanje, znanost in šport v sodelovanju z Zavodom Republike Slovenije za šolstvo. Prav ta dejavnost je ena izmed pomembnejših, ko gre za vključevanje mladih v slovenska društva, saj je v praksi izkazan interes za brezplačno učenje slovenskega jezika.

Med slovenskimi društvi na Hrvaškem je nekakšna izjema Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica, v katerega se dejavno vključujejo tudi mladi. Leta 2004 so ustanovili Študentski klub oziroma danes tako imenovano Mladinsko sekcijo, ki ima okrog trideset članov in v okviru katere lahko uresničujejo svoje interese; nekateri mladi pa so vključeni tudi v »tradicionalne« sekcije društva. Tako so v zadnjem obdobju v Slovenskem domu – Kulturnem prosvetnem društvu Bazovica mladi prevzeli vodstvo različnih dejavnosti in organizacijo posameznih dogodkov (Tadej 2013, 37). Tudi starejši člani so mnjenja, da je treba določene dejavnosti prepustiti mladim. »Če mladi prevzamejo organizacijo, tradicionalnemu izletu seveda dodajo še marsikaj novega: lahko bi rekli, da v sicer odlično enolončnico dodajo ščepec soli.« (Mohar 2012, 9)

Ocena delovanja manjšinske skupnosti

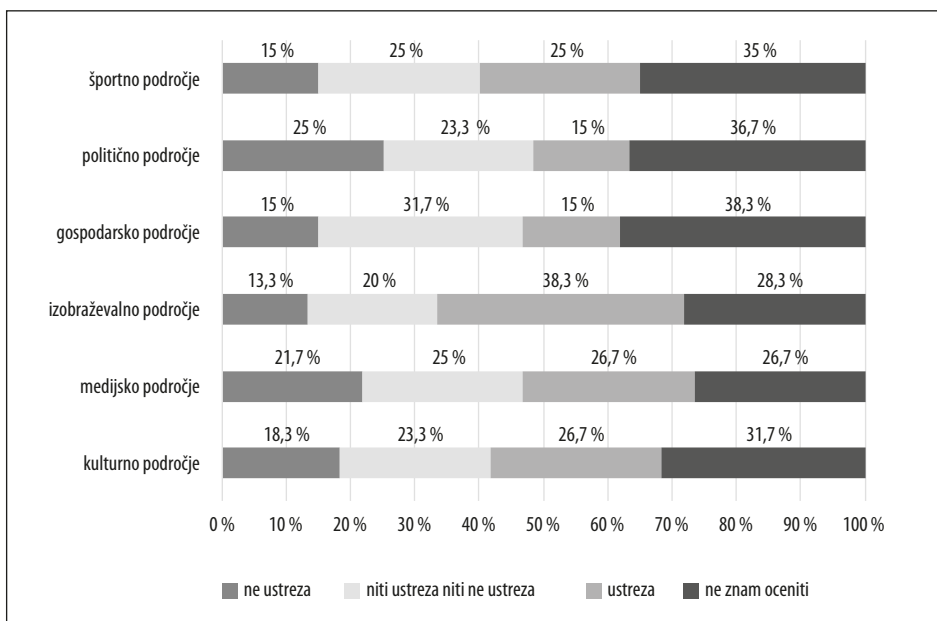
Mlade smo povprašali, katere pobude znotraj slovenske skupnosti najbolj pogrešajo. Izbirali so lahko med desetimi možnostmi: prostor za druženje in prirejanje zabav, prostor za športne dejavnosti, prostor za kulturne dejavnosti, slovenski koncerti, slovenski filmi, kulturne prireditve, turnirji oziroma športne dejavnosti za mlade, tečajji slovenskega jezika, konference, predavanja, razprave, natečajji v slovenščini. Imeli so tudi možnost, da sami napišejo konkretno vsebino, ki jo pogrešajo v delovanju slovenskih društev. Približno četrtnina anketiranih je praktično pri vsaki pobudi navedla, da ne znajo oceniti njene pomembnosti. Pokazalo se je, da mladi še najbolj pogrešajo ponudbo tečajev slovenščine (41,7 %), turnirje oziroma športne pobude (36,7 %), slovenske filme (36,7 %), natečaje v slovenščini (35 %), kulturne prireditve (33 %), prostor za druženje in prirejanje zabav (31,7 %) ter slovenske koncerte (31,7 %). Malo manj pa pogrešajo prostor za kulturne dejavnosti (25 %), prostor za športne dejavnosti (21,7 %) ter konference, predavanja in razprave (21,7 %). Čeprav so primerni prostori za delovanje slovenskih društev dokaj pereča tema, je iz odgovorov mladih razvidno, da bolj kot fizične prostore, ki bi bili namenjeni slovenski skupnosti, pogrešajo vsebine, vezane na slovenski jezik.

Tudi pri tem vprašanju so anketiranci v precej visokih deležih menili, da ne znajo oceniti ustreznosti organiziranosti slovenske skupnosti na Hrvaškem na posameznih področjih.

Zlasti to velja za gospodarsko področje, za katerega kar 38,3 % anketiranih ni znalo oceniti ustreznosti organiziranosti slovenske skupnosti, hkrati pa je samo 15 % anketiranih menilo, da je organiziranost slovenske manjšine na tem področju ustrezna (graf 9). V času Jugoslavije je bila zasebna gospodarska pobuda odpravljena in gospodarski potencial Slovencev na Hrvaškem praktično uničen, v Republiki Hrvaški pa se še ni uspel dobro razviti. V zadnjih letih s strani Slovenije prihajajo pobude, s katerimi se poskuša na različnih ravneh oživiti gospodarsko dejavnost slovenskih skupnosti v sosednjih državah in njihove povezave s Slovenijo. Leta 2011 je Vlada RS sprejela *Strategijo sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtonomno slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020*, ki naj bi prispevala k oživljanju gospodarskih povezav

na obmejnih območjih s Slovenijo. V tej strategiji sta omenjena dva akterja iz Hrvaške, in sicer Slovensko kulturno društvo Gorski Kotar (sekcija za kmetijstvo) in Društvo za razvoj civilne družbe EU korak.

Graf 9: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem na posameznih področjih (N = 60)

Podobno kar 36,7 % anketiranih ni znalo oceniti organiziranosti slovenske skupnosti na političnem področju, medtem ko je 25 % anketiranih ocenilo organiziranost slovenske skupnosti na političnem področju kot neustrezno. Slovenci na Hrvaškem so bili skozi zgodovino izrazito apolitična narodna skupnost, aktualna organiziranost slovenske skupnosti pa kaže, da tudi novih možnosti politične participacije v hrvaški družbi niso posvojili. V tem pogledu je odziv mladih v anketi dejansko odraz realnega stanja. Organiziranosti slovenske skupnosti na področju športa mladi v večjem deležu (35 %) niso znali oceniti, hkrati pa jih je 25 % menilo, da je organiziranost na tem področju ustrezna. Anketiranci so ocenili, da je slovenska skupnost še najustrezneje organizirana na področju izobraževanja. Tako je menilo 38,3 % anketiranih mladih.

Zaključek

Slovenska skupnost na Hrvaškem je po osamosvojitvi Slovenije in Hrvaške začela izkoriščati obstoječe možnosti na področju družbene in politične participacije. Izrazito se je povečalo število novonastalih kulturnih društev in slovenska skupnost je dobila svoje svete in predstavnike v lokalni samoupravi. Ne glede na te pozitivne premike pa izsledki naše raziskave o stališčih mladih do družbene in politične participacije ne kažejo odstopanj od izsledkov raziskav o stališčih mladih do družbene in politične participacije, izvedenih med drugimi mladimi na Hrvaškem. Mladi bolj kot izrazito vpetost v družbeno in politično življenje skupnosti izkazujejo umik v zasebnost. Na nek način se to odraža tudi v načinu preživljanja prostega časa mladih, ki so le v manjših deležih vključeni v organizirane dejavnosti.

Kljub zaznani oživitvi organiziranega delovanja slovenske skupnosti na Hrvaškem vseh možnosti dejavnejšega sooblikovanja družbene stvarnosti, zlasti na področju politične participacije, slovenska skupnost še vedno ni izkoristila v celoti. To kažejo predvsem podatki o izjemno nizki volilni udeležbi slovenske skupnosti na manjšinskih volitvah. Izkazano nezanimanje mladih za politično udejstvovanje ne omogoča predvidevanja, da je med pripadniki slovenske skupnosti, ki so se udeležili manjšinskih volitev, pomemben delež mladih. Ob upoštevanju samo tega kazalnika (volilne udeležbe) lahko ugotovimo, da je politična participacija celotne slovenske skupnosti, ne samo mladih, šibka. V stališčih izkazano trenutno nezanimanje mladih za politiko in nizka volilna udeležba se lahko pojasni z ugotovitvijo Quintelierjeve (2007), ki meni, da položaj mladih ni v veliki meri zaznamovan z življenjskimi dogodki, na katere ima politika vidnejši vpliv, zato jih politika v tem obdobju ne zanima prav veliko. Ne glede na zapisano pa ne vemo veliko o razširjenosti drugih nekonvencionalnih in sodobnih oblik politične participacije med mladimi. Mladi so tudi v naši raziskavi povedali, da velik del prostega časa preživijo za računalnikom, na svetovnem spletu in socialnih omrežjih, kar je lahko obravnavano kot sodobna oblika politične participacije, zato ni izključeno, da so pri tem izpostavljeni vsebinam, ki oblikujejo njihovo politično odločanje.

Vrednotenje kulturne participacije mladih pripadnikov slovenske skupnosti glede na njihovo vključenost v slovenska kulturna društva je pomanjkljivo, kljub temu pa gre za pomemben podatek, ki ga je treba upoštevati. Raziskava *Mladi v slovenskem zamejstvu* je potrdila domnevo o tem, da je število mladih, ki so vključeni ali spremljajo delovanje slovenskih kulturnih društev, majhno.

Vodstvena člana dveh pomembnih slovenskih društev na Hrvaškem sta v intervjujih podala nič kaj optimistično oceno glede razvoja slovenske skupnosti v prihodnosti. Zvonimir Stipetić (Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica na Reki) je izrazil zaskrbljenost nad prihodnostjo društva:

Pred našimi očmi usihata naša zavest in kultura, v globaliziranem svetu smo popolnoma odtujeni od narave in družbe. Slovenci se prehitro utopimo v okolje, smo precej pohlevno vzgojeni. V društvu je premalo podmladka, priliv mladih ne spremlja našega staranja. Morda bo najmlajše pripeljala pobuda za plesno skupino. Glede prihodnosti nasploh nisem preveč optimističen. Imam vnuka, ki ga bom učil slovenščine in naših starih navad, izbira pa bo njegova. (Novi odmevi 2015a, 15)

Franc Strašek, nekdanji podpredsednik Slovenskega doma v Zagrebu, pa je o prihodnosti društva povedal: »Društvo bi moralo pomladiti članstvo. Dosedanji poskusi niso bili uspešni, tudi vabila k sodelovanju, ko smo mladim dali praktično proste roke, se niso obnesla. A treba bo še poskušati, brez mladih društvo ne bo obstalo. Po zadnjem popisu prebivalstva na območju Zagreba živi 3.800 Slovencev, kar bi moralo zadostovati za oblikovanje resnega podmladka ...« (Novi odmevi 2015b, 30)

O problemu pridobivanja mladih, ki bi se dejavno vključili v delovanje društva, je spregovoril tudi dolgoletni predsednik Zveze slovenskih društev na Hrvaškem Darko Šonc: »[...] ne vidim zanimanja in pripravljenosti pri mladih, da se vključijo v kake potrebne dejavnosti po kulturnih društvih in za slovenstvo na Hrvaškem nasploh. Bojim se, da so naša prizadevanja namenjena pravzaprav le še za zgodovino. Da se sedaj lahko

napiše ali se v prihodnje lahko še bo le o tem, kar je ali kar je bilo.» (Kržišnik - Bukić 2016, 156)

Na maloštevilno udeležbo mladih v slovenskih društvih vpliva več dejavnikov. V zadnjih nekaj letih se na Hrvaškem precej govori o slabi družbeni klimi, ki je predvsem posledica gospodarske krize iz leta 2008 in dolgotrajnejše politične nestabilnosti. V takšnih razmerah so lahko narodne manjšine in njeni pripadniki še posebej ranljivi, saj javno izpostavljanje drugačne etnične pripadnosti ni vedno dobrodošlo (Livajić 2015). Mladi pa se že tako ali tako v obdobju adolescence soočajo s celo vrsto identitetnih vprašanj.

Upoštevati velja tudi splošen trend šibkejšega vključevanja mladih v civilnodružbene organizacije, ki se kaže tako na Hrvaškem kot v drugih državah. Ena izmed osnovnih težav društev, zlasti manjšinskih, je njihova skromna infrastruktura. Večina slovenskih društev na Hrvaškem nima svojih prostorov oziroma deluje v manj primernih prostorih, pogosto so registrirana na zasebnih naslovih ali na naslovih javnih kulturnih institucij. Omejena finančna sredstva, s katerimi razpolagajo društva, ne zagotavljajo izvajanja dejavnosti, ki bi bile za mlade zanimive in privlačne. Društva vodijo prostovoljci, med katerimi je izredno malo mlajše populacije, tako da na eni strani ni kadra, ki bi organiziral dejavnosti za mlade, na drugi strani pa se zdi, kot da ni ciljnega občinstva, ki bi obiskovalo te prireditve. Vrsto let dejavnosti društev niso bile namenjene mladim. Mladi, otroci in vnuki niso prihajali s starši oziroma s starimi starši v slovenska društva. Tovrstno druženje jim ni prišlo v navado. Trenutno mladi v slovenska društva prihajajo predvsem zaradi učenja slovenskega jezika, ker načrtujejo nadaljevanje šolanja v Sloveniji ali ker si v Sloveniji iščejo zaposlitev. Ti mladi se le redko vrnejo v društvo kot dejavni člani. Mladi na sodelovanje v slovenskih društvih ne gledajo kot na dodano vrednost – v smislu spoznavanja kulture, jezika in drugih ljudi ter v smislu učenja veščin, ki bi jih lahko izkoristili za osebno rast, nadaljnje izobraževanje ali poslovne priložnosti.

Literatura in viri

- Akcijski načrt sodelovanja in podpore mladim Slovincem v zamejstvu in po svetu, 2011. Urad Vlade RS za Slovence v zamejstvu in po svetu, Ljubljana, 28. januar 2011. Dostopno na: http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/AKCIJSKI_NACRT_MLADI_prva_dopolnitev_28.01.2011.doc (26. september 2016).
- Arnett, J. J., 1995. Adolescents' uses of media for self-socialization. *Journal of Youth and Adolescence*. New York, 24, 5, 519–533.
- Baković, I., 2012. Poročilo mladinske skupine KPD Bazovica. *Sopotja*, 3, 11.
- Barbarić, D., 2013. Studenti su postali tražena radna snaga. *Slobodna Dalmacija*. Dostopno na: <http://www.slobodnadalmacija.hr/dalmacija/split/clanak/id/191687/studenti-su-postali-trazena-radna-snaga> (26. september 2016).
- Boulet, D., 2008. Slobodno vrijeme zagrebačkih studenata: prilika za hedonizam ili samoostvarenje. *Sociologija i prostor*, 3–4, 341–367.
- Car, V. in Kanižaj, I., 2010. Analiza predstavljenosti programa za nacionalne manjine u hrvatskom televizijskom i radijskom programu. Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Nacionalne manjine u demokratskim društvima, Begovo Razdolje, 21. 5. 2010. Dostopno na: http://www.nacionalne-manjine.info/savjet/files/2011/istrazivanja_2.pdf (26. september 2016).
- Dahl, R. A., 1971. *Polyarchy: participation and opposition*. Yale University Press, New Haven.
- de Róiste, Á. in Dinneen, J., 2005. Young People's Views about Opportunities, Barriers and Supports to Recreation and Leisure: *A Research Report by Cork Institute of Technology on behalf of the National Children's Office*. Brunswick Press, Dublin.
- Dnevno.hr, 2015. Dostopno na: <http://www.dnevno.hr/novac/evo-zasto-mladi-odlaze-otkrivamo-koji-poslodavci-izrabljuju-studente-istovremeno-otputaju-stalne-zaposlenike-809960> (8. avgust 2015).
- Dworkin, J. B., Larson, R. in Hansen, D., 2003. Adolescents' accounts of growth experiences in youth activities. *Journal of Youth and Adolescence*, 32, 1, 17–27.
- Festival Prešernov dan, 2015. Programska knjižica. Dostopno na: <http://www>.

- muramedia.eu/shared_files/pres-brosuraq4-presernovdan-final-tisk.pdf (11. avgust 2016).
- Gabriel, O. W., Keil, S. I. in Kerrouche, E. (ur.), 2012. *Political participation in France and Germany*. ECPR, Colchester.
- Glas Istre. 2012. Dostopno na: http://www.glasistre.hr/vijesti/pula_istra/studenti-najvise-zaraduju-nocnim-i-fizickim-radom-358013 (13. november 2015).
- Holland, A. in Andre, T., 1987. Participation in Extracurricular Activities in Secondary school – What is Known, What Needs to be Known. *Review of Educational Research*, 57, 437–466.
- Ilišin, V., Bouillet, D., Gvozdnović, A. in Potočnik, D., 2013. *Mladi u vremenu krize*. Institut za društvena istraživanja u Zagrebu, Friedrich Ebert Stiftung, Zagreb.
- Istraživanje potreba mladih – slobodno vrijeme mladih, 2013. Dostopno na: Dostopno na: <http://www.zdravo.hr/index.php/inicijative/91-istrazivanje-potreba-mladih-slobodno-vrijeme-mladih>, 26. april 2013 (12. julij 2016).
- Izbori 2015 za članove vijeća i predstavnike nacionalnih manjina, 2015. Dostopno na: <http://www.izbori.hr/ws/index.html?documentId=626A9E0DBB3C752DC1257E4B0026A526> (19. september 2016).
- Jakovčić, M., 2011. Geografija slobodnog vremena mladih – kako izabrati svoj najdraži trgovački centar. *Hrvatski geografski glasnik*, 1, 55–69.
- Jerman, S. in Todorovski, I., 1999. Slovenski dom v Zagrebu: 1929–1999. Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom, Zagreb.
- Josipović, D. in Kržišnik - Bukić, V., 2010. *Slovensko-hrvaški obmejni prostor: etnične vzporednice med popisi prebivalstva po letu 1991*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- JPT, 2015. Novi predstavniki slovenske manjšine v lokalni samoupravi. *Novi odmevi*, Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom, Zagreb, 56.
- JPT/AKM, 2017. Damjan Malnar: Več zvedo o Sloveniji, bolj se zavedamo, da smo del te zgodbe. *Novi odmevi*, Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom, Zagreb, 62, 20–21.
- Južnič, S., 1993. *Identiteta*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Kamos, B., 2016. Ajda krepí slovensko besedo v Hrvaški Istri. Slovenci v sosednjih državah, 19. maj 2015. Dostopno na: <http://www.rtv slo.si/sv sd/>

- hrvaska/ajda-krepi-slovensko-besedo-v-hrvaski-istri/373615 (15. september 2016).
- Kanižaj, I., 2006. *Manjine – između javnosti i stvarnosti: nacionalne manjine u novinama 2001–2005*. Sveučilišna knjižara, Zagreb.
- Koprivc, M., 2016. *Analiza možnosti in izvajanja učenja slovenskega jezika v slovenski skupnosti na Hrvaškem*. Magistrsko delo, Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Košmrl, J., 2012. 9. December – Sv. Miklavž je obiskal naše otroke v Čabru. *Sopotja*, 1, 21.
- Kržišnik - Bukić, V., 1995. O narodnostnem in kulturnem samoorganiziranju Slovencev na Hrvaškem v 20. stoletju. V: V. Kržišnik - Bukić (ur.), *Slovinci v Hrvaški*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 133–188.
- Kržišnik - Bukić, V., 2006. O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes. V: K. Munda Hirnök in M. Ravnik (ur.), *Slovinci na Hrvaškem: dediščina in sedanjost*. Slovensko etnološko društvo, Ljubljana, 15–87.
- Kržišnik - Bukić, V., 2016. Sodobno slovensko narodotvorje in primer slovenskega manjšinskega konteksta na Hrvaškem. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Kulturno posvetno društvo Bazovica, 2016. Zgodovina društva. Dostopno na: <https://bazovica-public.sharepoint.com/o-nama/zgodovina> (15. september 2016).
- KPD Bazovica, 2016. Dostopno na: <https://bazovica-public.sharepoint.com/> (8. avgust 2016).
- Lamprianou, I., 2013. Contemporary political participation research: A critical assessment. V: K. N. Demetriou (ur.), *Democracy in Transition: Political Participation in the European Union*. Springer Berlin Heidelberg, Berlin (http://doi.org/10.1007/978-3-642-30068-4_2), 21–42.
- Leščić, J., 2014. Poslovanje i usluge narodnih knjižnica u RH u 2013. Dostopno na: <http://www.nsk.hr/wp-content/uploads/2012/01/Poslovanje-i-usluge-narodnih-knjižnica-u-Republici-Hrvatskoj-u-godini-2013..pdf> (22. septembra 2016).
- Livajić, S., 2015. Mr. sc. Mirko Petrić: Mladi u Hrvatskoj sve su netolerantniji prema »drugom« i »drukčijem«. Dostopno na: <http://www.crol.hr/index>.

- php/politika-aktivizam/6623-mr-sc-mirko-petric-mladi-u-hrvatskoj-sve-su-netolerantniji-prema-drugom-i-drukcijem (22. september 2015).
- Lončar, V., 2008. Kazalište u Hrvatskoj i mladi: 1950. –2007. Kazalište, Zagreb, 11, 33/34, 108–124.
- Manjinske teme teško se probijaju u program, 2016. HRT Manjine, 30. 6. 2016. Dostopno na: <http://manjine.hrt.hr/341465/manjinske-teme-tesko-se-probijaju-u-program> (19. oktober 2016).
- MDT/JPT, 2015. Za živahno delovanje nužno potrebujemo prostore!. *Novi odmevi*, 2015, 56, 20–21.
- Medak, A., 2010. Kultura čitanja i slobodno vrijeme mladih v knjižnici. Diplom-ska naloga, Sveučilište u Zagrebu, Zagreb.
- Medvešek, M., 2009. Ugotavljanje podobe slovenske skupnosti, ki živi na območju Furlanije Julijske krajine, na svetovnem spletu. *Razprave in gradivo*, 60, 6–38.
- Measuring cultural participation, 2009. UNESCO Framework for Cultural Statistics Handbook No. 2. Unesco Institute for Statistics, Montreal.
- Mikić, L., Japec, L., Karajić, N., Protulipac, M., Sesvečan, T. in Tihomirović, T., 2017. *Priručnik za vijeća i predstavnike nacionalnih manjina*, WYG savjetovanje, Zagreb.
- Mirković, M., 2012. 3. marec – Slovenski dom KPD Bazovica, Reka, Srečanje mladih. *Sopotja*, 2, 5.
- Mirković, M., 2016. Pravica do slovenščine v vrtcu in šoli: prvi korak želja staršev. *Sopotja*, 3, 4.
- Mohar, D., 2012. 24.–26. oktober – Bavšica, Julijske Alpe PS KPD Bazovica. *Sopotja*, 4, 9.
- Morrone, A., 2006. Guidelines for Measuring Cultural Participation. Montreal. UNESCO Institute for Statistics, Quebec. Dostopno na: <http://www.uis.unesco.org/Library/Documents/culpart06.pdf> (14. september 2016).
- Motik, D., 2015. Miklavževanje v Čabru. *Sopotja*, 1, 16.
- Motik, D., 2016. Živi stik učencev in odraslih s slovensko kulturo. *Sopotja*, 1, 16.
- Novi odmevi, 2015a. Zvonimir Stipetić: Če nam spodleti, se hitro ujamemo. Povzeto po zapisu Marjane Mirković za *Sopotja*, *Novi odmevi*, glasilo kulturno prosvetnega društva Slovenski dom, Zagreb, december 2015, 57.
- Novi odmevi, 2015b. Slovenski zakon, ki umetno deli Slovence na Hrvaškem, je

- napaka. *Novi odmevi*, glasilo kulturno prosvetnega društva Slovenski dom, Zagreb, september 2015, 56.
- O'Toole, T., 2004. Explaining Young People's Non-participation: Towards a Fuller Understanding of the Political. ECPR Joint Sessions Uppsala University, Uppsala, 13.–18. april 2004. Dostopno na: <https://ecpr.eu/Events/PaperDetails.aspx?PaperID=14017&EventID=49> (13. september 2016).
- O'Toole T., Marsh, D. in Jones, S., 2003. Political Literacy Cuts Both Ways: The Politics of Non-participation among Young People. *The Political Quarterly*, The Political Quarterly Publishing Co., 74, 3, DOI: 10.1111/1467-923X.00544, 349–360.
- Pajnič, K., 2006. Struktura in položaj Slovencev na Hrvaškem. Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Ljubljana.
- Petričušić, A., 2012. Vijeća nacionalnih manjina. Institucija upitnog legitimiteta i uglavnom neostvarene nadležnosti. *Revus*, revija za ustavno teorijo i filozofijo prava, 17, 91–104.
- Quintelier, E., 2007. Differences in political participation between young and old people. *Contemporary Politics*, 13, 2, DOI: 10.1080/13569770701562658, 165–180.
- Riman, B., 2011. Doseljavanje slovenskog stanovništva s današnjeg prostora Republike Slovenije u Pulu do 1918. godine. *Razprave in gradivo*, 64, 68–85.
- Riman, B., 2012. Delovanje slovensko-hrvaških društev v Pazinu. *Acta Histriae*, 20, 233–254.
- Riman, B., 2013. Identitet mladih u kulturno-umjetničkim društvima slovenske nacionalne manjine. V: *Kultura, identitet, društvo-europski realiteti, Odjel za kulturologiju-Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera*, Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Osijek–Zagreb, 433–443.
- Riman, B., 2016. 130 let slovenskega združevanja na Hrvaškem. V: D. Grafenauer in K. Munda Hirnök (ur.), *Raznolikost v raziskovanju etničnosti*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Rodna gruda, 2016a. Slovensko kulturno društvo Triglav Split. Dostopno na: http://www.rodnagruda.si/slovenska_drustva/2016042009262381/ (15. september 2016).
- Rodna gruda, 2016b. Slovensko kulturno društvo Istra Pulj. Dostopno na: http://www.rodnagruda.si/slovenska_drustva/2016022211245860/ (15. september 2016).

- Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz, 2016. Dostopno na: <http://blog.dnevnik.hr/skdstankovraz/> (15. september 2016).
- Središnja knjižnica Slovenaca u RH, 2016. Dostopno na: http://www.gkka.hr/?page_id=40 (22. september 2016).
- Strategija sodelovanja med Republiko Slovenijo in avtohtono slovensko narodno skupnostjo v sosednjih državah na področju gospodarstva do leta 2020, 2011. Vlada Republike Slovenije, 5. maj 2011. Dostopno na: <http://www.uszs.gov.si/fileadmin/uszs.gov.si/pageuploads/Tina.Romih-strategija.doc> (20. oktober 2016).
- Tadej, T., 2013. Na mladih svet stoji. *Moja Slovenija*, 2, 37–38.
- Tatalović, S., Jakešević, R. in Lacović, T., 2010. Funkcioniranje vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj. Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Centar za međunarodne i sigurnosne studije, Zagreb.
- Todorčev Hlača, K., 2015. Strategija razvoja središnjih knjižnica nacionalnih manjina unutar mreže narodnih knjižnica. *Vijesnik bibliotekara Hrvatske*, 1–2, 45–66.
- Ustav Republike Hrvatske, 1990. Narodne novine, št. 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010 in 05/2014.
- Ustavni zakon o pravicah narodnih manjšin (Ustavni zakon o pravima nacionalnih manjina), 2002. Narodne novine, št. 155/2002, 47/2010, 80/2010.
- Vrkić Dimić, J., 2005. *Stvarne i željene aktivnosti studenta u slobodnom vremenu*. Pedagogika istraživanja, 2, 313–325.
- Zakon o elektroničkim medijima, 2009. Narodne novine, št. 153/2009, 84/2011, 94/2013, 136/2013.
- Zakon o volitvah predstavniških teles v enotah lokalne samouprave (Zakon o izborima predstavničkih tijela u jedinicama lokalne samouprave), 2001. Narodne novine, št. 33/2001, 10/2002, 155/2002, 45/2003, 43/2004, 40/2005, 44/2005, PB 109/2007.
- Zakon o volitvah poslancev v hrvaški sabor (Zakon o izborima zastupnika u Hrvatski sabor), 1999. Narodne novine, št. 116/1999, 109/2000, 53/2003, 69/2003 – PB, 167/2003, 44/2006, 19/2007, 145/2010.
- Združenje Slovenska izseljenska matica, 2016a. Slovensko kulturno društvo

- Lipa Buzet. Dostopno na: http://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/1/2008091909220889/ (15. september 2016).
- Združenje Slovenska izseljenska matica, 2016b. Slovensko kulturno društvo »Oljka« Poreč. Dostopno na: http://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/1/2008121213372054/ (15. september 2016).
- Združenje Slovenska izseljenska matica, 2016c. Slovensko kulturno društvo Nagelj Varaždin. Dostopno na: http://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/1/2008112112362643/ (15. september 2016).
- Združenje Slovenska izseljenska matica 2016d. Slovensko kulturno prosvetno društvo Snežnik Lovran. Dostopno na: http://www.zdruzenje-sim.si/seznam_drustev/1/2008112110005473/ (15. september 2016).
- Zupančič, J., 2008. K vprašanju avtohtonosti Slovencev na Hrvaškem. *Rast*, Revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja, 19, 6, 568–579.
- Zveza slovenskih društev na Hrvaškem, 2016a. Kulturno društvo Slovencev dr. France Prešeren, Šibenik. Dostopno na: http://slovenci.hr/si_ZVEZA/kulturno-drustvo-slovencev-dr-france-preseren-sibenik (15. september 2016).
- Zveza slovenskih društev na Hrvaškem, 2016b. Slovensko kulturno društvo Lipa, Dubrovnik. Dostopno na: http://slovenci.hr/si_ZVEZA/slovensko-kulturno-drustvo-lipa-dubrovnik (15. september 2016).
- Zveza slovenskih društev na Hrvaškem, 2016c. Društvo Slovencev Labin, Labin. Dostopno na: http://slovenci.hr/si_ZVEZA/drustvo-slovencev-labin-labin (15. september 2016).
- Žapčič, A., 2015a. Zaključen popis birača za manjinske izbore. Dostopno na: <http://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/manjinski/zaključen-popis-biraca-za-manjinske-izbore/> (22. september 2016).
- Žapčič, A., 2015b. Manjinski izbori u medijskog tišini pod teretom grijeha strukture. Dostopno na: <http://www.gong.hr/hr/izborni-sustav/manjinski/manjinski-izbori-u-medijskoj-tisini-pod-teretom-gr/> (22. september 2016).
- Žitnik Serafin, J., 2014. Prerez zgodovine slovenskih kulturnih društev v jugoslovanskem prostoru. V: J. Žitnik Serafin (ur.), *Priseljevanje in društveno delovanje Slovencev v drugih delih jugoslovanskega prostora*. Založba ZRC, ZRC SAZU, Ljubljana. Dostopno na: http://zalozba.zrc-sazu.si/sites/default/files/sloyu_web.pdf, 137–179 (17. september 2016).

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: primerjava med zamejstvi in sklepanje

Devan Jagodic

Uvod

Spoznanja raziskave *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi*, ki so bila izčrpno predstavljena v štirih poglavjih tega monografskega zvezka, se nam razodevajo v dvojni luči.

Po eni strani ta spoznanja potrjujejo vrsto trendov in ugotovitev, ki izhajajo iz sodobnih družboslovnih raziskav o položaju mladine v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah.¹ Te raziskave prikazujejo, da se je pojem mladosti v zadnjih desetletjih korenito spremenil, tako kot se pod silovitim pritiskom globaliziranega sveta pomembno spreminja tudi sodobna družba. Skozi prizmo planetarnega povezovanja gospodarskih, političnih, kulturnih, informacijskih in tehnoloških procesov, fleksibilnosti trga dela in rastoče individualizacije življenjskih izbir, ki sooblikujejo in hkrati spreminjajo mikrosvet sodobnih mladostnikov, se postopoma spreminjajo tudi njihove izkušnje v izobraževalnem procesu in zaposlovanju, načini preživljanja prostega časa, življenjski stili in, kar je tu še posebej pomembno, modeli družbene participacije. »*Na makro-ravni se razkrajja suverenost nacionalnih držav, ki pomenijo eno zadnjih ovir multinacionalnim korporacijam in nadteritorialnemu finančnemu kapitalu, zaradi česar se politične državljanke in državljani spreminjamo v zasebne potrošnice in potrošnike, na mikroindividualni ravni pa se drobijo*

1 Prim. Putnam 2000; Maier in Biezen 2001; European Commission 2009; European Commission 2016. Za predstavitev glavnih ugotovitev teh raziskav prim. poglavje *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: teoretična izhodišča in pregled opravljenih raziskav* (31–48).

mehanizmi in institucije socialne varnosti ter krepijo osebni občutki ogroženosti in tveganj.» (Renner 2007, 41)

Odzivi mladih ljudi na vse te spremembe zato niso tako presenetljivi. Osvobajanje od tradicionalnih družbenih vezi in odvisnosti, odpor do velikih tem in ideologij, oddaljevanje od javnega delovanja in konvencionalnih modelov politične in družbene angažiranosti, umikanje v zasebnost, individualizem in pragmatizem, predanost novim komunikacijskim tehnologijam, ki s svojo pestro ponudbo obvladujejo skoraj vsa področja družbenega in zasebnega življenja, so le nekatere izmed tipičnih značilnosti sodobnega mladostnika, ki ga pomembno razlikujejo od njegovega vrstnika iz sedemdesetih ali osemdesetih let prejšnjega stoletja. Res pa je tudi, da ta stereotipna podoba sodobne mladine lahko nekoliko zavaja. Številne raziskave namreč dokazujejo, da kljub izraženemu individualizmu mladi niso (vsi) egoistično zazrti zgolj vase in v svoje interese, temveč izražajo tudi določeno raven socialne občutljivosti oziroma pripravljenost na prostovoljne dejavnosti kot alternativno socialno javnost. To, kar zavračajo, ni javnost nasploh, temveč predvsem politična javnost kot avtoritarna prevlada moči (Renner 2007). Logično je, da zaradi tega ne uporabljajo konvencionalnih poti (politične) participacije, temveč posegajo po novih, neposrednih, individualiziranih oblikah družbene udeležbe (Lavrič in drugi 2011).

Naraščajoča negotovost prehoda v odraslost je danes skupni imenovalec mladih ljudi po vsej Evropi, tudi tistih, ki živijo in odraščajo na skrajnih robovih slovenskega zgodovinskega etničnega ozemlja, to je v obmejnih pasovih sosednjih držav Republike Slovenije. Tudi mladi v slovenskem zamejstvu namreč krojijo svojo življenjsko usodo znotraj tega globalnega družbenega vrtinca, ki ni »razdejal« le večjih evropskih urbanih središč, temveč je svoje posledice pustil tudi v geografsko in družbeno bolj obrobni predelih. To, da so mladi, ki živijo v teh obmejnih regijah, pri svojih vsakodnevnih izbirah, navadah in življenjskem slogu danes močno podvrženi vplivu *mainstream* kulture in da postajajo čedalje bolj »podobni« svojim vrstnikom na vseevropski ravni, velja pripisati predvsem dvema zgodovinskima procesoma, ki sta se razvila še pred

globalizacijo oziroma vzporedno z njo: družbeni modernizaciji² in evropski integraciji.

Povojni proces družbene modernizacije je temeljil na vrednotah gospodarskega napredka, urbanizacije in sredstev množičnega obveščanja, prinesel pa je tudi pomembne spremembe na drugih področjih človekovega mišljenja in dejavnosti. Na naselitvenem območju Slovencev v Italiji je na primer privedel do izrazitega razmaha terciarnih dejavnosti in posledičnega zmanjševanja razlik med mestom in podeželjem, kar je prispevalo k porastu izobrazbene in socialno-ekonomske ravni pripadnikov slovenske skupnosti, k povečevanju njihovega prostega časa ter tudi k širjenju komunikacijskih sredstev in vse večji izmenjavi informacij (Bufon 2017). Modernizacija družbene strukture je tu živeči slovenski živelj vse tesneje povezala s širšim socialnim kontekstom, kar je imelo za posledico tudi postopno zmanjševanje družbene razdalje med manjšinskimi in večinskimi skupinami. Danes se pripadniki slovenske skupnosti, še zlasti pa mlade generacije, od večinskega prebivalstva dejansko razlikujejo predvsem po jeziku in kulturi, medtem ko so predhodni elementi diferenciacije polagoma izpuhteli (Brezigar 2017). Postopno krčenje družbene distance med pripadniki slovenskih manjšin in večin je značilno tudi za druga slovenska zamejstva, čeprav se v ruralnih okoljih praviloma razvija počasneje kot v urbanih predelih.

Drug pomemben pospeševalec vključevanja slovenskih skupnosti v širši družbeni prostor so evropski integracijski procesi. Ko se je 1. maja 2004 Evropski uniji (v nadaljevanju EU) pridružilo deset vzhodnih in sredozemskih držav, med njimi leta 1991 tudi samostojna Republika Slovenija, so se številne evropske obmejne manjšine, še posebej tiste, ki so obdobje hladne vojne preživele na robu nacionalnih držav, v vzdušju visoke ideološke napetosti, znašle v naglo spremenjenih geopolitičnih,

2 Opredelitev odnosov med globalizacijo in modernizacijo je že dalj časa predmet živahne sociološke razprave. Po eni različici je globalizacija sestavni del ali – po radikalnejši razlagi – nadgradnja modernizacijskih procesov, po drugi pa gre za nastajanje družbe s povsem drugačnimi sistemskimi značilnostmi, kot so jih imele moderne družbe. S poudarjanjem diskontinuitete se druga različica vsaj na videz izogne potrebi po raziskovanju odnosa med »predglobalnim« in globalnim obdobjem, medtem ko je za prvo različico povezanost med modernizacijo in globalizacijo eno izmed pomembnejših raziskovalnih vprašanj (Bernik 2014).

družbenih in psiholoških okoliščinah. Te skupnosti so namreč bile z nekdanjega položaja zaprtosti in izolacije naenkrat postavljene v samo osrčje evropskega dogajanja, perspektiva čezmejnega sodelovanja pa je uvajala nove razvojne priložnosti. Vstop Slovenije v EU in njena poznejša vključitev v šengenski prostor leta 2007 sta na primer pomembno vplivala na položaj slovenskih skupnosti v Italiji, Avstriji in na Madžarskem, medtem ko se proces »evropeizacije« naselitvenega območja Slovencev na Hrvaškem razvija nekoliko počasneje; Republika Hrvaška je namreč v EU vstopila šele leta 2013, odprava mejnih kontrol pa še ni časovno določena, tudi zaradi zaostrenih odnosov med sosednjima državama ob nerešenem vprašanju meje v Piranskem zalivu.

Evropski integracijski procesi so s seboj prinesli številne posledice socioloških in psiholoških razsežnosti, začenši z izboljšanjem odnosov med slovenskimi manjšinami in zadevnimi večinami, ki se danes, kljub nekaterim izjemam,³ razvijajo v znamenju dokaj umirjenega in sproščenega sobivanja. Ti procesi so še dodatno prispevali k družbenemu zblizovanju med pripadniki manjšin in večin ter s tem še bolj postavili v ospredje problematizacijo slovenskega narodnostnega vprašanja. Ob porastu intenzivnosti medetničnih stikov (omenimo le razmah mešanih partnerskih zvez, nekoč prisotnih v urbanih središčih, danes pa razširjenih tudi v okoliških naseljih) smo danes priča nastajanju novih mešanih družbenih okolij, v katerih sta oba elementa – manjšinski in večinski – prisotna drug ob drugem. Za razliko od preteklosti se v nekdanj homogeno slovenska okolja (manjšinske šole, društva, neformalne skupine) vključujejo tudi pripadniki večinskih skupnosti, kar po eni strani prispeva k demografski krepitvi ključnih manjšinskih družbenih dejavnikov, po drugi pa razkrajaja tradicionalno narodnostno strukturo slovenskih skupnosti, ki postaja čedalje kompleksnejša in težje določljiva. Nekdanjim trdnim in fiksnim (slovenskim) identitetam se danes pridružujejo oblike sestavljenih, večplastnih ali hibridnih identitet, sočasno pa se poraja vprašanje, ali so te

3 Glej na primer območje slovenske poselitve na Videmskem v Italiji, kjer nekateri desničarsko usmerjeni lokalni dejavniki še vedno izvajajo agresivno politiko do manjšinske komponente, znake medetnične nestrpnosti pa še vedno ugotavljamo tudi na avstrijskem Koroškem in Štajerskem, še posebej v povezavi s problematiko dvojezičnih krajevnih napisov, ki so še danes predmet periodičnih mazaških akcij.

(še vedno) neizogibno povezane z znanjem in rabo slovenskega jezika oziroma z dejavnim vključevanjem v slovensko družbenokulturno okolje (Jagodić 2017).⁴

Slovenske manjšine, ki živijo v sosednjih državah Republike Slovenije, so torej pred dilemo, ali naj se vse bolj integrirajo v širši družbenokulturni prostor ali naj se – v strahu pred izgubo lastne identitetne podlage – raje mobilizirajo okrog svojih etničnih, kulturnih in jezikovnih značilnosti.⁵ Pred tovrstno izbiro so danes postavljene predvsem mlade generacije, ki živijo v času intenzivnih globalnih povezav in razširjenih socialnih omrežij. Vse težje si je namreč predstavljati sodobne mlade v slovenskem zamejstvu kot izolirano družbeno skupino, ki odraščá mimo vpliva osrednjih tokov; ravno nasprotno, v te širše družbene dinamike, ki že dalj časa znatno presegajo tradicionalne manjšinske okvire, so mladi danes povsem vpeti, čeprav za razliko od pripadnikov večinske skupnosti navadno gojijo tudi višjo stopnjo samozavedanja svojih etničnih, kulturnih in jezikovnih posebnosti (Sedmak 2009). Če se večinskim sosedom etnična pripadnost večinoma zdi samoumevna, se mladi iz manjšinskih vrst lastne etnične posebnosti zavejo že relativno zgodaj, njihov odziv na tovrstne izzive pa je lahko zelo različen: nekateri jemljejo svojo narodno identiteto za pomembno vrednoto in se zanjo angažirano zavzemajo; drugi se svoje etnične, kulturne ali jezikovne posebnosti prav tako zavedajo, a poudarjajo predvsem potrebo ali željo po sožitju s sosednjimi kulturami; tretjim je narodnostno vprašanje manj pomembno ali so do njega celo indiferentni;⁶ četrti se svoje etnične posebnosti sramujejo in si

4 Tovrstne pojave lahko obravnavamo v teoretskem okviru tako imenovane transkulturalnosti, ki zanika tradicionalno dojetje kultur kot izoliranih, jasno zamejenih otokov in poudarja, da sodobne kulture označuje pluralizacija identitet (Welsh 1995, po Sedmak 2009).

5 Obstajajo tudi tretje poti, ki temeljijo na izhodiščni predpostavki, da družbene integracije ne gre istovetiti s kulturno in/ali jezikovno asimilacijo. Integracijski procesi naj bi pripadniku manjšine namreč ponujali možnost, da svojo etnično identiteto ohranja in goji tudi v kulturno pluralnem okolju, za to pa mora po eni strani imeti dovolj razvito zavest o matični kulturi in ustrezno zavedanje o različnosti lastne kulture v primerjavi z večinsko, po drugi strani pa mora doživljati naklonjenost večinske skupnosti do ohranjanja etničnih in kulturnih razlik.

6 Iz prvega monografskega zvezka publikacije *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* je na primer razvidno, da zajeta skupina mladih razvršča vrednote »etnične pripadnosti« glade na vse druge navedene vrednote v vprašalniku

želijo biti čisto »enaki« svojim vrstnikom iz večinskih vrst. Med mladimi je mogoče zaslediti različne izraze pripadnosti slovenskemu elementu, ki segajo od celovite subjektivne pripadnosti do pretežne pripadnosti drugim sosednjim narodom (Bufon 2004).

V ta analitični okvir se vključuje zanimiv poskus oblikovanja tipologije pripadnikov slovenske manjšine v Italiji, ki ga Sara Brezigar predlaga na osnovi koncentričnega modela etnojezikovnih manjšin (Kühl 1997). V skladu s tem modelom naj bi manjšino sestavljali različno intenzivni pripadniki, ki jih avtorica ponazarja s tremi koncentričnimi krogi: a) trdo jedro manjšine: sestavljajo ga posamezniki, ki se imajo za Slovence, uporabljajo slovenščino v domačem okolju, si delijo slovenske vrednote in slovensko kulturo, se udeležujejo slovenskih kulturnih prireditev in praznikov itd.; b) osrednji pas: sestavljajo ga posamezniki, za katere slovenščina ni nujno (edini) jezik, ki ga uporabljajo doma; četudi v domačem okolju uporabljajo (tudi) večinski jezik, je zanje značilno, da sebe vidijo kot Slovence; c) zunanji pas: sestavljajo ga posamezniki, ki ne poznajo slovenskega jezika, temveč otroke vključujejo v slovenske šole in slovenska društva. Vsi trije pasovi so po avtoričinem mnenju del manjšine, čeprav se pri drugem in tretjem že pojavlja kreolizacija, to je nastanek nove, mešane kulture (Brezigar 2004, 111–112). Čeprav je model Brezigarjeve zasnovan na primeru Slovencev v Italiji, bi se ga verjetno dalo prenesti tudi na druge slovenske manjšinske stvarnosti.

Razsežnosti slovenstva so v sodobnem kontekstu slovenskega zamejstva torej bistveno bolj fluidne in kompleksne v primerjavi s preteklostjo, kar še posebej velja za mlado generacijo. Skladno s teorijo modernizacije se namreč tudi mladi v slovenskem zamejstvu polagoma osvobajajo vnaprej danih fiksacij, njihove biografije pa vse bolj temeljijo na odprtih možnostih, ki jih ustvarjajo svobodno in samostojno (Beck 2001, po Sedmak 2009). Medtem ko so bile nekoč določene socialne strukture pojmovane kot dane in nedotakljive, vključno z lastno (slovensko) narodno identiteto, ki jo je marsikdo »podedoval« od svojih družinskih članov ali prednikov, je danes zavestno opredeljevanje do le-teh bolj upravičeno

zelo nizko, v spodnjem delu lestvice. Po drugi strani pa je vrednota »večjezičnosti« visoko razvrščena, še posebej med mladimi v slovenskih zamejstvih v Italiji in Avstriji (Kržišnik - Bukić 2017, 260–264).

(Pertot 2014). Vzporedno s preobrazbo narodnoidentitetnih vzorcev se spreminjajo tudi modeli družbene participacije. Če je dejavno in angažirano udejstvovanje v slovenskih družbenih strukturah v preteklosti temeljilo na askriptivnih kriterijih – kot način vzpostavljanja socialne in kulturne kontinuitete s svojimi (slovenskimi) predniki, predvsem pa kot podedovano skrb za »obrambo« lastnega jezika in kulture pred pritiskom agresivnega večinskega soseda –, je sodobni participativni model čedalje bolj rezultat svobodnih izbir, tudi zaradi ublažitve nekdanjih medetničnih konfliktov. Odprtost in fleksibilnost sta namreč vedno bolj značilnosti današnjega časa, posamezniki pa imajo pred sabo široko paleto možnih izbir.

Sodeč po mednarodnih javnomnenjskih anketah, naj bi si tovrstni liberalistični model družbene participacije odločno utiral pot med današnjo mladino. Raziskava, opravljena med mladimi v slovenskem zamejstvu, pa vendarle opozarja na določena odstopanja od splošnega trenda, saj v obravnavanem prostorskem obroču meje med predlaganima modeloma – askriptivnim in liberalističnim – (še) niso tako ostro zare-zane. Še vedno namreč obstajajo skupine mladih aktivistov, ki se (tudi) na podlagi izkušenj svojih staršev ali sorodnikov odločajo za angažirano družbeno udejstvovanje v slovenskih družbenih strukturah. Gre za predstavnike zgoraj omenjenega »trdnega jedra« referenčnih skupnosti, ki ga sestavljajo posamezniki z visoko stopnjo narodne samozavesti oziroma vključenosti v slovensko kulturno okolje. Ob pomanjkanju longitudinalno usmerjenih raziskav, ki bi periodično spremljale trende na področju družbene participacije obravnavane mladine, je težko oceniti, ali je teh družbeno angažiranih mladostnikov danes več ali manj v primerjavi s preteklostjo. Na osnovi vsakodnevnega opazovanja razmer v posameznih zamejstvih bi se dalo sklepati, da jih je manj; res pa je, da so nekateri pri svojem prizadevanju za ohranjanje in prenašanje slovenstva še kako vztrajni in zagrizeni, pa čeprav v okolju, ki je narodnostno in jezikovno vse bolj heterogeno. Odpiranje vrat pripadnikom večinske skupnosti je namreč marsikje že danost, prek lastnega angažmaja pa ga ti mladi skušajo pretvarjati v razvojno priložnost, v smislu širjenja slovenskega jezika in kulture tudi zunaj običajnih krogov manjšinske skupnosti oziroma v njenih »zunanjih pasovih«.

V svoji drugi temeljni ugotovitvi raziskava prikazuje, da ima v pasovnem obroču slovenskega zamejstva družbena participacija mladih še vedno nezanemarljivo vlogo, kljub vsem omenjenim spremembam, izzivom in nevarnostim, ki jih s seboj prinaša moderna družba. Po drugi strani pa velja poudariti, da slika, ki nam jo raziskava razodeva, še zdaleč ni enotna, kar si je mogoče razlagati v luči zgodovinsko, prostorsko, politično, gospodarsko, kulturno in jezikovno pogojenih situacij. Slovenske narodne skupnosti v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem so namreč svoje etnične značilnosti, kulturo in jezik razvijale, ohranjale ali opuščale v medsebojno zelo različnih razmerah. Širši državni in regionalni okvir jim je v različnih zgodovinskih obdobjih nudil drugačna pravna zagotovila, drugačne razvojne možnosti (na področjih gospodarstva, izobraževanja, kulture, rabe jezika idr.) in drugačne pogoje za vključevanje v življenje in delo na avtohtonem poselitvenem območju. Poleg tega doživljajo posamezne slovenske skupnosti v isti državi (npr. v Italiji in Avstriji) v različnih pokrajinah različno obravnavo (Nećak - Lük 1998). Pogostost, načini in oblike družbene participacije se zato pomembno razlikujejo od konteksta do konteksta, kar bo predmet obravnave tega zaključnega poglavja.

Primerjalna analiza zbranih podatkov

Poleg splošnega in specifičnega spoznavanja tematike mladih v vsakem izmed tu zajetih slovenskih zamejstev, torej slovenskih zamejstev v Avstriji (v nadaljevanju SZA), Italiji (v nadaljevanju SZI), na Madžarskem (v nadaljevanju SZM) in Hrvaškem (v nadaljevanju SZH), je imel raziskovalni projekt *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* zaradi vseh navedenih razlik tudi pomemben primerjalni cilj. Obsežne empirične podatke, ki smo jih v okviru raziskave zbrali na področju družbene participacije mladih, smo v preteklih poglavjih prikazali in analizirali ločeno po obravnavanih kontekstih, nismo pa jih še medsebojno primerjali. Namen zaključnega poglavja je zato podati urejen pregled, ki naj predstavi stične značilnosti med zajetimi slovenskimi zamejstvi glede na raziskovano tematiko, hkrati pa tudi temeljne

raziskovalne točke. Za vsak kontekst bomo poskušali opredeliti značilne vzorce družbene participacije mladih ter pod drobnogled postavili zlasti pogostost in oblike njihovega udejstvovanja v društvih in drugih organizacijah referenčnih slovenskih manjšinskih stvarnosti.

Raziskovalne podatke, ki jih posamezne avtorice navajajo v svojih štirih prispevkih, bomo v nadaljevanju za boljše preglednost združili v pet smiselnih vsebinskih sklopov: (1) preživljanje prostega časa, (2) spremljanje dogajanja znotraj lastne slovenske narodne skupnosti, (3) participacija v slovenskih društvih in organizacijah, (4) vzroki za (ne)prevzemanje vodstvenih funkcij v slovenskih društvih in organizacijah, (5) ocena organizirane ponudbe za mlade v lastnem slovenskem zamejstvu. V analizi pridobljenih podatkov v kvantitativnem delu raziskave bomo najprej prikazali ugotovljene trende za slovensko zamejstvo kot zaokroženo celoto, šele nato pa primerjalno izpostavili temeljna razlikovanja med zajetimi konteksti (SZA, SZI, SZM in SZH). Na več mestih bomo analizo in interpretacijo kvantitativnih podatkov podkrepili z ugotovitvami, ki smo jih pridobili s poglobljenimi intervjuji v kvalitativnem delu raziskave. V sklepnem poglavju bomo nato strnili ključne ugotovitve in predvsem podali nekaj možnih nasvetov, ki naj bodo v pomoč političnim odločevalcem in pristojnim institucijam pri spodbujanju družbene participacije mladih ter pri načrtovanju, upravljanju in evalvaciji učinkov mladinskega dela.

Preživljanje prostega časa

V drugem razdelku vprašalnika, ki je bil namenjen analizi modelov družbene participacije mladih, smo anketirance najprej spraševali po načinih preživljanja prostega časa. Podatek ni nezanemarljiv, kajti, kot pravilno ugotavlja avtorica prvega poglavja o družbeni participaciji mladih v SZA, *»razvoj mladinske dejavnosti pri manjšinskih narodnih skupnostih je odvisen tudi od družbene, kulturne in politične ozaveščenosti ter ozaveščenosti mladih, da je specifična mladinska (prostočasna) dejavnost znotraj*

manjšine potrebna, če želimo, da se ohranijo in razvijajo dejavnosti, ki so za obstoj manjšinske skupnosti ključnega pomena»⁷.

Katere so torej dejavnosti, ki jih mladi v slovenskem zamejstvu v svojem prostem času najraje gojijo? Iz tabele 1 je razvidno, da se najpogosteje družijo s prijatelji in vrstniki, ravno toliko časa namenjajo tudi poslušanju glasbe: v obeh primerih je kar 76,3 % anketirancev navedlo, da to dejavnost gojijo »redno« ali »pogosto«. Med zajetimi konteksti je druženje s prijatelji najbolj razširjeno med mladimi v SZA (85 %), najmanj pa med njihovimi vrstniki v SZM (66,7 %), kar velja verjetno vsaj delno pripisati pomembnemu razkoraku med tema dvema okoljema z vidika razpoložljivih prostorov ter sploh priložnosti za medvrstniško druženje in prijateljevanje.

Tabela 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas

(Seštevek odgovorov »redno« in »pogosto«, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
družim se s prijatelji, vrstniki	85	80	73,4	66,7	76,3
poslušam glasbo	75	81,6	71,7	76,7	76,3
sem za računalnikom	63,3	65	73,4	63,3	66,3
učim se in se pripravljam na šolo	55	58,3	66,7	51,7	57,9
družim se s fantom/dekletom, možem/ženo	53,3	56,7	45	75	57,5
zahajam v naravo	50	35	48,3	38,3	42,9
se športno udeležujem	56,7	25	40	41,6	40,8
berem	45	30	50	36,7	40,4
udeležujem se prireditev, ki jih prirejajo slovenska društva/organizacije	50	11,6	41,7	48,3	37,9
gledam televizijo	40	18,3	30	38,4	31,7
obiskujem bare ali lokale	33,4	28,3	43,3	15	30,0
ukvarjam se z dejavnostmi, ki jih prirejajo slovenska društva/organizacije	38,3	10	33,3	33,4	28,8
aktivno sodelujem pri dejavnostih, ki jih prirejajo slovenska društva/organizacije	30	11,6	30	35	26,7

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
ukvarjam se z lastnimi otroki, mlajšimi brati in sestrami	33,3	23,3	15	26,7	24,6
nakupujem	18,3	13,3	25	36,7	23,3
hodim v kino ali gledališče	25	15	21,6	15	19,2
opravljam priložnostna dela, da kaj zaslužim	13,4	18,3	23,4	15	17,5
obiskujem tečaje	20	11,7	18,4	6,7	14,2

Skladno z mednarodnimi trendi so tudi mladi v slovenskem zamejstvu visoko izpostavljeni rabi računalnika. Dve tretjini anketirancev (66,3 %) namreč navajata, da računalnik uporabljajo »redno« ali »pogosto« (tabela 1); ugibati je mogoče, da ga pretežno uporabljajo za deskanje po spletu in spletnih družbenih omrežjih, saj smo z vzporednim vprašanjem ugotovili, da internet redno uporabljajo prav vsi anketiranci, dobra polovica po tri ali celo več ur na dan. Tudi v pasovnem obroču slovenskega zamejstva svetovni splet postaja sestavni del življenja mladostnikov, kar je med drugim mogoče pripisati razširjenosti pametnih telefonov, ki omogočajo dostop do spleta v kateremkoli trenutku. Široka izpostavljenost svetovnemu spletu ima lahko tako pozitivne kot negativne učinke, čeprav teh z raziskavo nismo neposredno preverjali. Med prve velja prišteti priložnosti in olajšave, ki jih nove tehnologije ponujajo na področjih obveščanja, komuniciranja, zabave ali tudi družbenopolitičnega udejstvovanja,⁸ kar je še posebej pomembno za razvoj goratih in drugih slabo povezanih območij, na primer v videmski pokrajini (Italiji) ali slovenskem Porabju (na Madžarskem). Manj zelene učinke pa raziskovalci še posebej povezujejo s problematičnim psihosocialnim razvojem mladostnikov,⁹ med drugim tudi s pogostejšimi znaki depresije in nižjim šolskim uspehom.¹⁰

Skladno s cilji tega monografskega zvezka je predvsem pomembno opredeliti, koliko (proste) časa mladi namenijo družbeni participaciji,

8 Zanimivo je, da se je v nekaterih mednarodnih raziskavah izkazalo, da so uporabniki spletnih strani za socialno mreženje družbeno dejavnejši (Park in drugi 2009; Pasek in drugi 2009), čeprav na vzorcu slovenske mladine ta povezanost ni bila statistično značilna (Lavrič in drugi 2011).

9 Za pregled glej na primer Kirsh 2010.

10 Glej na primer Mzthzly in drugi 2008 v Lavrič in drugi 2011.

zlasti udejstvovanju v slovenskih manjšinskih društvih in organizacijah. Anketirance smo prosili, naj v okviru nanizanih prostočasnih dejavnosti navedejo, kako pogosto se ukvarjajo s tremi oblikami udejstvovanja v teh družbenih strukturah, ki se med seboj precej razlikujejo po stopnji angažiranosti, in sicer: a) udeležba na prireditvah in dogodkih, ki jih prireja društvo ali organizacija (najnižja stopnja angažiranosti), b) ukvarjanje z dejavnostmi, ki jih prireja društvo ali organizacija (srednja stopnja angažiranosti), c) dejavno sodelovanje pri dejavnostih, ki jih prireja društvo ali organizacija (najvišja stopnja angažiranosti). Pridobljeni podatki v skladu s pričakovanji prikazujejo, da pogostost participacije mladih v slovenskih društvih in organizacijah upada sorazmerno z naraščanjem angažiranosti, ki jo to udejstvovanje zahteva. Zapisano v številkah: če se kar 37,9 % anketirancev »redno« ali »pogosto« udeležuje prireditev društev in organizacij, se jih bistveno manj ukvarja z dejavnostmi, ki jih te strukture prirejajo (28,8 %), še manj pa jih dejavno sodeluje pri organizacijskih postopkih (26,7 %).

Z vidika primerjave med zajetimi konteksti izstopa izredno skromno družbeno udejstvovanje mladih, ki živijo v okolju SZH, kar velja za vse tri navedene oblike participacije. Pri interpretaciji tega podatka se lahko sklicujemo na štiri pomembna izhodiščna spoznanja, ki jih navajata avtorici poglavja o družbeni participaciji v tem okolju: a) da se skladno z mednarodnimi trendi tudi slovenska mladina na Hrvaškem vse bolj umika v zasebnost in da so trendi vključevanja mladih v civilnodružbene organizacije izredno nizki, b) da je infrastruktura slovenskih društev na Hrvaškem zelo skromna, omejene finančne dotacije pa ne omogočajo izvajanja dejavnosti, ki bile za mlade privlačne, c) da je ponudba slovenskih društev in organizacij med mladimi slabo prepoznavna, č) da je občutek narodne pripadnosti slovenske mladine na Hrvaškem vse bolj vprašljiv.¹¹ Seštevek vseh zgoraj navedenih dejavnikov očitno pomembno omejuje participacijo mladine v okviru tam živeče slovenske narodne manjšine; pravzaprav lahko rečemo, da jo skorajda onemogoča, kar je z vidika dolgoročnega obstoja te skupnosti nedvomno skrb vzbujajoče.

11 Prim. poglavje *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem* (Medvešek in Riman, 185–228).

Spremljanje dogajanja znotraj lastne slovenske narodne skupnosti

Posebno obliko družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu velja iskati tudi v njihovem spremljanju političnega, gospodarskega, kulturnega in športnega dogajanja v okviru referenčne slovenske stvarnosti. Podatki o pogostosti in poglobljenosti spremljanja manjšinskega vsakdana so po eni strani pokazatelj vključenosti (ali ne vključenosti) mladih v slovensko družbeno okolje, po drugi strani pa odražajo tudi ustreznost (ali neustreznost) medijske ponudbe posameznih slovenskih narodnih skupnosti pri doseganju te zahtevne ciljne skupine. Spoznanj, ki jih raziskava v tem pogledu prinaša, ne gre jemati za posebno spodbudne; med »redne« oziroma »pogoste« spremljevalce manjšinskega dogajanja namreč uvršča le 42,5 % vseh anketirancev (tabela 2), kar pomeni, da večina zajete mladine sledi temu dogajanju le redko ali priložnostno, marsikdo pa je do njega indiferenten.

Tabela 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj lastne slovenske narodne skupnosti

(Seštevek odgovorov »redno« in »pogosto«, v %.)

Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
51,7	15	46,7	56,7	42,5

Med obravnavanimi anketnimi podskupinami so najbolj redni spremljevalci manjšinskega dogajanja mladi, ki izhajajo iz SZM (56,7 %), najmanj pa njihovi vrstniki iz SZH (15 %). Prvi podatek nekoliko preseneča, saj je slovenska medijska ponudba v Porabju danes neprimerljivo bolj okrnjena v primerjavi s tisto v SZA in SZI ter se dejansko omejuje na izdajo tednika, radijsko postajo in televizijsko oddajo, ki se predvaja dvakrat mesečno.¹² Pridobljene odgovore si lahko razlagamo na tri načine: (a) zgoraj omenjeni mediji so med lokalno mladino dokaj priljubljeni, (b) mladi spremljajo manjšinsko družbeno dogajanje tudi prek drugih virov,

¹² Več o tem v poglavju *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem* (Munda Hirnök in Novak Lukanovič, 147–184).

na primer ob pogovorih z znanci, prijatelji ali družinskimi člani, (c) mladi nekoliko precenjujejo lastno stopnjo informiranosti. Veliko bolj pričakovano pa je podatek o skromnem spremljanju manjšinskega dogajanja med mladimi v SZH, saj so v hrvaškem javnem mnenju narodne manjšine (sploh pa slovenska!) povsem »nevidne« in se pojavljajo samo v redkih oddajah, namenjenih manjšinam, ne pa tudi v drugih, rednih informativnih ali kulturnih oddajah.¹³ Zgornja ugotovitev pravzaprav velja tudi za druga slovenska zamejstva, kjer pa je ponudba manjšinskih medijev tako po količini kot po raznovrstnosti znatno bolj konsistentna.

Nekoliko bolj jasno in popolno sliko o tem, kako mladi spremljajo dogajanje znotraj posameznih slovenskih zamejstev in katere vire informiranja pri tem uporabljajo, ponuja tabela 3.

Tabela 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj lastne slovenske narodne skupnosti

(Seštevek odgovorov »redno« in »pogosto«, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
pogovori v družini, z znanci in s prijatelji	75	30	66,7	50	55,4
časopisi in revije	55	16,7	56,7	35	40,9
internet	33,4	23,4	50	40	36,6
televizija	28,3	16,6	23,3	28,4	24,1
radio	23,4	11,6	15	21,7	17,9

Tabela prikazuje, da so med navedenimi viri informiranja daleč najučinkovitejši pogovori, ki jih imajo mladi s svojimi družinskimi člani, prijatelji ali znanci (55,9 %). Tovrstne neformalne oblike pridobivanja informacij so še posebej značilne za narodnostno bolj profilirani slovenski skupnosti v Avstriji (75 %) in Italiji (66,7 %), verjetno tudi zaradi dejstva, da obe razpolagata z javnim sistemom slovenskih šol s slovenskim učnim

13 Več o tem v poglavju *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem* (Medvešek in Riman, 185–228).

jezikom oziroma dvojezičnih šol ter bogato mrežo društev in organizacij, kjer imajo mladi možnost, da se z vrstniki pogovarjajo tudi o manjšinskih političnih in družbenih vprašanjih. Slovenci na Madžarskem in Hrvaškem lastnih izobraževalnih struktur nimajo, veliko bolj okrnjena je tudi njihova mreža slovenskih kulturnih in športnih društev, kar pomeni, da ima tam živeča mladina znatno manj priložnosti za pridobivanje informacij o manjšinskem dogajanju. To še posebej velja za SZH (30 %), kjer mladi živijo razpršeni po prostorsko med seboj oddaljenih lokacijah, kar nika- kor ne spodbuja družbene povezanosti in pretoka informacij. Geografska in družbena razdrobljenost pogojuje tudi šibko zavest o pripadnosti tam- kajšnji slovenski narodni skupnosti, ki sicer izvira iz drugačnih razlogov, natančneje opredeljenih v drugem monografskem zvezku te publikacije.¹⁴

Za pridobivanje informacij o manjšinskem družbenem dogajanju mladi pogosto uporabljajo tudi sodobne množične in digitalne medije. Med tradicionalnimi mediji so najbolj navezani na manjšinske časopise in revije (40,9 %), tudi zaradi njihove bogatejše ponudbe v primerjavi s televizijskimi (24,1 %) in radijskimi oddajami (17,9 %). Dokaj razširjena je tudi uporaba spletnih virov (36,6 %), čeprav se ti v glavnem prekrivajo s spletnimi različicami tiskanih medijev (tabela 3). Tudi na tem mestu pa ugotavljamo pomembne razlike med anketnimi podskupinami. Uporaba tiskanih virov informiranja je na primer daleč najbolj razširjena med mladimi, ki živijo v SZI in SZA, kar si velja razlagati v luči bolje urejenih razmer v primerjavi z drugima dvema kontekstoma. Zlasti v okolju Slovencev v Italiji postaja čedalje bolj razširjeno pridobivanje informacij na spletnih družbenih omrežjih, še posebej na Facebooku, kjer razne sloven- ske institucije in organizacije redno promovirajo lastne kulturne, športne in znanstvene dejavnosti.

14 Med njimi velja izpostaviti zlasti šibko organiziranost Slovencev na Hrvaškem, »še bolj pa dejstvo, da med slovenskim in hrvaškim narodom v preteklosti ni bilo tako izrazite antagoni- stične dihotomije kot med slovenskim in večinskimi narodi v ostalih treh zamejstvih, kjer se je od začetkov narodnih gibanj naprej razvil oster političen konflikt. Kot vemo pa so dihotomije osnova zavesti o pripadnosti.« (Medvešek in Riman 2018, 211)

Participacija v slovenskih društvih in organizacijah

V preteklih poglavjih smo večkrat opredelili, da je ena izmed temeljnih oblik družbene participacije mladih njihovo vključevanje v organizacije civilne družbe, kot so društva, združenja, krožki, organizacije prostovoljnega značaja, njihove mladinske sekcije, skavtske in taborniške skupine, mladinski centri, študentski klubi itd. To so prostori, ki mladim omogočajo druženje, ustvarjalno preživljanje prostega časa, poleg tega pa tudi pridobivanje specifičnih znanj, veščin in izkušenj. Prav tako smo poudarili, da imajo v okoljih, kjer so naseljene narodne in jezikovne manjšine, društva in druge civilnodružbene organizacije posebej pomembno vlogo socializacijskih dejavnikov, saj »posredujejo posameznikom kulturne vzorce, ki so osnova in vir njihove etno-jezikovne identitete« (Susič 2003, 237). Zaradi tega ocenjujemo, da je dejavna in angažirana participacija mladih v teh sredinah ključnega pomena za ohranjanje vitalnosti tam naseljenih slovenskih skupnosti, njihovega jezika, kulture in narodne zavesti ter da jo je treba zaradi tega izrecno spodbujati in promovirati.

V razdelku vprašalnika, ki je proučeval udeležbo mladih v slovenskem zamejstvu pri dejavnostih društev, ustanov in organizacij civilne družbe (kulturnih, športnih, mladinskih, prostovoljnih itd.), smo s prvim vprašanjem želeli opredeliti, v kolikšni meri se anketiranci sploh udeležujejo v teh strukturah. Njihovi odgovori so prikazani v tabeli 4.

Tabela 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so dejavni v društvih, ustanovah in organizacijah

(Seštevek odgovorov »da«, v %.)

Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
83,3	38,3	83,3	65	67,5

Kot je razvidno iz tabele, se za »dejavne« v društvih, ustanovah in organizacijah opredeljuje več kot dve tretjini vseh vključenih anketirancev (67,5 %), kar lahko jemljemo za spodbudno, morda pa tudi za nekoliko zavajajočo ugotovitev. Če namreč zgornji podatek primerjamo s predhodnimi spoznanji raziskave (glej prikaz odgovorov v tabeli 1 o

času, ki ga mladi namenjajo družbeni participaciji glede na druge prostočasne dejavnosti), lahko utemeljeno sklenemo, da se pomemben delež teh deklarativno »dejavnih« mladostnikov v praksi udejevtvuje le občasno, še to pa ne nujno v dejavni obliki. Z vidika primerjave med konteksti se za najbolj participativne izjavljajo anketiranci iz SZA in SZI (83,3 % »dejavnih« v obeh primerih), sledijo jim njihovi vrstniki iz SZM (65 %), daleč najmanj participativni pa se kažejo mladi iz SZH (38,3 %), kar je sicer dosledno s predhodnimi ugotovitvami raziskave.

Z naslednjim vprašanjem smo nato preverjali, na katerih področjih se mladi udejevtvujejo, in sicer bodisi znotraj slovenskega družbenega okolja ali znotraj sorodnih večinskih družbenih struktur. Iz prejetih odgovorov, prikazanih v tabeli 5, lahko razberemo, da je v pasovnem obroču slovenskega zamejstva daleč največ mladih »dejavnih« na kulturnem področju (kar 40 % med vsemi vključenimi anketiranci). Ugotovljen trend je značilen za vse zajete kontekste, najbolj izrazito pa se pojavlja v SZA (53,3 %) in SZI (48,3 %), torej tam, kjer so slovenska kulturna društva in organizacije najbolj številčne in strukturirane. V preteklih poglavjih smo namreč ugotovili, da kulturna dejavnost Slovencev v Avstriji (še posebej na Koroškem, manj na Štajerskem) in Italiji (še posebej na Tržaškem in Goriškem, manj na Videmskem) zajema različna kulturna in umetniška področja, kot so gledališče, glasba, likovna umetnost, književnost in film. Te dejavnosti ne izvajajo le ljubiteljska društva, kot to velja za madžarski in hrvaški kontekst, temveč jih podpirajo in razvijajo tudi profesionalne organizacije, ki razpolagajo z zaposlenim osebjem in rednimi (javnimi) finančnimi dotacijami. Kulturna dejavnost teh organiziranih sredin je očitno dovolj bogata in raznolika, da privabi določeno število mlajših interesentov, čeprav smo v kvalitativnem delu raziskave naleteli tudi na kritična stališča, ki opredeljujejo to ponudbo kot nekoliko statično in ne povsem primerno za mlajše občinstvo.

Profesionalna dejavnost Slovencev v Avstriji in Italiji se vsekakor ne omejuje na kulturno sfero, temveč sega praktično na vsa pomembna področja manjšinskega družbenega življenja. Zato je tudi lažje razumeti, zakaj so znotraj obeh omenjenih skupnosti mladi bolj participativni v primerjavi s svojimi vrstniki na Madžarskem in Hrvaškem tudi v slovenskih

športno-rekreacijskih društvih, političnih skupinah in mladinskih organizacijah (tabela 5).

Tabela 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni

(Možnih je bilo več odgovorov, v %.)

	Avstrija		Hrvaška		Italija		Madžarska		SKUPAJ	
	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 240)	VEČIN. (N = 240)
v kulturno-prosvetnem društvu/organizaciji	53,3	6,7	21,7	6,7	48,3	10	36,7	13,3	40	9,2
v športno-rekreacijskem društvu/organizaciji	30	13,3	3,3	8,3	26,7	23,3	10	20	17,5	16,2
v mladinski organizaciji ali krožku	35	8,3	6,7	8,3	31,7	3,3	21,7	13,3	23,7	8,3
v verski skupini	5	6,7	1,7	5	3,3	1,7	5	10	3,7	5,85
v politični skupini	11,7	1,7	1,7	6,7	8,3	6,7	0	3,3	5,4	4,6
v skupini prostovoljcev	5	6,7	3,3	5	10	6,7	6,7	5	6,25	5,8
v drugih društvih	5	0	5	0	0	0	3,3	0	3,3	0

Posebej pomembna oblika družbene participacije mladih je (samostojno) mladinsko delo,¹⁵ ki je med zajetimi konteksti daleč najbolj razširjeno v SZA. Avtorica poglavja o družbeni participaciji tam živeče mladine v svojem prispevku izčrpno predstavlja bogato mladinsko dejavnost v Celovcu, Gradcu, na Dunaju in v drugih naseljih, kjer Slovenci razpolagajo z mladinskimi centri, dijaškimi zvezami, klubi študentov, interesnimi

15 Po Zakonu Republike Slovenije o javnem interesu v mladinskem sektorju je (samostojno) mladinsko delo »organizirana in ciljno usmerjena oblika delovanja mladih in za mlade, v okviru katere mladi na podlagi lastnih prizadevanj prispevajo k lastnemu vključevanju v družbo, krepijo svoje kompetence ter prispevajo k razvoju skupnosti. Izvajanje različnih oblik mladinskega dela temelji na prostovoljnem sodelovanju mladih ne glede na njihove interese, kulturne, nazorske ali politične usmeritve.« (ZJIMS 2010, 1)

združenji, klubi, mladinskimi krožki in sekcijami, ki jih samostojno upravljajo mladi ljudje. Pri tem še posebej izpostavlja delovanje Slovenske mladinske organizacije (SMO), v katero so včlanjeni Koroška dijaška zveza, klubi slovenskih študentk in študentov na Koroškem, v Gradcu in na Dunaju, Mlada Enotna lista in Katoliška akcija.¹⁶ Mladi se na tak način tudi učijo prevzemanja odgovornosti in reševanja problemov brez vključevanja »starejših«, kar je dobra osnova za kasnejše vključevanje v krajevna društva in osrednje organizacije. Vse te organizacije temeljijo na prostovoljnem sodelovanju mladih, čeprav smo v kvalitativnem delu raziskave naleteli tudi na stališča, ki podčrtujejo potrebo po (vsaj delni) profesionalizaciji kadrov. Intervjuvanec A4 (dijak, 16 let) na primer meni, da bi bili mladi še bolj motivirani za sodelovanje v tovrstnih strukturah, če bi te ponujale možnost zaposlitve (četudi le za določen čas), pripravnitva ali vsaj delovne prakse.

Mladinsko delo je v drugih slovenskih zamejstvih manj razvito, a vendarle prisotno, čeprav v različnih oblikah. V SZI na primer že vrsto let uspešno delujejo organizacija tabornikov Rod modrega vala, Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO) in organizacija Mladi v odkrivanju skupnih poti (MOSP), ki so namenjene izključno mladim in jih vodijo mladi ljudje, poleg številnih mladinskih krožkov in sekcij v okviru lokalnih kulturnih in športnih društev. V SZM je od leta 2011 operativna posebna Sekcija porabske mladine (Monošter) v okviru Kluba prekmurskih študentov, leta 2014 pa so mladi v Porabju na pobudo slovenske države ustanovili svoje lastno društvo, Društvo porabske mladine. Pomembne premike v zadnjih letih beležimo tudi v SZH, zlasti po zaslugi Slovenskega doma – Kulturnega prosvetnega društva Bazovica na Reki, kjer so mladi v sklopu mladinske sekcije prevzeli vodstvo različnih dejavnosti in organizacijo posameznih dogodkov. Intervjuvanki iz hrvaškega konteksta, H8 (zaposlena, 31 let) in H1 (študentka, 21 let), pozdravljata napore za ustanavljanje mladinskih sekcij in izdelavo ciljnih programov za mlade, kajti sodeč po njunih besedah, je med mladimi utrjeno mnenje, »da so slovenska društva zelo dolgočasna in da se pleše samo folklor«.

16 Prim. poglavje *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji* (Piko - Rustia, 95–146).

Iz tabele 5 lahko razberemo še eno pomembno ugotovitev raziskave, in sicer da se mladi v slovenskem zamejstvu v veliko večji meri udeležujejo v društvih in organizacijah, ki so odraz lastnih slovenskih skupnosti, kot pa v sorodnih večinskih družbenih strukturah. Ugotovljen trend je najbolj zaznaven na kulturnem področju, v SZA in SZI pa je opazen tudi v mladinskem sektorju. Na drugih obravnavanih področjih, še posebej tam, kjer je prisotnost slovenskih organiziranih struktur šibka, se družbena participacija mladih dokaj enakomerno odvija v manjšinskem in večinskem okolju. Zlasti v SZM in SZH je zaslediti veliko pomanjkanje infrastruktur in organizacij, ki bi ponujale športne ali rekreativne panoge v slovenskem jeziku; po sili razmer se je tam živeča mladina zato primorana zatekati v večinske strukture, ki ponujajo večjo možnost izbire.

Da želja mladih po participaciji v slovenskih družbenih strukturah ponekod presega (skromne) objektivne možnosti, ki jih okolje ponuja, lahko razberemo tudi iz prejetih odgovorov na naslednje vprašanje (tabela 6). Z vidika razvojnih možnosti za SZH je na primer poveden podatek, da kar 68 % tam živečih anketirancev izraža željo po udeleževanju v dejavnostih slovenskih društev in organizacij (če bi ta obstajala), pomemben interes pa je zaslediti tudi med mladimi iz SZM (56,7 %). Na narodnostno in jezikovno manj profiliranih območjih slovenske naselitve na Hrvaškem in Madžarskem naj bi torej obstajal bazen potencialnih interesentov za dejavno družbeno participacijo v slovenskem okolju, vendar je oba podatka treba brati z določeno previdnostjo. Avtorici poglavja o družbeni participaciji mladih v SZH namreč opominjata: »*Visok delež anketirancev, ki so v anketi izrazili interes za udeleževanje v slovenskih društvih, se v realnem življenju manifestira v precej manjšem deležu posameznikov, ki bolj ali manj dejavno spremljajo delovanja slovenskih društev, ali pa se njihovih dejavnosti udeležujejo [...] Izkazovanje interesa za neko dejavnost v anketah je nekaj drugega kot uresničitev tega interesa v vsakdanjem življenju.*«¹⁷

17 Medvešek in Riman, *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem*, 211–212.

Tabela 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev/organizacij

(Seštevek odgovorov »da«, v %.)

Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
40	68	30	56,7	48,7

Z raziskavo smo želeli proučiti tudi vpliv vloge staršev oziroma njihovih preteklih in sedanjih izkušenj na področju družbene participacije pri pogojevanju izbir mladih, povezanih z vključevanjem v slovenska društva in organizacije. Iz tabele 7 izhaja, da je opredeljena raven participacije staršev v slovenskem družbenem okolju (pretekla ali sedanja) dokaj visoka, kar še posebej velja za matere anketirancev (58,7 %), nekoliko manj pa za njihove očete (46,2 %). Najvišjo raven participacije staršev smo zasledili v avstrijskem kontekstu (81,7 % dejavnih mater proti 68,3 % dejavnih očetov), nekoliko nižjo v italijanskem (73,3 % dejavnih mater proti 55 % dejavnih očetov), še nižjo v madžarskem (55 % dejavnih mater proti 38,3 % dejavnih očetov), najnižjo pa v hrvaškem kontekstu (25 % dejavnih mater proti 23,3 % dejavnih očetov). Podatek o skromni participaciji staršev anketirancev v SZH povežujemo z dejstvom, da so številna današnja slovenska društva in organizacije nastala šele po letu 1991, ko so ti posamezniki dejansko že bili odrasli.

Tabela 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji

(Seštevek odgovorov »da«, v %.)

	Avstrija		Hrvaška		Italija		Madžarska		SKUPAJ	
	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 240)	VEČIN. (N = 240)
mama	81,7	11,7	25	33,3	73,3	31,7	55	28,3	58,7	26,2
oče	68,3	16,7	23,3	33,3	55	40	38,3	21,7	46,2	28

Vlogo in pomen staršev pri pogojevanju družbenoparticipativnih izbir mladih generacij dojemamo predvsem iz pričevanj, ki smo jih zbrali v kvalitativnem delu raziskave. Intervjuvanec A2 (zaposlen, 24) na primer poudarja, da so v krogu lastne družine vedno bili zelo navezani na športno društvo, v katerem tudi sam sodeluje. Oče je bil v preteklosti predsednik društva, še danes pa *»vsi pravzaprav živimo za to društvo«*. Intervjuvanka I2 (dijakinja, 18 let) prav tako pravi, da *»so me že od malega dosti porivali k temu, da bi sodelovala pri več društvih«*, medtem ko je intervjuvanec I3 (študent, 22 let) v odboru slovenskega kulturnega društva zlasti zato, ker je bila v njem prej dejavna njegova mati: *»Sem pač odraščal tam, mama je bila zelo aktivna v tem društvu [...]. Ko sem zrastel, sem bil vedno več aktiven in so me vprašali, če bi se pridružil, in sem rekel ja, z veseljem, in tako je to nastalo.«* Tudi v SZM beležimo pomemben vpliv staršev pri pogojevanju participativnih izbir njihovih otrok. Na vprašanje, zakaj sploh pleše in poje v slovenskem društvu, je intervjuvanec M5 (dijak, 28 let) odgovoril tako: *»Po pravici povedano tudi zato, ker starša že dvajset let plešeta in pojeta, in vidim, da to delata z veseljem.«*

Raziskava torej prikazuje, da je v obravnavanem pasovnem obroču slovenskega zamejstva tako imenovani »askriptivni« model participacije še vedno dokaj aktualen in vpliven, vsaj v »trdih jedrih« posameznih skupnosti. Na osnovi zbranih pričevanj lahko namreč sklepamo, da se nekateri mladi posamezniki (še vedno) vključujejo v manjšinska društva in organizacije predvsem ali tudi zato, ker so v njih bili (ali so še) dejavni starši oziroma drugi družinski člani; lastno družbeno participacijo torej jemljejo tudi kot način vzpostavljanja socialne in kulturne kontinuitete s svojimi predniki in zanamstvom, ki je pomemben element njihove socialne identitete, pravzaprav tudi kot nek naravni del sebe (Obid 2018, 215).

Vzroki za (ne)prevzemanje vodstvenih funkcij v slovenskih društvih in organizacijah

Kateri pa so dejavniki, ki vplivajo na vključevanje oziroma ne vključevanje mladih v slovenskem zamejstvu v manjšinska društva, ustanove in organizacije civilne družbe? Temu ključnemu vprašanju smo namenili poseben razdelek anketnega vprašalnika, obširno pa smo ga obravnavali tudi v kvalitativnem delu raziskave. Ker smo predpostavljali, da se mladi društvenih dejavnosti v večji meri udeležujejo pasivno, torej zgolj kot obiskovalci, uporabniki ali koristniki, so nas zanimali predvsem razlogi, ki jih spodbujajo k dejavnejšim in bolj angažiranim oblikam participacije, in sicer k sodelovanju v upravnih telesih teh sredin. Menimo namreč, da le prek prevzemanja vodilnih položajev lahko mladi učinkovito izražajo lastne potrebe, uveljavljajo svoje interese, predvsem pa odigrajo pomembno vlogo pri sooblikovanju sedanjosti in prihodnosti svojega društva, lokalnega okolja in širše (slovenske) družbene stvarnosti.

Ugotovljen delež mladih anketirancev, ki prevzema vodstvene funkcije v upravnih telesih slovenskih društev, organizacij in njihovih mladinskih sekcij, ni ravno zanemarljiv, saj zavzema kar četrtno (25,4 %) anketne skupine (tabela 8). Tudi v tem primeru velja podatek brati z določeno mero previdnosti, saj je upravičeno ugibati, da smo pri sestavi anketne skupine naleteli na razmeroma visok delež družbenih aktivistov, verjetno precenjen glede na realno sliko stanja.¹⁸ Ne moremo pa mimo ugotovitve, da v vseh štirih slovenskih zamejstvih obstajajo in delujejo skupine angažiranih posameznikov, ki imajo vodilne in odgovorne funkcije v slovenskih družbenih sredinah. Kot je bilo pričakovati, sta v SZI in SZA deleža teh aktivistov bistveno bolj konsistentna v primerjavi z drugima dvema zajetima kontekstoma.

18 Za opis metodoloških postopkov pri sestavi anketne skupine v kvantitativnem delu raziskave prim. uvodno poglavje *Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč* (Kržišnik - Bukič, 9–30).

Tabela 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so člani vodstva oziroma odbora kakšnega slovenskega društva, ustanove ali organizacije in ali dejavno sodelujejo pri njegovem oziroma njenem vodenju

(Seštevek odgovorov »da«, v %.)

Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
35	10	38,3	18,3	25,4

Tudi kar zadeva dejavnejše oblike družbene participacije so anketiranci veliko bolj dejavni v manjšinskem okolju kot v večinskih družbenih sredinah, kjer vodstvenih položajev skorajda ne prevzemajo (tabela 9). V največji meri se vključujejo v upravna telesa slovenskih organizacij, ki delujejo na kulturnem (16,7 %) in mladinskem področju (10 %), kar še posebej velja za anketirance iz SZI in SZA. V SZM in SZH mladi prevzemajo vodilne položaje izključno v slovenskih kulturnih organizacijah, pa še tu v znatno manjši meri v primerjavi z drugima dvema kontekstoma. Povedna je tudi ugotovitev o popolni odsotnosti angažiranega udejstvovanja na političnem področju, kar velja za vsa štiri slovenska zamejstva, z delno izjemo SZI, kjer 8,3 % tam živečih anketirancev sodeluje v vodilnih organih manjšinskih političnih organizacij oziroma njihovih podmladkov. Raziskava tako povsem potrjuje hipotezo o krčevitem upadu političnega aktivizma med mladimi v slovenskem zamejstvu, kar postavlja pod vprašaj možnost oblikovanja prihodnjih političnih predstavništev znotraj posameznih skupnosti.

Tabela 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture

(Možnih je bilo več odgovorov, v %.)

	Avstrija		Hrvaška		Italija		Madžarska		SKUPAJ	
	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 60)	VEČIN. (N = 60)	SLOV. (N = 240)	VEČIN. (N = 240)
v kulturno-prosvetnem društvu/organizaciji	16,7	1,7	10	0	30	0	10	1,7	16,7	0,8
v športno-rekreacijskem društvu/organizaciji	6,7	0	0	0	6,7	0	1,7	1,7	3,8	0,4
v mladinski organizaciji ali krožku	16,7	1,7	1,7	0	15	0	6,7	0	10	0,4
v verski skupini	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
v politični skupini	1,7	0	1,7	0	8,3	5	1,7	0	3,3	1,2
v skupini prostovoljcev	1,7	0	1,7	1,7	1,7	3,3	3,3	1,7	2,1	1,8
v drugih društvih	1,7	0	0	0	0	0	1,7	0	0,8	0

Vzroki za sodelovanje v upravnih telesih manjšinskih družbenih sredin so prikazani v tabeli 10. Iz razpredelnice je razvidno, da je najpogostejši razlog za prevzemanje vodilnih položajev tesno povezan s prizadevanjem posameznika za obstoj društva ali organizacije (navaja ga 20,4 % vseh vključenih anketirancev). Pomemben delež mladih aktivistov očitno čuti neposredno odgovornost do lastnega društva oziroma moralno dolžnost, da s svojimi močmi in idejami prispeva k njegovemu delovanju in razvoju. Skozi monografijo smo že večkrat poudarili, da v obravnavanih kontekstih slovenska društva in organizacije niso dojeta le kot preprosta zbirališča, v katerih se mladi (in manj mladi) družijo v prostem času, temveč tudi kot (redka) okolja, kjer lahko ti gojijo svoj jezik in narodno zavest. Ker je priložnosti za rabo jezika in utrjevanje identitete v vsakdanjem življenju teh skupnosti čedalje manj – pravzaprav tudi znotraj samih društvenih sredin, ki jih danes obiskuje rastoče število pripadnikov večinskih skupnosti –, lahko celo predpostavljamo, da imajo

te enote danes še večjo funkcionalno in simbolično težo kot nekoč, vsaj v očeh njihovih odbornikov (tudi mlajše generacije!), ki do svojega društva očitno čutijo posebno odgovornost in navezanost. Prejeti odgovori namreč kažejo, da je prizadevanje za obstoj društva glavni motivacijski dejavnik v vseh štirih obravnavanih slovenskih zamejstvih, medtem ko še posebej izstopa pri anketirancih v SZI (33,3 %) in SZA (25 %).

Tabela 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije

(Možnih je bilo več odgovorov, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
Ker si prizadevaš za obstoj društva/organizacije.	25	8,3	33,3	15	20,4
Ker želiš nuditi pomoč pri reševanju konkretnih problemov.	20	6,7	26,7	3,3	14,2
Ker se v odboru/vodstvu lahko marsikaj naučiš.	23,3	6,7	20	6,7	14,2
Ker so v odboru/vodstvu tvoji vrstniki/prijatelji.	23,3	0	13,3	6,7	10,8
Ker v odboru/vodstvu lahko neposredno uveljavljaš svoje ideje.	18,3	0	13,3	3,3	8,7
Ker v odboru/vodstvu lahko posreduješ svoje znanje drugim.	11,7	3,3	8,3	3,3	6,6
Ker si želiš več odgovornosti v okviru delovanja društva/organizacije.	3,3	5	6,7	6,7	5,4
Ker želiš prispevati k zamenjavi obstoječega odbora/vodstva.	5	5	5	0	3,7

Primer tesnega, odgovornega in čustveno obarvanega odnosa, ki ga nekateri mladostniki oblikujejo do »lastnega« slovenskega društva, se zrcali v pričevanju intervjuvanke A6 (dijakinja, 17 let): *»Ja, ker imam že pravzaprav tak občutek, da moram tam bit, pač tudi hočem tam bit. In da to dajem tudi pol mojim otrokom dalje, slovenščino. Pa tudi, da si integriran v društvu, da se ukvarjaš s slovenščino, ne da samo govoriš slovenščino, tudi da veš, kaj je slovenščina zate.«* Tudi v Porabju so slovenska društva nenadomestljiv dejavnik etnične, socialne in generacijske kohezije, kar razlaga intervjuvanka M4 (zaposlena, 25 let): *»Pri slovenski, pri*

porabski mladini [...] se nekako povezujemo tisti mladi, ki živimo v teh vasicah, imamo slovenske korenine, čeprav še ne [...] govorimo toliko po slovensko. [...] Pa se malo spoznamo.» Za slovenska društva na Hrvaškem pa je značilno, da mladim ponujajo brezplačne tečaje slovenščine, ki so potrebni, da se lahko še naprej šolajo v Sloveniji. Te enote imajo zato tudi pomembno vlogo razvijanja in utrjevanja veščin v slovenščini pri govorcih s skromnim jezikovnim predznanjem.

Prizadevanje za obstoj in delovanje svojega društva gre implicitno zaznati tudi v drugem najbolj citiranem vzroku na zgornji lestvici, to je v želji po nudenju pomoči pri reševanju konkretnih problemov (14,2 %), ki ga spet poudarjajo zlasti anketiranci iz SZI in SZA. Nezanemarljivo vlogo ima tudi prepričanje, da se prek sodelovanja v upravnem odboru društva mlad človek lahko marsikaj nauči (14,2 %). Prevzem vodstvenih funkcij nekateri očitno dojemajo tudi kot priložnost za razvoj različnih kompetenc oziroma nabiranje pomembnih izkušenj, na primer pri procesih odločanja, organizaciji dela, timskem sodelovanju, gradnji medčloveških in medgeneracijskih odnosov. Priložnost za osebno rast in učenje podčrtujejo predvsem anketiranci iz SZA, ki v primerjavi z vrstniki iz drugih kontekstov tudi veliko bolj poudarjajo vpliv prisotnosti prijateljev v upravnem odboru. Verjetno ni naključje, da igrata oba nazadnje navedena vzroka pomembno vlogo prav v okolju, kjer je (samostojno) mladinsko delo najbolj razvito in razširjeno.

Za učinkovito načrtovanje mladinskega dela in sploh za uspešno spodbujanje dejavne participacije mladih je zelo pomembno opredeliti vzroke, ki obravnavano ciljno skupino odvrtačajo od prevzemanja vodstvenih nalog v manjšinskih družbenih strukturah. Lestvico najpogosteje navedenih vzrokov prikazujemo v tabeli 11.

Tabela 11: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije

(Možnih je bilo več odgovorov, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
Ker imaš druge interese.	50	38,3	41,7	8,3	34,6
Ker sodelovanje v odboru/vodstvu zahteva preveč odgovornosti.	15	11,7	13,3	20	15
Ker se ne čutiš dovolj sposoben za sodelovanje v odboru/vodstvu.	6,7	16,7	6,7	28,3	14,6
Drugo	5	16,7	13,3	6,7	10,4
Ker način dela, ki poteka v odboru/vodstvu, ni privlačen.	13,3	8,3	8,3	3,3	8,3
Ker v odboru/vodstvu nimaš vrstnikov/prijateljev.	6,7	15	5	6,7	8,3
Ker starejši člani odbora/vodstva ne prepuščajo odgovornosti mladim.	0	5	5	8,3	4,6
Ker imaš slabe odnose z nekaterimi člani odbora/vodstva.	5	6,7	1,7	1,7	3,8
Ker v odboru/vodstvu ni mogoče uveljavljati svojih idej.	0	0	3,3	0	0,8

Kot je bilo pričakovati, velika večina anketirancev navaja kot glavni vzrok za lastno neparticipacijo gojenje drugih interesov (34,6 %). Podatek si lahko razlagamo na različne načine: kot nezanimanje mladih za participacijo v širšem pomenu besede, kot nezanimanje za vključevanje v manjšinsko družbeno okolje ali pa nasploh kot preobremenjenost z drugimi obveznostmi (šolskimi, delovnimi, družinskimi, prostočasnimi idr.), kar naj bi oviralo dejavnejše sodelovanje v upravnih telesih teh organizacij. To zadnjo hipotezo potrjujejo bodisi številni prejeti odgovori, zbranimi pod oznako »drugo«, bodisi pridobljena pričevanja v kvalitativnem delu raziskave, ki podčrtujejo problem pomanjkanja časa. Intervjuvanka I4 (študentka, 23 let) se na primer v društvu ne udeležuje, ker »[...] odkrito zvečer sem uničena in najrajši grem spat, in če je pa to konec tedna [...] se rajši družim s prijatelji [...]« Intervjuvanka H7 (dijakinja, 19 let) pa po svoje pravi, da »[...] vedno mi zmanjka, ker se imam veliko za učiti.

[...] *Zanima me, samo nimam pa veliko prostega časa.*« To sta zgolj dva naključno izbrana odlomka, tovrstnih pričevanj je namreč na voljo še in še.

Zanimivo je tudi, da so ugotovljeni vzroki za neparticipacijo izrazito bolj heterogeni v primerjavi z vzroki za participacijo, kar pomeni, da ima vsak anketiranec svoje bolj ali manj tehtno opravičilo. Precejšnje razlike v odgovorih ugotavljamo tudi od konteksta do konteksta. Če pomembni deleži anketirancev v SZA (50 %), SZI (38,3 %) in SZH (38,3 %) na primer navajajo kot ključni razlog za nesodelovanje druge interese, se njihovi vrstniki v SZM izmikajo vodstvenim položajem zlasti zato, ker se zanje ne čutijo dovolj sposobni (28,3 %), ali pa, ker tovrstno sodelovanje zahteva preveč odgovornosti (20 %) (tabela 11). Kljub vsem tem razlikam velja poudariti, da so vzroki, ki jih mladi navajajo, večinoma osebnega značaja (drugi interesi, pomanjkanje časa, strah pred odgovornostjo, občutek lastne nesposobnosti itd.), medtem ko je manj zaznati vpliv tako imenovanih strukturnih dejavnikov, povezanih na primer z neprivlačnostjo delovanja društev ali z drugimi »okoljskimi« razlogi. Te smo zasledili predvsem pri nekaterih zbranih pričevanjih v SZM in SZH, ki kritično ugotavljajo, da se tamkajšnja mladina ne vključuje v slovenska društva zlasti zato, ker je njihovo delovanje neprivlačno ali ker ga ustvarjajo starejši odborniki.

Iz prejetih odgovorov ne zaznavamo posebnih težav ali konfliktov na ravni odnosov med različnimi starostnimi generacijami, vsaj ne takih, ki bi mlade izrecno odvrčale od dejavnega sodelovanja v upravnih telesih. Nekaj redkih tovrstnih primerov smo zasledili le v kontekstu SZM, kjer 8,3 % anketirancev navaja, da starejši člani mladim ne prepuščajo prevzemanja vodstvenih odgovornosti. Podobno ugotovitev prinaša tudi intervjuvanka M5 (zaposlena, 25 let), ki pa na osnovi lastne izkušnje ocenjuje, da je zadržanost starejše generacije do vključevanja mlajših sil do določene mere utemeljena. Po njenih besedah naj bi tamkajšnja mladina povsem izgubila stik s slovenskim jezikom, marsikdo tudi že s slovensko identiteto, zato se ji zdi razumljivo, da si odgovornost za delovanje društev še naprej pridržujejo bolj izkušeni odborniki.

Ocena organizirane ponudbe za mlade v lastnem slovenskem zamejstvu

Z raziskavo smo nazadnje preverjali, kako anketiranci ocenjujejo organizirano ponudbo za mlade v okviru lastnega slovenskega družbenega okolja. Predpostavljamo namreč, da infrastrukture, dejavnosti, storitve in programi, ki jih slovenska društva in organizacije ponujajo in razvijajo, vendarle igrajo določeno vlogo pri pogojevanju participacije mladih, čeprav anketiranci tega izrecno ne poudarjajo. Kljub neizpodbitnemu vplivu razlogov osebnega značaja (med katerimi imajo največjo težo, kot je bilo razvidno, drugi interesi, časovna stiska in strah pred odgovornostjo) si težko predstavljamo, da se bodo mladi dejavno vključevali v delovanje slovenskih društev in organizacij, če bodo ocenili, da je njihova ponudba nezadostna, nepriljučna, slabo organizirana ali neustrezno promovirana. Zato ocenjujemo, da je za učinkovito spodbujanje družbene participacije mladih pomembno natančno analizirati obstoječo ponudbo, opredeliti njene krepke in šibke točke ter ustrezno in pravočasno ukrepati.

Potrebo po izboljšanju in nadgradnji organizirane ponudbe za mlade v posameznih slovenskih zamejstvih pravzaprav potrjujejo že sami anketiranci (tabela 12). Le štiri desetine (40,4 %) jih namreč ocenjuje, da je v lastnem slovenskem družbenem okolju dovolj dejavnosti za to specifično ciljno skupino, dobra četrtina (26,7 %) ugotavlja določene pomanjkljivosti, kar 30,4 % anketirancev pa svoje ocene ne more izraziti, kajti obstoječe ponudbe očitno ne (dovolj) poznajo. Z vidika obravnavanih kontekstov so anketiranci iz SZH daleč najmanj zadovoljni (le 21,7 % pozitivnih ocen), kar potrjuje, da ponudba tamkajšnjih slovenskih organiziranih sredin nikakor ne odgovarja potrebam in interesom mlajše generacije. Predvsem skrb vzbujajoč je podatek, da krepka polovica (53,3 %) anketirancev iz hrvaškega konteksta te organizirane ponudbe pravzaprav sploh ne pozna in je zato niti ne koristi oziroma se vanjo ne vključuje. Očitno bi morala lokalna slovenska društva in organizacije – zlasti tista, ki imajo za sabo le krajšo zgodovino – poskrbeti za ustrezno promocijo lastnih dejavnosti in programov.

Tabela 12: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali je v okolju lastne slovenske narodne skupnosti dovolj dejavnosti za mlade

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
da	50	21,7	51,7	38,3	40,4
ne	23,3	25	30	28,3	26,7
ne vem	25	53,3	13,3	30	30,4
drugo	0	0	5	0	1,3
brez odgovora	1,7	0	0	3,3	1,3

Z naslednjim vprašanjem smo ugotavljali, kako anketiranci ocenjujejo posamezna področja organizirane strukture lastnih slovenskih narodnih skupnosti glede na potrebe in interese mladih. Iz prejetih odgovorov, povzetih v tabeli 13, lahko razberemo, da se omenjene skupnosti daleč najslabše odražajo na političnem področju (30,8 % negativnih ocen). Na osnovi zbranih pričevanj v kvalitativnem delu raziskave je mladim zlasti nerazumljivo in neracionalno delovanje številnih »dvojnikov«, to je organizacij, ki so odraz različnih političnih in ideoloških nazorov, ponujajo pa izredno podobne, če že ne enake, dejavnosti in programe. Anketiranci so dokaj nezadovoljni tudi s stanjem na gospodarskem (23,8 %) in medijskem področju (20,8 %), medtem ko se na izobraževalnem (13,3 %), športnem (13 %), in predvsem kulturnem področju (10 %) manjšinske skupnosti očitno bolje odzivajo na potrebe in interese mladih pripadnikov.

Med zajetimi konteksti spet opažamo pomembna odstopanja. Anketiranci iz SZI in SZA so na primer vesplošno kritični, čeprav obe slovenski narodni skupnosti razpolagata z dokaj razvejano mrežo organizacij na vseh področjih manjšinskega družbenega življenja, tudi takih, ki delujejo profesionalno ter razpolagajo z nezanimljivimi kadrovskimi in finančnimi viri. Zanimivo pa je, po drugi strani, da so anketiranci iz SZH in SZM pri izražanju svojih ocen znatno bolj prizanesljivi, čeprav organizacijsko strukturo obeh manjšinskih skupnosti sestavlja le skromno število enot ljubiteljskega značaja, ki deluje skoraj izključno na kulturnem področju¹⁹ (tabela 13).

19 Res pa je, da še posebej v hrvaškem kontekstu izstopa veliko število odgovorov »ne vem«.

Tabela 13: Ocene anketirancev glede organiziranosti lastne slovenske narodne skupnosti na posameznih področjih, razvrščene na lestvici od 1 do 5

(1 = nikakor ne ustreza, 5 = povsem ustreza)

(Seštevek odgovorov »1« in »2«, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
politično področje	30	25	50	18,3	30,8
gospodarsko področje	23,3	15	31,7	25	23,8
medijsko področje	13,4	21,6	28,3	20	20,8
izobraževalno področje	8,3	13,3	15	16,7	13,3
športno področje	0	20	10	26,7	13
kulturno področje	6,7	18,3	8,4	6,7	10

Zaradi drugačnih izhodiščnih položajev so pričakovanja mladih lahko zelo različna; če so do dane ponudbe eni zelo kritični, čeprav z njo celo življenje prosto razpolagajo, so drugi zadovoljni že z vsako minimalno pridobitvijo. Prikazani odgovori večkrat ne odražajo objektivnih razmer, temveč so odraz subjektivnih percepcij, kar je sicer ena izmed temeljnih značilnosti družboslovnega raziskovanja. Težko si je namreč drugače razlagati, zakaj so anketiranci iz SZI (28,3 %) bolj kritični do medijske ponudbe v slovenskem jeziku v primerjavi z vrstniki iz SZH (21,6 %) in SZM (20 %), čeprav Slovenci v Italiji razpolagajo z bogatim izborom tiskanih in spletnih medijev v slovenščini, ki jih drugi dve skupnosti popolnoma pogrešata.

Odstopanja med obravnavanimi konteksti so najopaznejša pri ocenjevanju politične organiziranosti referenčnih manjšinskih skupnosti. Še posebej ostra so v tem pogledu stališča anketirancev iz SZI (50 %), ki so očitno razočarani nad (ne)odzivanjem manjšinskih političnih krogov na potrebe mladih ljudi. Podatek je dosleden z ugotovitvami nekaterih

kar pomeni, da precejšnje število mladih ponudbe slovenskih organizacij sploh ne pozna in zato tudi ni sposobno kritično oceniti njene ustreznosti.

preteklih raziskav,²⁰ ki dokazujejo, da je politično organizirana struktura Slovencev v Italiji opredeljena za statično, okostenelo in nenaklonjeno mlajšim generacijam. V slovenskih strankah, predstavniških organizacijah in raznih institucionalnih telesih je zastopanost mladih izredno šibka, sploh pa primanjkuje strateški pristopi na področju kadrovske politike. V SZA so pridobljene ocene manj kritične (30 %), verjetno tudi zato, ker se nekatere zastopniške organizacije koroških Slovencev v zadnjih časih trudijo, da bi na vidnejša mesta pridobile mlade ljudi, prav tako slovenska zbirna stranka Enotna lista že vrsto let razpolaga s svojo mladinsko sekcijo. Poudariti velja tudi živahen politični aktivizem, ki se v tem času razvija v okviru slovenskega študentskega gibanja na Dunaju.

Drug problematičen sektor, ki se le s težavo odziva na potrebe mladih ljudi, je gospodarstvo. Najbolj kritične ocene ponovno prihajajo iz SZI (31,7 %), kjer Slovencev očitno še vedno ni uspelo preseči propada nekdanj dokaj uspešnega sistema družbenega gospodarstva²¹ ali ga vsaj delno nadomestiti z zasebnim. Skupnost danes ni več sposobna absorbirati svojih kadrov, veliko mladih pa se zato zaposluje v večinskem okolju, kjer večkrat popolnoma izgubijo stik s slovenščino. Skromni so tudi naporji za spodbujanje podjetniške samoiniciativnosti, kljub nedavnim poskusom podpiranja slovenskih *start-upov*, ki jih vodijo mladi inovativni podjetniki.²² Med anketiranci iz SZA je problem spet nekoliko manj občuten (23,3 %), morda tudi zaradi dejstva, da pri Slovenski gospodarski zvezi (SGZ) deluje mladinska sekcija, ki združuje mladostnike na področju gospodarskih dejavnosti ter organizira številna gospodarska srečanja, kongrese, *start-up* vikende in izobraževanja. Tudi v tem primeru pa gre le za ožji krog mlajših gospodarskih aktivistov, saj je drugače malo mladih, ki bi gospodarsko področje neposredno sooblikovali.²³

20 Prim. Bajc in drugi 2008.

21 Več o tem v Brezigar 2017, 187–208.

22 Te iniciative v SZI razvija Zadružna kraška banka (ZKB) v sodelovanju s Slovenskim deželnim gospodarskim združenjem (SDGZ). Banka namreč za določen čas brezplačno ponuja svoje obratovalne prostore in opremo mlajšim slovenskim *start-upom*, ki imajo inovativne podjetniške ideje in načrte.

23 Prim. poglavje *Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji* (Piko - Rustia, 95–146).

Analizo organizirane ponudbe za mlade v posameznih slovenskih zamejstvih zaključujemo s prikazom iniciativ, dejavnosti in storitev, ki jih anketiranci v svojem okolju najbolj pogrešajo. Iz tabele 14 izhaja, da mladim najbolj primanjkuje predvajanj slovenskih filmov (pogreša jih 37,5 % anketirancev), izobraževalnih tečajev v slovenskem jeziku (34,1 %), turnirjev in drugih športnih iniciativ za mlade (32,5 %), prostorov za druženje in prirejanje zabav (30,4 %), slovenskih koncertov (30 %) in predavanj o aktualnih temah v slovenščini (30 %).

Tabela 14: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj lastne slovenske narodne skupnosti pogrešajo, razvrščeni na lestevici od 1 do 5

(1 = najmanj pogrešam, 5 = najbolj pogrešam)
(Seštevek odgovorov »4« in »5«, v %.)

	Avstrija (N = 60)	Hrvaška (N = 60)	Italija (N = 60)	Madžarska (N = 60)	SKUPAJ (N = 240)
slovenske filme	48,4	36,7	38,3	26,6	37,5
ponudbo raznih tečajev v slovenščini	28,4	41,7	33,3	33,4	34,1
turnirje /športne pobude za mlade	33,3	36,7	28,4	31,6	32,5
prostor za druženje in prirejanje zabav	15	31,7	36,6	38,8	30,4
slovenske koncerte	28,3	31,7	18,3	41,6	30
predavanja, razprave o aktualnih temah v slovenščini	38,3	21,6	36,7	23,3	30
prostor za športne in rekreativne dejavnosti	21,6	21,7	20	43,4	26,7
natečaje v slovenščini (glasba, likovna umetnost itd.)	21,7	35	26,7	23,4	26,7
prostor za kulturne dejavnosti	21,7	25	23,4	30	25,1
kulturne prireditve (gledališke predstave, razstave itd.)	8,3	33,3	20	28,3	22,5

Tudi na tem mestu so med zajetimi konteksti zabeležena pomembna odstopanja. Potreba po lastnem »prostoru« se na primer pojavlja zlasti v okoljih, kjer ustreznih objektov korenito primanjkuje ali pa so mladim nepoznani. Med anketiranci v SZM je na primer občutiti izjemno

pogrešanje športno-rekreacijskih infrastruktur, prostorov za druženje in prirejanje zabav, v manjši meri tudi prostorov za kulturne dejavnosti. V SZH pa poudarjajo predvsem potrebo po obogatitvi ponudbe tečajev v slovenskem jeziku – zaradi pomanjkanja javnega izobraževalnega sistema v slovenščini je namreč tamkajšnja lokalna slovenska civilna družba primorana sama poskrbeti za delno zapolnitev te vrzeli, medtem ko vpeljani tečaji očitno še vedno ne zadoščajo celotnemu povpraševanju.

Sklepne misli

Z raziskovalnim projektom *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi* smo želeli strokovni in splošni javnosti predstaviti raznoliko mladinsko stvarnost v obmejnih pasovih štirih sosednjih držav Republike Slovenije, kjer so naseljene slovenske narodne manjšine. Raziskovalna tema monografskega zvezka je bila družbena participacija v slovenskem zamejstvu živečih mladostnikov, pod drobnogled pa smo postavili predvsem pogostost in oblike njihovega udejstvovanja v slovenskih društvih in drugih civilnodružbenih strukturah.

Skladno s temeljnimi mednarodnimi dokumenti na področju mladine smo v teoretskih izhodiščih raziskave predpostavljali, da je izkušnja družbene participacije bistvenega pomena za razvoj mladostnikov, saj jim omogoča vključevanje v procese odločanja in jih motivira za dejavnejšo udeležbo v družbenem, političnem in ekonomskem življenju. Na več mestih smo nato poudarili posebno vlogo in pomen družbenega udejstvovanja mlajših generacij v okoljih, kjer so naseljene slovenske narodne manjšine. Bogata paleta prireditev, slovesnosti, organiziranih dejavnosti in sploh priložnosti za kolektivno druženje v slovensko govorečem okolju, ki jo slovenska društva in organizacije ponujajo ter promovirajo, igra nenadomestljivo vlogo pri ohranjanju, potrjevanju in obnavljanju etnične identitete, jezikovne vitalnosti ter socialne kohezije. Dejavno in angažirano participacijo mladih velja zato v teh okoljih izrecno spodbujati in usmerjati, še posebej v sodobnih okoliščinah globaliziranega sveta, ko so mladostniki večinoma introvertirani v zasebno in individualistično življenje. Še prej pa velja te participativne modele ustrezno spoznati in

razumeti, kar smo skušali opraviti s pomočjo pristopov in instrumentov, ki jih ponuja družboslovno raziskovanje.

Za razumevanje teh pojavov smo se oprli predvsem na empirične podatke, ki smo jih zbrali v kvantitativnem delu raziskave. Znotraj izbranega kvantitativnega metodološkega pristopa sicer ni bilo mogoče pripraviti reprezentativnega vzorca mladih, ki bi omogočal statistično posploševanje pridobljenih ugotovitev; v okviru projektne skupine smo se namreč odločili za aplikacijo kriterija primerljivosti podatkov in se zato odločili za enako število anketirancev po vseh vključenih slovenskih zamejstvih, težave pri rekrutiranju statistično konsistentne skupine anketirancev v SZM in SZH²⁴ pa so nas naposled prisilile k omejenemu naboru izpolnjenih anket (60 v vsakem zamejstvu). »Tako smo se morali zadovoljiti z oblikovanjem aproksimativno-perceptivnega sklepanja, pri čemer smo metodološki korak vzorčenja poskušali vsaj delno nadomestiti z nekoliko bolj poglobljenim intervjuvanjem, lastnimi raziskovalnimi izkušnjami in uporabo sorodnih raziskovalnih spoznanj strokovne literature.« (Kržišnik - Bukić 2017, 266) O družbeni participaciji mladih v slovenskem zamejstvu, kot smo si to tematiko zamislili in jo obravnavali v okviru navedenega raziskovalnega projekta, velja zato sklepati le previdno in parcialno. Kljub vsem omenjenim zadržkom je ob prikazu in analizi zbranih podatkov le mogoče izluščiti nekaj splošnejših in podrobnejših spoznavnih vidikov ali usmeritev obravnavane tematike.

Ob povzemanju ključnih spoznanj raziskave je namen tega sklepnega prispevka oblikovati tudi nekaj možnih priporočil, ki naj bodo v pomoč političnim odločevalcem, manjšinskim zastopniškim organizacijam in vsem drugim odgovornim dejavnikom na področju spodbujanja družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu, vključno s pristojnimi institucijami v matični državi, Republiki Sloveniji. Na osnovi opredeljenih kritičnih dejavnikov smo namreč ugotovili, da je pogoje za dvig participacije mladih nedvomno treba izboljšati v vseh štirih obravnavanih kontekstih, čeprav na drugačen način in z različnimi poudarki, za kar so

24 Razlogi za te metodološke zadrege so podrobneje prikazani v uvodnem poglavju *Mladi v slovenskem zamejstvu: razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč* (Kržišnik - Bukić, zlasti str. 21–29).

potrebni usklajeni naporji vseh osrednjih nosilcev možnih sprememb na tem področju.

Temeljna spoznanja raziskave in posledična priporočila prikazujemo po točkah, ki jih strnjeno povzemamo v nadaljevanju:

1. Prvi korak na poti do vključujoče in dejavne participacije mladih v slovenskem zamejstvu predstavlja njihovo ozaveščanje in informiranje o dogajanju znotraj lastnega slovenskega družbenega okolja. Raziskava v tem pogledu ne prinaša posebno spodbudnih spoznanj, saj večina mladih ne kaže pravega zanimanja, da bi manjšinskemu družbenemu dogajanju sledila z ustrezno doslednostjo in poglobljenostjo, marsikdo pa je do njega celo indiferenten. Informacije o lastni slovenski narodni skupnosti mladi pretežno pridobivajo od družinskih članov ali prijateljev, manjšinski mediji pa imajo določeno težo le v okoljih, kjer je medijska ponudba v slovenskem jeziku dobro urejena, to je v naselitvenih prostorih slovenskih narodnih skupnosti v Italiji in Avstriji. Daleč najskromnejši interes za manjšinsko družbeno dogajanje vlada med mladimi v SZH, kar si velja prvenstveno razlagati v luči njihove razdrobljene naselitve in šibke narodne zavesti, deloma pa tudi medijske »nevidnosti« tamkajšnjega slovenskega življa. Odgovorne zato pozivamo, naj še posebej v kontekstu slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem – sicer pa tudi v drugih slovenskih zamejstvih – okrepijo medijsko ponudbo v slovenskem jeziku, pri čemer naj posebno pozornost namenijo informacijskim kanalom, ki so mlajšim generacijam bliže.
2. Skladno z likom sodobnega mladostnika v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah se tudi mladi v slovenskem zamejstvu čedalje bolj umikajo v zasebno sfero. V svojem prostem času se najraje družijo s partnerjem in ožjim krogom prijateljev, poslušajo glasbo, sedijo za računalnikom in zahajajo v naravo, šele nato pride v poštev – pa še tu le pri nekaterih – udejstvovanje v dejavnostih (slovenskih) društev, združenj, krožkov, skupin ali mladinskih organizacij. Glede na druge prostočasne dejavnosti mladi namenjajo družbeni participaciji bistveno manj časa; nekoliko bolj razširjene so le nedejavne oblike udeležbe, manj pa tiste, ki zahtevajo večjo mero angažiranosti, odgovornosti in časovnega vložka. Za dejavnejše oblike udeležbe se

odloča le ožja skupina, medtem ko drugi svoje nesodelovanje opravičujejo s pomanjkanjem časa, gojenjem drugih interesov ali s skrbjo pred pretirano odgovornostjo. Vzroke za skromno motiviranost velja iskati tudi v značilnostih trenutnega življenjskega sloga mladih, ki se raje odzivajo na dogajanje, kot da ga bi soustvarjali. Podobno je s participacijo v upravnih odborih: mladi so raje udeleženci že pripravljenih dogodkov ali uporabniki storitev, kot pa da bi neposredno sodelovali pri snovanju vsebine, odločanju in vodenju.

3. Res pa je, da med mladimi v slovenskem zamejstvu najdemo tudi angažirane posameznike, ki se dejavneje udeležujejo v manjšinskih civilnodružbenih organizacijah oziroma v njihovih vodilnih telesih. Ti posamezniki ne kažejo le velikega občutka odgovornosti do »svojega« družstva, ki ga v številnih primerih podedujejo od staršev, temveč tudi moralno dolžnost, da s svojimi močmi in idejami prispevajo k njegovemu nadaljnjemu obstoju in razvoju. Participacijo v tovrstnih strukturah torej jemljejo – bolj kot priložnost za osebno rast – za prepotraben prispevek k ohranjanju slovenskega jezika in narodne zavesti v lastnem družbenem kontekstu, kar v sodobnih razmerah nikakor ni samoumevno. Ob pomanjkanju longitudinalno usmerjenih raziskav, ki bi preverjale raven participacije obravnavane ciljne skupine v različnih časovnih presledkih, je dokaj težko oceniti, ali je družbeno angažiranih mladostnikov danes več ali manj v primerjavi s preteklostjo. V SZA in SZI je dejavna participacija mladih danes še vedno dokaj razširjena, vprašati pa se velja, ali zaradi zmanjševanja družbene razdalje z večinskim narodom in upada občutka kolektivne ogroženosti njihova stopnja angažiranosti še vedno ostaja na primerljivi ravni. Povsem povedno je v tem pogledu tudi dogajanje v SZM in SZH, kjer beležimo nezanemarljiv porast novoustanovljenih slovenskih društev in organizacij kot posledico spremenjenih geopolitičnih in družbeno-psiholoških okoliščin v zadnjih desetletjih. Vse to bi lahko napovedovalo nov preporod manjšinskega organiziranega delovanja – ker v obeh kontekstih v preteklosti ni bilo ne tradicije ne možnosti družbenega udejstvovanja v narodnostnem smislu, pa se mora današnja mladina novih okoliščin in možnosti

šele privaditi, zato ostaja raven njihove participacije razmeroma nizka.

4. Ker je na osebne vzroke za družbeno (ne)participacijo mladih zelo težko vplivati, se zdi pomembno, da odgovorni dejavniki usmerijo svoje napore predvsem v ustvarjanje ustreznih »zunanjih« pogojev in možnosti, začevši z odpravljanjem številnih strukturnih pomanjkljivosti, ki zaznamujejo trenutno sliko stanja. Z raziskavo smo namreč ugotovili, da je v obravnavanem pasovnem obroču slovenskega zamejstva organizirana ponudba za mlade (infrastruktur, dejavnosti, storitev, programov) marsikje nezadostna, neprimerna ali neprilačna, le redkokdaj pa izhaja iz realne analize potreb. Odgovorne institucije zato pozivamo, naj obvezno pridobijo mnenje mladih pred določanjem ukrepov, ki jih neposredno ali posredno zadevajo, obstoječo ponudbo pa naj v čim večji meri prilagodijo njihovim realnim potrebam in interesom.

Primerjalna analiza zbranih podatkov je največje strukturne pomanjkljivosti ugotovila v okolju SZH, kar si velja prvenstveno razlagati v luči zgodovinskih in družbenopolitičnih razpletov. Tam naseljena slovenska narodna skupnost je začela bolje izkoriščati možnosti na področju družbene participacije šele po osamosvojitvi Hrvaške in Slovenije, ko je prišlo do ustanavljanja številnih novih slovenskih kulturnih središč. Kljub zaznani oživitvi organiziranega delovanja skupnosti, še posebej na področju kulture, današnja ponudba še vedno ne kaže, da bi bila sposobna privabiti večje število mladih udeležencev ali vsaj interesentov. K trenutni sliki stanja prispeva vrsta različnih, v publikaciji že večkrat navedenih vzrokov. Eno izmed osnovnih težav velja iskati v skromni infrastrukturi slovenskih društev, ki večinoma delujejo v neprimernih prostorih, pogosto registriranih na zasebnih naslovih, omejene finančne dotacije pa jim ne zagotavljajo ponujanja dejavnosti, ki bi bile za mlade zanimive in privlačne. Mladi zahajajo v slovenska društva predvsem iz pragmatičnih razlogov, povezanih z učenjem slovenskega jezika, še posebej, ko načrtujejo nadaljevanje svoje študijske ali poklicne poti v Sloveniji. Tovrstno izobraževalno ponudbo bi bilo treba v prihodnje okrepiti, tako kot tudi splošno promocijo delovanja in programov slovenskih organizacij med mlajšo populacijo, kajti raziskava je jasno pokazala, da je ta zelo slabo

informirana. Nekatera društva si izrecno prizadevajo za vključevanje mladih v lastne vodstvene organe, kar je seveda hvalevredno, vendar pogrešamo iniciative na področju spodbujanja samoiniciativnosti in samoorganiziranja mladih.

Infrastrukturalna in prostorska stiska sta ključna opredeljena problema tudi v okolju SZM. Porabje je namreč ruralno območje, ki z delno izjemo Monoštra ne ponuja ustreznih objektov, namenjenih mladinskim dejavnostim. Čeprav so se po spremembi političnega sistema na Madžarskem leta 1990 tudi tam ustvarili pogoji za oživljeno družbeno participacijo – zaradi ustanavljanja novih slovenskih kulturnih združenj, med njimi tudi mladinskih organizacij –, je pri mladini še vedno občutiti precejšnje pomanjkanje »lastnih« prostorov, predvsem za druženje in prirejanje zabav, razvijanje umetniških panog ter športno-rekreacijske potrebe. Veliko mladih se zato zateka v večinske družbene strukture, ki ponujajo širši izbor dejavnosti in storitev, kar še dodatno pospešuje že tako razširjen proces jezikovne asimilacije. Prav zato je nujno treba poskrbeti za okrepitev trenutne ponudbe in jo razširiti na druga interesna področja. Ob kulturnih središčih, ki so temeljnega pomena za ohranjanje slovenske narodne zavesti (mladi se vanje vključujejo tudi po vzoru svojih staršev ali starih staršev), velja vpeljati tudi drugačne vrste organizacij, projektov ali dejavnosti, kjer naj mladi najdejo svoje mesto in tako tudi nove priložnosti za utrjevanje svojih jezikovnih veščin v slovenščini. Ustanovitev Društva porabske mladine jemljemo za primer dobre prakse na področju spodbujanja dejavne participacije mladih, samo po sebi pa nikakor ne more biti kos vsem socialnim, jezikovnim, identitetnim in drugačnim izzivom, ki jih prinaša šibek družbeni in gospodarski potencial Slovencev na Madžarskem.

Na naseljitvenih območjih preostalih dveh slovenskih narodnih manjšin so pogoji in možnosti za družbeno participacijo mladih nedvomno boljši, čeprav v obeh kontekstih ugotavljamo nekatere strukturne šibkosti in pomanjkljivosti. V okolju SZI na primer veliko mladih pogreša ustrezne prostore za spontano druženje in prirejanje zabav, sočasno pa podčrtujejo pomanjkanje kakovostnih predavanj v slovenskem jeziku in predvajanj slovenskih filmov. Samostojno mladinsko delo je glede na druga organizirana področja Slovencev v Italiji skromno razvito, z izjemo skavtskih

in taborniških skupin, ki imajo že dolgo tradicijo zlasti na Tržaškem in Goriškem, ali tržaškega društva MOSP, ki se uveljavlja na področju povezovanja z drugimi manjšinami v Evropi. V nekaterih vaških naseljih smo v zadnjih časih priča nastajanju mladinskih sekcij znotraj tamkajšnjih slovenskih društev, ki jih vodijo motivirani in sposobni ljudje, medtem ko je v mestnem okolju vloga mladih manj vidna in prodorna, čeprav je Dijaški dom Simona Gregorčiča v Gorici letos poskrbel za ustanovitev mladinskega centra z zanimivo čezmejno perspektivo (obiskujejo ga tudi mladi iz Nove Gorice). Zbrana pričevanja izražajo določeno razočaranje nad družbenopolitičnim stanjem v manjšini (mladim nerazumljive so zlasti ideološke delitve, ki izhajajo iz njim nepoznanih časov), predvsem pa nad (ne)odzivanjem vodstvene garniture na potrebe in interese mladih. Očitno mora »vodstvo« skupnosti poiskati nove načine komuniciranja in sodelovanja s svojo »bazo«, predvsem s populacijo mladih ljudi, ki se od njega čedalje bolj oddaljuje.

Okoliščine za dejavno družbeno udeležbo mladih so verjetno najbolj urejene v okolju SZA. Mladi pripadniki slovenske manjšine na Koroškem, Štajerskem in na Dunaju namreč dobro koristijo solidno ponudbo infrastruktur, prostorov in dejavnosti, ki so jim na voljo, predvsem pa razpolagajo s številnimi enotami (mladinskimi centri, krožki, sekcijami, študentskimi klubi in dijaškimi zvezami), ki jih samostojno vodijo in vzdržujejo. Tako razčlenjene in organizirane oblike mladinskega dela v drugih slovenskih zamejstvih ne beležimo, zato lahko jemljemo slovensko narodno skupnost v Avstriji za nekakšen vzor, ki ga velja posnemati tudi drugje. Kljub dobro urejenim razmeram je dana ponudba mogoče še izboljšati in nadgraditi, kar še posebej velja za okolja s skromnim številom slovensko govorečega prebivalstva, kjer je zaradi kadrovske podhranjenosti organizirana dejavnost manj razvita in razčlenjena. Na področju politične participacije ugotavljamo, da za razliko od drugih obravnavanih kontekstov ta mladina ceni pozornost, ki jo manjšinski vodstveni krogi namenjajo vključevanju mladih v procese odločanja in vodenja. Kljub temu pa zanimanje za politiko med mladimi strmo upada, kar si velja razlagati tudi z dokajšnjim razočaranjem nad trenutnim manjšinskim političnim scenarijem in za mlado populacijo čedalje bolj nerazumljivimi notranjimi ideološkimi delitvami. Strategijo o postopnem pomlajevanju

manjšinskih političnih kadrov bi bilo treba najverjetneje načrtovati skladno z reformo trenutnega predstavniškega sistema, kar seveda ne velja le za SZA, temveč tudi za vsa druga slovenska zamejstva.

5. Odgovorne dejavnike, še posebej pa zastopniške organizacije obravnavanih slovenskih manjšin, pozivamo, naj poskrbijo za krepitev strukturiranega dialoga z mladimi, ki je marsikje odsoten ali vsaj slabo razvit. Na področju spodbujanja dejavne participacije mladih velja prvenstveno poskrbeti, da: a) bo pozornost mladim realna in konkretna, ne pa zgolj navidezna ali deklarativna, kot se v sodobnem političnem javnem diskurzu žal (pre)večkrat dogaja; b) dialog ne bo le enosmerno informiranje mladih, temveč da se bodo ti lahko tudi odzivali in odgovarjali; c) nagovarjanje mladih poteka s čim manj pokroviteljskim odnosom, na njim prijazen in razumljiv način ter prek ustreznih kanalov (e-participacija, družbena omrežja idr.); č) imajo mladi možnost izražanja svojih stališč in soodločanja na vseh temeljnih področjih manjšinskega družbenega življenja; povsod, kjer je to mogoče, naj se predstavniki mladih vključujejo v delovne skupine za pripravo strategij in ukrepov v korist manjšinske skupnosti; d) bodo vzpostavljene primerne strukture za participacijo mladih pri oblikovanju manjšinskih politik – glede na značilnosti posamezne skupnosti je pri tem mogoče uporabiti več možnih mehanizmov, na primer »mladinske kvote« pri volitvah v organe strank ali krovnih organizacij, podmladke strank ali krovnih organizacij, mladinske predstavniške skupine (kjer teh ni, naj odločevalci poiščejo ustrezno formulo za ustanovitev predstavniškega telesa, ki bi lahko zastopalo mlade v strukturiranem dialogu); e) nemladinske članske organizacije (društva, združenja, sindikate itd.), ki imajo tudi mlade člane, znotraj lastne strukture omogočajo in spodbujajo avtonomno organiziranje mladih ter jim omogočajo izvajanje kakovostnih demokratičnih procesov in učenje participacije.
6. Za dejavno, odgovorno in angažirano participacijo mladih v slovenskem zamejstvu so ključnega pomena mladinske organizacije. Te predstavljajo prepotrebno učno polje, na katerem si mladi krepijo lastne organizacijske sposobnosti, zmožnost sodelovanja v procesih odločanja in sposobnost hitrega odzivanja na družbene izzive. Gre za

odlične »telovadnice«, kjer lahko posamezne manjšinske skupnosti vzgajajo svoje prihodnje vodilne kadre. V slovenskem zamejstvu je samostojno mladinsko delo bolj izjema kot pravilo. Mladi povečini delujejo znotraj nemladinskih članskih organizacij, na primer v okviru političnih strank (tako imenovani podmladki) ter v okviru društev in drugih civilnodružbenih organizacij (sekcij, krožkov itd.), mladinsko delo pa je dokaj razširjeno le v SZA. Odgovorne dejavnike zato pozivamo, naj v večji meri skrbijo za spodbujanje mladinskega dela, tudi prek zagotavljanja ustrezne finančne, administrativne in infrastrukturne podpore mladinskim organizacijam za kakovostno opravljanje njihovih nalog na področju participacije mladih. Te organizacije med drugim potrebujejo ustrezne kadre, saj je trenutno med njimi večina prostovoljcev, take dejavnosti pa se v celoti težko izvedejo s prostovoljnim delom. V celotnem pasovnem obroču slovenskega zamejstva bi veljalo poskrbeti za okrepitev in redno financiranje mladinskih organizacij, ki naj pod vodstvom strokovno usposobljenega osebja izrecno skrbijo za oživljanje mladinskega delovanja in sploh za vključevanje mladih v svoje vrste.

Problematiko družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu je treba nujno obravnavati in upravljati (tudi v okviru prepotrebnih kadrovskega politik, saj je vprašanje (pomanjkanja) mladih kadrov ena izmed temeljnih dilem sedanjega in zlasti prihodnjega razvoja vseh štirih slovenskih narodnih manjšin v sosednjih državah Republike Slovenije. Brez postopne medgeneracijske zamenjave ljudi na ključnih razvojnih področjih (političnem, ekonomskem, kulturnem, vzgojno-izobraževalnem, znanstvenem, športnem), predvsem pa na njihovih vodilnih mestih, te skupnosti tvegajo postopno hiranje lastnega družbenega in intelektualnega tkiva, ki je marsikje že opazno. Negativni demografski trendi, asimilacija, čedalje bolj aktualno in razširjeno izseljevanje izobraženih kadrov v tujino, navadno brez povratka, so namreč pojavi, ki jih je nujno treba zaježiti, omejiti ali vsaj upočasniti, to pa je mogoče le prek ustreznega kadrovskega načrtovanja. Stopnjuje se torej potreba po strateškem pristopu do kadrovskega vprašanja, ki so bila doslej zanemarjena ali vsaj neustrezno obravnavana. Pridobivanje novih kadrov, skrb za njihovo

strokovno rast, izobraževanje in pridobivanje izkušenj, postopno vključevanje mladih v manjšinska družbena telesa in poverjanje odgovornih funkcij nikakor ne morejo biti samodejni procesi, temveč rezultat načrtnega in strateškega dela.

Sklepne ugotovitve zaključujemo z nekoliko grenkim priokusom, saj v okviru obravnavanih slovenskih skupnosti trenutno ne opažamo – z izjemo redkih primerov – ustreznih strateških pristopov do kadrovskega vprašanja. Skrb za potrebe mladih se sicer v javnem diskurzu neprestano pojavlja, deklarativni podpori pa le redko sledijo tudi konkretni koraki. Mladi so, ravno obratno, pogosto najbolj prezrt del manjšinskih družb, za katerega ni zaslediti posebnih ukrepov. Še najbolj skrb vzbujajoče je popolno pomanjkanje pozornosti, namenjene posameznikom, ki ne izhajajo iz »trdnih jeder« referenčnih skupnosti, temveč se nahajajo v njihovih »zunanjih pasovih« – tam, kjer so skupinske identitete bolj prehodne, kjer je participacija manjša, kjer je znanje slovenskega jezika šibkejše (Brezigar 2018, 29). V sodobni evolucijski fazi slovenskega zamejstva velja prihodnost obravnavanih skupnosti oblikovati prav v teh »sivih« ali »mavričnih« conah, ki so, številčno gledano, vse bolj konsistentne, je pa to odvisno od zmožnosti pritegniti te mlade posameznike iz zunanjih obročev proti jedru skupnosti. Če si želimo vitalno in živahno slovensko (manjšinsko) družbo, v kateri bodo ljudje dejavno prispevali k njenemu razvoju, moramo nujno poskrbeti za dvig ravni participacije vseh njenih mladih pripadnikov, ne glede na stopnjo njihove trenutne vključenosti v slovensko okolje. Za doseg tako ambicioznega cilja pa nujno potrebujemo pogumnejši pristop in ustrezno razvojno vizijo.

Literatura in viri

- Beck, U., 1991. *Risk Society: Towards a New Modernity*. Sage publication, London, Newbury Park, New Delhi.
- Bernik, I., 2014. Modernizacija in globalizacija. *Teorija in praksa* 51, 91–106. Dostopno na: http://dk.fdv.uni-lj.si/db/pdfs/TiP2014_P_Bernik.pdf (23. november 2017).
- Brezigar, S., 2004. Politike promocije manjšinskih jezikov: primer slovenske jezikovne manjšine v Italiji. Magistrsko delo. Fakulteta za družbene vede Univerze v Ljubljani, Ljubljana.
- Brezigar, S., 2017. Slovenska skupnost v Italiji med preteklostjo in prihodnostjo. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 21–30.
- Bufon, M., 2004. *Med teritorialnostjo in globalnostjo: sodobni problemi območij družbenega in kulturnega stika*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko, Koper.
- Bufon, M., 2017. Neznosna lahkost manjšinskosti in Slovencev v Italiji: uvod. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 14–18.
- European Commission, 2009. *Youth in Europe - A statistical portrait*. Publications of the European Union, Luxembourg. Dostopno na: <http://pjp-eu.coe.int/documents/1017981/1668203/YouthinEurope.pdf/40f42295-65e4-407b-8673-95e97026da4a> (30. junij 2016).
- European Commission, 2016. *EU Youth Report 2015*. Publications Office of the European Union, Luxembourg. Dostopno na: http://ec.europa.eu/youth/library/reports/youth-report-2015_en.pdf (14. julij 2016).
- Jagodic, D., 2017. Slovenci v Italiji: poselitveni prostor in demografsko gibanje. V: N. Bogatec in Z. Vidau (ur.), *Skupnost v središču Evrope: Slovenci v Italiji od padca Berlinskega zidu do izzivov tretjega tisočletja*. ZTT – SLORI, Trst, 40–49.
- Kirsh, S. J., 2010. *Media and youth: a developmental perspective*. Wiley-Blackwell, Malden.

- Kržišnik - Bukić, V., 2017. Zaključni razmislek o splošnem položaju mladih v slovenskem zamejstvu. V: V. Kržišnik - Bukić (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi, zvezek 2, Splošni položaj mladih v slovenskem zamejstvu*. INV: Ljubljana; SNIUJ in SZI: Celovec, SLORI: Trst, 265–284.
- Kühl, J., 1997. *The »Schleswig Model«*. Speech Manuscript. Hojskolen Oester-soen, Aabenraa, 9. 7. 1997.
- Lavrič, M., Flere, S., Tavčar Kranjc, M., Klanjšek, R., Musil, B., Naterer, A., Kirbiš, A., Divjak, M. in Lešek, P., 2011. *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Maribor, Založba Aristej.
- Maier, P. in Biezen, I., 2001. Party Membership in Twenty European Democracies, 1980–2000. *Party Politics*, 7, 1, London, 5–22.
- Medvešek, M. in Riman, B., 2018. Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. V: M. Obid (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi, zvezek 2, Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. INV: Ljubljana; SNIUJ in SZI: Celovec, SLORI: Trst, 169–200.
- Mythily, S., Qiu, S. in Winslow, M., 2008. Prevalence and correlates of excessive Internet use among youth in Singapore. *Annals of The Academy Of Medicine*, Singapore, 37, 9–14.
- Nećak - Lük, A., 1998. Uvod. V: A. Nećak - Lük (ur.), *Medetnični odnosi in etnična identiteta v slovenskem etničnem prostoru*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 7–18.
- Obid, M., 2018. Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu: sklepanje in primerjave med zamejstvi. M. Obid (ur.), *Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi, zvezek 2, Identitetne opredelitve mladih v slovenskem zamejstvu*. INV: Ljubljana; SNIUJ in SZI: Celovec, SLORI: Trst, 201–246.
- Park, N., Kee, K. F. in Valenzuel, S., 2009. Being Immersed in Social Networking Environment: Facebook Groups, Uses and Gratifications, and Social Outcomes. *CyberPsychology & Behavior*, 12 (6), 729–733.
- Pasek, J., More, E. in Romer, D., 2009. Realizing the Social Internet? Online Social Networking Meets Offline Social Capital. *Journal of Information Technology & Politics*, 6, 197–215.
- Pertot, S., 2014. Samo tostran zamišljene meje? Družbene predstave o

- narodnostni identiteti maturantov srednjih šol druge stopnje s slovenskim učnim jezikom v Trstu. V: M. Kosic in S. Pertot, *Jeziki in identitete v precepu: Mišljenje, govor in predstave o identiteti pri treh generacijah maturantov šol s slovenskim učnim jezikom v Italiji*. Trst, SLORI, 57–84.
- Putnam, R. D., 2000. *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York, Simon and Schuster.
- Renner, T., 2007. Globalizacija, individualizacija in socialna izključenost mladih. *IB revija*, 41/2, 40–49.
- Sedmak, M., 2009. Identitetne podobe etničnih manjšin. V: M. Sedmak (ur.), *Podobe obmejnosti*. Založba Annales, Koper, 61–94.
- Susič, E., 2003. Socializacija, asimilacija in pravni položaj. *Acta Histriae*. Prispevki z mednarodnega znanstvenega sestanka Pravni položaj Slovencev v Italiji, 11, 2, Koper, 237–254.
- Susič, E. in Sedmak, D., 1983. *Tiha asimilacija: Psihološki vidiki nacionalnega odtujevanja*. Založništvo tržaškega tiska, Trst.
- Welsh, W., 1995. Transculturality - the Puzzling Form of Cultures Today. *California Sociologist*, 17–18, 19–39.
- Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS), Uradni list RS, št. 42/10 z dne 28. 5. 2010.

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu

Povzetek

Tretji zvezek znanstvene monografije, ki predstavlja obsežno raziskavo družbenih in kulturnih kontekstov mladih v slovenskem zamejstvu, se osredotoča na raziskovalne izsledke o značilnostih družbene participacije sodobne generacije mladih iz slovenskih narodnostnih skupnosti v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem. Monografija je delo več avtorjev, članov raziskovalnega tima, sestavljenega iz štirih raziskovalnih inštitutov: Inštituta za narodnostna vprašanja (INV) v Ljubljani, Slovenskega raziskovalnega inštituta (SLORI) v Trstu ter Slovenskega znanstvenega inštituta (SZI) in Slovenskega narodopisnega inštituta Urban Jarnik (SNIUJ) v Celovcu.

Teoretska izhodišča raziskave, predstavljena v uvodnem delu zvezka, poudarjajo pomen, ki ga ima družbena participacija za razvoj mladih, saj jim omogoča vključevanje v procese odločanja in jih motivira za dejavnejšo udeležbo v družbenem, političnem in ekonomskem življenju. Ena izmed temeljnih oblik družbene participacije mladih je njihovo dejavno vključevanje v organizacije civilne družbe, kot so društva, združenja, krožki, klubi, skavtske in taborniške skupine, mladinski centri in organizacije prostovoljnega značaja. To so namreč prostori, ki mladim omogočajo druženje in ustvarjalno preživljanje prostega časa, z vključevanjem v te strukture pa se imajo mladi možnost preizkusiti v različnih vlogah in neposredno spoznavati delovanje družbenega sistema. Participacije v tovrstnih organizacijah ne gre jemati le kot možnost obogatitve za mladega posameznika, temveč tudi kot pomemben dejavnik družbenega in kulturnega življenja v krajevnih skupnostih, kar še posebej velja za okolja, kjer so naseljene narodne in jezikovne manjšine. Bogata paleta organiziranih dejavnosti, prireditvev, slovesnosti in sploh priložnosti za druženje v slovensko govorečem okolju, ki jo slovenska društva in organizacije ponujajo in promovirajo, igra namreč nenadomestljivo vlogo pri ohranjanju, potrjevanju in obnavljanju etnične identitete, jezikovne vitalnosti

in socialne kohezije. Dejavno in angažirano participacijo mladih velja zato v slovenskem zamejstvu izrecno spodbujati, še posebej v sodobnih okoliščinah globaliziranega sveta, ko so mladostniki večinoma introvertirani v zasebno in individualistično življenje. Še prej velja te participativne modele ustrezno spoznati in razumeti, kar smo skušali opraviti s pomočjo metod, pristopov in instrumentov, ki jih ponuja družboslovno raziskovanje.

Tematiko družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu je raziskovalni tim analiziral z uporabo mešanega kvantitativno-kvalitativnega metodološkega pristopa. Raziskava se je oprla predvsem na empirične podatke, zbrane z anketiranjem 240 mladih, in sicer 60 mladih v vsakem zajetem kontekstu (Avstrija, Hrvaška, Italija, Madžarska). Znotraj izbranega kvantitativnega metodološkega pristopa ni bilo mogoče pripraviti reprezentativnega vzorca mladih, ki bi omogočal statistično posploševanje pridobljenih ugotovitev, zato so se raziskovalci morali zadovoljiti z oblikovanjem aproksimativno-zaznavnega sklepanja, pri čemer so metodološki korak vzorčenja poskušali vsaj delno nadomestiti z nekoliko bolj poglobljenim intervjuvanjem, lastnimi raziskovalnimi izkušnjami in uporabo sorodnih raziskovalnih spoznanj znanstvene in strokovne literature. O družbeni participaciji mladih v slovenskem zamejstvu velja sklepati le previdno in parcialno, kljub vsem omenjenim zadržkom pa je ob analizi zbranih podatkov le mogoče izluščiti nekaj splošnejših in podrobnejših spoznavnih vidikov obravnavane tematike ter ob tem oblikovati nekaj priporočil, ki naj bodo v pomoč zlasti političnim odločevalcem in pristojnim institucijam.

V svoji temeljni ugotovitvi raziskava prikazuje, da ima v prostorskem obroču slovenskega zamejstva družbena participacija mladih še vedno nezanemarljivo vlogo, medtem ko se mora spopadati s številnimi spremembami, izzivi in pastmi, ki jih s seboj prinaša (post)moderna družba. Mladi, ki živijo v teh obmejnih regijah, so namreč pri lastnih izbirah, navadah in življenjskem slogu močno podvrženi vplivu *mainstream* kulture, s tem pa postajajo čedalje bolj »podobni« svojim vrstnikom na vseevropski ravni. Skladno z likom sodobnega mladostnika v zahodnih in posttranzicijskih demokracijah se tako tudi mladi v slovenskem zamejstvu postopoma osvobajajo tradicionalnih družbenih vezi in

ideologij, oddaljujejo od javnega delovanja in konvencionalnih modelov politične angažiranosti, umikajo v zasebnost, individualizem in pragmatizem, vse bolj se tudi predajajo novim komunikacijskim tehnologijam, ki s svojo pestro ponudbo obvladujejo skoraj vsa področja družbenega in zasebnega življenja. Glede na druge prostočasne dejavnosti družbeni participaciji namenjajo bistveno manj časa; nekoliko bolj razširjene so le pasivne oblike udeležbe, manj pa tiste, ki zahtevajo večjo mero odgovornosti in časovnega vložka. Za bolj angažirane oblike udeležbe se odloča le ožja skupina mladih aktivistov, medtem ko drugi svoje nesodelovanje opravičujejo s pomanjkanjem časa, gojenjem drugih interesov ali s skrbjo pred pretirano odgovornostjo. Vzroke za skromno motiviranost je najverjetneje mogoče iskati tudi v značilnostih trenutnega življenjskega sloga mladih, ki se raje odzivajo na dogajanje, kot da ga bi soustvarjali.

Glavni nosilci družbene participacije mladih v obravnavanem kontekstu so posamezniki, ki se dejavno udeležujejo v slovenskih društvih in organizacijah oziroma v njihovih vodilnih telesih. Ti posamezniki ne kažejo le velikega občutka odgovornosti do »svojega« družstva, ki ga v številnih primerih podedujejo od staršev, temveč tudi moralno dolžnost, da s svojimi močmi in idejami prispevajo k njegovemu nadaljnjemu obstoju in razvoju. Povečini gre za predstavnike tako imenovanega »trdnega jedra« referenčnih skupnosti, ki ga sestavljajo posamezniki z visoko stopnjo narodne samozavesti oziroma vključenosti v slovensko kulturno okolje. Ob pomanjkanju longitudinalno usmerjenih raziskav, ki bi periodično spremljale trende na področju družbene participacije obravnavane mladine, je težko oceniti, ali je teh družbeno angažiranih mladostnikov danes več ali manj v primerjavi s preteklostjo. Na osnovi objektivnega opazovanja razmer bi bilo mogoče sklepati, da jih je manj, res pa je tudi, da so nekateri pri svojem prizadevanju za ohranjanje in prenašanje slovenstva še kako vztrajni in prizadevni, pa čeprav v okolju, ki je zaradi rastočega prepletanja manjšinske in večinske kulture narodnostno in jezikovno vse bolj heterogeno. Odpiranje vrat pripadnikom večinske skupnosti je namreč marsikje že danost, nekateri mlajši aktivisti pa skušajo prek lastnega angažmaja te družbene procese pretvoriti v razvojne priložnosti, v smislu širjenja slovenskega jezika in kulture tudi zunaj običajnih krogov manjšinske skupnosti oziroma v njenih »zunanjih pasovih«. Participacije

v tovrstnih strukturah torej ne jemljejo le kot priložnost za osebno rast in razvoj, temveč tudi – če ne predvsem – kot prepotrben prispevek k ohranjanju slovenskega jezika in narodne zavesti, kar v sodobnih razmerah nikakor ni samoumevno.

Profil mladih v slovenskem zamejstvu, ki nam ga razodeva raziskava, še zdaleč ni enoten in celovit, kar je mogoče razlagati v luči zgodovinsko, prostorsko, politično, gospodarsko, kulturno in jezikovno pogojenih situacij. Slovenske narodne skupnosti v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem so namreč svoje etnične značilnosti, kulturo in jezik razvijale, ohranjale ali opuščale v medsebojno zelo različnih razmerah. Širši državni in regionalni okvir jim je v različnih zgodovinskih obdobjih nudil drugačna pravna zagotovila, drugačne razvojne možnosti (na področjih gospodarstva, izobraževanja, kulture, rabe jezika idr.) in drugačne pogoje za vključevanje v življenje in delo na avtohtonem poselitvenem območju. V slovenskih zamejstvih v Avstriji in Italiji je dejavna participacija mladih danes še vedno dokaj razširjena, za vprašati pa se je, ali zaradi zmanjševanja družbene razdalje z večinskim narodom in upada občutka kolektivne ogroženosti stopnja njihove angažiranosti še vedno ostaja na primerljivi ravni. Povsem povedno je v tem pogledu tudi dogajanje v slovenskih zamejstvih na Madžarskem in Hrvaškem, kjer beležimo nezanemarljiv porast novoustanovljenih slovenskih društev in organizacij kot posledico korenito spremenjenih geopolitičnih in družbeno-psiholoških okoliščin. Vse to bi lahko napovedovalo nov preporod organiziranega manjšinskega delovanja – ker v obeh kontekstih v preteklosti ni bilo niti tradicije niti možnosti družbenega udejstvovanja v narodnostnem smislu, pa se mora današnja mladina novih okoliščin in možnosti šele privaditi, zato ostaja raven njihove participacije razmeroma nizka. Kljub oživitvi delovanja teh dveh skupnosti, še posebej na področju kulture, današnja organizirana ponudba očitno še vedno ni zmožna privabiti večjega števila mladih udeležencev ali interesentov. Eno izmed osnovnih težav velja iskati v skromni infrastrukturi slovenskih društev in organizacij, ki večinoma delujejo v neprimernih prostorih, omejene finančne dotacije pa ne zagotavljajo ponujanja dejavnosti, ki bi bile za mlade zanimive in privlačne.

Ker je na osebne vzroke za družbeno (ne)participacijo mladih zelo težko vplivati, se zdi pomembno, da odgovorni dejavniki usmerijo svoje

napore predvsem v ustvarjanje ustreznih »zunanjih« okoliščin, začeni z odpravljanjem številnih strukturnih pomanjkljivosti, ki zaznamujejo sliko stanja. Pogoje za dvig participacije mladih je nedvomno mogoče izboljšati v vseh štirih obravnavanih kontekstih, čeprav na drugačen način in z različnimi poudarki, za kar so potrebni usklajeni napori vseh osrednjih nosilcev možnih sprememb na tem področju. Iz zbranih pričevanj se na primer kaže jasna potreba po krepitvi strukturiranega dialoga z mladimi, ki je marsikje odsoten ali slabo razvit, odločneje pa bi se moralo podpirati tudi delovanje mladinskih organizacij (infrastrukturno, finančno, administrativno), saj so to odlične »telovadnice«, kjer lahko posamezne slovenske skupnosti vzgajajo svoje prihodnje vodilne kadre. Te organizacije med drugim potrebujejo strokovno usposobljene in honorirane voditelje, saj je trenutno med njimi večina prostovoljcev, take dejavnosti pa se v celoti težko izvedejo s prostovoljnim delom. Problematiko družbene participacije mladih v slovenskem zamejstvu je treba nujno obravnavati in upravljati (tudi v luči prepotrebnih kadrovske politik, saj je vprašanje (pomanjkanja) mladih kadrov ena izmed temeljnih dilem sedanjega in zlasti prihodnjega razvoja vseh štirih slovenskih narodnih manjšin v sosednjih državah Republike Slovenije.

La partecipazione sociale dei giovani sloveni nelle aree d'oltreconfine

Riassunto

Il terzo volume della monografia fornisce un'ampia panoramica dei contesti sociali e culturali dei giovani sloveni d'oltreconfine, e si concentra sui risultati di una ricerca volta a determinare le caratteristiche e i modelli di partecipazione sociale della giovane generazione di membri delle comunità nazionali slovene in Italia, Austria, Ungheria e Croazia. La monografia è frutto di un lavoro a più mani cui hanno partecipato i membri del team di ricerca composto da quattro istituti: l'Istituto per gli Studi Etnici (INV) di Lubiana, l'Istituto Sloveno di Ricerche (SLORI) di Trieste, l'Istituto Scientifico Sloveno (SZI) di Klagenfurt e l'Istituto Urban Jarnik (SNIUJ) di Klagenfurt.

I riferimenti teorici esposti nella parte introduttiva del volume sottolineano l'importanza della partecipazione sociale per lo sviluppo dei giovani, che favorisce il loro coinvolgimento nei processi decisionali e li stimola a partecipare attivamente alla vita sociale, politica ed economica. Una delle principali forme di partecipazione dei giovani è l'inserimento in organizzazioni della società civile quali associazioni, circoli, club, gruppi di scout religiosi e laici, centri giovanili e organizzazioni di volontariato. Questi spazi offrono l'opportunità di incontrarsi e trascorrere il tempo libero in maniera creativa; inoltre, la collaborazione in queste strutture permette ai giovani di mettersi alla prova in ruoli diversi e apprendere il funzionamento del sistema sociale. Tuttavia, il coinvolgimento in questo genere di organizzazioni non va interpretato unicamente come possibilità di arricchimento individuale, ma anche come importante fattore di sviluppo per la vita socioeconomica delle comunità locali, soprattutto nelle aree in cui vivono le minoranze nazionali e linguistiche. La ricca gamma di attività, manifestazioni, eventi e occasioni di incontro organizzate e promosse dalle associazioni e organizzazioni slovene, infatti, svolge un ruolo fondamentale nella conservazione, affermazione e trasmissione dell'identità nazionale, della vitalità linguistica e della coesione sociale.

Pertanto, è opportuno promuovere la partecipazione attiva e impegnata delle fasce giovanili anche alla luce delle tendenze registrate nell'odierno mondo globalizzato, dove i giovani sembrano sempre più rifugiarsi nella sfera intima e privata. I modelli partecipativi vanno in prima istanza adeguatamente indagati e compresi, come si è cercato di fare in questo volume, con l'ausilio di metodi, approcci e strumenti messi a disposizione dalla ricerca sociale.

Il team di ricerca ha analizzato il tema della partecipazione sociale dei giovani sloveni nelle aree d'oltreconfine ricorrendo a un approccio di tipo quantitativo-qualitativo. La ricerca si basa prevalentemente su dati empirici, raccolti tramite un questionario somministrato a 240 giovani, 60 per ogni area oggetto di indagine (Austria, Croazia, Italia e Ungheria). Poiché nella parte quantitativa della ricerca non è stato possibile reperire un campione rappresentativo di giovani tale da permettere un'affidabile generalizzazione statistica dei dati raccolti, si è deciso di supportare le risultanze della ricerca con informazioni qualitative ottenute con lo svolgimento di interviste in profondità, con le esperienze maturate dai ricercatori nei contesti oggetto di indagine e con i dati provenienti da altre ricerche disponibili in letteratura. Per i motivi elencati sopra, le conclusioni qui presentate sulla partecipazione sociale dei giovani sloveni d'oltreconfine vanno trattate con la necessaria prudenza; ciononostante, dall'analisi dei dati raccolti è comunque possibile estrapolare alcuni elementi sul tema trattato, che consentono di elaborare raccomandazioni specifiche rivolte, in particolare, ai decisori politici e alle istituzioni competenti.

Dall'indagine è emerso che nelle aree confinanti con la Slovenia, caratterizzate dalla presenza di comunità nazionali slovene, la partecipazione sociale dei giovani continua ad avere un ruolo tutt'altro che marginale nonostante le numerose trasformazioni, sfide e problematiche introdotte dalla società (post)moderna. Nelle proprie scelte, abitudini e stili di vita i giovani sloveni ivi residenti sono, infatti, fortemente influenzati dalla cultura *mainstream* e "assomigliano" sempre più ai propri coetanei a livello paneuropeo. Al pari dei giovani che vivono in altre democrazie occidentali o paesi in fase post-transizionale, anche i giovani sloveni nelle aree d'oltreconfine si stanno sempre più svincolando dalle ideologie

sociali; si allontanano dalla vita pubblica e dai modelli convenzionali di impegno politico; tendono a ritirarsi nel privato, nell'individualismo e nel pragmatismo; si abbandonano sempre più alle nuove tecnologie di comunicazione che, con la ricca varietà di contenuti, controllano quasi tutti gli ambiti della vita sociale e privata. Rispetto ad altre attività ricreative i giovani d'oggi dedicano molto meno tempo alla partecipazione sociale; risultano lievemente più diffuse solo le forme passive di partecipazione, in misura minore invece quelle che richiedono maggiore presenza e impegno. Solo un numero limitato di giovani sceglie modalità di partecipazione più impegnate, mentre gli altri giustificano lo scarso impegno con la mancanza di tempo, la coltivazione di altri interessi o il timore di eccessive responsabilità. Le cause della scarsa motivazione vanno probabilmente ricercate anche nello stile di vita attuale dei giovani che preferiscono reagire agli eventi, anziché contribuire a crearli.

I principali promotori della partecipazione sociale nelle aree oggetto di studio sono i giovani impegnati attivamente nelle associazioni e organizzazioni slovene e nei consigli direttivi. Questi giovani non solo dimostrano grande senso di responsabilità nei confronti della "propria" associazione, ereditato perlopiù dai genitori, ma anche un certo impegno morale nel contribuire con le proprie forze e idee al suo sviluppo futuro. Si tratta principalmente di esponenti del cosiddetto "nocciolo duro" delle comunità di riferimento, costituito da individui con un forte senso di coscienza nazionale e grande presenza nell'ambiente culturale sloveno. In mancanza di ricerche longitudinali in grado di monitorare le tendenze in atto in questo settore, è difficile valutare se il numero di giovani socialmente impegnati sia oggi maggiore o inferiore rispetto al passato. In base a osservazioni oggettive si potrebbe dedurre che il numero si sia effettivamente ridotto, ma è anche vero che alcuni giovani sono particolarmente tenaci e assidui nell'impegno a favore della conservazione e trasmissione dell'identità slovena, nonostante la crescente eterogeneità a livello nazionale e linguistico dovuta alla sempre maggiore commistione tra cultura minoritaria e maggioritaria. L'apertura nei confronti delle comunità maggioritarie è ormai un dato di fatto: attraverso il proprio impegno, questi giovani attivisti cercano di trasformare questi processi sociali in opportunità di sviluppo, promuovendo la diffusione della lingua e cultura slovena

anche al di là delle cerchie abituali della comunità o comunque all'interno delle sue "fasce periferiche". Quindi, la partecipazione a questo tipo di strutture non è vista solo come un'opportunità di crescita e sviluppo a livello personale, ma anche - e soprattutto - come un contributo necessario alla conservazione della lingua e dell'identità slovena, cosa per niente scontata nelle circostanze attuali.

Tuttavia, il profilo dei "giovani nelle aree slovene d'oltreconfine" che emerge dalla presente ricerca non è affatto univoco, anche alla luce dei numerosi condizionamenti storici, territoriali, politici, economici, culturali e linguistici. Le comunità nazionali slovene in Italia, Austria, Croazia e Ungheria hanno infatti sviluppato, conservato o abbandonato le proprie caratteristiche etniche, linguistiche e culturali in circostanze molto diverse. L'ampio contesto nazionale e regionale ha fornito a queste comunità diverse opportunità di sviluppo (economico, educativo, culturale, linguistico) e possibilità di partecipazione alla vita sociale nei rispettivi territori di insediamento, anche in funzione delle specifiche epoche storiche e tutele giuridiche. Nelle aree d'oltreconfine in Austria e Italia, ad esempio, la partecipazione attiva dei giovani è ancora piuttosto diffusa; sarebbe tuttavia da chiedersi se vista la minore distanza sociale con la comunità maggioritaria e la percezione di minori minacce esterne, il grado di impegno sociale dei giovani si mantenga altrettanto elevato. Da questo punto di vista è interessante osservare quanto sta accadendo nelle aree d'oltreconfine in Ungheria e Croazia, dove si registra un aumento significativo di nuove associazioni e organizzazioni slovene come conseguenza di una radicale trasformazione delle circostanze geopolitiche, sociali e psicologiche; tutto ciò sembrerebbe il preludio a una rinascita delle attività organizzate all'interno della minoranza, ma poiché in passato non vi era l'abitudine né la possibilità di una partecipazione sociale in senso identitario, i giovani d'oggi devono appena abituarsi alla nuova situazione. Per questo motivo, il livello di partecipazione continua a essere relativamente basso. Nonostante la ripresa delle attività in queste comunità, soprattutto in ambito culturale, l'attuale offerta associativa non è ancora in grado di attirare un numero di giovani particolarmente elevato. Una delle principali criticità va ricercata nelle carenze di tipo infrastrutturale: le associazioni e organizzazioni slovene operano perlopiù in spazi

inadeguati, mentre le scarse disponibilità finanziarie non consentono di promuovere attività veramente interessanti e attraenti per il target di riferimento.

Essendo molto difficile influenzare le motivazioni personali che spingono (o meno) i giovani alla partecipazione, è ragionevole concentrarsi soprattutto sulle circostanze “esterne”, partendo proprio dall’eliminazione delle lacune strutturali che caratterizzano lo stato dell’arte. Diventa pertanto importante cercare di migliorare i fattori strutturali nei quattro contesti indagati, benché con modalità e processi diversi, in base alle esigenze del singolo contesto. Naturalmente, ciò richiede uno sforzo coordinato di tutti gli attori in gioco, promotori di possibili cambiamenti. Dalle testimonianze raccolte, infatti, emerge il chiaro bisogno di rafforzare un dialogo strutturato con i giovani, spesso assente o poco sviluppato. Al contempo, andrebbero maggiormente sostenute le attività delle organizzazioni giovanili (dal punto di vista infrastrutturale, finanziario e amministrativo), essendo queste ottime “palestre” in cui le singole comunità possono formare i futuri quadri dirigenziali. Queste organizzazioni necessitano inoltre di personale adeguatamente qualificato e retribuito in grado di amministrarle, mentre allo stato attuale contano perlopiù sui volontari. È difficile che attività di questo tipo si realizzino appieno solo attraverso il volontariato. Il problema della partecipazione sociale dei “giovani sloveni d’oltreconfine” va quindi necessariamente trattato e gestito anche in funzione di una politica di sviluppo delle risorse umane presenti e future, poiché la mancanza di giovani leader è uno dei principali dilemmi nello sviluppo delle quattro comunità nazionali slovene nei paesi confinanti con la Repubblica di Slovenia.

Gesellschaftliche Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener in Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten

Zusammenfassung

Der dritte Band der wissenschaftlichen Monografie, die eine umfassende Untersuchung gesellschaftlicher und kultureller Kontexte Jugendlicher und junger Erwachsener in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten darstellt, konzentriert sich auf die Forschungsergebnisse in Bezug auf Besonderheiten der gesellschaftlichen Partizipation der heutigen jungen Generation in den slowenischen Volksgruppen in Italien, Österreich, Ungarn und Kroatien. An der Monografie war ein Forschungsteam mit mehreren Autorinnen und Autoren beteiligt, die an vier wissenschaftlichen Instituten beschäftigt sind: Institut für ethnische Fragen (INV) in Ljubljana, Slowenisches wissenschaftliches Institut (SLORI) in Triest, Slowenisches wissenschaftliches Institut (SZI) und Slowenisches Volkskundeinstitut Urban Jarnik (SNIUJ) in Klagenfurt.

In den im Einführungsteil des Bandes dargestellten theoretischen Ausgangspunkten der Untersuchung wird die Bedeutung der gesellschaftlichen Partizipation für die Entwicklung der Jugendlichen und jungen Erwachsenen betont, schließlich ermöglicht ihnen diese die Einbindung in Entscheidungsprozesse und motiviert sie zu einer aktiveren Teilnahme am gesellschaftlichen, politischen und wirtschaftlichen Leben. Eine der wichtigsten Formen der gesellschaftlichen Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener ist deren aktive Einbindung in Organisationen der Zivilgesellschaft, wie zum Beispiel Vereine, Verbände, Zirkel, Klubs, Pfadfindergruppen, Jugendzentren und Freiwilligenorganisationen. All das sind nämlich einerseits Räume, die den Jugendlichen und jungen Erwachsenen als Treffpunkte dienen, in denen sie ihre Freizeit kreativ gestalten können. Andererseits bekommen junge Menschen durch die Integration in diese Strukturen auch die Möglichkeit, sich in unterschiedlichen Rollen auszuprobieren und ganz unmittelbar mit

den Funktionsweisen des Gesellschaftssystems vertraut zu werden. Die Partizipation in derartigen Organisationen ist nicht nur als Möglichkeit zur Bereicherung für den einzelnen jungen Menschen zu betrachten, sondern auch als wichtiger Faktor des gesellschaftlichen und kulturellen Lebens in den Ortsgemeinschaften, was insbesondere für Gebiete gilt, in welchen ethnische und sprachliche Minderheiten angesiedelt sind. Die breite Palette an organisierten Aktivitäten, Veranstaltungen, Feierlichkeiten und ganz allgemein Möglichkeiten des Zusammentreffens in einer slowenischsprachigen Umgebung, die von den slowenischen Vereinen und Organisationen angeboten und beworben wird, spielt nämlich in Bezug auf die Bewahrung, Bestätigung und Reproduktion der ethnischen Identität, der sprachlichen Vitalität und der sozialen Kohäsion eine unersetzliche Rolle. Es gilt daher, die aktive und engagierte Partizipation der Jugendlichen und jungen Erwachsenen in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten explizit zu fördern, insbesondere unter den gegenwärtigen Bedingungen einer globalisierten Welt, in der sich junge Menschen mehrheitlich in ihr persönliches und individualistisches Leben zurückziehen. Noch mehr aber gilt es diese partizipativen Modelle entsprechend zu erkennen und zu verstehen, was an dieser Stelle mit Hilfe sozialwissenschaftlicher Methoden, Zugänge und Instrumente versucht wurde.

Die Thematik der gesellschaftlichen Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener in Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten wurde vom Forschungsteam unter Anwendung eines gemischten – quantitativen und qualitativen – methodologischen Zugangs analysiert. Die Untersuchung stützt sich vor allem auf empirische Daten, die von 240 Jugendlichen und jungen Erwachsenen – jeweils 60 in jedem Minderheitsgebiet (Österreich, Kroatien, Italien, Ungarn) – mittels eines Fragebogens gewonnen wurden. Mit dem gewählten quantitativen methodischen Zugang war zwar die Erstellung eines repräsentativen Samples, das eine statistische Generalisierung der gewonnenen Erkenntnisse zugelassen hätte, nicht möglich, weshalb sich die Forschenden mit der Formulierung eines approximativ-perzeptiven Ansatzes zufrieden geben mussten, wobei versucht wurde, den methodologischen Schritt des Samplings zumindest teilweise mit einer etwas tiefer gehenden Interviewführung,

eigenen Forschungserfahrungen und der Anwendung aktueller wissenschaftlicher Erkenntnisse aus der Fachliteratur zu kompensieren. Schlussfolgerungen über die gesellschaftliche Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener in den Minderheitengebieten können also nur vorsichtig und partiell vorgenommen werden, trotz aller genannten Vorbehalte hilft uns jedoch die Analyse der gesammelten Daten dabei, einige allgemeinere und auch detailliertere Erkenntnisperspektiven der behandelten Thematik hervorzuheben und gleichzeitig einige Empfehlungen zu formulieren, die vor allem den politischen Entscheidungsträgern und zuständigen Institutionen als Hilfestellung dienen sollen.

Die grundlegende Feststellung der Untersuchung zeigt, dass in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten die gesellschaftliche Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener immer noch eine nicht zu vernachlässigende Rolle spielt, auch wenn sie mit zahlreichen Veränderungen, Herausforderungen und Fallstricken konfrontiert ist, welche die (post)moderne Gesellschaft mit sich bringt. Die jungen Menschen, die in den Grenzregionen leben, sind nämlich in ihren eigenen Entscheidungen, Gewohnheiten und Lebensstilen stark dem Einfluss der Mainstream-Kultur unterworfen und werden somit ihren Altersgenossen auf allgemein europäischer Ebene immer „ähnlicher“. Gemäß dem Bild des zeitgenössischen Jugendlichen in den westlichen und postsozialistischen Demokratien befreien sich auch die Jugendlichen und jungen Erwachsenen in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten nach und nach von traditionellen gesellschaftlichen Bindungen und Ideologien, entfernen sich von öffentlichen Aktivitäten und konventionellen Modellen des politischen Engagements, ziehen sich ins Private, den Individualismus und Pragmatismus zurück und geben sich immer mehr auch neuen Kommunikationstechnologien hin, die mit ihrem vielfältigen Angebot bereits beinahe alle Bereiche des gesellschaftlichen und privaten Lebens beherrschen. Im Vergleich zu anderen Freizeitaktivitäten widmen sie der gesellschaftlichen Partizipation wesentlich weniger Zeit; etwas weiter verbreitet sind lediglich passive Formen der Beteiligung, weniger jedoch jene, die ein höheres Maß an Verantwortung und Zeitaufwand erfordern. Für engagiertere Formen der Partizipation entscheidet sich nur eine kleine Gruppe junger Aktivistinnen und Aktivisten,

während die anderen ihre mangelnde Mitarbeit mit fehlender Zeit, der Pflege anderer Interessen oder Sorge vor übermäßiger Verantwortung rechtfertigen. Weitere Gründe für die geringe Motivation finden sich wahrscheinlich auch in den Besonderheiten des aktuellen Lebensstils der Jugendlichen und jungen Erwachsenen, die lieber auf das Geschehen reagieren als es mitzugestalten.

Die wichtigsten Träger der gesellschaftlichen Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener im behandelten Kontext sind Einzelpersonen, die sich aktiv in slowenischen Vereinen und Organisationen bzw. in ihren Führungsorganen einbringen. Diese Einzelpersonen zeigen – in zahlreichen Fällen wird dies von den Eltern übernommen – nicht nur viel Verantwortungsbewusstsein gegenüber „ihrem“ Verein, sondern auch eine moralische Verpflichtung, mit ihrer Energie und ihren Ideen zum Fortbestehen und der Entwicklung desselben beizutragen. Dabei handelt es sich mehrheitlich um Vertreter des so genannten „harten Kerns“ der Referenzgruppen, welcher aus Einzelpersonen mit einem hohen Maß an nationalem Selbstbewusstsein bzw. starker Einbindung in das slowenische kulturelle Umfeld besteht. Aus Ermangelung an langfristig ausgerichteten Untersuchungen, welche die Trends auf dem Gebiet der gesellschaftlichen Partizipation der hier untersuchten Jugendlichen und jungen Erwachsenen regelmäßig abfragen würden, ist schwer zu beurteilen, ob es im Vergleich zur Vergangenheit heute mehr oder weniger von diesen gesellschaftlich engagierten jungen Menschen gibt. Basierend auf objektiven Beobachtungen könnte man schließen, dass es weniger sind, andererseits sind einige in ihren Bemühungen um den Erhalt und die Weitergabe der slowenischen Kultur umso konsequenter und eifriger, und das in einer Umgebung, die aufgrund der Verflechtungen von Minderheits- und Mehrheitskultur ethnisch und sprachlich immer heterogener wird. Dass den Angehörigen der Mehrheitsbevölkerung die Türen zu den Minderheitenstrukturen offen stehen, ist nämlich vielerorts bereits Realität, und einige jüngere Aktivisten versuchen, diese gesellschaftlichen Prozesse über ihr persönliches Engagement in Entwicklungsmöglichkeiten umzuwandeln, im Sinne der Verbreitung der slowenischen Sprache und Kultur auch außerhalb der gewohnten Kreise der Minderheit bzw. in deren „Randgebieten“. Sie sehen also die Partizipation in derartigen Strukturen

nicht nur als Möglichkeit für die persönliche Entwicklung, sondern auch – wenn nicht sogar vordergründig – als unbedingt notwendigen Beitrag zur Erhaltung der slowenischen Sprache und des Nationalbewusstseins, was unter den gegebenen Umständen alles andere als selbstverständlich ist.

Das Profil der Jugendlichen und jungen Erwachsenen in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten, das uns die vorliegende Untersuchung zeigt, ist bei Weitem nicht einheitlich und vollständig, was durch die geschichtlich, räumlich, politisch, wirtschaftlich, kulturell und sprachlich bedingten Situationen in den jeweiligen Minderheitengebieten zu erklären ist. Die slowenischen Volksgruppen in Italien, Österreich, Ungarn und Kroatien entwickelten, bewahrten oder vernachlässigten ihre ethnischen Charakteristika, ihre Kultur und Sprache nämlich in jeweils sehr unterschiedlichen Verhältnissen. Der breitere staatliche und regionale Rahmen bot ihnen in den unterschiedlichen historischen Abschnitten jeweils andere rechtliche Zugeständnisse, andere Möglichkeiten der Entwicklung (im Bereich der Wirtschaft, der Bildung, der Kultur, des Sprachgebrauchs u.a.) und andere Bedingungen für die Einbindung in das Leben und die Arbeit im jeweiligen autochthonen Siedlungsgebiet. In den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten in Österreich und Italien ist die aktive Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener immer noch relativ weit verbreitet, es stellt sich jedoch die Frage, ob ihr Engagement aufgrund der sich verringernden Unterschiede gegenüber der Mehrheitsbevölkerung und des kleiner werdenden Gefühls der kollektiven Bedrohung noch weiter auf demselben Niveau bestehen bleiben kann. Sehr aufschlussreich ist in dieser Hinsicht auch das Geschehen in den Gebieten mit slowenischen Minderheiten in Ungarn und Kroatien, wo als Folge der sich grundlegend veränderten geopolitischen und sozialpsychologischen Gegebenheiten ein nicht zu vernachlässigender Anstieg an neu gegründeten slowenischen Vereinen und Organisationen zu verzeichnen ist. All das könnte eine Renaissance der organisierten Minderheitenaktivitäten ankündigen – weil aber in beiden Umgebungen in der Vergangenheit die gesellschaftliche Betätigung innerhalb der Volksgruppe keine Tradition hatte und auch die Möglichkeiten dafür nicht gegeben waren, muss sich die heutige junge Generation

an die neuen Gegebenheiten und Möglichkeiten erst gewöhnen, weshalb die Stufe ihrer Partizipation relativ niedrig bleibt. Obwohl es hinsichtlich der Aktivitäten dieser beiden Volksgruppen – insbesondere im Bereich der Kultur – zu einer Belebung gekommen ist, schafft man es mit dem aktuellen organisierten Angebot offenbar trotzdem nicht, eine größere Zahl an jungen Beteiligten oder Interessierten anzuziehen. Eine der größten Schwierigkeiten liegt dabei in der bescheidenen Infrastruktur der slowenischen Vereine und Organisationen, die mehrheitlich keine adäquaten Räumlichkeiten zur Verfügung haben, während mit den begrenzten finanziellen Zuwendungen ein für Jugendliche und junge Erwachsene interessantes und attraktives Angebot nicht garantiert werden kann.

Weil es sehr schwer ist, auf die persönlichen Gründe Jugendlicher und junger Erwachsener für ihre gesellschaftliche (Nicht)-Partizipation einzuwirken, erscheint es wichtig, dass die verantwortlichen Entscheidungsträger ihre Bemühungen vor allem auf die Erschaffung adäquater „äußerer“ Umstände ausrichten, angefangen beim Abbau der zahlreich strukturellen Mängel, welche das derzeitige Bild prägen. Die Bedingungen für eine Steigerung der Partizipation der Jugendlichen und jungen Erwachsenen könnten zweifellos in allen vier behandelten Gebieten verbessert werden, wenn auch jeweils auf andere Weise und mit unterschiedlichen Schwerpunkten, wofür jedoch koordinierte Bemühungen aller Trägerorganisationen, die in diesem Bereich Veränderungen bewirken können, nötig sind. Aus den Interviews geht zum Beispiel hervor, dass es ein deutliches Bedürfnis nach einer Stärkung des strukturierten Dialogs mit den Jugendlichen und jungen Erwachsenen gibt, welcher vielerorts nicht vorhanden oder nur schlecht entwickelt ist. Aber auch die Aktivitäten der Jugendorganisationen müssten mit mehr Entschiedenheit unterstützt werden (infrastrukturell, finanziell und administrativ), schließlich handelt es sich dabei um ausgezeichnete „Übungsplätze“, in welchen die einzelnen slowenischen Gemeinschaften ihre zukünftigen Führungskader ausbilden können. Diese Organisationen benötigen unter anderem auch fachlich qualifizierte und entsprechend entlohnte Führungspersonen, denn derzeit arbeitet die Mehrheit von ihnen auf freiwilliger Basis, obwohl solche Aktivitäten nur schwer zur Gänze durch die Arbeit von freiwilligen durchgeführt werden können. Die Problematik

der gesellschaftlichen Partizipation Jugendlicher und junger Erwachsener in den Gebieten mit autochthonen slowenischen Minderheiten muss unbedingt (auch) im Lichte der mehr als notwendigen Kaderpolitik erörtert und behandelt werden, schließlich ist die Frage der (fehlenden) jungen Kader eines der grundlegenden Dilemmata der aktuellen und insbesondere auch der zukünftigen Entwicklung aller vier slowenischen nationalen Minderheiten in den Nachbarländern der Republik Slowenien.

A fiatalok társadalmi részvétele a határon túli szlovén közösségekben

Összefoglaló

A határon túli szlovén fiatalok társadalmi és kulturális kontextusait vizsgáló átfogó kutatás eredményeit bemutató tudományos monográfia harmadik kötete az Olaszországban, Ausztriában, Magyarországon és Horvátországban élő szlovén nemzeti közösségekhez tartozó mai fiatal generációk társadalmi részvételére jellemző kutatási eredményekre összpontosít. A monográfia több szerző közös műve, akik négy kutatóintézet tagjai: a Ljubljanei Etnikai Kutatóintézeté (INV), a trieszti Szlovén Kutatóintézeté (SLORI), a Szlovén Tudományos Intézeté (SZI) és a klagenfurti Urban Jarnik Szlovén Néprajztudományi Kutatóintézeté (SNIUJ).

A kutatás elméleti alapjai, melyeket a kötet bevezető részében mutatunk be, a társadalmi szerepvállalás jelentőségét hangsúlyozzák a fiatalok fejlődése szempontjából, hisz az lehetővé teszi számukra a bekapcsolódást a döntéshozatali folyamatokba, és aktívabb részvételre ösztönzi őket a társadalmi, politikai és a gazdasági életben. A fiatalok aktív társadalmi szerepvállalásának egyik alapvető formája az aktív bekapcsolódás a különböző civil szervezetek munkájába, mint az egyesületek, társaságok, körök, klubok, cserkészcsapatok, ifjúsági központok és önkéntes jellegű szervezetek. Ezek ugyanis azok a helyek, melyek a fiatalok számára lehetővé teszik a kapcsolattartást és a szabadidő kreatív eltöltését, valamint itt kipróbálhatják magukat különböző szerepekben és közvetlenül megismerhetik a társadalmi rendszer működését. A közreműködés az ilyen szervezetekben nem csak a fiatalok számára teremt lehetőséget arra, hogy ismeretekkel gazdagodjanak, hanem ezáltal a társadalmi és kulturális élet fontos tényezőjévé is válnak a helyi közösségekben, ami különösen érvényes azokra a területekre, amelyeken nemzeti és nyelvi kisebbségek élnek. Az etnikai identitás, a nyelvi vitalitás és a szociális kohézió megőrzésében, megerősítésében, illetve megújításában pótolhatatlan szerepet játszanak a szervezett programok, rendezvények, az ünnepek gazdag palettája, valamint a társasági élet szlovén nyelvi környezetben, melyre a szlovén

egyesületek és szervezetek lehetőséget teremtenek, illetve promoválnak. Épp ezért a fiatalok aktív és tevékeny szerepvállalását a határon túli szlovén területeken kifejezetten támogatni kell, különösképp a globalizált világ modern körülményei között, amikor a fiatalok többnyire befelé fordulnak a saját, egyéni életük felé. De mindenekelőtt megfelelően meg kell ismerni és meg kell érteni ezeket a szerepvállalási modelleket; erre tettünk kísérletet a társadalomtudományi kutatási módszerek és eszközök segítségével.

A fiatalok társadalmi szerepvállalását a határon túli szlovén területeken a kutatócsoport kvalitatív és kvantitatív vegyes módszertanú kutatásban vizsgálta. A kutatás elsősorban a 240 fiatal által kitöltött kérdőívekből nyert empirikus adatokra támaszkodik, melyeket minden, a kutatásba bevont kontextusban (Ausztria, Horvátország, Olaszország, Magyarország) 60-an töltöttek ki. Mivel a kiválasztott kvantitatív módszerrel nem lehetett a fiatalokat leíró reprezentatív mintát kialakítani, amely lehetővé tette volna a megszerzett megállapítások statisztikai általánosítását, ezért a kutatóknak be kellett érniük a közelítő-észlelési következtetések kialakításával, amely során megpróbálták a mintavétel metodológiai lépését legalább részben helyettesíteni mélyebb interjúkkal, saját kutatási tapasztalataikkal, és a tudományos és szakirodalom rokon kutatási eredményeivel. Ezért a határon túli szlovén területeken élő fiatalok társadalmi szerepvállalásáról csak óvatosan és részlegesen lehet következtetéseket levonni, azonban minden említett fenntartás ellenére a gyűjtött adatok alapján meghatározható a kutatott tematikával kapcsolatos néhány általánosabb illetve részletesebb kognitív aspektus, és megfogalmazhatók olyan ajánlások, melyek segítségével lehetnek elsősorban a politikai döntéshozóknak és az illetékes intézményeknek.

A kutatás alaptézise rámutat, hogy a határon túli szlovén területeken a fiatalok társadalmi szerepvállalásának még mindig nem elhanyagolható a szerepe, azonban a (poszt)modern társadalom számos változásával, kihívásával és csapdájával kell felvennie a harcot. Az ezekben a határ menti régiókban élő fiatalok ugyanis döntéseik, szokásaik és életstílusuk kialakítása során erősen a *mainstream* kultúra hatása alatt állnak, ezáltal pedig összeurópai szinten egyre inkább „hasonlóvá” válnak kortársaikhoz. A nyugati és a rendszerváltozáson átesett demokráciákban létező modern

fiatal képeinek mintájára a „határon túli szlovén fiatalok” fokozatosan megszabadulnak a hagyományos társadalmi kötelekektől és ideológiáktól, eltávolodnak a nyilvános tevékenykedéstől és a politikai szerepvállalás konvencionális modelljeitől, visszavonulnak a magánéletbe, az individualizmusba és a pragmatizmusba, valamint egyre inkább élnek az új kommunikációs technológiákkal, amelyek széles kínálatukkal a társadalmi és a magánélet szinte minden területén uralkodnak. Az egyéb szabadidős tevékenységek mellett a társadalmi szerepvállalásra lényegesen kevesebb időt szánnak; valamelyest népszerűbbek a passzív szerepvállalás különböző formái, kevésbé népszerűek viszont azok, melyek nagyobb mértékű felelősségvállalást vagy időbefektetést igényelnek. A szerepvállalás tevékenyebb formái mellett csak a fiatal aktivisták szűkebb csoportja dönt, míg a többiek a szerepvállalásuk elmaradását időhiánnyal, más irányú érdeklődéssel, vagy a túlzott mértékű felelősségvállalás miatti aggodalmukkal magyarázzák. A szerény motiváltság okai valószínűleg a fiatalok pillanatnyi életstílusának jellemzőiben is keresendők, akik szívesebben reagálnak a történésekre, semmint hogy maguk is részt vennének azok létrehozásában.

A fiatalok társadalmi szerepvállalásának főszereplői a tárgyalt kontextusban azok az egyének, akik aktívan tevékenykednek a szlovén egyesületekben, szervezetekben, illetve azok vezető testületeiben. Ezek az egyének nem csak nagyfokú felelősségtudatot tanúsítanak „saját” egyesületük iránt, amelyet számos esetben szüleiktől örökölnek, hanem az erkölcsi kötelességtudatról is tanúbizonyságot tesznek, mely szerint képességeikkel és ötleteikkel hozzájárulnak az egyesület fennmaradásához és fejlődéséhez. Többnyire a referenciacsoportok úgynevezett „kemény magjának” tagjairól van szó, akik magas fokú nemzeti öntudattal rendelkeznek, illetve a szlovén kulturális környezetben jártasak.

A tárgyalt ifjúság társadalmi szerepvállalásának trendjeit periodikusan követő longitudinális kutatások hiányában nehéz megbecsülni, hogy a korábbiakhoz képest ma többen vagy kevesebben vannak-e az aktív társadalmi szerepet vállaló fiatalok. A körülmények objektív megfigyelése alapján arra lehetne következtetni, hogy kevesebben vannak, viszont az is igaz, hogy egyesek a szlovénség megőrzése és továbbadása iránti fáradozásaikban rendkívül kitartóak és lelkesek, még ha ezt a kisebbségi

és többségi kultúra egyre növekvő összefonódása miatt nemzetiségileg és nyelviileg egyre heterogénebb környezetben kell is tenniük. Az ajtók a többségi közösség tagjai számára már sokhelyütt megnyíltak, miközben egyes fiatalabb aktivisták ezeket a társadalmi folyamatokat fejlesztési lehetőségként próbálják kamatoztatni saját szerepvállalásuk által a szlovén nyelv és kultúra terjesztése érdekében a kisebbségi közösségek szokványos körein, illetve azok „külső sávjain” kívül. A szerepvállalásra az ilyen struktúrákban tehát nem pusztán személyes fejlődésük vonatkozásában tekintenek lehetőségként, hanem - ha nem elsősorban - a szlovén nyelv és identitástudat megőrzéséhez rendkívül szükséges hozzájárulásnak is tartják, amely a modern körülmények között korántsem magától értetődő.

A „határon túli szlovén fiatalok” a kutatásban felfedett profilja messze nem egységes és átfogó, amit a történelmileg, területileg, politikailag, gazdaságilag, kulturálisan és nyelviileg meghatározott helyzetekkel magyarázhatunk. Etnikai jellegzetességeiket, kultúrájukat és nyelvüket ugyanis egymástól meglehetősen eltérő körülmények között fejlesztették, őrizték meg vagy hagyták el az Olaszországban, Ausztriában, Magyarországon és Horvátországban élő szlovén közösségek. A szélesebb állami és regionális keret a különböző történelmi időszakokban eltérő jogi garanciákat, eltérő fejlődési lehetőségeket (a gazdaság, az oktatás, a kultúra és a nyelvhasználat területén stb.), és eltérő feltételeket biztosított számukra a társadalmi és a munka világába történő integrációra az őshonosan lakott területeken. Ausztriában és Olaszországban a határ menti szlovén közösségekben a fiatalok aktív szerepvállalása még mindig viszonylag elterjedt, azonban fel kell tennünk a kérdést, hogy a többségi társadalomtól való szociális távolság csökkenése és a kollektív veszélyeztetettség érzésének visszaesése mellett a részvételi kedvük továbbra is hasonló szinten marad-e. Rendkívül beszédesek ebben a tekintetben a szlovén határ menti területeken megfigyelhető történések Magyarországon és Horvátországban, ahol a geopolitikai és társadalompszichológiai körülmények alapos átalakulásának következményeként az újonnan alakult szlovén egyesületek és szervezetek számának nem elhanyagolható növekedését figyelhetjük meg. Mindezek a szervezett kisebbségi működés újjászületését jelezhetnék előre – mivel azonban a múltban a nemzetiségi értelemben vett társadalmi önmegvalósításnak egyik területen sem volt hagyománya, sem pedig lehetőség nem

volt rá, a mai fiatalságnak először is hozzá kell szoknia az új körülményekhez, ezért a társadalmi szerepvállalás aránya körükben viszonylag alacsony marad. E két közösség működésének, főként a kultúra területén, felélesztése ellenére, a mai szervezett kínálat szemmel láthatóan még mindig nem képes nagyobb létszámban megnyerni fiatal résztvevőket illetve érdeklődőket. Az egyik alapvető nehézség a szlovén egyesületek és szervezetek szerény infrastruktúrájában keresendő, amelyek gyakran arra alkalmatlan helyiségekben működnek, a korlátozott pénzügyi dotáció pedig nem teszi lehetővé, hogy olyan tevékenységek kínálatával szolgáljanak, amelyek a fiatalok számára vonzóak és érdekesek lennének.

Mivel nagyon nehéz befolyásolni a társadalmi szerepvállalás vagy annak elmaradásának személyes okait, fontosnak tűnik, hogy a felelős szereplők erőfeszítéseiket elsősorban a megfelelő „külső” körülmények megteremtésére irányítsák, kezdve a jelenlegi helyzetre jellemző számos strukturális hiányosság megszüntetésével. A fiatalok szerepvállalásának növeléséhez szükséges feltételeken kétségkívül mind a négy vizsgált kontextusban lehetséges javítani, bár eltérő módon és különböző hangsúlyokkal, amely érdekében a lehetséges változásokat megteremtő központi szereplők összehangolt erőfeszítéseire van szükség. Az összegyűjtött beszámolókból például egyértelműen kivehető az igény a strukturált párbeszéd erősítésére a fiatalokkal, amely sokhelyütt hiányzik vagy kevésbé fejlett szinten van, határozottabban kellene támogatni az ifjúsági szervezetek működését (infrastrukturális, anyagi, adminisztratív értelemben), hiszen ezek meghatározó jelentőségű „edzőtermek”, amelyekben a szlovén közösségek kinevelhetik leendő vezető szakembereiket. Ezeknek a szervezeteknek többek között szakmailag képzett és megfizetett vezetőkre van szükségük, hiszen jelenleg ezek többsége önkéntes, az ilyen tevékenységeket pedig nehéz teljes egészében önkéntes alapon végezni. A „határon túli szlovén területeken élő fiatalok” társadalmi szerepvállalásának problematikáját sürgősséggel kell tárgyalni és kezelni, az égetően szükséges személyzeti politikák fényében (is), hiszen a fiatal munkavállalók (hiányának) kérdése a Szlovén Köztársaság mind a négy szomszédos országában élő határon túli szlovén nemzeti kisebbség jelenlegi, és főként jövőbeni fejlődésének egyik alapvető dilemmája.

Društvena participacija mladih u pograničnim prostorima Sloveniji susjednih zemalja

Sažetak

Treći svezak znanstvene monografije, koji predstavlja opsežno istraživanje društvenih i kulturnih okružja mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja, usredotočuje se na istraživačke rezultate povezane s važnošću društvene uključenosti suvremene generacije mladih iz slovenskih etničkih zajednica u Italiji, Austriji, Mađarskoj i Hrvatskoj. Monografija je rad više autora, članova istraživačkog tima sastavljenog iz četiri različita instituta: Inštituta za narodnostna vprašanja (INV) iz Ljubljane, Slovenskog raziskovalnog inštituta (SLORI) iz Trsta, Slovenskog znanstvenog inštituta (SZI) i Slovenskog narodnospisnog inštituta Urban Jarnik (SNIUJ) iz Klagenfurta,

Teorijska ishodišta istraživanja, koja su predstavljena u uvodnom dijelu trećeg sveska, naglašavaju važnost koju ima društvena uključenost na razvoj mladih, jer im omogućava uključivanje u procese odlučivanja te ih motivira za aktivnije uključivanje u društveni, politički i ekonomski život. Jedan od temeljnih oblika društvene uključenosti mladih je i njihovo aktivno uključivanje u organizacije civilnog društva kao što su društva, udruženja, kružoci, klubovi, izviđačke skupine, omladinski centri i organizacije volonterskog značaja. Sve su to prostori koji mladima omogućavaju druženje i stvaralački provedeno slobodno vrijeme, a uključivanjem u te strukture mladi imaju mogućnost iz različitih perspektiva osjetiti te neposredno upoznati djelovanje društvenog sustava. Uključivanje u takve organizacije ne valja uzimati samo kao mogućnost obogaćivanja mladog pojedinca, već i kao važan čimbenik društvenog i kulturnog života u lokalnoj zajednici, što ima posebnu važnost u okolinama u kojima žive pripadnici etničke ili jezične manjine. Bogata paleta organiziranih aktivnosti, priredbi, proslava i uopće mogućnosti za druženje u prostoru gdje se govori slovenski, a što nude i promoviraju slovenska

društva i organizacije, ima, naime, nezamjenjivu ulogu pri očuvanju, potvrđivanju i obnavljanju etničkog identiteta, jezične vitalnosti i socijalne kohezije. Aktivnu i angažiranu uključenost mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja bi trebalo izričito podupirati, prije svega u suvremenim okolnostima globaliziranog svijeta kada je mladež u velikoj mjeri introvertirana u poseban i individualistički život. Ali prije toga, potrebno je te modele upoznati na odgovarajući način i razumjeti, što smo i pokušali učiniti pomoću metoda, pristupa i instrumenata koje nude društvene znanosti.

Tematiku društvene uključenosti mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja je istraživački tim analizirao mješovitim kvantitativno-kvalitativnim metodološkim pristupom. Istraživanje se temeljilo prije svega na empiričkim podacima prikupljenima anketiranjem 240 mladih, i to po 60 osoba u svakom obuhvaćenom okružju (Austrija, Hrvatska, Italija, Mađarska). Unutar izabranog kvantitativnog metodološkog pristupa nije bio moguće pripremiti reprezentativni uzorak mladih koji bi omogućavao statističko poopćavanje pridobivenih zaključaka, te su se zato istraživači morali zadovoljiti s oblikovanjem aproksimativno-prepoznatljivog zaključivanja, pri čemu su se metodološki koraci uzimanja uzoraka pokušali barem djelomično nadomjestiti dubinskim intervjuima, vlastitim istraživačkim iskustvima te uporabom povezanih istraživačkih saznanja iz znanstvene i stručne literature. O društvenoj participaciji mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja možemo zaključivati oprezno i parcijalno, pa ipak, usprkos svim zadržkama, moguće je prilikom analize prikupljenih podataka oblikovati nekoliko općenitijih i detaljnijih prepoznatljivih vidika analizirane tematike te na temelju toga oblikovati neke preporuke, koje bi bile od pomoći političkom kadru koji donosi odluke te nadležnim institucijama.

U temeljnom zaključku istraživanja navodi se da u svojem prostornom obruču u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja društvena uključenost mladih ima još uvijek zamjetnu ulogu, ali se moramo suočiti s brojnim promjenama, izazovima i zamkama koje sa sobom donosi (post) moderno društvo. Mladi koji žive u pograničnim prostorima, naime, prilikom stvaranja vlastitih izbora, običaja i načina života povrgnuti su vrlo jakom utjecaju *mainstream* kulture i tako postaju sve sličniji svojim

vršnjacima u cijeloj Europi. Kao i suvremene mlade osobe u zapadnim i posttranzicijskim demokracijama, tako se i mladi »u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja« postepeno oslobađaju tradicionalnih društvenih veza i ideologija, udaljuju se od javnog djelovanja i konvencionalnih modela političke angažiranosti, bježe u privatnost, individualizam i pragmatizam, sve više se predaju novim komunikacijskim tehnologijama koje sa svojom bogatom ponudom vladaju skoro svim područjima društvenog i privatnog života. U usporedbi s tim aktivnostima, u drugim slobodnim aktivnostima društvene uključenosti provode značajno manje vremena, zastupljeniji su pasivni oblici uključivanja, a manje oni oblici koji zahtijevaju veću mjeru odgovornosti i ulaganja vremena. Za veću angažiranost se odlučuje samo manja skupina mladih aktivista, dok drugi svoje neuključivanje opravdavaju manjkom vremena, njegovanjem drugih interesa, ali i brigom zbog prevelike odgovornosti. Uzroke za skromnu motiviranost je vjerojatno moguće tražiti i u karakteristikama trenutačnog načina života mladih koji se radije odazivaju na događanje nego da bi ih sami oblikovali. Glavni nositelji društvenog uključivanja mladih u promatranom okružju su pojedinci koji se aktivno uključuju u slovenska društva i organizacije, odnosno, uključeni su u njihovim vodećim tijelima. Ti pojedinci ne pokazuju samo velik osjećaj odgovornosti prema »svojem« društvu kojega su u brojnim primjerima naslijedili od svojih roditelja, već i moralnu dužnost da svojim mogućnostima i idejama doprinose njegovom daljnjem postojanju i razvoju. Prije svega se radi o predstavnicima tzv. »tvrđog centra« referentnih skupina kojega čine pojedinci s visokim stupnjem nacionalnog samopoštovanja, odnosno, uključeni su u slovensku kulturnu okolinu. Pri pomanjkanju longitudinalno usmjerenih istraživanja, koje bi periodično pratile trendove na području društvene uključenosti promatrane mladeži, teško je ocijeniti je li tih društveno angažiranih mladih danas više ili manje u odnosu na prošlost. Na temelju objektivnog promatranja situacije, moguće je zaključiti da ih je manje, no istina je i da su neki u svojem trudu za očuvanjem i prijenosu slovenstva i te kako ustrajni i okretni, iako djeluju u okolini koja je radi rastućeg preplitanja manjinske i većinske kulture narodno i jezično sve homogenija. Otvaranje vrata pripadnicima većine je posvuda već općeprihvaćeno, dok neki mlađi aktivisti pokušavaju preko vlastitog

angažmana te društvene procese pretvoriti u razvojne mogućnosti, u smislu širenja slovenskog jezika i kulture i radi vanjskih konvencionalnih krugova manjinske skupine, odnosno, u njenim »vanjskim zonama«. Uključivanje u takve strukture, znači, ne uzimaju samo kao mogućnost za osoban rast i razvoj već, ako ne i u potpunosti, kao potreban prilog u očuvanju slovenskog jezika i narodne svijesti, što u suvremenim okolnostima nije nikako samo po sebi razumljivo.

Profil »mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja« koji nam prikazuje istraživanje ni izdaleka nije jedinstven i cjelovit, što je moguće objasniti povijesno, prostorno, političko, gospodarsko, kulturno i jezično uvjetovanim situacijama. Slovenska narodna zajednica u Italiji, Austriji, Mađarskoj i Hrvatskoj je svoje etničke karakteristike, kulturu i jezik, naime, razvijala, čuvala i napuštala u međusobno vrlo različitim odnosima. Širi državni i regionalni okvir joj je u različitim povijesnim razdobljima nudio drugačiju pravnu zaštitu, drugačije razvojne mogućnosti (na području gospodarstva, obrazovanja, kulture, uporabe jezika i sl.) te drugačije uvjete za uključivanje u život i rad na autohtonom prostoru naseljavanja.

U pograničnom prostoru u Austriji i Italiji je aktivno uključivanje mladih i danas još uvijek dosta dobro rašireno, ali otvara se pitanje je li radi smanjenja društvene razdaljine s većinskim narodom te opadanje osjećaja kolektivne ugroženosti njihov stupanj angažiranosti još uvijek na adekvatnoj razini. Vrlo izražajno je u tom pogledu i događanje u pograničnom prostoru u Mađarskoj i Hrvatskoj gdje bilježimo zamjetan broj novoosnovanih društava te organizacija kao posljedicu korjenitog mijenjanja geopolitičkih i društveno-psiholoških okolnosti. Sve to može najavljujivati novi preporod organiziranog manjinskog djelovanja, što u oba okružja u prošlosti nije bilo tradicionalno niti je bio moguć društveni angažman u nacionalnom smislu. Današnja se mladež mora tek naučiti i naviknuti na nove mogućnosti i zato njihov nivo uključivanja ostaje relativno nizak. No, iako postoji oživljeno djelovanje tih dviju skupina, prije svega na području kulture, današnja ponuda očigledno još uvijek nije u mogućnosti privući veći broj zainteresiranih mladih koji bi se uključili u organizirano djelovanje. Jedan od osnovnih problema je skromna infrastruktura slovenskih društava i organizacija, koje uglavnom djeluju

u neprimjerenim prostorima, a ograničene financijske donacije ne osiguravaju ponudu aktivnosti koje bi za mlade bile zanimljive i privlačne.

Kako je na osobne uzroke za društvenu (ne)participaciju mladih jako teško utjecati, čini se važnim da odgovorni čimbenici svoje napore usmjere prije svega ka osnivanju odgovarajućih »vanjskih« okolina, te da započnu sa sanacijom brojnih strukturnih nedostataka, koji pokazuju sliku situacije. Uvjete za veće uključivanje mladih sigurno se može poboljšati u sva četiri promatrana okružja, iako na drugačiji način, za što su potrebni usklađeni napori svih glavnih nositelja mogućih promjena na tom području. Iz prikupljenih svjedočanstava se npr. vidi jasna potreba za jačanje strukturalnog dijaloga s mladima, koji često ne postoji ili je slabo razvijen. Odlučnije bi se trebalo podupirati i djelovanje omladinskih organizacija (infrastrukturno, financijski, administrativno), jer su to odlične »vježbaonice« u kojima mogu pojedinačne slovenske skupine odgajati svoje buduće vodeće kadrove. Te organizacije, između ostaloga, trebaju i stručno osposobljene i honorirane voditelje jer je trenutno među njima većina volontera, a takve je aktivnosti u cijelosti teško izvesti isključivo volonterskim radom. Problematiku društvene uključenosti »mladih u pograničnom prostoru Sloveniji susjednih zemalja« potrebno je hitno analizirati i upravljati njome u svjetlu potrebnih kadrovskih politika, jer je pitanje (nedostatka) mladih kadrova jedno od temeljnih dilema sadašnjeg, a svakako i budućeg razvoja svih četiriju narodnih manjina u susjednim državama Republike Slovenije.

Social engagement of young Slovenes across the border

Summary

The third volume of the scientific monograph, a comprehensive examination of the social and cultural contexts of young people in Slovene communities abroad, presents the findings of studies dealing with the characteristics of social engagement of young generations from the Slovene national communities in Italy, Austria, Hungary and Croatia. The monograph is the work of several authors, members of a research team composed of four research institutes: the Institute for Ethnic Studies (INV) in Ljubljana, the Slovene Research Institute (SLORI) in Trieste, the Slovene Scientific Institute (SZI) and the Slovene Ethnographic Institute Urban Jarnik (SNIUJ) in Klagenfurt.

The theoretical premises of the study presented in the introductory part of this volume, underline the importance of social engagement for the development of young people. It enables them to take part in decision-making processes and motivates them to become more actively involved in social, political and economic life. One of the basic forms of social engagement for young people is their active involvement in civil society organisations such as associations, clubs, common-interest groups, scout groups, youth centres and voluntary organisations. These are places that allow young people to socialise and spend their free time in a creative manner. At the same time, participating in such structures gives young people an opportunity to try on various roles and thus directly learn about how the social system functions. Nevertheless, participation in such organisations should not be regarded as an opportunity for the enrichment of young individuals, but also as a significant factor in the social and cultural life of local communities. This is particularly the case in environments inhabited by ethnic and linguistic minorities. The wide range of organised events, activities, celebrations and similar opportunities for socialising in a Slovene-speaking environment offered and promoted by Slovene associations and organisations plays an irreplaceable

role in the preservation, confirmation and renewal of ethnic identity, linguistic vitality and social cohesion. In Slovene communities abroad, such an active and engaged youth participation should therefore be explicitly encouraged, especially in the modern globalised world, in which most young people seem to be introverted into a private and individualistic life. But before such encouragement can be effected, these participatory models should be properly examined and understood, and this was the goal toward which we applied the methods, approaches and instruments of social science research.

The topic of social engagement of young people in Slovene communities abroad was examined through a combination of a quantitative and qualitative methodological approach. The study was based primarily on empirical data collected through a survey involving a total of 240 young people, 60 in each of the covered contexts (Austria, Croatia, Italy, Hungary). Since in the framework of the selected quantitative methodological approach it was not possible to prepare a representative sample of young people that would allow for a statistical generalisation of the findings, the research team had to make do with applying the method of approximate perceptual reasoning, in which they attempted to replace, at least to a certain extent, the methodological step of sampling with a somewhat more in-depth method of an interview, their own research experience and the use of related research findings from scientific literature. Therefore, conclusions on the social engagement of young people in Slovene communities abroad must be drawn with caution and on a limited scale. Despite all these reservations, the analysis of the data collected makes it possible to extract some general and detailed cognitive aspects of the topic, and in doing so formulate a few recommendations which may be of use to political decision makers and relevant institutions in particular.

The main finding of the study demonstrates that although the social engagement of young people still plays a vital role in the broader environment covered by Slovene communities abroad, numerous challenges, changes, and traps brought about by (post)modern society must be dealt with. In their choices, habits and lifestyles, young people living in these border regions are strongly subjected to the influence of the mainstream culture, thereby becoming increasingly “similar” to their peers at the

pan-European level. In keeping with the image of a contemporary youth in western and post-transitional democracies, “young people in Slovene communities abroad” are thus gradually loosening their traditional social ties and ideologies, moving away from public engagement and the conventional models of political engagement, retreating into privacy, individualism and pragmatism, and increasingly indulging in new communication technologies, whose wide range of services manage virtually all areas of social and private life. In contrast to other leisure activities, they devote significantly less time to social engagement; slightly more pervasive than the activities which require more responsibility and time contribution are passive forms of engagement. Only a limited group of young activists opts for more active forms of engagement, while others justify their non-engagement by stating a lack of time, cultivation of other interests, or worries about excessive responsibility. Quite possibly, the reasons for such little motivation also lie in the current lifestyle of young people who prefer to respond to events rather than being engaged as their co-creators.

In this context, the main agents of young people’s social engagement are individuals who actively participate in Slovene associations and organisations and/or their governing bodies. These individuals show not only a great sense of responsibility towards “their” association (in many cases passed down from their parents), but also a moral duty to contribute their own efforts and ideas so as to ensure its continued existence and development. In most cases, such individuals represent the so-called “solid core” of reference communities, which is composed of individuals with a high degree of national self-confidence and involvement in the Slovene cultural environment. In the absence of longitudinal studies periodically monitoring the trends in the field of social engagement of the youth concerned, it is difficult to assess whether the number of socially engaged young people has grown or declined over the years. Based on an objective observation of the situation, it can be concluded that their number has declined; however, it is also a fact that some individuals, in their efforts to preserve and pass down the sense of affiliation to the Slovene nation, are strongly determined and diligent despite being active in an environment which is, due to the growing convergence of minority and majority cultures, increasingly ethnically and linguistically heterogeneous. In

many cases, opening the doors to members of the majority community is a common state of affairs, while some younger activists focus their efforts into turning these social processes into development opportunities in terms of spreading the Slovene language and culture also beyond the usual boundaries of the minority community, or into its “external circles”. Therefore, these individuals see engagement in such structures not only as an opportunity for personal growth and development, but also - if not primarily - as a necessary contribution to the preservation of the Slovene language and national consciousness, which in modern circumstances is by no means self-evident.

The profile of “young people in Slovene communities abroad” as revealed by our research is far from being uniform. This can be interpreted in the light of specific historical, spatial, political, economic, cultural and linguistic conditions. The Slovene national communities in Italy, Austria, Hungary and Croatia have developed, maintained or abandoned their ethnic characteristics, culture and language under very different circumstances. In different historical periods, the broader respective state and regional frameworks have provided them with different legal assurances, different development possibilities (in the fields of economy, education, culture, language use, etc.), and different conditions for their engagement in life and work in their autochthonous settlement area. In the present-day Slovene communities in Austria and Italy, the active engagement of young people is still quite widespread; however, the question arises of whether, due to the reduction of the social distance between the minority and the majority population and the decline of the feeling of collective endangerment, the level of social engagement still remains at a comparable level. Highly illustrative in this respect is also the situation in Slovenia’s communities in Hungary and Croatia, where we can see a significant increase in newly established Slovene associations and organisations as a result of radically transformed geopolitical and socio-psychological circumstances. All of this could predict a revival of organised minority activity; however, since in the past none of these contexts possessed neither the tradition nor the possibility for social engagement in a national sense, the young people of today have yet to adapt to new circumstances and opportunities, which is why the level of their participation remains relatively

low. Despite a revival of the functioning of these two communities, especially in the field of culture, the present organised offer is obviously still not capable of attracting a greater number of young participants or interested parties. One of the basic problems lies in the modest infrastructure of Slovene societies and organisations, as most of them tend to operate in unsuitable spaces, and the fact that limited financial subsidies do not provide them with the possibility of offering the activities that would be interesting and appealing to young people.

Since it is very difficult to influence personal reasons for the social (un)engagement of young people, it seems imperative that the agents responsible focus their efforts principally on creating suitable “external” circumstances, starting with the elimination of the many structural deficiencies that currently influence the situation. The conditions for raising the engagement of young people can undoubtedly be improved in all four contexts under consideration, albeit in a different way and with different emphases. This, however, requires the joint efforts of all the main agents of potential change in this field. The testimonials collected, for example, express a clear need for a strengthened and structured dialogue with young people, which is at present either lacking or weak, as well as a need for a more decisive support of youth organisations and their operation (infrastructural, financial, administrative). To Slovene communities, such organisations represent excellent “gymnasiums” where they can raise their future leaders. As they are currently run mainly by volunteers, these youth organisations need, among other things, professionally qualified and principled leaders, as their activities are difficult to implement in full merely through volunteer work. The issue of social engagement of “young people in Slovene national minorities” needs to be urgently addressed and managed (also) in light of much needed human resources policies, as it represents one of the fundamental dilemmas of the present and, in particular, the future development of all four Slovene national minorities in the neighbouring countries of the Republic of Slovenia.

Seznam kratic

ADP	Avstrijska državna pogodba
AGRFT	Akademija za gledališče, radio, film in televizijo (v Ljubljani)
BKA	Urad zveznega kanclerja na Dunaju (nem. Bundeskanzleramt)
BMFJ	Avstrijsko zvezno ministrstvo za družine in mladino (nem. Bundesministerium für Familie und Jugend)
CRP	ciljni raziskovalni projekt
DSS	Državna slovenska samouprava (na Madžarskem)
DZJS	Demokratska zveza južnih Slovanov (na Madžarskem)
EL	Enotna lista (v Avstriji)
ES	Evropski svet
EU	Evropska unija
FJK	Furlanija - Julijska krajina
FPÖ	Svobodnjaška stranka Avstrije (nem. Freiheitliche Partei Österreichs)
FUEN	Federalistična unija evropskih skupnosti (angl. Federal Union of European Nationalities)
HAK	Hrvaški akademski klub
INV	Inštitut za narodnostna vprašanja (v Ljubljani)
ISTAT	Italijanski nacionalni statistični inštitut (ital. Istituto Nazionale di Statistica)
KDZ	Koroška dijaška zveza
KIS	Kmečko-izobraževalna skupnost (v Avstriji)
KKZ	Krščanska kulturna zveza (v Avstriji)
KSŠŠD	Klub slovenskih študentk in študentov na Dunaju
KSŠŠK	Klub slovenskih študentk in študentov na Koroškem
KSŠŠG	Klub slovenskih študentk in študentov v Gradcu
Mlada EL	Mlada enotna lista (v Avstriji)
Mlada KEL	Mlada koroška enotna lista
MOSP	Mladi v odkrivanju skupnih poti (v Italiji)
NDH	Neodvisna država Hrvaška (hrv. Nezavisna država Hrvatska)
OKS-ZŠZ	Olimpijski komite Slovenije – Združenje športnih zvez
ORF	Radiotelevizija Avstrije (nem. Österreichischer Rundfunk)

PPÖ	avstrijska skavtska organizacija (nem. Pfadfinder Und Pfadfinderinnen Österreichs)
RAI	italijanska nacionalna radiotelevizija (ital. Radio Televisione Italiana)
RTV Slovenija	Radiotelevizija Slovenija
SAK	Slovenski atletske klub (v Avstriji)
SDGZ	Slovensko deželno gospodarsko združenje (v Italiji)
SGZ	Slovenska gospodarska zveza (v Avstriji)
SID	Slovenska iniciativa Dunaj
SKGZ	Slovenska kulturno-gospodarska zveza (v Italiji)
SLORI	Slovenski raziskovalni inštitut (v Italiji)
SMO	Slovenska mladinska organizacija na Koroškem
SNIUJ	Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik (v Avstriji)
SPZ	Slovenska prosvetna zveza (v Avstriji)
SSO	Svet slovenskih organizacij (v Italiji)
SŠZ	Slovenska športna zveza (v Avstriji)
SZA	Slovensko zamejstvo v Avstriji
SZH	Slovensko zamejstvo na Hrvaškem
SZI	Slovensko zamejstvo v Italiji
SZI	Slovenski znanstveni inštitut (v Avstriji)
SZM	Slovensko zamejstvo na Madžarskem
SZSO	Slovenska zamejska skavtska organizacija (v Italiji)
UP ZRS	Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper
Ur. l. RS	Uradni list Republike Slovenije
UNESCO	Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (angl. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)
YEN	Mladina evropskih narodnih skupnosti (angl. Youth of European Nationalities)
ZJIMS	Zakon Republike Slovenije o javnem interesu v mladinskem sektorju
ZKB	Zadružna kraška banka (v Italiji)
ZSI	Zveza slovenskih izseljencev (v Avstriji)
ZSKD	Zveza slovenskih kulturnih društev (v Italiji)
ZSKP	Zveza slovenske katoliške prosvete (v Italiji)
ZSM	Zveza Slovencev na Madžarskem
ZSŠDI	Združenje slovenskih športnih društev v Italiji

Kazalo grafov in tabel

Mladi v slovenskem zamejstvu:	
razgrinjanje pojmov, konceptov in osnovnih teoretično-metodoloških izhodišč	9
Vera Kržišnik - Bukić	
Tabela 1: Število anketirancev po državah	15
Zemljevid 1:	
Predstavitev geopolitičnega in upravno-administrativnega območja Republike Slovenije in vseh štirih slovenskih zamejstev ter števila anketirancev v projektu Mladi v slovenskem zamejstvu: družbeni in kulturni konteksti ter sodobni izzivi	16
Tabele 2–9: Število anketirancev po občinah stalnega prebivališča	17
ITALIJA	17
AVSTRIJA	17
MADŽARSKA	19
HRVAŠKA	20
Tabela 10: Anketiranci po starostnih kategorijah in državah	23
Tabela 11: Intervjuvanci po starostnih kategorijah in državah	26
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Italiji	49
Zaira Vidau	
Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas	63
Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji	66
Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji	66
Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni	70
Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji	74
Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture	75
Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	77
Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	80
Graf 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali je v okolju slovenske narodne skupnosti v Italiji dovolj dejavnosti za mlade	82
Graf 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti v Italiji pogrešajo	85
Graf 11: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti v Italiji na posameznih področjih	86

Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu v Avstriji	95
Martina Piko - Rustia	
Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo svoj prosti čas	98
Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih slovenskih društvih, ustanovah in organizacijah so dejavni	105
Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	131
Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	132
Graf 5: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti v Avstriji na posameznih področjih	135
Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti v Avstriji pogrešajo	136
Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti v Avstriji	139
 Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Madžarskem	 147
Katalin Munda Hirnök in Sonja Novak Lukanovič	
Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas	156
Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem	160
Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Madžarskem	163
Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni	166
Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji	168
Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture	169
Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	171
Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	172
Graf 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev oziroma organizacij	173
Graf 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj slovenske narodne skupnosti pogrešajo	177
Graf 11: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti na Madžarskem na posameznih področjih	178

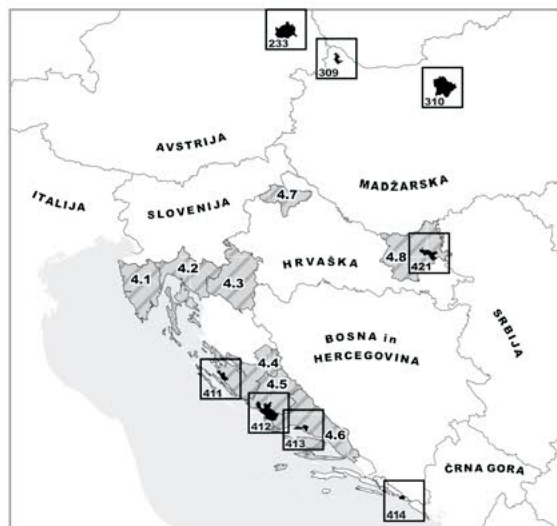
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem	185
Mojca Medvešek in Barbara Riman	
Graf 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas	195
Graf 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem	202
Graf 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni	205
Tabela 1: Število mladih, vključenih v slovenska kulturna društva na Hrvaškem	206
Graf 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji	208
Graf 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture	209
Graf 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	209
Graf 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	211
Graf 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev oziroma organizacij	212
Graf 9: Ocene anketirancev glede organiziranosti slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem na posameznih področjih	217
Družbena participacija mladih v slovenskem zamejstvu: sklepne ugotovitve in primerjave med konteksti	229
Devan Jagodic	
Tabela 1: Odgovori anketirancev na vprašanje, kako običajno preživljajo prosti čas	238
Tabela 2: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali spremljajo dogajanje znotraj lastne slovenske narodne skupnosti	241
Tabela 3: Odgovori anketirancev na vprašanje, prek katerih virov spremljajo dogajanje znotraj lastne slovenske narodne skupnosti	242
Tabela 4: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so dejavni v društvih, ustanovah in organizacijah	244
Tabela 5: Odgovori anketirancev na vprašanje, v katerih organizacijah so dejavni	246
Tabela 6: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali bi se želeli udeleževati v dejavnostih slovenskih društev/organizacij	249
Tabela 7: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so bili njihovi starši dejavni v kakšnem društvu ali organizaciji	249
Tabela 8: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali so člani vodstva oziroma odbora kakšnega slovenskega društva, ustanove ali organizacije in ali dejavno sodelujejo pri njegovem oziroma njenem vodenju	252
Tabela 9: Odgovori anketirancev na vprašanje, v kakšnih društvih so vključeni v vodstvene strukture	253
Tabela 10: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj so se odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	254
Tabela 11: Odgovori anketirancev na vprašanje, zakaj se niso odločili za članstvo v vodstvu slovenskega društva ali organizacije	256
Tabela 12: Odgovori anketirancev na vprašanje, ali je v okolju lastne slovenske narodne skupnosti dovolj dejavnosti za mlade	259
Tabela 13: Ocene anketirancev glede organiziranosti lastne slovenske narodne skupnosti na posameznih področjih, razvrščene na lestvici od 1 do 5	260
Tabela 14: Odgovori anketirancev na vprašanje, katere pobude za mlade znotraj lastne slovenske narodne skupnosti pogrešajo, razvrščeni na lestvici od 1 do 5	262

ZEMLJEVID USTANOV, ORGANIZACIJ IN DRUŠTEV SLOVENCEV V ZAMEJSTVU

ŠTEVILO po OBČINAH in drugih UPRAVNIH ENOTAH:

STANJE LETA 2018

Legenda:

- DRŽAVNA MEJA
- MEJA MED UPRAVNIMI ENOTAMI
- SVETOVNI IN PREDSTAVNIKI SLOVENSKE MANJŠINE NA RAVNI ŽUPANIJ
- MORJE
- 121 ŠIFRANTI

Avtor zemljevida
mag. MIHA BRVAR

Inštitut za narodnostna vprašanja
Ljubljana; 2018

ITALIJA

101	Muggia	Milje	3
102	San Dorligo Della Valle	Dolina	25
103	Trieste	Trst	130
104	Monrupino	Repentabor	5
105	Sgonico	Zgonik	7
106	Duino Aurisina	Devin Nabrežina	23
107	Monfalcone	Trzič	1
108	Ronchi Dei Legionari	Ronke	5
109	Doberdò del Lago	Doberdob	16
110	Savogna d' Isonzo	Sovodnje ob Soči	18
111	Gorizia	Gorica	55
112	San Floriano Del Collio	Števerjan	8
113	Cormons	Krmin	1
114	Udine	Videm	1
115	Cividale Del Friuli	Čedad	9
116	San Pietro Al Natifone	Špeter	6
117	San Leonardo	Sveti Lenart	2
118	Stregna	Srednje	3
119	Grimacco	Grmek	2
120	Drenchia	Dreka	1
121	Taipana	Tipana	1
122	Resia	Rezija	2
123	Malborghetto Valburna	Naborjet - Ovčja vas	3

AVSTRIJA

201	Hermagor-Presegger See	Šmohor Prešeško jezero	1
202	Feistritz an der Gail	Bistrica na Zilji	3
203	Hohenthurn	Štraja vas	2
204	Arnoldstein	Podklošter	1
205	Villach	Beljak	1
206	Finkenstein am Faaker See	Bekštajn	10
207	Rosegg	Rožek	3
208	Velden am Wörther See	Vrba ob Vrbskem jezeru	2
209	Sankt Jakob im Rosental	Šentjakob v Rožu	8
210	Ludmannsdorf	Bilčovs	9
211	Schiefling am Wörthersee	Škofiče	3
212	Keutschach am See	Hodiše ob jezeru	2
213	Köttmannsdorf	Kotmara vas	3
214	Feistritz im Rosental	Bistrica v Rožu	6
215	Ferlach	Borovlje	9
216	Zell	Sele	10
217	Sankt Margareten im Rosental	Šmarjeta v Rožu	3
218	Ebenthal in Kärnten	Žrelec	5
219	Klagenfurt	Celovec	78
220	Gallizien	Galicija	2
221	Eisenkappel-Vellach	Železna Kapla - Bela	24
222	Sittersdorf	Žitara vas	5
223	Sankt Kanzian am Klopeiner See	Škocjan	10
224	Völkermarkt	Velikovec	8
225	Düx	Djekše	2
226	Eberndorf	Dobrlta vas	6
227	Globasnitz	Globasnica	10
228	Feistritz ob Bleiburg	Bistrica pri Pliberku	9
229	Bleiburg	Pliberk	23
230	Neuhaus	Suha	5
231	Graz	Gradec	6
232	Bad Radkersburg	Radgona	1
233	Wien	Dunaj	11

MADŽARSKA

301	Felsőszölnök	Gornji Senik	9
302	Alsószölnök	Dolnji Senik	3
303	Kétvölgy	Verica-Ritkarovci	3
304	Szakonyfalva	Sakalovci	5
305	Orfalu	Andovci	4
306	Apátistvánfalva	Števanovci	6
307	Szentgotthárd	Monošter	12
308	Szombathely	Sombotel	4
309	Mosonmagyaróvár		2
310	Budapest	Budimpešta	5

HRVAŠKA

401	Umag (M)	Umag	4
402	Poreč (M)	Poreč	2
403	Buzet (M)	Buzet	1
404	Matulji	Matulji	1
405	Opatija (M)	Opatija	1
406	Lovran	Lovran	2
407	Labin (M)	Labin	1
408	Pula (M)	Pulj	4
409	Rijeka (M)	Reka	7
410	Čabar (M)	Čabar	2
411	Zadar (M)	Zadar	2
412	Šibenik (M)	Šibenik	2
413	Split (M)	Split	4
414	Dubrovnik (M)	Dubrovnik	1
415	Karlovac (M)	Karlovec	3
416	Samobor (M)	Samobor	1
417	Zagreb (M)	Zagreb	
418	Cestica	Cestica	1
419	Varaždin (M)	Varaždin	1
420	Štrigova	Štrigova	1
421	Osijek (M)	Osijek	2

*(M = mesto)

Š.	IME ŽUPANIJ	SLOVENSKO IME	ŠT.
4.1.	Istarska županija	Istrska ž.	1
4.2.	Primorsko-goranska županija	Primorsko-goranska ž.	1
4.3.	Karlovačka županija	Karlovška ž.	1
4.4.	Zadarska županija	Zadarska ž.	1
4.5.	Šibensko-kninska županija	Šibensko-kninska ž.	1
4.6.	Splitsko-dalmatinska županija	Splitsko-dalmatinska ž.	1
4.7.	Varaždinska županija	Varaždinska ž.	1
4.8.	Osječko-baranjska županija	Osiješko-baranjska ž.	1

SKUPAJ PO DRŽAVAH:

ITALIJA :	327
AVSTRIJA :	270
MADŽARSKA :	53
HRVAŠKA :	55

Seznam ustanov, organizacij in društev Slovencev v zamejstvu

V nadaljevanju predstavljamo seznam ustanov, organizacij in društev slovenskih narodnih skupnosti v Italiji, Avstriji, na Madžarskem in Hrvaškem, v katerih se lahko mladi družbeno udeležujejo.

Seznam vključuje:

- slovenske ustanove, organizacije in skupine, ki imajo status registriranega društva: družbenopolitične, krovne in zvezne organizacije, profesionalne organizacije na različnih področjih, kulturna, športna in rekreativna društva, mladinske organizacije, dijaške domove, izobraževalna središča, knjižnice, gledališča, kulturne domove, galerije, muzeje, pevske zборе, pihalne orkestre, folklorne skupine, prostovoljne organizacije, dobrodelna društva, sklade itd.;
- pomembnejša slovenska kulturna, športna in rekreativna središča, medije, založbe, knjižnice in pevske zборе, četudi brez statusa registriranega društva;
- ustanove, središča in skupine, vezane na Katoliško cerkev, ki delujejo v slovenščini: samostojne slovenske enote znotraj cerkvenih institucij, farne domove, ki so tudi slovenska kulturna središča in slovenske cerkvene pevske zборе;
- slovenske politične stranke/organizacije in slovenske sekcije/oddelke znotraj večinskih političnih strank/organizacij;
- krajevne sekcije slovenskih mladinskih organizacij, mladinske sekcije/krožke/odbore znotraj slovenskih ustanov, organizacij in društev ter zasebne skupine/dobrodelne ustanove/podjetja, ki podpirajo mladinsko delo v slovenskem jeziku;
- javne institucije, urade, predstavniška in posvetovalna telesa, ki so pristojni za vprašanja slovenske manjšine;
- slovenske javne knjižnice in slovenske oddelke javnih knjižnic;
- zgoraj navedene vrste ustanov, organizacij in društev, ki delujejo dvo- ali večjezično (vsekakor tudi v slovenščini);

- zgoraj navedene vrste ustanov, organizacij in društev, četudi z nerednim ali občasnim delovanjem.

Seznam ne vključuje:

- zgoraj navedenih vrst ustanov, organizacij in društev, če te ne delujejo v slovenščini ali tudi v slovenščini;
- zgoraj navedenih vrst ustanov, organizacij in društev, če so ta dejansko neaktivna;
- krajevnih podružnic/oddelkov slovenskih ustanov, organizacij ali društev;
- področnih oddelkov/krožkov/odborov/skupin, ki delujejo znotraj slovenskih ustanov, organizacij ali društev;
- krajevnih sekcij slovenskih političnih strank ali organizacij;
- večinskih političnih strank;
- javnih in zasebnih vrtcev ter šol;
- izvoljenih predstavnikov Slovencev v občinah, županijah in drugih javnih upravah (z izjemo slovenske narodne skupnosti na Hrvaškem, kjer so predstavniki Slovencev v mestih, županijah in občinah izvoljeni na »manjšinskih« volitvah);
- slovenskih podjetij, nepremičninskih družb, zadrug, bank, finančnih družb itd.;
- gospodarskih zadrug in srenj;
- šolskih in otroških zborov;
- knjižnic dvojezičnih in slovenskih šol;
- raznih amaterskih krožkov, bendov, interesnih skupin in posameznikov, ki delujejo zunaj formalnopravnih okvirov.

Pri oblikovanju seznamov so sodelovali Miha Brvar, Devan Jagodic, Katalin Munda Hirnök, Martina Piko - Rustia, Barbara Riman in Zaira Vidau.

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
ITALIJA			
TRŽAŠKA POKRAJINA			
101	Milje	Društvo Slovencev miljske občine Kiljan Ferluga	kultura in umetnost
101	Milje	Mešani pevski zbor Žavlje	cerkvene ustanove in zbori
101	Milje	Ženski pevski zbor Sv. Barbara	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Amatersko športno društvo Breg	šport in rekreacija
102	Dolina	Baragov dom	kultura in umetnost
102	Dolina	Jahalno društvo Dolga Krona	šport in rekreacija
102	Dolina	Mešani pevski zbor Boršt	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Mešani pevski zbor Dolina	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Mešani pevski zbor Lonjer–Katinara	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Mešani pevski zbor Mačkolje	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Mladinski dom Boljunec	mladinsko delo
102	Dolina	Mladinski krožek Dolina	mladinsko delo
102	Dolina	Muzej sv. Jožefa v Ricmanjih	kultura in umetnost
102	Dolina	Pihalni orkester Breg	kultura in umetnost
102	Dolina	Pihalni orkester Ricmanje	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovenska glasbena šola	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Fran Venturini	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo France Prešeren	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Jože Rapotec	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Krasno polje	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Primorsko	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Slavec	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Slovenec	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Valentin Vodnik	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko kulturno društvo Josip Pangerc	kultura in umetnost
102	Dolina	Slovensko prosvetno društvo Mačkolje	kultura in umetnost
102	Dolina	Ženski pevski zbor Ricmanje	cerkvene ustanove in zbori
102	Dolina	Ženski pevski zbor Boljunec	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Amaterski košarkarski klub Bor	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo SK Brdina	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo Kontovel	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo Mladina	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo Polet	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo Primorec	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno društvo Zarja	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno združenje Cheerdance millenium	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno združenje Gaja	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno združenje Jadran	šport in rekreacija
103	Trst	Amatersko športno združenje Sloga	šport in rekreacija
103	Trst	Centralni urad za slovenski jezik v okviru Avtonomne dežele Furlanije - Julijske krajine	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
103	Trst	Cerkveni pevski zbor Ferlugi	cerkvene ustanove in zbori

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
103	Trst	Demokratska stranka – slovenska koordinacija	politične, krovne in zvezne organizacije
103	Trst	Dom Jakob Ukmar	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Društvo Finžgarjev dom	kultura in umetnost
103	Trst	Društvo Glasbena matica	kultura in umetnost
103	Trst	Društvo Marij Kogoj	kultura in umetnost
103	Trst	Društvo Novo delo	mediji in založništvo
103	Trst	Društvo Slovenski klub	kultura in umetnost
103	Trst	Društvo slovenskih izobražencev	kultura in umetnost
103	Trst	Društvo slovensko gledališče	kultura in umetnost
103	Trst	Družba PR.A.E – Družba za založniške pobude d. o. o. z enim družabnikom (Zadruga Primorski dnevnik)	mediji in založništvo
103	Trst	Fotokrožek Fotovideo Trst 80	kultura in umetnost
103	Trst	Godbeno društvo Prosek	kultura in umetnost
103	Trst	Godbeno društvo Viktor Parma	kultura in umetnost
103	Trst	Gruppo 85/Skupina 85	kultura in umetnost
103	Trst	Harmonikarski orkester Glasbene matice Synthesis 4	kultura in umetnost
103	Trst	Institucionalni paritetni odbor za vprašanja slovenske manjšine	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
103	Trst	Kmečka zveza	gospodarska in kmetijska dejavnost
103	Trst	Knjižnica Dušana Černeta	knjižničarska dejavnost
103	Trst	Knjižnica Pinko Tomažič in tovariši	knjižničarska dejavnost
103	Trst	Kolesarski klub Adria	šport in rekreacija
103	Trst	Krožek za družbena vprašanja Virgil Šček	študijska in raziskovalna dejavnost
103	Trst	Krožek za promocijo mladinske književnosti in ustvarjalnosti Galeb	mediji in založništvo
103	Trst	Krožek za kulturno, športno in podporno udejstvovanje (KRUT)	sociala
103	Trst	Kulturno društvo Anakrousis	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Julius	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Melodija	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Rovte–Kolonkovec	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Skala	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Slomškov dom	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo Slovan	kultura in umetnost
103	Trst	Kulturno društvo za umetnost KONS	kultura in umetnost
103	Trst	Las Kras/Gal Carso	gospodarska in kmetijska dejavnost
103	Trst	Marijanišče	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Marijin dom	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Marijin dom Sv. Ivan	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani cerkveni pevski zbor Sv. Jernej	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Barkovlje	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Lipa	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Rojan	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Škedenj	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Ana	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Anton	cerkvene ustanove in zbori

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Florijan	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Ivan	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Jakob	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Križ	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mešani pevski zbor Sv. Vincencij	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Mladi v odkrivanju skupnih poti (MOSP)	mladinsko delo
103	Trst	Mladi za prihodnost (Mladi Slovenske Skupnosti)	mladinsko delo
103	Trst	Mladinski krožek Prosek–Kontovel	mladinsko delo
103	Trst	Mladinski trebenski krožek	mladinsko delo
103	Trst	Moški pevski zbor Sv. Jernej	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Moški pevski zbor Vasilij Mirk	kultura in umetnost
103	Trst	Narodna in študijska knjižnica (NŠK)	kultura in umetnost
103	Trst	Nogometni klub – Amatersko športno društvo Primorje	šport in rekreacija
103	Trst	Občinska knjižnica Milje – oddelek s slovenskim gradivom	kultura in umetnost
103	Trst	Občinska knjižnica Nade Pertot	kultura in umetnost
103	Trst	Občinska knjižnica Zgonik	kultura in umetnost
103	Trst	Odbojarsko amatersko športno društvo Bor	šport in rekreacija
103	Trst	Odbor za nagrado Vstajenje	kultura in umetnost
103	Trst	Osnovna organizacija zamejskih učiteljev smučanja (OOZUS)	šport in rekreacija
103	Trst	Plavalni klub Bor	šport in rekreacija
103	Trst	Revija Mladika	mediji in založništvo
103	Trst	Rojanski Marijin dom	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Slovenski filatelistični klub Lovrenc Košir	kultura in umetnost
103	Trst	Sklad Libero in Zora Polojaz	študijska in raziskovalna dejavnost
103	Trst	Sklad Mitja Čuk za slovenske prizadete in socialno ogrožene otroke	sociala
103	Trst	Skupnost	mediji in založništvo
103	Trst	Slavistično društvo Trst–Gorica–Videm	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenska kulturno gospodarska zveza (SKGZ)	politične, krovne in zvezne organizacije
103	Trst	Slovenska prosveta	politične, krovne in zvezne organizacije
103	Trst	Slovenska skupnost – stranka	politične, krovne in zvezne organizacije
103	Trst	Slovenska tržaška folklorna skupina Stu ledi	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenski dom z. z o. z.	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenski kulturni klub	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenski oder	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenski raziskovalni inštitut (SLORI)	študijska in raziskovalna dejavnost
103	Trst	Slovensko deželno gospodarsko združenje (SDGZ)	politične, krovne in zvezne organizacije
103	Trst	Slovensko dobrodelno društvo	sociala
103	Trst	Slovensko dramsko društvo Jaka Štoka Prosek–Kontovel	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Barkovlje	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Grad	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Ivan Grbec	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Lipa	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Lonjer–Katinara	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Primorec	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Slavko Škamperle	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Tabor	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko kulturno društvo Vesna	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko pevsko društvo Krasje	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko planinsko društvo Trst – Ljubiteljsko športno društvo	šport in rekreacija
103	Trst	Slovensko stalno gledališče (SSG)	kultura in umetnost
103	Trst	Slovenski taborniki v Italiji – Rod modrega vala	mladinsko delo
103	Trst	Slovensko otroško in mladinsko pevsko društvo Vesela pomlad	kultura in umetnost
103	Trst	Slovensko zgodovinsko numizmatično društvo Janez Vajkard Valvasor	študijska in raziskovalna dejavnost
103	Trst	Svet slovenskih organizacij (SSO)	politične, krovnne in zvezne organizacije
103	Trst	Šentjakobsko kulturno društvo	kultura in umetnost
103	Trst	Škedenjsko kulturno društvo	kultura in umetnost
103	Trst	Šolske sestre sv. Frančiška Kristusa Kralja	cerkvene ustanove in zbori
103	Trst	Športno društvo Vesna	šport in rekreacija
103	Trst	Športno združenje Bor	šport in rekreacija
103	Trst	Študijski center Melanie Klein	vzgoja in izobraževanje
103	Trst	Tržaški partizanski pevski zbor/Coro partigiano triestino Pinko Tomažič	kultura in umetnost
103	Trst	Tržaški pomorski klub Sirena	šport in rekreacija
103	Trst	Vincencijeva konferenca	sociala
103	Trst	Vsedržavno združenje partizanov Italije (VZPI/ANPI)	politične, krovnne in zvezne organizacije
103	Trst	Zadruga Kulturni dom Prosek-Kontovel	kultura in umetnost
103	Trst	Zadruga Mladika	mediji in založništvo
103	Trst	Zadruga z o. z. Lonjer–Katinara	gospodarska in kmetijska dejavnost
103	Trst	Zadružni center za socialno dejavnost	sociala
103	Trst	Založništvo tržaškega tiska (ZTT)	mediji in založništvo
103	Trst	Zbor Jacobus Gallus	kultura in umetnost
103	Trst	Združenje slovenski dijaški dom Srečko Kosovel	vzgoja in izobraževanje
103	Trst	Združenje slovenskih športnih društev v Italiji (ZSSDI)	politične, krovnne in zvezne organizacije
103	Trst	Zveza cerkvenih pevskih zborov (ZCPZ)	politične, krovnne in zvezne organizacije
103	Trst	Zveza slovenskih kulturnih društev (ZSKD)	politične, krovnne in zvezne organizacije
103	Trst	Ženski pevski zbor Prosek–Kontovel	cerkvene ustanove in zbori
104	Repentabor	Amatersko športno društvo Sloga Tabor	šport in rekreacija
104	Repentabor	Kulturno društvo Kraški dom	kultura in umetnost
104	Repentabor	Mešani pevski zbor Repentabor	cerkvene ustanove in zbori
104	Repentabor	Nogometni klub Kras Repen	šport in rekreacija
104	Repentabor	Zadruga Naš Kras	kultura in umetnost
105	Zgonik	Amaterski športni krožek Kras	šport in rekreacija
105	Zgonik	Amatersko športno društvo Shinkai club	šport in rekreacija
105	Zgonik	Kulturno rekreacijsko društvo Dom Briščiki	kultura in umetnost
105	Zgonik	Mešani pevski zbor Zgonik	cerkvene ustanove in zbori

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
105	Zgonik	Slovenski lovski pevski zbor Doberdob	kultura in umetnost
105	Zgonik	Slovensko kulturno društvo Drago Bojan Gabrovec	kultura in umetnost
105	Zgonik	Slovensko kulturno društvo Rdeča zvezda	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Amatersko športno društvo Sokol	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Amatersko športno združenje SK Devin	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Cerkveni pevski zbor Devin	cerkvene ustanove in zbori
106	Devin Nabrežina	Cerkveni pevski zbor Nabrežina	cerkvene ustanove in zbori
106	Devin Nabrežina	Društvo Noè	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Godbeno društvo Nabrežina	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Jadralni klub Čupa – Amatersko športno društvo	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Kulturno društvo Ribiški muzej tržaškega primorja	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Mešani pevski zbor Šempolaj	cerkvene ustanove in zbori
106	Devin Nabrežina	Slovensko amatersko konjeniško društvo Skuadra U00	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Slovensko kulturno društvo Cerovlje–Mavhinje	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Slovensko kulturno društvo Igo Gruden	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Slovensko kulturno društvo Vigred	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Slovensko športno kulturno društvo Timava–Medja vas–Štivan	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Športno društvo Grmada	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Športno kulturno društvo Cerovlje–Mavhinje	šport in rekreacija
106	Devin Nabrežina	Umetniški in kulturni center Skerk	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Združenje staršev in otrok osnovne šole Virgil Šček Nabrežina	vzgoja in izobraževanje
106	Devin Nabrežina	Ženski pevski zbor Mavhinje	cerkvene ustanove in zbori
106	Devin Nabrežina	Ženski pevski zbor Štivan	cerkvene ustanove in zbori
106	Devin Nabrežina	Kulturno društvo Igo Gruden	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Moški zbor Fantje izpod Grmade	kultura in umetnost
106	Devin Nabrežina	Slomškovo društvo Sv. Križ	kultura in umetnost
GORIŠKA POKRAJINA			
107	Tržič	Slovensko kulturno športno rekreacijsko društvo Tržič	kultura in umetnost
108	Ronke	Cerkveni pevski zbor Ronke	cerkvene ustanove in zbori
108	Ronke	Občinska knjižnica Sandro Pertini – oddelek s slovenskim gradivom	knjižničarska dejavnost
108	Ronke	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Jadro	kultura in umetnost
108	Ronke	Združenje staršev osnovne šole in otroškega vrtca Romjan	vzgoja in izobraževanje
108	Ronke	Ženski pevski zbor iz Ronk	kultura in umetnost
109	Doberdob	Cerkveni pevski zbor Doberdob	cerkvene ustanove in zbori
109	Doberdob	Cerkveni pevski zbor Jamlje	cerkvene ustanove in zbori
109	Doberdob	Društvo RAT Sloga PromoSKulturE	kultura in umetnost
109	Doberdob	Mešani pevski zbor Hrast	cerkvene ustanove in zbori
109	Doberdob	Mladinski zbor Veseljaki	cerkvene ustanove in zbori
109	Doberdob	Navtično športno društvo Sidro	šport in rekreacija
109	Doberdob	Občinska knjižnica Doberdob	knjižničarska dejavnost
109	Doberdob	Pihalni orkester Kras	kultura in umetnost
109	Doberdob	Slovensko katoliško društvo Hrast	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
109	Doberdob	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Jezero	kultura in umetnost
109	Doberdob	Slovensko kulturno športno društvo Kras–Dol–Poljane	kultura in umetnost
109	Doberdob	Amatersko športno združenje Mladost	šport in rekreacija
109	Doberdob	Amatersko športno-kulturno društvo Kremenjak	šport in rekreacija
110	Doberdob	Kulturno društvo Skala	kultura in umetnost
110	Doberdob	Slovensko društvo Karnival	kultura in umetnost
110	Doberdob	Amatersko športno kulturno društvo Vipava	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Amatersko kulturno športno društvo Vipava	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Amatersko športno društvo Sovodnje	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Amatersko združenje športnih ribičev Vipava	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Cerkveni pevski zbor Gabrje	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Cerkveni pevski zbor Peč	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Cerkveni pevski zbor Rupa	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Cerkveni pevski zbor Sovodnje	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Cerkveni pevski zbor Vrh sv. Mihaela	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Dekliška vokalna skupina Bodeča neža	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Društvo slovenskih lovcev Doberdob	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Gospodarska zadruga Brajda Vrh	gospodarska in kmetijska dejavnost
110	Sovodnje ob Soči	Mešani pevski zbor Rupa–Peč	cerkvene ustanove in zbori
110	Sovodnje ob Soči	Občinska knjižnica Sovodnje ob Soči	knjižničarska dejavnost
110	Sovodnje ob Soči	Prosvetno društvo Rupa–Peč	kultura in umetnost
110	Sovodnje ob Soči	Prosvetno društvo Vrh sv. Mihaela	kultura in umetnost
110	Sovodnje ob Soči	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Sovodnje	kultura in umetnost
110	Sovodnje ob Soči	Športno združenje Soča	šport in rekreacija
110	Sovodnje ob Soči	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Danica	kultura in umetnost
111	Gorica	Amatersko prosvetno športno društvo Naš prapor	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko ribiško društvo slovenskih muharjev v Italiji Carnik	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko športno društvo Mavrica	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko športno združenje Dom	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko športno združenje Govolley	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko športno združenje Olympia	šport in rekreacija
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor Pevma	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor Podgora	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor pri sv. Ignaciju	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor pri sv. Ivanu	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor Štandrež	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor Štmaver	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Cerkveni pevski zbor Zavoda Sv. družine	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Demokratska stranka – slovenska koordinacija	politične, krovne in zvezne organizacije
111	Gorica	Društvo ARS Galerija	šport in rekreacija
111	Gorica	Društvo Mladinski dom	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Društvo sKultura 2001	kultura in umetnost
111	Gorica	Društvo slovenskih upokojencev za Goriško	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
111	Gorica	Fotoklub skupina 75	kultura in umetnost
111	Gorica	Fundacija Gorica	gospodarska in kmetijska dejavnost
111	Gorica	Goriška Mohorjeva družba	mediji in založništvo
111	Gorica	Goriška Mohorjeva zadruga	mediji in založništvo
111	Gorica	Katoliško tiskovno društvo	mediji in založništvo
111	Gorica	Kinoatelj	kultura in umetnost
111	Gorica	Konzulta za vprašanja mestne etnične manjšine v okviru Občine Gorica	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
111	Gorica	Krožek Anton Gregorčič – Študijski center za politično-socialna vprašanja	študijska in raziskovalna dejavnost
111	Gorica	Kulturna zadruga Maja	kultura in umetnost
111	Gorica	Kulturni center Lojze Bratuž	kultura in umetnost
111	Gorica	Kulturni dom Gorica	kultura in umetnost
111	Gorica	Kulturno društvo Mladinska iniciativa	kultura in umetnost
111	Gorica	Kulturno društvo Sabotin	kultura in umetnost
111	Gorica	Mešani mladinski zbor Emil Komel	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Mešani pevski zbor Lojze Bratuž	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Mešani pevski zbor Mirko Špacapan	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Mešani pevski zbor Štandrež	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Mladinski pevski zbor Emil Komel	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Moški pevski zbor Mirko Filej	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Moški pevski zbor Štmaver	cerkvene ustanove in zbori
111	Gorica	Novi glas – tednik	mediji in založništvo
111	Gorica	Prosvetno društvo Podgora	kultura in umetnost
111	Gorica	Prosvetno društvo Štandrež	kultura in umetnost
111	Gorica	Skupnost družin Sončnica	sociala
111	Gorica	Slovenska ljudska knjižnica Damir Feigel Narodne in študijske knjižnice (NSK)	knjižničarska dejavnost
111	Gorica	Slovenska skupnost – stranka	politične, krovne in zvezne organizacije
111	Gorica	Slovenska zamejska skavtska organizacija (SZSO)	mladinsko delo
111	Gorica	Slovenski center za glasbeno vzgojo Emil Komel	kultura in umetnost
111	Gorica	Slovenski dijaški dom Simon Gregorčič	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Slovenski izobraževalni konzorcij (SLOV.I.K.)	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Slovensko planinsko društvo Gorica – Ljubiteljsko športno društvo	šport in rekreacija
111	Gorica	Zavod Svete družine	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Združenje cerkvenih pevskih zborov Gorica	politične, krovne in zvezne organizacije
111	Gorica	Združenje staršev otroškega vrtca Pevma	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Združenje staršev štandreškega otroškega vrtca	vzgoja in izobraževanje
111	Gorica	Zveza slovenske katoliške prosvete (ZSKP)	politične, krovne in zvezne organizacije
111	Gorica	Kulturno društvo Andrej Paglavc	kultura in umetnost
111	Gorica	Amatersko kajakaško društvo Šilec	šport in rekreacija
111	Gorica	Amaterski odbojkarški klub Val	šport in rekreacija
111	Gorica	Amatersko športno društvo Juventina	šport in rekreacija
111	Gorica	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Oton Zupančič	kultura in umetnost
112	Števerjan	Cerkveni pevski zbor Jazbine	cerkvene ustanove in zbori

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
112	Števerjan	Cerkveni pevski zbor Števerjan	cerkvene ustanove in zbori
112	Števerjan	Mešani pevski zbor F. B. Sedej	cerkvene ustanove in zbori
112	Števerjan	Mladinski zbor Števerjan	cerkvene ustanove in zbori
112	Števerjan	Občinska knjižnica Števerjan	knjižničarska dejavnost
112	Števerjan	Slovensko katoliško prosvetno društvo Frančišek B. Sedej	kultura in umetnost
112	Števerjan	Slovensko kulturno rekreacijsko društvo Briški grič	kultura in umetnost
112	Števerjan	Kulturno društvo Briški grič	kultura in umetnost
113	Krmin	Cerkveni pevski zbor Plešivo	cerkvene ustanove in zbori
VIDEMSKA POKRAJINA			
114	Videm	Služba za prostovoljstvo, manjšinske jezike in deželne rojake v tujini Avtonomne dežele FJK	
115	Čedad	Beneško gledališče	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
115	Čedad	Dom – kulturno verski list	mediji in založništvo
115	Čedad	Knjižnica Kulturnega društva Ivan Trinko v Čedadu	knjižničarska dejavnost
115	Čedad	Kulturno društvo Ivan Trinko	kultura in umetnost
115	Čedad	Slov.it – Informacijski bilten	mediji in založništvo
115	Čedad	Zadruga Most	mediji in založništvo
115	Čedad	Zadruga Novi Matajur	mediji in založništvo
115	Čedad	Združenje Don Eugenio Blanchini/Blankin	kultura in umetnost
115	Čedad	Zveza slovenskih izseljencev Furlanije - Julijske krajine – Slovenci po svetu	politične, krovne in zvezne organizacije
116	Špeter	Beneška folklorna skupina Živanit	kultura in umetnost
116	Špeter	Moški pevski zbor Matajur	kultura in umetnost
116	Špeter	Planinska družina Benečije	šport in rekreacija
116	Špeter	Zavod za slovensko izobraževanje	vzgoja in izobraževanje
116	Špeter	Zbor Pod lipo	kultura in umetnost
116	Špeter	Društvo beneških likovnih umetnikov	kultura in umetnost
117	Sv. Lenart	Center za kulturne raziskave Bardo	študijska in raziskovalna dejavnost
117	Sv. Lenart	Zbor Tri doline	kultura in umetnost
118	Srednje	Društvo Srebrna kaplja	kultura in umetnost
118	Srednje	Zbor Beneške korenine	kultura in umetnost
118	Srednje	Beneške korenine	kultura in umetnost
119	Grmek	Inštitut za slovensko kulturo	kultura in umetnost
119	Grmek	Kulturno društvo Rečan	kultura in umetnost
120	Dreka	Kulturno društvo Kobilja glava	kultura in umetnost
121	Tipana	Kulturno društvo in pevski zbor Naše vasi	kultura in umetnost
122	Rezija	Muzej rezijanskih ljudi	kultura in umetnost
122	Rezija	Rozajanski dum	kultura in umetnost
123	Naborjet - Ovčja vas	Slovensko kulturno središče Planika	kultura in umetnost
123	Naborjet - Ovčja vas	Združenje Don Mario Černet/Černet	kultura in umetnost
123	Naborjet - Ovčja vas	Knjižnica Salvatore Venosi v Ukvah	knjižničarska dejavnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
AVSTRIJA			
AVSTRIJSKA ZVEZNA DEŽELA KOROŠKA			
201	Šmohor - Preseško jezero	Društvo Tri rožice na Zilji	kultura in umetnost
202	Bistrica na Zilji	Cerkveni pevski zbor Bistrica na Zilji	cerkvene ustanove in zbori
202	Bistrica na Zilji	Slovensko prosvetno društvo Zila	kultura in umetnost
202	Bistrica na Zilji	Stara pošta	kultura in umetnost
203	Straja vas	ŠD Zahomc	šport in rekreacija
203	Straja vas	Večnamenska hiša Zahomc – Šiša	kultura in umetnost
204	Podklošter	Prireditveni prostor družine Mikl (Gams)	kultura in umetnost
205	Beljak	Cerkveni pevski zbor Šmiklavž ob Dravi	cerkvene ustanove in zbori
206	Bekštanj	Cerkveni pevski zbor Brnca	cerkvene ustanove in zbori
206	Bekštanj	Cerkveni pevski zbor Loče	cerkvene ustanove in zbori
206	Bekštanj	Cerkveni pevski zbor Pečnica	cerkvene ustanove in zbori
206	Bekštanj	Kvartet Dobniško jezero, Loče	kultura in umetnost
206	Bekštanj	Moški pevski zbor Jepa – Baško jezero	kultura in umetnost
206	Bekštanj	Pevska skupina Mozaik	kultura in umetnost
206	Bekštanj	Skupina Akzent in mladi Akzent, Ledince	kultura in umetnost
206	Bekštanj	Slovensko kulturno društvo Jepa – Baško jezero	kultura in umetnost
206	Bekštanj	Slovensko prosvetno društvo Dobrač – Brnca	kultura in umetnost
206	Bekštanj	SV Finkenstein/ŠD Bekštanj	šport in rekreacija
207	Rožek	Galerija Šikoronja	kultura in umetnost
207	Rožek	Kulturno društvo Peter Markovič	kultura in umetnost
207	Rožek	Vokalna skupina Svrž	kultura in umetnost
208	Vrba	Etnološki muzej Drabosnjakov dom	kultura in umetnost
208	Vrba	Slovensko prosvetno društvo Drabosnjak	kultura in umetnost
209	Šentjakob v Rožu	Cerkveni pevski zbor Podgorje	cerkvene ustanove in zbori
209	Šentjakob v Rožu	Cerkveni pevski zbor Šentjakob v Rožu	cerkvene ustanove in zbori
209	Šentjakob v Rožu	Društvo upokojencev Šentjakob	kultura in umetnost
209	Šentjakob v Rožu	DSG Podgorje	šport in rekreacija
209	Šentjakob v Rožu	Farovž Šentjakob v Rožu	cerkvene ustanove in zbori
209	Šentjakob v Rožu	Slovensko prosvetno društvo Rož	kultura in umetnost
209	Šentjakob v Rožu	Združenje staršev na Višji šoli Št. Peter	vzgoja in izobraževanje
209	Šentjakob v Rožu	Ženski pevski zbor Rož, Praprotnice	kultura in umetnost
210	Bilčovs	Bilčovska mladina	kultura in umetnost
210	Bilčovs	Čebelarsko društvo Bilčovs	gospodarska in kmetijska dejavnost
210	Bilčovs	Cerkveni pevski zbor Bilčovs	cerkvene ustanove in zbori
210	Bilčovs	Farni dom Bilčovs	cerkvene ustanove in zbori
210	Bilčovs	Klub koroških ribičev	šport in rekreacija
210	Bilčovs	Mešani in moški zbor Bika, mladinski zbor AKLIB	kultura in umetnost
210	Bilčovs	Mladinski zbor Angels Bilčovs	cerkvene ustanove in zbori
210	Bilčovs	Rožanski muzikanti	kultura in umetnost
210	Bilčovs	Slovensko prosvetno društvo Bilka	kultura in umetnost
211	Škofiče	Cerkveni pevski zbor Šentilj	cerkvene ustanove in zbori

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
211	Škofiče	Slovensko prosvetno društvo Edinost Škofiče	kultura in umetnost
211	Škofiče	Vokalna skupina Ascolti	cerkvene ustanove in zbori
212	Hodiše ob jezeru	Cerkveni pevski zbor Hodiše	cerkvene ustanove in zbori
212	Hodiše ob jezeru	Slovensko prosvetno društvo Zvezda	kultura in umetnost
213	Kotmara vas	Cerkveni pevski zbor Kotmara vas	cerkvene ustanove in zbori
213	Kotmara vas	Mešani pevski zbor Gorjanci	kultura in umetnost
213	Kotmara vas	Slovensko prosvetno društvo Gorjanci	kultura in umetnost
214	Bistrica v Rožu	Cerkveni pevski zbor Sveče	cerkvene ustanove in zbori
214	Bistrica v Rožu	Galerija Gorše	kultura in umetnost
214	Bistrica v Rožu	Slovensko prosvetno društvo Kočna	kultura in umetnost
214	Bistrica v Rožu	Športno društvo Šentjanž	šport in rekreacija
214	Bistrica v Rožu	Slovensko prosvetno društvo Šentjanž v Rožu	kultura in umetnost
214	Bistrica v Rožu	k&k Šentjanž	kultura in umetnost
215	Borovlje	Ansambel Drava	kultura in umetnost
215	Borovlje	Cerkveni moški zbor Slovenji Plajberk	cerkvene ustanove in zbori
215	Borovlje	Cerkveni pevski zbor Glinje	cerkvene ustanove in zbori
215	Borovlje	Komorni zbor SPD Borovlje	kultura in umetnost
215	Borovlje	Kulturni dom Pri Cingelcu na Trati	kultura in umetnost
215	Borovlje	Slovenski cerkveni zbor Borovlje	cerkvene ustanove in zbori
215	Borovlje	Slovensko prosvetno društvo Borovlje	kultura in umetnost
215	Borovlje	Slovensko prosvetno društvo Vrtača – Slovenji Plajberk	kultura in umetnost
215	Borovlje	Vrtača Klang in Vokalna skupina Slovenji Plajberk	kultura in umetnost
216	Sele	Cerkveni pevski zbor Sele	cerkvene ustanove in zbori
216	Sele	DSG Sele/Zell	šport in rekreacija
216	Sele	Farni dom Sele	cerkvene ustanove in zbori
216	Sele	Interesna skupnost selskih kmetov	gospodarska in kmetijska dejavnost
216	Sele	Katoliško prosvetno društvo Planina	kultura in umetnost
216	Sele	Knjižnica KPD Planina	knjižničarska dejavnost
216	Sele	Otroško-mladinski zbor Bajtiše	cerkvene ustanove in zbori
216	Sele	Pevsko društvo Sele (mešani in mladinski zbor)	kultura in umetnost
216	Sele	Prijatelji narave Sele	šport in rekreacija
216	Sele	Slovensko prosvetno društvo Herman Velik, Sele - Kot	kultura in umetnost
217	Šmarjeta v Rožu	Cerkveni pevski zbor Šmarjeta v Rožu	cerkvene ustanove in zbori
217	Šmarjeta v Rožu	Farna dvorana Šmarjeta v Rožu	cerkvene ustanove in zbori
217	Šmarjeta v Rožu	Kulturno društvo Šmarjeta – Apače	kultura in umetnost
218	Žrelec	Cerkveni pevski zbor Radiše	cerkvene ustanove in zbori
218	Žrelec	Kikboks klub Žrelec	šport in rekreacija
218	Žrelec	Kulturni dom Radiše	kultura in umetnost
218	Žrelec	Mešani, moški in mladinski SPD Radiše, Radiški fantje	kultura in umetnost
218	Žrelec	Slovensko prosvetno društvo Radiše	kultura in umetnost
219	Celovec	Agora – avtonomno gibanje odprtega radia	mediji in založništvo
219	Celovec	Alpsko-jadranski center za čezmejno sodelovanje (AACC)	gospodarska in kmetijska dejavnost
219	Celovec	Atletski center Koroška (ACK)	šport in rekreacija
219	Celovec	Bališ	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
219	Celovec	Biro za slovensko narodno skupnost pri Deželi Koroške	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
219	Celovec	Delovna skupnost zasebnih dvo- in večjezičnih vrtcev	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Dolinšek-film/Iskrica – multimedijski projekt	kultura in umetnost
219	Celovec	Društvo ABCČ, Celovec	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Društvo Peršman	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Društvo prijateljev glasbene šole	kultura in umetnost
219	Celovec	Društvo staršev na javni Ljudski šoli 24	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Društvo slovenskih pisateljev v Avstriji (DSPA)	kultura in umetnost
219	Celovec	Dušnopastirski urad	cerkvene ustanove in zbori
219	Celovec	Enotna lista (21 krajevnih list)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Filmski krožek – Mladinski dom	kultura in umetnost
219	Celovec	Gabriel – glasbeno gledališče	kultura in umetnost
219	Celovec	HAČEK knjige.jeziki.kulture	kultura in umetnost
219	Celovec	Hartmann 'ce	kultura in umetnost
219	Celovec	Iniciativa celovških Slovenk in Slovencev Zmaj	kultura in umetnost
219	Celovec	Interkulturni center IKUC Ljudska hiša/Volkshaus	kultura in umetnost
219	Celovec	Katoliška akcija	cerkvene ustanove in zbori
219	Celovec	Katoliška mladina	mladinsko delo
219	Celovec	Klub prijateljev lova	gospodarska in kmetijska dejavnost
219	Celovec	Klub slovenskih študentk in študentov na Koroškem	mladinsko delo
219	Celovec	Knjižnica KKZ in SNIUJ	knjižničarska dejavnost
219	Celovec	Koroška dijaška zveza (KDZ)	mladinsko delo
219	Celovec	KOŠ Posojilnica Bank Celovec	šport in rekreacija
219	Celovec	Krščanska kulturna zveza (KKZ)	kultura in umetnost
219	Celovec	Memorial Kärnten/Koroška	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Mešani pevski zbor Jakob Petelin Gallus	kultura in umetnost
219	Celovec	Mlada Enotna lista	mladinsko delo
219	Celovec	Mlada Slovenska gospodarska zveza (SGZ mladina)	mladinsko delo
219	Celovec	Mladi rod	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Mladinski dom	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Mladinski zbor JAMzi ICS Zmaj	kultura in umetnost
219	Celovec	Mohorjeva, Celovec	mediji in založništvo
219	Celovec	Mohorjeva založba	mediji in založništvo
219	Celovec	Narodni svet koroških Slovencev (NSKS)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Nautik klub Korotan	šport in rekreacija
219	Celovec	Nedelja	mediji in založništvo
219	Celovec	Novice	mediji in založništvo
219	Celovec	Politično upravna akademija	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Provincialna hiša Celovec	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	rastimoskupaj/zusammenwachsen.at	kultura in umetnost
219	Celovec	Skupnost južnokoroških kmetov in kmetov (SJK)	gospodarska in kmetijska dejavnost
219	Celovec	Skupnost koroških Slovencev in Slovenk (SKSS)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Slomškov dom	vzgoja in izobraževanje

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
219	Celovec	Slovenska glasbena šola Dežele Koroške (glavni sedež v Celovcu + 16 krajevnih oddelkov)	kultura in umetnost
219	Celovec	Slovenska gospodarska zveza (SGZ)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Slovenska prosvetna zveza (SPZ)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Slovenska športna zveza	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Slovenska študijska knjižnica	knjižničarska dejavnost
219	Celovec	Slovenske mladinske organizacije (SMO)	mladinsko delo
219	Celovec	Slovensko društvo upokojencev Celovec	kultura in umetnost
219	Celovec	Slovensko kulturno društvo v Celovcu	kultura in umetnost
219	Celovec	Slovensko planinsko društvo Celovec	šport in rekreacija
219	Celovec	SNI Urban Jarnik, Celovec	študijska in raziskovalna dejavnost
219	Celovec	Strokovno pedagoško združenje	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	SZI Celovec, Celovec	študijska in raziskovalna dejavnost
219	Celovec	Šahovski klub Zugzwang	šport in rekreacija
219	Celovec	Športna akademija Krona	šport in rekreacija
219	Celovec	TAKŠ-menedžment	mladinsko delo
219	Celovec	Tischlerjeva dvorana	kultura in umetnost
219	Celovec	Volbankova ustanova	mladinsko delo
219	Celovec	Založba Drava	mediji in založništvo
219	Celovec	Založba Fran	mediji in založništvo
219	Celovec	Založba Wieser	mediji in založništvo
219	Celovec	Zasebna knjižnica Mete in Teodorja Domeja	knjižničarska dejavnost
219	Celovec	Združenje absolventov Slovenske gimnazije (SLOG)	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Združenje staršev na Dvojezični zvezi trgovski akademiji (TAK/HAK)	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Združenje staršev na Slovenski gimnaziji (SLOG)	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Združenje staršev na zasebni Ljudski šoli Mohorjeve	vzgoja in izobraževanje
219	Celovec	Zveza koroških partizanov	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Zveza koroških žena	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Zveza slovenskih organizacij (ZSO)	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Zveza slovenskih pregnancev	politične, krovne in zvezne organizacije
219	Celovec	Slovenski spored ORF Koroška in Štajerska	mediji in založništvo
219	Celovec	Slovenski atletski klub (SAK)	šport in rekreacija
220	Galicija	Cerkveni pevski zbor Apače	cerkvene ustanove in zbori
220	Galicija	Cerkveni pevski zbor Galicija	cerkvene ustanove in zbori
221	Železna Kapla	Alpski klub Obir	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	A-Zone	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Breg-Steilhang	šport in rekreacija
221	Železna Kapla	Čebelarsko društvo Železna Kapla	gospodarska in kmetijska dejavnost
221	Železna Kapla	Cerkveni pevski zbor Železna Kapla	cerkvene ustanove in zbori
221	Železna Kapla	Coppla Kaša	gospodarska in kmetijska dejavnost
221	Železna Kapla	Dekleta Smrtnik	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Eco-cultur-contact	gospodarska in kmetijska dejavnost
221	Železna Kapla	Farna dvorana Železna Kapla	cerkvene ustanove in zbori
221	Železna Kapla	Forum Zarja	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
221	Železna Kapla	Galerija Vprega/Vorspann	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Knjižnica SPD Zarja	knjižničarska dejavnost
221	Železna Kapla	Kulturni center Lepenska šola	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Kvintet bratov Smrtnik	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Lepenska šola – društvo za razvoj podeželja	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Lovski pevski zbor Železna Kapla	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Mešani pevski zbor Zarja, Tercet Lepena, Vokalna skupina Klika	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Mladinski center Rebrca – Komenda	mladinsko delo
221	Železna Kapla	Moški pevski zbor Valentin Polanšek, Obirski ženski oktet	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Obirsko pevsko društvo/Mešani pevski zbor PD Obirsko	cerkvene ustanove in zbori
221	Železna Kapla	Peršmanov muzej	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Slovensko prosvetno društvo Valentin Polanšek – Obirsko	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Slovensko prosvetno društvo Zarja – Železna Kapla	kultura in umetnost
221	Železna Kapla	Ženski cerkveni pevski zbor Rebrca	cerkvene ustanove in zbori
222	Žitara vas	Cerkveni pevski zbor in instrumentalna skupina Šentlipš	cerkvene ustanove in zbori
222	Žitara vas	Cerkveni pevski zbor Žitara vas	cerkvene ustanove in zbori
222	Žitara vas	Kumst – Kulturni dom Žitara vas	kultura in umetnost
222	Žitara vas	Moški in ženski zbor Trta, mladinski zbor Trtinosa	kultura in umetnost
222	Žitara vas	Slovensko prosvetno društvo Trta	kultura in umetnost
223	Škocjan	Cerkveni pevski zbor Šentprimož	cerkvene ustanove in zbori
223	Škocjan	Cerkveni pevski zbor Škocjan	cerkvene ustanove in zbori
223	Škocjan	IniciativAngola	cerkvene ustanove in zbori
223	Škocjan	Kulturni dom Danica v Šentprimožu	kultura in umetnost
223	Škocjan	Mešani pevski zbor Vinko Poljanec, pevska skupina Nomos	kultura in umetnost
223	Škocjan	Mešani in mladinski zbor Danice, Zvezdice in Korenine Danice	kultura in umetnost
223	Škocjan	Podjunski ribiški klub	šport in rekreacija
223	Škocjan	Slovensko društvo upokojencev Podjuna	kultura in umetnost
223	Škocjan	Slovensko prosvetno društvo Danica	kultura in umetnost
223	Škocjan	Slovensko prosvetno društvo Vinko Poljanec	kultura in umetnost
224	Velikovec	Dom Sodalitas v Tinjah	vzgoja in izobraževanje
224	Velikovec	Kmečko-izobraževalna skupnost (KIS)	gospodarska in kmetijska dejavnost
224	Velikovec	Cerkveni pevski zbor Šentpeter na Vašinjah	cerkvene ustanove in zbori
224	Velikovec	Cerkveni pevski zbor Želinje	cerkvene ustanove in zbori
224	Velikovec	Knjižnica PD Lipa	knjižničarska dejavnost
224	Velikovec	Kulturna dvorana PD Lipa	kultura in umetnost
224	Velikovec	Prosvetno društvo Lipa	kultura in umetnost
224	Velikovec	Vokalna skupina Lipa	kultura in umetnost
225	Djekše	Cerkveni pevski zbor Djekše	cerkvene ustanove in zbori
225	Djekše	Cerkveni pevski zbor Kneža	cerkvene ustanove in zbori
226	Dobrla vas	Campus Adfontes	mladinsko delo
226	Dobrla vas	Cerkveni pevski zbor Dobrla vas	cerkvene ustanove in zbori
226	Dobrla vas	Kulturni dom SPD Srce	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
226	Dobrla vas	Mešani pevski zbor Srce	kultura in umetnost
226	Dobrla vas	Mladinski center Okay	mladinsko delo
226	Dobrla vas	Slovensko prosvetno društvo Srce	kultura in umetnost
227	Globasnica	Cerkveni pevski zbor Globasnica	cerkvene ustanove in zbori
227	Globasnica	Cerkveni pevski zbor Šteben	cerkvene ustanove in zbori
227	Globasnica	Cerkveni pevski zbor Večna vas	cerkvene ustanove in zbori
227	Globasnica	Farna dvorana Globasnica	cerkvene ustanove in zbori
227	Globasnica	Mešani pevski zbor Peca	kultura in umetnost
227	Globasnica	Moški pevski zbor Franc Leder – Lesičjak	kultura in umetnost
227	Globasnica	SC Globasnitz/Globasnica	šport in rekreacija
227	Globasnica	Slovensko kulturno društvo Globasnica	kultura in umetnost
227	Globasnica	Slovensko prosvetno društvo Edinost Šteben	kultura in umetnost
227	Globasnica	TK Globasnica	šport in rekreacija
228	Bistrica pri Pliberku	Čebelarstvo društvo Šmihel nad Pliberkom	gospodarska in kmetijska dejavnost
228	Bistrica pri Pliberku	Cerkveni pevski zbor Šmihel	cerkvene ustanove in zbori
228	Bistrica pri Pliberku	Društvo Godba na pihala	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Katoliško prosvetno društvo Šmihel	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Mešani pevski zbor Gorotan	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Plesna šola Gregaj Kristof – dejavnost za šole	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Sonus – Glasbena delavnica Bistrica	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Franovina	kultura in umetnost
228	Bistrica pri Pliberku	Farna dvorana Šmihel	cerkvene ustanove in zbori
229	Pliberk	1. mednarodni judo klub Sanctus Lucas	šport in rekreacija
229	Pliberk	Cerkveni pevski zbor Pliberk	cerkvene ustanove in zbori
229	Pliberk	Cerkveni pevski zbor Vogrče	cerkvene ustanove in zbori
229	Pliberk	DSG Vogrče	šport in rekreacija
229	Pliberk	Farna dvorana Pliberk	cerkvene ustanove in zbori
229	Pliberk	Galerija Falke	kultura in umetnost
229	Pliberk	Humška skupnost	šport in rekreacija
229	Pliberk	Katoliško kulturno društvo Vogrče in okolica	kultura in umetnost
229	Pliberk	Knjižnica v Kulturnem domu Pliberk	knjižničarska dejavnost
229	Pliberk	Kulturni dom Pliberk/Bleiburg	kultura in umetnost
229	Pliberk	Kvintet Donet	kultura in umetnost
229	Pliberk	Mešani pevski zbor Podjuna	kultura in umetnost
229	Pliberk	Moški pevski zbor Kralj Matjaž	kultura in umetnost
229	Pliberk	Novum (prej Vidrinke)	kultura in umetnost
229	Pliberk	Oder 73 – Gledališče ob Dravi	kultura in umetnost
229	Pliberk	Plesna šola Kunauer	kultura in umetnost
229	Pliberk	Slovensko društvo upokojencev Pliberk	kultura in umetnost
229	Pliberk	Slovensko prosvetno društvo Edinost Pliberk (moški zbor)	kultura in umetnost
229	Pliberk	ŠD Pliberk	šport in rekreacija
229	Pliberk	ŠK Nonča vas	šport in rekreacija
229	Pliberk	ŠK/SK Posojilnica Aich/Dob	šport in rekreacija
229	Pliberk	Vokalna akademija Voxon	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
229	Pliberk	Vokalna skupina Voxon	kultura in umetnost
230	Suha	Cerkveni pevski zbor Suha	cerkvene ustanove in zbori
230	Suha	Hiša kulture Žvabek	kultura in umetnost
230	Suha	Katoliško prosvetno društvo Drava	kultura in umetnost
230	Suha	Oktet Suha	kultura in umetnost
230	Suha	Pevsko-instrumentalna skupina (PIS)	kultura in umetnost
AVSTRIJSKA ZVEZNA DEŽELA ŠTAJERSKA			
231	Gradec	Društvo slovensko-avstrijskega prijateljstva	kultura in umetnost
231	Gradec	Eric the SharDDD	šport in rekreacija
231	Gradec	Klub slovenskih študentk in študentov v Gradcu	mladinsko delo
231	Gradec	Knjižnica Kluba slovenskih študentov in študentk v Gradcu	knjižničarska dejavnost
231	Gradec	Kulturno društvo Člen 7 za avstrijsko Štajersko	politične, krovnne in zvezne organizacije
231	Gradec	Slovenska čitalnica Gradec	knjižničarska dejavnost
232	Radgona	Pavlova hiša	kultura in umetnost
MESTO DUNAJ			
233	Dunaj	Center avstrijskih narodnih skupnosti	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
233	Dunaj	Klub slovenskih študentk in študentov na Dunaju	mladinsko delo
233	Dunaj	Knafljeva ustanova	vzgoja in izobraževanje
233	Dunaj	Knjižnica Kluba slovenskih študentov in študentk na Dunaju	knjižničarska dejavnost
233	Dunaj	Slovenska iniciativa Dunaj/Slowenische Initiative Wien (SID)	vzgoja in izobraževanje
233	Dunaj	Slovenski inštitut na Dunaju	študijska in raziskovalna dejavnost
233	Dunaj	Slovenski kulturni center Korotan	kultura in umetnost
233	Dunaj	Slovenski kulturno-informacijski center SKICA	kultura in umetnost
233	Dunaj	Športni klub Korotan (ŠKK)	šport in rekreacija
233	Dunaj	Študentski dom Korotan	mladinsko delo
233	Dunaj	Tamburaški ansambel Fermata	cerkvene ustanove in zbori
MADŽARSKA			
301	Gornji Senik	Cerkveni zbor sv. Cecilije	cerkvene ustanove in zbori
301	Gornji Senik	Državna slovenska samouprava	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
301	Gornji Senik	Folklorna skupina ZSM Gornji Senik	kultura in umetnost
301	Gornji Senik	Gasilsko društvo	drugo
301	Gornji Senik	Kühár Emlékház – Kúharjeva spominska hiša	kultura in umetnost
301	Gornji Senik	Ljudski pevci ZSM Gornji Senik	kultura in umetnost
301	Gornji Senik	ME PZ Avgust Pavel ZSM Gornji Senik	kultura in umetnost
301	Gornji Senik	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
301	Gornji Senik	Športno društvo Srebrni breg	šport in rekreacija
302	Dolnji Senik	Gasilsko društvo	drugo
302	Dolnji Senik	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
302	Dolnji Senik	Športno društvo	šport in rekreacija
303	Verica - Ritkarovci	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniški in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
303	Verica - Ritkarovci	Društvo za vas/Kétvölgy Településért Egyesület	kultura in umetnost
303	Verica - Ritkarovci	Gasilsko društvo	drugo
304	Sakalovci	Društvo za lepšo vas/ Faluszéptő Egyesület	drugo
304	Sakalovci	Folklorna skupina ZSM Sakalovci	kultura in umetnost
304	Sakalovci	Gasilsko društvo	drugo
304	Sakalovci	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
304	Sakalovci	Športno društvo	šport in rekreacija
305	Andovci	Gasilsko društvo	drugo
305	Andovci	Porabska planinska sekcija Planinske zveze Slovenije	šport in rekreacija
305	Andovci	Porabsko kulturno turistično društvo	kultura in umetnost
305	Andovci	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
306	Števanovci	Cerkveni zbor ZSM Števanovci	cerkvene ustanove in zbori
306	Števanovci	Društvo za lepšo vas in ohranjanje tradicije	drugo
306	Števanovci	Gasilsko društvo	drugo
306	Števanovci	Gledališka skupina Veseli pajdaši ZSM Števanovci	kultura in umetnost
306	Števanovci	Ljudske pevke ZSM Števanovci	kultura in umetnost
306	Števanovci	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
307	Monošter	Časopis Porabje	mediji in založništvo
307	Monošter	Društvo porabske mladine	mladinsko delo
307	Monošter	Folklorna skupina upokojenk ZSM Monošter	kultura in umetnost
307	Monošter	Gasilsko društvo	drugo
307	Monošter	Gledališka skupina Nindrik – Indrik ZSM Monošter	kultura in umetnost
307	Monošter	Komorni zbor ZSM Monošter	kultura in umetnost
307	Monošter	Radio Monošter	mediji in založništvo
307	Monošter	Razvojna agencija Slovenska krajina	gospodarska in kmetijska dejavnost
307	Monošter	Slovenska narodnostna samouprava Monošter–Slovenska ves	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
307	Monošter	Slovenski kulturni in informativni center	kultura in umetnost
307	Monošter	Športno društvo	šport in rekreacija
307	Monošter	Zveza Slovencev na Madžarskem	politične, krovne in zvezne organizacije
308	Sombotel	Pevska skupina Sombotelške spominčice	kultura in umetnost
308	Sombotel	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
308	Sombotel	Slovenska televizijska oddaja Slovenski utrinki Duna TV	mediji in založništvo
308	Sombotel	Slovensko kulturno društvo Avgust Pavel	kultura in umetnost
309	Mosonmagyaróvár	Slovenska narodnostna samouprava	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
309	Mosonmagyaróvár	Slovensko društvo Kisalföld	kultura in umetnost
310	Budimpešta	Pevski zbor	kultura in umetnost
310	Budimpešta	Slovenska narodnostna samouprava (v XI. okrožju)	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
310	Budimpešta	Slovensko društvo	kultura in umetnost
310	Budimpešta	Špajnsi-flajnsi muzikanti	kultura in umetnost
310	Budimpešta	Veseli goslarje	kultura in umetnost

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
HRVAŠKA			
401	Umag (mesto)	Ajdiv cvet	mediji in založništvo
401	Umag (mesto)	Slovensko kulturno društvo Ajda	kultura in umetnost
401	Umag (mesto)	Svet slovenske manjšine Mesta Umag	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
402	Poreč (mesto)	Predstavniki slovenske manjšine Mesta Poreč	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
402	Poreč (mesto)	Slovensko kulturno društvo Oljka	kultura in umetnost
403	Buzet (mesto)	Slovensko kulturno društvo Lipa	kultura in umetnost
404	Matulji (občina)	Svet slovenske manjšine občine Matulji	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
405	Opatija (mesto)	Predstavniki slovenske manjšine Mesta Opatija	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
406	Lovran (občina)	Liburnijska priloga	mediji in založništvo
406	Lovran (občina)	Slovensko kulturno društvo Snežnik	kultura in umetnost
407	Labin (mesto)	Društvo Slovencev Labin	kultura in umetnost
408	Pulj (mesto)	Mavrica	mediji in založništvo
408	Pulj (mesto)	Mešani pevski zbor ENCIJAN	kultura in umetnost
408	Pulj (mesto)	Slovensko kulturno društvo Istra	kultura in umetnost
408	Pulj (mesto)	Svet slovenske manjšine Mesta Pulj	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
409	Reka (mesto)	Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica	knjižničarska dejavnost
409	Reka (mesto)	Slovenski dom – Kulturno prosvetno društvo Bazovica	kultura in umetnost
409	Reka (mesto)	Sopotja	mediji in založništvo
409	Reka (mesto)	Svet slovenske manjšine Mesta Reka	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
409	Reka (mesto)	Udruška za razvoj civilnog društva EU korak	gospodarska in kmetijska dejavnost
409	Reka (mesto)	Zveza slovenskih društev na Hrvaškem	politične, krovne in zvezne organizacije
410	Čabar (mesto)	Kmečko-izobraževalna skupina (KIS) Gorski kotar (Tršće – Prezid)	gospodarska in kmetijska dejavnost
410	Čabar (mesto)	Slovensko kulturno društvo Gorski Kotar (Tršće – Prezid)	kultura in umetnost
411	Zadar (mesto)	Predstavniki slovenske manjšine Mesta Zadar	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
411	Zadar (mesto)	Slovensko kulturno društvo Lipa	kultura in umetnost
411	Šibenik (mesto)	Slovensko kulturno društvo dr. France Prešeren	kultura in umetnost
413	Split (mesto)	Planika	mediji in založništvo
413	Split (mesto)	Slovensko kulturno društvo Triglav	kultura in umetnost
413	Split (mesto)	Svet slovenske manjšine Mesta Split	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
414	Dubrovnik (mesto)	Slovensko kulturno društvo Lipa	kultura in umetnost
415	Karlovac (mesto)	Kulturno društvo Slovenski dom Karlovac	kultura in umetnost
415	Karlovac (mesto)	Osrednja knjižnica Slovencev v Republiki Hrvaški	knjižničarska dejavnost
415	Karlovac (mesto)	Predstavniki slovenske manjšine Mesta Karlovac	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
416	Samobor (mesto)	Predstavniki slovenske manjšine Mesta Samobor	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
417	Zagreb (mesto)	Kulturno prosvetno društvo Slovenski dom	kultura in umetnost
417	Zagreb (mesto)	Novi odmev	mediji in založništvo
417	Zagreb (mesto)	Svet slovenske manjšine	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino

ŠIFRANT	OBČINA (slovensko ime)	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
418	Cestica (občina)	Predstavnik slovenske manjšine občine Cestica	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
419	Varaždin (mesto)	Predstavnik slovenske manjšine Mesta Varaždin	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
419	Varaždin (mesto)	Slovensko kulturno društvo Nagelj	kultura in umetnost
420	Štrigova (občina)	Predstavnik slovenske manjšine občine Štrigova	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
421	Osijek (mesto)	Predstavnik slovenske manjšine Mesta Osijek	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
421	Osijek (mesto)	Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz	kultura in umetnost

ŠIFRANT	HRVAŠKE ŽUPANIJE	IME ENOTE (USTANOVE, ORGANIZACIJE, DRUŠTVA)	PODROČJE
4.1.	Istrska županija	Svet slovenske manjšine Istrske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.2.	Primorsko-goranska županija	Svet slovenske manjšine Primorsko-goranske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.3.	Karlovška županija	Predstavnik slovenske manjšine Karlovske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.4.	Zadrška županija	Predstavnik slovenske manjšine Zadrske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.5.	Šibeniško-kninska županija	Predstavnik slovenske manjšine Šibeniško-kninske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.6.	Splitsko-dalmatinska županija	Svet slovenske manjšine Splitsko-dalmatinske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.7.	Varaždinska županija	Predstavnik slovenske manjšine Varaždinske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino
4.8.	Osiješko-baranjska županija	Predstavnik slovenske manjšine Osiješko-baranjske županije	javne ustanove, predstavniki in posvetovalni organi, pristojni za slovensko manjšino

Monografija sistematično prikazuje raziskovalne izsledke o skupnih značilnostih in raznolikosti družbene participacije mladih v kontekstu štirih zamejskih slovenskih skupnosti. Pomembni sporočili sta vsaj dve. Skupne značilnosti participacije mladih slovenskih zamejcev odražajo identitetne izbire in življenjske vzorce mladih, usmerjene k individualizmu, ki so tako razvojnopsihološko kot generacijsko uniformni med odraščajočimi v dobi globalizacije. Različnost participacije mladih slovenskih zamejcev, ki se lahko izrazi le v medsebojni primerjavi, pa poudari vpliv socializacije v specifičnih družbenih kontekstih na več ravneh: mikro (družina in organizacije slovenske narodnostne skupnosti), mezo (aktualna struktura in organizacija družbe v posameznih državah) in makro ravni (zgodovinskopolitični kontekst urejanja pravic in delovanja manjšin v posameznih državah). Tako se jasno pokaže, da posebnosti družbenega okolja pogojujejo kulturno in politično ozaveščenost ter javno delovanje mladih, ki pomembno prispevajo k oblikovanju lastne narodne identitete in razvoju narodne pripadnosti v večkulturnih okoljih.

Iz recenzije:

doc. dr. Alenka Gril

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

slovenski **raziskovalni** inštitut
istituto sloveno di **ricerche**
slovene **research** institute

Slovenski
narodopisni inštitut
URBAN JARNIK, Celovec

ISBN-13: 978-961-6159-63-0

9 789616 159630